

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ДИСБАЛАНСІВ

МОНОГРАФІЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Звєряков М.І., Звєряков О.М.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Монографія

Одеса 2015

УДК 336.717:339.747
ББК 65.252.101.933

Рецензенти:

Л.О. Примостка, д.е.н., професор
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

О.Д. Вовчак, д.е.н., професор
(Університет банківської справи, м. Київ);

В.В. Мароховський
Голова правління ПАТ «БАНК ВОСТОК».

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського національного економічного університету
(протокол № 2 від 23 жовтня 2015 р.)*

Зверяков М.І., Зверяков А.М.

Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів: монографія / Михайло Іванович Зверяков, Олександр Михайлович Зверяков. – Одеса. : ОНЕУ, 2015. – с.418

ISBN 978-617-7253-27-2

У монографії висвітлено теоретико-методологічні та прикладні аспекти системи антикризового управління діяльністю банків. Систематизовано й узагальнено теоретичні положення щодо визначення сутності кризових явищ в економіці та їх причин, досліджено методологічні основи антикризового управління фінансовою стійкістю банків. Розглянуто процес формування банками страхових резервів під можливі збитки від кредитних операцій у розрізі антикризового управління фінансовою діяльністю банків. Проаналізовано ефективність використання інструментів антикризового управління банками. Обґрунтовано основні напрями удосконалення системи прогнозування та попередження розгортання кризових явищ у діяльності банків.

Розраховано на науковців, фахівців із питань ризик-менеджменту, антикризового управління, викладачів та аспірантів.

© М.І. Зверяков О.М. Зверяков, 2015
© ОНЕУ, 2015

ISBN ISBN 978-617-7253-27-2

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1. Теоретичне обґрунтування сучасних кризових явищ в економіці	
1.1 Розробка альтернативної теоретичної концепції пошуку виходу з кризи	13
1.2. Теоретичні передумови формування нової економічної моделі	25
1.3. Світова криза і нова модель економічного розвитку	42
Розділ 2. Теоретичні засади формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків	
2.1. Методологічні основи антикризового управління фінансовою стійкістю банків	54
2.2. Необхідність та чинники умов формування антикризового управління фінансовою стійкістю банків	72
2.3. Науково-методичні засади формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків	90
Розділ 3. Формування банками страхових резервів під можливі збитки за кредитними операціями як засіб антикризового управління фінансовою стійкістю банків	
3.1. Роль страхових резервів за кредитними операціями у забезпеченні фінансової стійкості банків	111
3.2. Міжнародний досвід створення резервів на можливі втрати по кредитним операціям банку	128
3.3. Етапи розвитку методичних підходів вітчизняних банків щодо формування резервів за кредитними операціями	147
3.4. Управління резервами банків під можливі збитки за кредитним операціями та їх вплив на прибутковість кредитної діяльності	170

Розділ 4.	Оцінювання ефективності використання інструментів системи антикризового управління банками	
4.1.	Оцінка ефективності заходів Національного банку України при реалізації сучасної системи антикризового управління банками	186
4.2.	Діагностика рівня кредитного ризику та його вплив на антикризову фінансову стійкість банків	218
4.3.	Вплив системної забезпеченості ресурсної бази банків на ефективність системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків	231
Розділ 5.	Удосконалення напрямів до забезпечення ефективності функціонування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків	
5.1.	Впровадження ризик-орієнтованого нагляду для формування засад випереджувальної антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків	246
5.2.	Розробка науково-методичного підходу до визначення глибини кризових явищ для прогнозування потенційного банкрутства банківських установ	268
5.3.	Удосконалення процесів стрес-тестування ризику втрати фінансової стійкості банків в умовах асиметрії інформації	288
	ВИСНОВКИ	313
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	321
	ДОДАТКИ	341

ВСТУП

Процес формування ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків спрямований насамперед на підвищення стійкості банківських установ та забезпечення стабільності банківської системи в умовах глобальних економічних дисбалансів.

Забезпечення фінансової стійкості банків набуває особливої актуальності в сучасних умовах – зміни архітекτονіки фінансового ринку та систематичного виникнення кризових ситуацій на ньому. Зазначене актуалізує необхідність розробки системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків на основі визначення її принципів, функцій, завдань, пакету випереджальних антикризових інструментів та методів, з реалізацією яких можливе досягнення стійкого розвитку банків.

Вирішення проблеми активізації банківської діяльності в Україні потребує комплексного дослідження сучасного стану економіки, її фінансового сектору та визначення основних концептуальних положень формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Саме тому метою монографічного дослідження є розробка теоретичних і методичних положень щодо формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків та практичних рекомендацій до використання методів та інструментів, що дозволяють попередити та нівелювати кризові явища в умовах глобальних економічних дисбалансів. Окреслена мета визначає зміст і структуру роботи п'яти розділів.

У *першому розділі монографії* на засадах неокласичної та кейнсіанської теорій розглянуто теоретичні передумови для формування нової моделі економічного розвитку в Україні.

У сучасних умовах розвитку природа економічної кризи не циклічна, а міжсистемна, трансформаційна, недостатній інвестиційний попит в українській економіці пояснюється існуючою системою розподілу доданої вартості між галузями. У вітчизняній економіці склалася ситуація, при якій динаміка інвестицій не залежить від співвідношення норми прибутку і ставки відсотка. Оскільки величина рентабельності різко диференційована за галузями, і таке розходження носить стійкий характер, остільки зниження ставки відсотка не зможе вплинути на інвестиційну активність високорентабельних галузей. Все це робить необхідним звернення до альтернативної теорії, яка стверджує, що ефективне зростання суспільного виробництва і соціальна згода в суспільстві досягається не шляхом спонтанного, а регульованого розвитку.

Нова модель національного економічного розвитку повинна включати в себе національну інноваційну систему, налаштовану на вирішення завдань запозичення нових технологій та інститутів розвитку, забезпечити синхронізацію різних типів економічної політики для збільшення абсорбційної спроможності країни і спиратися на систему інтерактивного планування, що передбачає взаємодію уряду, бізнесу та громадянського суспільства в процесі формування та реалізації масштабних модернізаційних проектів.

У монографії обґрунтовано, що швидкість технологічного оновлення виробництва залежить від того, наскільки інвестиційні можливості підприємств виходять за рамки самофінансування. Вирішити цю проблему можливо лише шляхом створення «довгих» фінансових інструментів для модернізації промисловості. Необхідна реформа інститутів кредитування реального сектора економіки. Криза з усією очевидністю висвітлила системну слабкість банківської системи і насамперед її кредитної складової. Від

того, яка політика буде вироблена по відношенню до банківського сектору сьогодні, залежить майбутнє країни на багато років вперед.

У *другому розділі монографії* визначено концептуальні підходи до організації антикризового управління фінансовою стійкістю банків. Враховуючи розроблену методологічну основу антикризового управління фінансовою стійкістю банків та зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на фінансову стійкість та потребують відповідного антикризового управління, на основі розробленого «дерева цілей» побудовано систему антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Узагальнюючи сучасні науково-теоретичні підходи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтовано комплексний характер (наявність підсистем та притаманних кожній специфічних інструментів та методів); надано визначення системи, яку запропоновано розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, що відображують процеси, спрямовані на діагностику, попередження, нейтралізацію і подолання криз та їх причин на всіх рівнях управлінського впливу; мають випереджальний характер, здійснюються на засадах системного, стратегічного та управлінського підходів та підтримують фінансову стійкість банків.

У *третьому розділі роботи* зазначено, що накопичення кредитних ризиків в період економічного підйому, кредитного «буму», згодом призводить до уразливості банківських систем по відношенню до цих негативних факторів фінансової глобалізації. А резерви за кредитними операціями, основним призначенням яких є згладжування фінансових потрясінь, і які є інструментом визнання втрат банку у зв'язку зі знеціненням позики, в умовах кризи настільки зменшують фінансовий результат банків, що багато з них у підсумку стають збитковими.

В умовах подолання негативних наслідків фінансової кризи виникає необхідність розроблення нових підходів банків до складання фінансової звітності. Одним із основних напрямків саморегулювання є формування страхових резервів за активними операціями банків. Зазначені резерви є одною з форм індикативного регулювання, суть якої полягає у встановленні норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій.

Фінансове регулювання як метод економічного впливу на відтворювальний процес пов'язано з регламентацією використання доходів банку, тобто банківське регулювання є, з одного боку, прихованим оподаткуванням, а з іншого – податковою пільгою. У багатьох країнах органи регулювання встановлюють обов'язкові рівні формування таких резервів, але водночас надають банкам право самостійно визначати їх обсяги, що, сприяє виникненню при цьому суб'єктивних підходів. Унаслідок банки, залежно від необхідності збільшити чи зменшити фінансові результати, не завжди адекватно до реального ризику визначають його рівень та обсяги резервів.

Проведене дослідження свідчить, що існує необхідність реформування методів та норм фінансового регулювання й нагляду, а також створення банками ефективної системи саморегулювання з метою подальшого запобігання майбутнім кризам.

У *четвертому розділі монографії* після проведеного аналізу антикризових заходів, що використовувалися Національним банком України під час світової фінансової кризи, виявлено їх неспроможність забезпечити достатній рівень фінансової стійкості вітчизняних банків унаслідок невідповідності законодавчої бази антикризовим методам та інструментам. Особливо це позначилося на процедурі державної участі в рекапіталізації банків та механізмів підтримки їх ліквідності.

За результатами аналізу рівня кредитного ризику встановлено, що розрахунок фактичних значень нормативів кредитного ризику за методикою НБУ не дає повної адекватної оцінки його розміру, який приймається українськими банками. Для підвищення якості оцінювання запропоновано методику діагностики рівня кредитного ризику на основі

Визначено, що системна забезпеченість ресурсною базою банків є дієвим інструментом антикризового управління, оскільки передбачає комплексний підхід у визначенні раціональних каналів залучення коштів та їх розміщення в доходні активи з метою отримання прибутку та досягнення необхідного рівня антикризової фінансової стійкості.

Для підвищення рівня виявлення потенційних загроз від виникнення ситуації дефіциту фінансових ресурсів, що впливає на антикризову фінансову стійкість, запропоновано методику визначення рівня системного забезпечення ресурсною базою банків на підставі визначення факторних навантажень та агрегування показників. Отримані результати оцінювання процесів формування ресурсної бази банків свідчать про необхідність удосконалення механізмів рефінансування НБУ як інструменту системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

У *п'ятому розділі монографії* досліджено проблеми реалізації ризик-орієнтованого нагляду через оцінювання рівня антикризової фінансової стійкості банків, що є досить актуальним в умовах подолання глобальних економічних диспропорцій, які пов'язані з тенденціями економічного розвитку в державі.

Обґрунтовано, що основними постулатами подальшого удосконалення ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків в Україні повинні стати: нагляд за системними банками, ризиковість діяльності яких представляє потенційне джерело для виникнення фінансової нестабільності у банківській системі в цілому; врахування

профілю ризику втрати антикризової фінансової стійкості окремого банку; дотримання принципу ефективності та оперативності банківського нагляду, що проводиться.

У сучасних умовах розвитку фінансової системи, зокрема банківської, не можливе використання стандартного набору показників для отримання необхідної інформації у довгостроковому періоді. Тому, основною вимогою до формування оціночних показників антикризової фінансової стійкості повинна бути динамічність. Розроблено методичний підхід до визначення рівня фінансової стійкості на основі якого визначено ризик втрати антикризової фінансової стійкості, що включає наступні етапи: проведення експертної оцінки щодо вибору базових показників, поділ банків на кластери на основі використання методу К-середніх, визначення фінансової стійкості на досліджуваних банківських установах.

На основі емпіричного аналізу та за допомогою кластерного методу програмного забезпечення STATISTICA обґрунтовано систему показників та їх нормативні значення, котрі дозволяють визначити глибину фінансової кризи банківської установи.

Окрему увагу приділено проблемам прогнозування ймовірності банкрутства банків: розроблено науково-методичний підхід до визначення послідовності етапів розгортання фінансової кризи та її глибини. Результати проведеного аналізу та обґрунтування стадій кризи в діяльності банків України дозволили визначити граничні межі показників залежно від глибини та стадії фінансової кризи та відповідно – напрями антикризових заходів.

Для реалізації випереджального ризик-орієнтованого нагляду за фінансовою стійкістю банків необхідне якісно сформоване інформаційне забезпечення, яке в умовах асиметрії інформації призводить до не чітких прогнозів щодо об'єкту дослідження.

Обґрунтовано, з метою зниження асиметрії інформації в процесі антикризового управління фінансовою стійкістю банків слід дотримуватися наступних принципів: адекватність системи показників задачам стрес-тестування; інформативність системи щодо розрахунку показників для формування аналітичних записок про кризу; накопичення статистичної бази відносно тенденції динамічності зміни показників; охоплення показниками усіх найважливіших напрямів оцінювання фінансової стійкості банків та ефективності прийнятих антикризових рішень; оптимальна чисельність показників по кожному напрямку дослідження.

У монографії запропоновано для подолання асиметрії інформації у діяльності банків схему складання звіту про фінансову стійкість банків, аналіз показників якого дає можливість визначити ефективність інструментів системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ

1.1. Розробка альтернативної теоретичної концепції пошуку виходу з кризи

Існування протягом тривалого часу глобальної економічної кризи свідчить, що світ вступив в епоху серйозних соціально-економічних перетворень. У середовищі економістів і політиків обговорюються сценарії зміни сучасних моделей господарювання з метою виведення їх з кризового стану. Розробка сценаріїв виходу національних економік із кризи в умовах глобалізації вражає протилежними підходами: з одного боку, відстоюють політику жорсткої державної економії і розраховують на сили ринку, з іншого, навпаки, закликають до державної політики стимулювання сукупного попиту. Сам факт наявності протилежних думок у підходах до економічної політики свідчить про складність і наявність відмінностей у розумінні як самої природи кризи, так і шляхів вирішення протиріч, що тримають світову економіку в лещатах цієї кризи. З моменту виникнення економічної кризи багато вчених, політиків, світових економічних організацій намагаються відповісти на два питання: «Як це сталося?» і «Що тепер робити?».

Пошуку відповіді на друге питання присвячено книгу відомого американського економіста, лауреата Нобелівської премії «Вихід з кризи є!» Пола Кругмана [1]. Учений вважає, що «ці два питання пов'язані між собою, цілком очевидно, але в жодному разі не є ідентичними. Одна справа – знати причини захворювання серця, а зовсім інша – уміти їх лікувати. Те ж саме відноситься до економічної кризи. Наразі нас найбільше повинно цікавити лікування» [1, с. 7].

Але, як показує автор книги, «лікування» не може бути успішним на базі панівних монетаристських концепцій, бо вони ніяк не підходять для економіки, що знаходиться в стані депресії. Пол Кругман стверджує, що «по суті ми маємо справу з тим же типом ситуації, який описував Джон Мейнард Кейнс у 30-х роках ХХ століття: економіка перебуває в стані хронічно зниженої активності протягом тривалого часу, не проявляючи помітних тенденцій ні до оздоровлення, ні до остаточного краху. Безумовно, такий стан справ є неприйнятним» [1, с. 8].

На жаль, теоретичні витoki практичних дій урядів щодо виходу з кризи лежать у догмах неокласичної теорії, яка панує у світовій економічній науці і викладанні. Багато урядів, у тому числі український, без вивчення придатності даної теорії до умов спаду економіки некритично сприйняли її основні постулати та спробували безуспішно реалізувати на практиці господарювання.

«Сучасний консерватизм, – зазначає П. Кругман, – вірний ідеї, що ключем до процвітання слугують вільні ринки та необмежене прагнення до прибутку й особистої вигоди, а посилення ролі держави після Великої депресії не може принести нічого, крім шкоди» [1, с. 105]. Автор порушує питання: як вийшло, що консервативна ідеологія, віра в те, що держава не вирішує проблеми, а лише посилює їх, так сильно впливає на наш політичний дискурс?

Навіть зараз, коли картина неблагополуччя у світовій та українській економіці стала очевидною, немає глибокого дослідження теоретичних витоків, що було б прийняте як визначальна модель економічного розвитку. Не тільки серед практиків, а й серед наукової громадськості переважають уявлення, що відмова від державних форм регулювання і перехід до свободи ринкових сил надає національній економіці стійку динаміку.

Усе це свідчить, що у вітчизняній науці і практиці йде складний процес оволодіння теоретичним багатством та інструментарієм світової економічної науки, творчого використання цього інтелектуального багатства стосовно аналізу української економіки. Насамперед, це стосується макроекономіки, яка все ще залишається найменш освоєним розділом економічної теорії, незважаючи на те, що саме макроекономіка найбільш актуальна для дослідження та розробки соціально-економічної політики й забезпечення збалансованого сталого зростання.

Певною мірою таке відставання макроекономіки як розділу економічної науки пов'язане з пануванням як у самій науці, так і практиці консервативних течій, що істотно спрощують макроекономічний аналіз.

Незважаючи на те, що ці теоретичні течії, насамперед монетаризм, достатньою мірою дискредитовані нинішньою тривалістю економічної депресії, вони, як і раніше, визначають напрями дослідження господарських процесів у сучасній глобальній економіці. У той же час, відзначає Пол Кругман, «у 2008 році ми несподівано виявили, що живемо в кейнсіанському світі, тобто в тому, який Джон Мейнард Кейнс у 1936 році описав у своїй головній праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» («The General Theory of Employment, Interest and Money»). У даному випадку суспільство зіткнулося з нестачею попиту, який став головною економічною проблемою, а недостатні технократичні заходи такі, як зменшення ставки рефінансування федеральної резервної системи не могли допомогти в ситуації, що склалася. Для ефективної боротьби з кризою потрібна більш активна політика держави у формі тимчасового збільшення бюджетних витрат, щоб боротися з безробіттям, а також зусилля зі скорочення надмірної заборгованості» [1, с. 137].

Звернення до робіт Дж. М. Кейнса і його послідовників може багато в чому сприяти розробці альтернативної теоретичної концепції як основи для вироблення іншої економічної політики для країн Заходу. На конкретних прикладах Пол Кругман показує, що в епоху кризи уряд США не прислухався до закликів скорочувати витрати, роздувати податки і навіть відсоткові ставки, незважаючи на загрозу масового безробіття, у той час як у Європі прихильники суворої бюджетної економії здобули перемогу в політичній дискусії. Суворі економії стала обов'язковою умовою для допомоги країнам-боржникам. Тим часом країни, які не мали проблем з позиками, такі, як Німеччина та Нідерланди, стали проводити політику помірної економії. Отже, загальним результатом для Європи стало скорочення грошового потоку [1, с. 13-14].

Науковець показує, що альтернативні види економічної політики, в основу яких покладено протилежні теоретичні концепції, дали різні результати. Шляхи економік США і Європи, що перебувають з кінця 2007 року і на початок 2010 року в депресії, стали розходитися. Реагуючи на рецесію, уряд США разом з Федеральною резервною системою (ФРС) кардинально змінили модель антикризової політики, вирішивши використовувати у 2008 році політику «нової норми». Найбільш відомою її зовнішньою прикметою стали три етапи долларової емісії, що називалася «кількісним пом'якшенням», які вплинули на створення нових робочих місць. Американська економіка у 2010 році почала збільшувати кількість робочих місць, а в 2011-2012 роках з'явилася чітка тенденція поліпшення економіки. Ситуація в Європі, навпаки, ставала все гіршою. До кінця 2012 року європейський континент офіційно перебував у стані рецесії. Таку принципову розбіжність у сценаріях економічного розвитку Пол Кругман пояснює використанням різних теоретичних підходів.

Він показує, що уряд США не слідував пораді суворої економії, на відміну від європейських країн. «Після завершення програмних заходів підтримки, що були прийняті адміністрацією президента Обама, спостерігалось деяке пасивне посилення фінансової політики, але ніяк не зсув у бік суворої економії. ФРС не тільки підтримувала низькі процентні ставки, але й оголосила про програму купівлі облігацій, намагаючись надати повільному відновленню економіки новий імпульс... Тим часом на Європейському континенті сувора фінансова дисципліна ставала все більш популярною, і на початку 2011 року ЄЦБ підняв відсоткові ставки, незважаючи на глибокий економічний спад у зоні євро та відсутність серйозної загрози інфляції» [1, с. 256].

На наведених прикладах Пол Кругман показує конструктивну роль кейнсіанства як макроекономічної теорії, що має поширюватися у практиці та передбачає активну роль держави у визначенні обсягу інвестицій, регулюванні ставки відсотка, політиці доходів. Нині знову актуальні слова Дж. К. Гелбрейта про роль кейнсіанства в роки Великої депресії: «Кейнсіанство виявилось ліками проти відчаю, який знаходився в безпосередній близькості. Воно не відкинуло систему, але врятувало її» [2, с. 71].

У той же час досвід боротьби з нинішньою депресією спростував основні постулати неокласичної ортодоксії.

Чим пояснити існування різних теоретичних підходів, а потім і моделей економічного розвитку? Відповідь залежить від розуміння самої природи сучасного капіталізму, який у XX столітті зазнав істотних змін. Виникли різні рівні розвитку капіталізму. Після Великої депресії виник регульований капіталізм як альтернатива моделі капіталізму вільної конкуренції. Тому неокласична теорія, що використовує принцип *laissez faire* на сьогодні не може виконати свою евристичну функцію з цілого ряду причин.

По-перше, в основі неокласичної теорії лежить уявлення про раціональну економічну людину (*Homo economicus*), згідно з яким вона володіє винятковими здібностями раціонального вибору і тим самим завжди максимізує функцію корисності. Домашні господарства максимізують корисність придбаних благ, а фірми – прибуток. Подібна теорія припускає, що майбутнє завжди передбачуване. Кейнсіанство це заперечує. Людина не здатна зробити раціональний вибір та рішення свої приймає між невідомим майбутнім і безповоротним минулим, а тому її рішення можуть бути лише наближені до дійсності, але не можуть бути повністю адекватні їй. Майбутнє характеризується фундаментальною невизначеністю.

По-друге, ринкова економіка, за поданням неокласиків, прагне до рівноваги. Якщо зовнішні чинники не заважають економічним агентам максимізувати свою функцію корисності, то економіка приходить до рівноваги. На цій підставі втручання в господарське життя вважається шкідливим. Кейнсіанство, відкидаючи догму про раціональну поведінку людини, наголошує, що під впливом внутрішніх сил ринкова економіка рано чи пізно починає відхилятися від рівноваги, що в підсумку призводить до криз, безробіття, інфляції та інших негативних моментів.

По-третє, неокласична теорія стверджує, що сучасна економіка орієнтується на ринкові сигнали, універсальним носієм яких є ціни. Визначаючи співвідношення попиту і пропозиції, вони постійно порівнюють потреби ринку з можливостями їх задоволення і, регулюючи величину прибутку в різних галузях, забезпечують найбільш ефективний розподіл ресурсів в економіці. Кейнсіанство не заперечує існування ринкових сигналів і їх вплив на підприємницьку діяльність, але вказує, що цей механізм діє лише в короткостроковому періоді. Згідно з думкою прихильників цієї теорії, ціни в довгостроковому періоді визначаються технологічними чинниками і

розподілом чистого продукту (новоствореної вартості) між працею і капіталом, а також між різними бізнес-групами. У сучасній економіці лише менша частка цін складається в результаті конкуренції. В основному вони встановлюються провідними корпораціями за формулою: витрати виробництва плюс надбавка, що утворює прибуток корпорації. Сучасні фірми зацікавлені в стійких цінах, а тому, коли змінюється попит, то змінюється не ціна, як припускають неокласики, а обсяг товарної пропозиції, стверджує кейнсіанська теорія.

По-четверте, неокласика виходить із теорії факторів виробництва, згідно з якою кожному з них дістається справедлива винагорода. Зарплата розглядається як справедлива винагорода праці на рівні створеного ним граничного продукту. Конкуренція за робочі місця приводить зарплату у відповідність із внеском робітника в створення продукту. На цій підставі неокласики вважають, що безробіття, по-перше, носить добровільний характер, бо не працюють лише ті, хто вимагають більше свого трудового внеску; по-друге, є позитивною властивістю саморегульованого ринку, оскільки дозволяє тримати заробітну плату на рівні граничного продукту праці. Кейнсіанство виступає проти неокласичного трактування заробітної плати, що дає право підприємцям підтримувати її на рівні прожиткового мінімуму. Помірне зростання зарплати є умовою зростання сукупного попиту як стимулу зростання економіки й пом'якшення соціальної напруги. Витрати підприємця на підвищення зарплати стають одночасно доходами найманих робітників. Цей взаємозв'язок породжує мультиплікатор економічного зростання.

По-п'яте, на відміну від неокласиків, які вважають, що метою підприємництва є максимізація прибутку, посткейнсіанці вважають, що основною метою великих корпорацій є не максимізація короткострокового прибутку, а максимізація довгострокового

економічного зростання, що кардинально змінює стратегічні плани фірм.

По-шосте, неокласична теорія виходить з того, що основним мотивом, що спонукає підприємців до інвестицій, є рівень відсоткової ставки. Чим вона є нижчою, тим є вищою очікувана прибутковість від інвестицій. Проте господарська практика не підтверджує цю залежність. Особливо це виявляється в теперішніх умовах, коли після кризи відсоткові ставки за кредитами досягли свого історичного мінімуму (0,25% у США і 0,15% у Японії), утім не спостерігається підвищення попиту з боку виробників на інвестиції.

У кейнсіанців інвестиції залежать від розмірів надбавки (прибутку) над витратами, а сам розмір цього прибутку як джерела інвестицій пов'язаний зі стійким економічним зростанням. Прихильниками цієї теорії визнається необхідність державного впливу на інвестиційний процес.

Проведений порівняльний аналіз неокласичної та кейнсіанської теорій дозволяє розглянути теоретичні передумови для вироблення нової моделі економічного розвитку в нашій країні. Світова наукова думка має великий арсенал теоретичних розробок, які могли б стати умовою реформування національної моделі економічного розвитку.

Проте варто враховувати, що кейнсіанська теоретична система не пропонує універсальні рецепти, що діють автоматично і дають позитивні результати в будь-якій країні. Теоретична система Дж. М. Кейнса може бути розглянута як метод аналізу, що дає ключ до розуміння специфіки й реальних взаємодій у конкретно-історичній господарській системі. Розглянемо більш докладно специфіку застосування кейнсіанських рекомендацій до економіки України.

Як відомо, у кейнсіанської теорії ефективний сукупний попит є двигуном розвитку національної економіки. Він включає в себе

споживчий та інвестиційний попит. Кожен з цих видів попиту фіксує певні функціональні залежності в економіці. Наприклад, споживчий попит, за Дж. М. Кейнсом, є функцією від доходу при даній системі розподілу.

Що стосується самої *теорії розподілу доходів* у кейнсіанській доктрині, відповідно до якої величина одержуваного доходу визначається граничною продуктивністю праці, то вона некритично запозичена самим Дж. М. Кейнсом у неокласиків.

Але вже після Кейнса, у межах самого кейнсіанського напрямку, виникли течії, які піддали критиці запозичені в неокласиків погляди на систему розподілу доходу, що йде на особисте споживання [3].

Зокрема, лідери «неорікардіанської» течії, або школи «лівих кейнсіанців», Джоан Робінсон і Михайло Калецький (польський економіст, який працював у 30-40-х рр. XX ст. в Англії, у Кембриджському університеті), спиралися не лише на погляди Кейнса, а й на праці Д. Рікардо і К. Маркса. Вони розробили власну *теорію розподілу доходів*, яка, як здається, найбільш підходить до наших національних реалій.

Сутність теорії розподілу «лівих кейнсіанців» зводиться до того, що величина прибутку і заробітної плати в кожній галузі визначається не граничною продуктивністю праці (як у неокласиків) і не одним лише ступенем експлуатації найманої праці капіталом (як у марксистській ортодоксальній теорії), а *ступенем монополізації певної галузі*. Саме така теорія розподілу найбільш адекватно відображає особливості характеру розподілу доходів у нашій монополізованій економіці.

Основні положення теорії розподілу, розвинені Михайлом Калецьким, зводяться до того, що відношення прибутку до витрат у тій чи іншій галузі визначається ступенем монополізації цієї галузі. Чим

більше монополізована галузь, тим більшу частку в ціні становить валовий прибуток.

Ця теорія розподілу, хоча і відображає суттєві риси монополізованої економіки на прикладі високорозвинених країн Заходу, але не враховує низку рис, характерних для пострадянських економік, зокрема тих, які орієнтовані на експорт сировини. «Лівими кейнсіанцями» були досліджені галузі обробної промисловості, яким притаманний найбільший ступінь монополізації. Тут рівень цін залежить, по-перше, від величини цін на сировину і витрат прибутку на заробітну плату, по-друге, від ступеня монополізації даної галузі.

У вітчизняній економіці найбільший ступінь монополізації виявляється в сировинних галузях. Саме підприємства цих галузей отримують монопольний прибуток і природну ренту. У той же час в обробних галузях рівень цін визначається вартістю первинних ресурсів і низькою заробітною платою. Тому при сформованій системі розподілу практично неможливим є підвищення заробітної плати в обробних галузях та сільському господарстві, тобто в тих галузях, які орієнтовані на внутрішній ринок через низький рівень прибутку.

Отже, при сформованій *системі розподілу доходів* збільшення фінансування державних соціальних програм не вплине істотно на динаміку споживчого попиту. Без зміни *системи розподілу доходів*, що склалася, неможливо розраховувати не тільки на зростання споживчого, але й інвестиційного попиту.

Скорочення інвестиційного попиту згідно з класичною та кейнсіанською теоріями обумовлено падінням додаткової (граничної) ефективності капіталовкладень. Таке падіння відбувається одночасно в низці галузей, що і є своєрідним «спусковим гачком» початку кризи. У цьому теоретичному пункті Дж. М. Кейнс повністю солідарний із неокласиками. Але способи стимулювання інвестиційного попиту

виявляються різними. Неокласики пропонують урівноважити інвестиційний попит шляхом зниження ставки відсотка, що в нинішніх умовах є нереальним. Кейнсіанська теорія вважає, що в умовах різкого падіння інвестиційного попиту єдиним засобом його підвищення стають державні інвестиції.

Щодо нашої вітчизняної економіки, то низький рівень інвестиційного попиту обумовлений аж ніяк не циклічним падінням додаткових (граничних) вкладень капіталу, оскільки сама природа кризи є іншою. Вона не є циклічною, а міжсистемною, трансформаційною, що становить окрему тему наукового дослідження.

Причиною недостатнього інвестиційного попиту в українській економіці є *сформована система розподілу доданої вартості* між галузями. В обробну галузь потрапляє невелика частка сукупної доданої вартості, що обумовлює низький рівень її рентабельності, а також недостатній інвестиційний попит. У той же час надлишкові доходи сировинних галузей, орієнтованих на експорт, використовуються для формування вкрай обмеженого інвестиційного попиту, що охоплює незначний обсяг супутніх галузей із низьким технологічним переділом, тому не створюють значного мультиплікаційного ефекту, що доходить до галузей високотехнологічної сфери.

Обробні галузі (машинобудування і його головна складова – верстатобудування) не отримують інвестиційних імпульсів від сировинних експортно-орієнтованих галузей. Останні воліють закуповувати необхідні інгредієнти за кордоном.

Крім виробничих інвестицій, сировинні корпорації здійснюють величезні невиробничі витрати на престижне споживання їх власників і вищих менеджерів, а так само на утримання дорогих «іграшок для дорослих», як-то: національні футбольні клуби. Національні чемпіонати

з футболу перетворюються на азартні ігри олігархів. Значна частина невикористаного прибутку за різними каналами виводиться за кордон.

Тому при збереженні сформованої *системи розподілу сукупної доданої вартості* проблема активізації недостатнього інвестиційного та споживчого попиту не може бути вирішеною.

Що ж стосується активізації державних інвестицій, то в умовах бюджетного дефіциту та виконання державних зовнішніх зобов'язань вони не можуть здійснюватися у великих обсягах. Сьогодні на розвиток економіки за даними Федерації роботодавців спрямовується всього 10% усіх витрат державного бюджету.

Варто також звернути увагу на нееластичність інвестиційного попиту в національній економіці залежно від ставки відсотка. Кейнсіанці і неокласики вважали, що динаміка інвестицій залежить від співвідношення норми прибутку і ставок відсотка. Проте нинішня господарська практика високорозвинених країн показує, що така еластичність практично відсутня.

В умовах нинішньої депресії ставка відсотка в багатьох країнах Заходу становить десятки, а то й соті відсотка (як у Японії), проте, у цей же час, можна спостерігати повсюдний низький рівень інвестиційної активності. Отже, сьогодні відсутня лінійна функціональна залежність між динамікою інвестицій і ставкою відсотка, про яку писали неокласики і Дж. М. Кейнс.

У вітчизняній економіці склалася ситуація, при якій динаміка інвестицій не залежить від співвідношення норми прибутку і ставки відсотка. Оскільки величина рентабельності є різко диференційованою за галузями, і таке розходження має стійкий характер, тому зниження ставки відсотка не зможе вплинути на інвестиційну активність високорентабельних галузей.

1.2. Теоретичні передумови формування нової економічної моделі

У сучасних умовах застосуванню кейнсіанських рецептів макроекономічного регулювання перешкоджає система розподілу доходів, що склалася, у т.ч. велика диференціація останніх у галузевому розрізі, що робить інвестиції слабо еластичними за ставкою відсотка. Сюди можна віднести і політику грошових обмежень, що проводиться НБУ, а саме – прив'язку емісії грошей до валютних експортних надходжень, а не до обсягів господарського обороту в реальному секторі економіки.

Крім сформованих об'єктивних обставин, зумовлених дією ринкових сил, система розподілу доходів у ринковій економіці залежить також і від прийняття суспільною свідомістю наявної нерівності в розподілі суспільного багатства, тобто від моральних імперативів, що сягають своїм корінням в епоху Просвітництва і ранні етапи становлення капіталізму. На цих початкових етапах, коли боротьба буржуазії зі старим режимом за рівність своїх можливостей завершилася її перемогою, проти необмеженого панування буржуазії стали шукати необхідні соціальні противаги. Якщо ж вони не будуть знайдені, то, на думку А. Сміта, про «спільні ідеали» свободи і рівності можна забути. У «Дослідженні про природу і причини багатства народів» А. Сміт зазначає, що не треба довіряти торговцям і купцям, вони завжди обдурять суспільство; але можна створити таке взаємне балансування суперечливих інтересів, щоб їх сума працювала на потреби суспільства, а не егоїстичного класу. Повз цю значущу і суто ліберальну думку прихильники лібералізму і неокласики прослизують. Необхідно визначити, як соціальні групи, що виражають різні інтереси, можуть так один одного контролювати, що жодна з них не змогла

повністю реалізувати свій егоїстичний інтерес. А. Сміт закликає суспільство до пильності щодо класу купців і промисловців, завжди схильному «вводити суспільство в оману і навіть пригнічувати його» [4, с.51].

Ось це і є, за А. Смітом, нормальна правова держава, нормальна ринкова економіка, яка працює на суспільство, а не на окремі корумповані олігархічні клани. Отже, уже А. Сміт зачіпає питання про обмеження морального принципу «laissez faire» і розглядає його лише як один із можливих типів економічного порядку. Якщо нерівність природна і необхідна для прогресу, як стверджує неліберальна доктрина, то логічно триматися за принципи laissez faire. Якщо ж, навпаки, ми хочемо пом'якшити нерівність і рухатися до розширення прав громадян на працю та гідний заробіток, то цього можна досягти тільки в межах регульованого ринку, свідомої ув'язки вищої мети суспільства з його специфікою.

Як показує сумний досвід реформ, це питання для нашої країни стало особливо актуальним. Відмінність між багатими і бідними є набагато більшою, ніж у країнах традиційного капіталізму. Там співвідношення в доходах між 10% найбагатших і 10% найбідніших становить 6 разів, а у нас, за офіційними статистичними дослідженнями, – 17 разів, а насправді ще більше. Це результат функціонування сформованої в нашій країні господарської моделі. У цьому зв'язку виникає проблема історичного вибору, яким шляхом йти: шляхом посилення майнової нерівності та соціальної напруженості або зменшення цих соціально-економічних відмінностей, забезпечення консенсусу між різними соціальними верствами суспільства? Якщо перше, то нічого змінювати не варто. Треба лише дотримуватися принципу laissez faire, тобто ідеології соціального дарвінізму. Це означає реалізацію принципу, що кожен у суспільстві вирішує сам за

себе зі своїм індивідуалізмом і раціоналізмом, нікому не до кого немає діла.

Сучасне західне суспільство вже не є таким. Пол Кругман у своїй книзі зазначає, що, згідно з доповіддю управління Конгресу США по бюджету про зростання нерівності, з 1979 по 2007 рік частка чистого доходу 7% найбагатших зросла з 7,7 до 17,1% від загального доходу. Розуміння того, що доходи багатих – це зовсім не дрібниці, а один із головних показників того, що відбувається в американській економіці й американському суспільстві, прийшло зовсім недавно.[1, с. 118-119] Але все одно воно вважається спадкоємцем цієї традиції, коли втілює в життя ідеї ортодоксальної неокласичної теорії у формі ліберальної ринкової моделі.

Якщо ж виходити з того, що нинішня модель розвитку є непридатною за моральними і соціально-економічними критеріями, то треба міняти модель розвитку. Зрозуміло, що зміна сформованої моделі економічного розвитку не може проходити легко, без перешкод. Одного наукового доказу для її зміни недостатньо. Незважаючи на очевидну непридатність наявної моделі для суспільства в цілому, вона є надзвичайно ефективною для тих, хто з її допомогою зумів отримати мільярдні та мільйонні статки, виражені у твердій валюті. Тому для її захисту вони будуть вдаватися до будь-яких засобів. Для подолання такого спротиву знадобиться широкий арсенал засобів і, насамперед, наукового обґрунтування альтернативної моделі.

Які основні контури цієї необхідної нам моделі?

Можна сказати, що в такій ситуації є вкрай важливою теорія, яка проливала б світло на шляхи і перспективи розвитку країни. Старий теоретичний інструментарій для цього не підходить. Це відноситься як до марксистської теорії в її колишньому ортодоксальному вигляді, так і до неокласики, незважаючи на її домінування в світі. У той же час

постійне прагнення до тотальної монополізації неокласичних постулатів додало даній теорії відомої респектабельності й подібності до точної науки. Непомірна математизація неокласичних теоретичних конструкцій означала перехід до нереалістичних зображень економіки. Огорнута в математику неокласична теорія набула видимості математично доведених теорій. Поставлена під сумнів кейнсіанством ідея прагнення господарської системи до рівноваги й ефективного саморегулювання за допомогою математичних конструкцій була відновлена в правах. В економічній спадщині Заходу є величезна кількість літератури, у якій містяться докази, що саморегульованого ринку давно не існує. Проте ідея ринкового саморегулювання представляє для неокласики головну ідеологічну цінність, без якої вона як теорія існувати не може.

Як показав наш власний досвід господарського реформування, некритично запозичена неоліберальна доктрина, яку покладено в основу національної моделі господарювання, не тільки не забезпечила зростання ефективності суспільного виробництва, а призвела до його скорочення. Вона зруйнувала всю колишню систему соціального забезпечення, погіршила життєвий рівень основної частини населення. Пол Кругман відзначає руйнування сформованих до кризи форм спеціального захисту безробітних. Зокрема, «у 2010 - 2011 рр. відзначалося деяке зниження безробіття, але число безробітних американців, які не отримують допомогу подвоїлося ... Є цілком очевидним, що причини тривалого безробіття обумовлені макроекономічними явищами й помилками в економічній політиці та не залежать від конкретної людини, але ця обставина не рятує жертви від страждань »[1, с. 36]. Але якщо в епоху Великої депресії, зазначає П. Кругман, ніхто не розумів, що відбувається і що треба з цим робити, то сучасні керівники вже не можуть скористатися такою

обмовкою. Сьогодні ми володіємо й знаннями, й інструментами, щоб покласти край стражданню людей, тим не менш, ми цього не робимо» [1, с. 47].

Усе це спонукає звернутися до альтернативної теорії, яка стверджує, що ефективне зростання суспільного виробництва й соціальна згода в суспільстві досягаються не шляхом спонтанного, а регульованого розвитку.

Ця альтернативна теорія повинна враховувати сучасні тенденції економічного розвитку й дати відповідь на низку викликів, які помітні в масштабах світового та національного господарства. Для нас є прийнятною та модель економіки, яка забезпечує економічне зростання країни.

У західній економічній думці розмежовують дві моделі капіталізму. Одну з них називають «ліберально-ринковою економікою» (Liberal Market Economy – LME), а іншу – «скоординованою або організованою ринковою економікою» (Coordinated or organized Market Economy – CME) [5].

Відмінність між ними полягає в тому, що в першій (LME) фірми оперують на конкурентних ринках у всіх сферах економічного життя ціновими сигналами, попитом і пропозицією як головними індикаторами. Спостерігається значне доповнення інститутів і процесів регулювання. Подібні економічні системи володіють високим рівнем капіталізації ринку цінних паперів, низьким рівнем захисту зайнятості, високими ставками оплати праці та значною нерівністю доходів. Економіка характеризується злиттями і поглинаннями через фондовий ринок, слабкими профспілками та низькою захищеністю праці. Така модель ліберального ринку застосовується в англосаксонських суспільствах – США, Великобританії, Канаді, Австралії та Новій Зеландії.

В економіці другого типу (СМЕ) діяльність фірм координується через неринкові зв'язки. Вони включають мережу моніторингу, що заснована на обміні частковою інформацією і відносинах співпраці, а не конкуренції між компаніями. У такій економіці має місце високий рівень захисту зайнятості, невисока капіталізація ринку цінних паперів, відносно менша кількість робочих годин і відносно низький рівень нерівності доходів. Поглинання є відносно рідкісними, і профспілки відстоюють інтереси працівників. Діяльність компаній координується через вертикальні і горизонтальні асоціації фірм. Модель такого вигляду застосовується в Німеччині, Данії, Франції, Швеції, Японії та ін.

Кожна з названих моделей має власну цільову функцію і набір інструментів. Під ними розуміють працюючі на наявну мету інститути, інфраструктура, традиції та менталітет населення. Оскільки існує нерозривна єдність мети та засобів її досягнення, то, як показує практика, інструменти, які знаходяться в одних умовах господарського управління, виявляються невідповідними для інших.

Як відомо, цільовою функцією прийнятої нами неокласичної моделі ринку, виступає максимізація прибутку. Уся інфраструктура капіталізму, інститути держави і суспільства, правові та етичні норми, засоби масової інформації, а також навчальні плани університетів пристосовані до досягнення кінцевої мети. До цієї безлічі належать, наприклад, підтримка так званої «природної норми безробіття» на рівні 3 - 4% від загальної чисельності робочої сили. Без цього не буде конкуренції за робочі місця, а, отже, неможливо підтримувати заробітну плату на рівні, який називається граничним продуктом праці.

Тепер порівняємо неокласичну, ліберальну модель з моделлю «скоординованої ринкової економіки».

Найбільш рельєфно вона знайшла своє втілення в німецькій моделі економіки, яка включає в себе досвід корпоративного управління. Вона народилася як результат особливої реакції німецького бізнесу і народу на дві соціально-політичні катастрофи, пережиті у XX ст. Вони навчили правлячий клас Німеччини дорожити довірою народу й вести бізнес, ураховуючи його інтересами. Не стільки правлячі кола, скільки національний бізнес і соціал-демократія стали творцем відносин співробітництва між працею і капіталом, що отримало назву Sozialen Marktwirtschaft (соціально-ринкове господарство) [6].

Складовою частиною цієї моделі є покладене в основу управління корпораціями «право спільного прийняття рішень» (Mitbestimmung), за яким власник не усувається від управління, а зберігає в ньому участь разом із представниками робочого колективу, держави і профспілок. Це знайшло своє втілення у двоярусній системі управління корпораціями. Перший ярус складає правління (Vorstand), тобто рада директорів. Він складається з професійних менеджерів, які здійснюють повсякденне техніко-економічне керівництво роботою підрозділів фірми. Другий ярус – це наглядова рада (Aufsichtsrat). У компаніях, де працюють дві тисячі і більше робітників, наглядова рада на половину складається з представників трудового колективу, а інша половина – з представників власників і зацікавлених сторін. Такими можуть бути, зокрема, держава, банки, асоціації споживачів, постачальники і т.п.

У компаніях з меншою кількістю працівників колективу зазвичай відводиться третина голосів. Рада директорів підпорядкована наглядовій раді, яка контролює її роботу, розглядаючи справи фірми приблизно раз на квартал без втручання в оперативне управління.

Завдяки системі спільної відповідальності, у власників складаються довірчі відносини, з одного боку, з топ-менеджерами, а з іншого – з працівниками. Як свідчить досвід, корпоративне управління

в Німеччині досягло того, чого раніше не було: подоланий антагонізм між працею і капіталом.

Описана вище модель капіталізму сильно відрізняється від того, що ми бачимо в національній економіці. Український власник будує свої відносини з колективом за старою феодальною традицією пана з кріпаками і жодного партнерства з ним не сприймає. Не довіряє він ні менеджерам, ні рядовим працівникам, за якими наглядає служба безпеки. Усе це не відповідає відносинам, що склалися в цивілізованих моделях економіки.

Однією зі складових нової моделі господарювання повинен бути спеціально створений механізм виключення можливості одноосібного контролю власника над фінансовими потоками фірми та безконтрольного привласнення її доходів.

Право власності має бути гарантовано, але в межах урахування інтересів суспільства і колективу. Інакше соціальної напруги, що переходить у конфлікти, не уникнути. Способи господарювання, включаючи джерела отримання доходів, мають бути прозорими та підконтрольними як державі, так і трудовому колективу.

Оскільки національний власник добровільно не погодиться на такі цивілізовані форми співпраці, то в такому випадку для «примусу до цивілізованості» знадобиться примусова дія держави. Необхідно прийняти Закон про корпоративне управління, де будуть розписані всі сторони діяльності учасників бізнесу: власника, колективу і держави. Остання повинна вийти з ролі нейтрального спостерігача процесів, які відбуваються в економіці.

Зазначене вище дозволяє дійти висновку, що для виконання державою своєї функції регуляторного центру необхідним є очищення від корупції та бюрократизму, що накопичилися за роки функціонування при сформованій моделі. Тільки за цієї умови держава

в союзі з цивілізованим приватним бізнесом може бути рушійною силою соціально-економічного процесу.

Концепція розвитку спрямованого державою (State-led development), як показує міжнародний досвід, передбачає узгодженість визначальних макроекономічних параметрів: *цін, зарплати, інвестицій*. Якщо ціни безперервно зростають, як відбувається в нас, то зарплата втрачає стимулюючу роль, а інвестиції взагалі стають безглуздими, оскільки можна легко отримувати високі доходи за рахунок зростання цін без інвестицій в економіку. У такій ситуації «боротьба з інфляцією» також не може мати успіху. Для надійного заслону на шляху інфляції необхідно, по-перше, коригування за допомогою ринкових методів структури виробництва і послуг під реальний попит населення за допомогою регулювання інвестицій; по-друге, такий контроль над цінами на основні витратоутворюючих товарів і продуктів масового попиту, щоб зарплата залишалася стабільною і не втрачала стимулюючої ролі.

У моделях, що засновані на принципах регульованого розвитку, у якості теоретичної основи можуть бути покладені *інституційна, неомарксистська і посткейнсіанська економічні теорії*.

Отже, порівняльний аналіз двох моделей показує їх помітний контраст. Альтернативні планово-ринкові моделі відповідно до їх власної специфіки продемонстрували впродовж останніх 20 років приголомшливі успіхи. Зокрема, обсяг ВВП за вказані роки в Китаї збільшився в 5,3 рази, В'єтнамі – у 4 рази, Індії – у 3,2 рази.

Причини успіхів китайських реформ один із провідних економістів країни Шен Хун пояснює так: «Ці успішні реформи проводилися аж ніяк не відповідно до рекомендацій ортодоксальної економічної теорії. Можна навіть сказати, що саме ті реформи, які виявилися не надто успішними, проводилися відповідно до проектів, що були

розроблені в межах ортодоксальної економічної теорії. Уже сам цей факт являє собою виклик ортодоксальній економічній теорії» [7, с. 53].

Як бачимо, китайськими економістами безперечно наголошується на сумній ролі ортодоксальної неокласичної економічної теорії в країнах, що виникли на пострадянському просторі. Якби на практиці дотримувалися запропонованих західними методологами Куном, Лакатошем та іншими критерії наукової спроможності і неспроможності, то треба було б визнати моделі Китаю та Південно-Східної Азії найбільш продуктивними та такими, що заслуговують на особливу увагу з боку економічної думки. Успіхи одних моделей і провали інших треба розглядати як підтвердження наукової спроможності однієї і неспроможності іншої економічної парадигми. Інакше кажучи, досвід розвитку підтвердив теорію поєднання плану і ринку як найбільш ефективну модель ведення господарства.

При визначенні альтернативної моделі варто враховувати, що вона повинна бути націлена, насамперед, на ефективне економічне зростання. Темпи економічного зростання, що склалися в Україні свідчать, що національна економіка потрапила в «пастку низької економічної динаміки». Наприклад, за даними рейтингового агентства Standard&Poor's темпи зростання українського ВВП у 2013 - 2015 роках очікуються на рівні 2 - 3%. Це нижче, ніж у Росії та Казахстані. При сформованих темпах зростання не можна вирішити ті проблеми, що накопичилися та сьогодні існують як в економіці, так і в соціальній сфері.

Тому підвищення середньорічних темпів приросту ВВП в Україні до 6-7% на найближчі 10-20 років є необхідною макроекономічною умовою переходу до режиму стійкого економічного розвитку. Такі середньорічні темпи приросту обумовлені, по-перше, проблемами, які

загострюються та пов'язані з надлишком застарілого обладнання в житлово-комунальній сфері, галузях інфраструктури та інших секторах економіки. Ці застарілі фонди не можна просто «списати», вони повинні бути або замінені на нові, або будуть вимагати все більших витрат на їх підтримку в робочому стані. Наочний приклад: зростання нинішніх вимушених витрат у дорожню інфраструктуру. Ці сукупні вимушені витрати в цілому в національній економіці, за оцінками експертів, становлять близько 2% ВВП. При планованих темпах приросту ВВП в Україні 3-4% (що цілком припустимо для високорозвинених країн) щорічний приріст ресурсів для вирішення завдань поступального розвитку становить лише 1-2%. Якщо ж підтвердяться прогнози рейтингового агентства Standard&Poor's про приріст ВВП 2 - 3%, то щорічний приріст національного продукту піде на покриття вимушених витрат.

По-друге, більш високі темпи зростання необхідні для забезпечення інвестиційного розвитку. Як відомо, інвестиційний попит сприяє розширенню попиту на обладнання, будівельні роботи, різні види продукції виробничого споживання. Збільшення інвестиційного попиту сприяє структурно-технологічній модернізації виробництва, оновленню виробничих потужностей та підвищенню його ефективності.

По-третє, наявні темпи приросту ВВП є важливими характеристиками інвестиційного клімату в країні. Високі темпи зростання в тій чи іншій галузі стають певним індикатором для інвестора, свідчать про зростання попиту на відповідні види продукції, а також сприятливу цільову динаміку в даному ринковому сегменті. Стійка висока економічна динаміка знижує інвестиційні ризики, розширює можливості залучення фінансових ресурсів, зменшує терміни окупності інвестицій.

Тому низькі темпи зростання ВВП є не тільки перешкодою на шляху активізації інвестицій, а й джерелом негативних соціальних наслідків – падіння реальних доходів населення, збільшення безробіття, загального зростання невдоволення в країні.

Вирішення складного, але об'єктивно необхідного завдання структурно-технологічної модернізації економіки можливе тільки шляхом значного збільшення норми накопичення. Досвід країн, що динамічно розвиваються, насамперед Індії та Китаю, які мають норму накопичення більше 40% і темпи зростання 8-10%, свідчить про прямий функціональний зв'язок між нормою накопичення і темпами зростання ВВП.

У більшості розвинених країн норма накопичення становить 20-25%, а темпи зростання зберігаються в некризові роки на рівні 2-4%. Такі розміри накопичення та темпи зростання пояснюються не тим, що там недостатньо ресурсів для інвестицій. Ресурсів там якраз більш ніж достатньо. Про це свідчить реальна відсоткова ставка за кредитами, про яку йшлося вище. Проблема розвинених країн полягає в ефективному застосуванні інвестицій, а обмежений простір для зростання інвестицій обумовлений тим, що більшість потреб населення і держави в цих країнах досягла високого рівня насичення. Давно в цих країнах не збільшується рівень споживання продуктів харчування, рівень забезпеченості автомобілями, іншими товарами тривалого користування, повільно зростає житлове будівництво.

Якісно інша ситуація в нашій країні, ми далекі від насичення основних життєвих потреб: рівень споживання продуктів харчування, забезпеченість автомобілями, житлом, іншими товарами тривалого користування в три-чотири рази є нижчим, ніж у високорозвинених країнах.

Значний потенціал економічного зростання пов'язаний зі створенням сучасної транспортної інфраструктури, тому без значного приросту норми накопичення, спочатку до 25-27%, а потім і до 30% і вище, вирішення завдання стійкого й динамічного розвитку стає неможливим.

У сформованих ринкових системах переважна частина інвестицій в основний капітал здійснюється самими корпораціями за рахунок власного прибутку. Джерелами оборотного капіталу на 60% є кредити банків. В Україні оживити виробничі частини інвестицій вдається з великими труднощами. Національний підприємець не орієнтований на збільшення норми накопичення, оскільки не може бути впевнений у зниженні інвестиційних ризиків та окупності своїх інвестицій. Тому накопичені доходи приватний капітал вважає за краще вивести за кордон через різні схеми або вкладати у фінансові спекуляції у себе в країні. Як свідчить статистика НБУ, відтік капіталу за кордон вимірюється десятками мільярдів доларів.

Оскільки приватний бізнес не поспішає збільшувати норму накопичення, це могли б зробити державні корпорації за рахунок власних і залучених банківських ресурсів. Утім, призупинені проекти оновлення транспортної інфраструктури. До створення сучасної мережі автошляхів країна не приступала.

Трохи кращим є стан інших галузей інфраструктури, житлово-комунальному сектору, будівництва житла. Тут без нарощування капітальних інвестицій за рахунок банківського сектору не обійтися. Банківська система на чолі з НБУ повинна стати важливим інститутом розвитку [8, с.13 - 14]. Інакше кажучи, необхідно формувати модель інтерактивного управління економічним зростанням. Для цього потрібні конкретні інституційні конструкції.

Як відомо, до початку світової кризи 2008 року українська економіка не зуміла відновити рівень ВВП 1990 року, сформувати стійку модель розвитку і змінити структуру своєї економіки. Десять років докризового економічного зростання виявилися недостатніми для формування внутрішнього ринку, здатного забезпечити стійкий попит на продукцію національної промисловості. У результаті країна вступила в кризу зі старими проблемами: енергоємним і малоефективним сировинним сектором, машинобудуванням, орієнтованим на країни СНД і, насамперед, на Росію, розбалансованою фінансовою системою, у зв'язку зі зростанням цін на газ і великим зовнішнім боргом (42 млрд. дол.), накопиченим банками, корпораціями і державою.

Тому змінити сформовану негативну тенденцію можна лише шляхом переходу до нової моделі економічного розвитку. Для того необхідно створювати нестандартні інституційні елементи нової моделі [9, с.14 - 15, с.18].

Вона повинна включати в себе національну інноваційну систему, налаштовану на вирішення завдань запозичення нових технологій та інститутів розвитку, забезпечити синхронізацію різних типів економічної політики для збільшення абсорбційної спроможності країни і спиратися на систему інтерактивного планування, що передбачає взаємодію уряду, бізнесу та громадянського суспільства в процесі формування та реалізації масштабних модернізаційних проектів. Ці три елементи в сукупності й утворюють систему інтерактивного управління зростанням, яка повинна стати основою нової моделі розвитку через модернізацію національної економіки [10, с .5].

Вибір і реалізація стратегії подальшого економічного розвитку та модернізації в країні зумовлені об'єктивною необхідністю підвищення

продуктивності суспільної праці. В Україні вона є приблизно в 3 рази нижчою, ніж в США і передових європейських країнах.

В основі нової моделі повинна знаходитися ідея модернізації. Сама постановка питання про створення нової моделі економічного розвитку у формі модернізації не є новою. Такі модернізаційні проекти були успішно реалізовані іншими країнами – Японією, Південною Кореєю, Тайванем, пізніше Іспанією, Португалією, Ірландією. У різний час ці країни зуміли протягом 20-30 років успішно реалізувати стратегію наздоганяючого розвитку.

Теоретичні узагальнення успішного досвіду країн наздоганяючого розвитку доводять, що не варто намагатися досягти більш зрілих форм демократії і повного зникнення корупції (цього досягти не вдалося жодній країні світу), а потім удосконалювати форми господарювання.

Таке вдосконалення можливе і при сучасних ступенях зрілості демократії та формах організації політичних інститутів. Про це свідчить досвід вищеназваних, а також таких пострадянських країн, як Білорусь і Казахстан. В останніх при нинішньому рівні розвитку демократії і політичних інститутів ВВП на душу населення є в 2 рази вищим, ніж в Україні, у той час як у 1991 році він був нижчий за український рівень.

Для вибору певного сценарію модернізаційної стратегії необхідна взаємодія бізнесу і влади. Самі по собі ні ринок, ні держава не можуть виробляти й реалізовувати стратегію модернізації. Для цього необхідна взаємодія між трьома суб'єктами соціально-економічного процесу: бізнесом, державою і громадянськими інститутами.

Пріоритети модернізації не можна апріорі вибрати зверху державою, такий вибір можливий лише шляхом спільної взаємодії як у галузевому, так і регіональному аспектах. Як показує досвід країн, що успішно реалізували модернізаційні стратегії, необхідно налагодити механізм запозичення нових технологій і методів

господарювання. Якщо нові технології і методи господарювання вже успішно випробувані, то треба створити механізми такого запозичення, що саме по собі є аж ніяк не простим завданням, оскільки залежить від ефективних форм організації взаємодії бізнесу і держави.

Найважливішим елементом такої взаємодії є формування системи *індикативного планування* як форми узгодження інтересів бізнесу і держави. Формування системи індикативного планування як на національному, так і регіональному рівні здійснюється і в Україні. Розробляється безліч стратегічних планів, проте вони не позбавлені старого недоліку радянського планування – формування планів державою без участі бізнесу та інститутів розвитку громадянського суспільства.

Як показує практика країн, що створили дієву систему індикативного планування, її основною ланкою є інститути – посередники регіонального рівня, що забезпечують взаємодію між місцевою владою, бізнесом, наукою і громадськими інститутами. У світовій практиці в останні 20 років отримали широке розповсюдження такі інститути планування, як *агенції регіонального розвитку* та *бізнес-асоціації*. Наприклад, у Європі такі агенції набули широкого поширення. Там їх чисельність складає більше ста п'ятдесяти. На пострадянському просторі система регіональних агенцій розвитку набула найбільшого поширення в Казахстані.

Важливість такого інституту, як агенція регіонального розвитку, полягає в забезпеченні конструктивної взаємодії основних агентів ринкового господарювання: бізнес-структур, місцевої влади та громадських інститутів – на основі довіри. За допомогою таких агенцій виявляються кращі й ефективні бізнес-проекти та способи їх реалізації. Такі агенції не орієнтовані на одержання прибутку й не встановлюють будь-яких заборон для бізнесу. Основне їхнє завдання –

стати органом взаємодії органів влади, бізнесу, науки та громадських інститутів для ініціювання широкомасштабних проектів. Агенції перетворюються на центри регіонального прогнозування та елементи національної системи індикативного планування, інститути розвитку регіонів.

Як показує практика створення таких агенцій, першими кроками з їх розгортання можуть стати регіональні бізнес-асоціації, які в свою чергу можуть бути об'єднані в асамблею регіональних асоціацій бізнесу. Ці асамблеї формують виконавчі органи, експертні ради та комісії з найбільш важливих напрямів модернізації, сприяючи появі великих проектів і прискорюючи зростання економіки в регіонах.

Функціонування регіональних агенцій, асоціацій бізнесу широко поширене в західних країнах. Завданнями бізнес-асоціацій є: узгодження інтересів фірм, що зменшує тим самим витрати конкуренції; представлення інтересів бізнесу, як правило, певної галузі в органах регіональної та загальнодержавної влади; надання інформації про ринки, технічні стандарти, регламенти, вимоги до продукції, що випускається; навчання своїх членів.

Як показує досвід функціонування асоціацій у західних країнах, вони ведуть перемовини з профспілками, лобіюють інтереси бізнесу в урядах і парламентах, а також консультують їх, беруть участь у розробках планів економічного розвитку.

Отже, формується система як учасників розробки та реалізації проектів для цілих галузей у регіонах, так і носіїв нових технологій і методів господарювання.

Сам відбір проектів для включення в плани держави передбачає публічне обговорення із залученням наукових співтовариств і громадських інститутів. Таке відкрите обговорення підвищує рівень довіри учасників: фірм, частково конкурентів, і органів державного

управління. Але для цієї успішної взаємодії асоціацій бізнесу і влади має бути розроблено єдину методологію розрахунку ефективності проектів і проведення конкурсів кращих проектів. Тим самим зростає рівень довіри до учасників проектів і зменшується вплив лобіювання та можливості корупції.

При створенні мережі регіональних агенцій розвитку варто враховувати наявні тенденції становлення й розвитку національних інститутів розвитку. За останні десять років у країні з'явилися інститути розвитку: технопарки, особливі економічні зони, інноваційні фонди і т. п. Створено консультативні органи при органах державної влади різного рівня. Проте набір створених інститутів не є повним і не об'єднаний у єдину систему. Такою формою об'єднання можуть стати регіональні агенції розвитку. Мережу таких регіональних агенцій треба об'єднати в загальнонаціональну агенцію розвитку, і вони повинні стати головними суб'єктами системи індикативного планування. Без таких організаційних структур стратегічні плани залишаться набором побажань. Необхідна ієрархічна система планування та організації взаємодії кожного її рівня з бізнес-асоціаціями, органами влади та громадськими інститутами.

1.3. Світова криза і нова модель економічного розвитку

Глобальна криза висвітила низку фундаментальних причин, без вирішення яких світова економіка не зможе забезпечити поступального розвитку. По-перше, це криза архітектури глобальної валютно-фінансової системи, яка виникла в 1971 р, коли американський долар набув статусу світової валюти. Це сталося після того, як США в односторонньому порядку відмовилися від своїх зобов'язань міняти долари, що накопичилися в результаті міжнародної торгівлі, у Франції

та Англії на золото за офіційним курсом. Виник так званий «валютний дефолт». Сталося руйнування Бреттон-Вудської валютно-фінансової системи, яка функціонувала після Другої світової війни, основою якої була прив'язка національних валют західних країн до ціни золота.

Майже 25 років (з 1944 р.) Бреттон-Вудська система сприяла розвитку світової торгівлі і виробництва на основі еквівалентного обміну. Але зміна співвідношення сил у світовій економіці, поява нових конкуруючих світових центрів у Західній Європі та Японії призвели до підриву основних принципів Бреттон-Вудської валютної системи. Замість прив'язки національних валют до золота вони стали прирівнюватися до долара США. Інакше кажучи, долар США фактично замістив золото в якості загального еквівалента. Отже, вся світова валютна система була поставлена в залежність від емісії долара, який набув функції світової валюти. Така емісія стала здійснюватися залежно від потреб самих США, насамперед від необхідності покриття дефіциту бюджету та погашення боргових зобов'язань.

З того моменту, коли до долара перейшла функція світової валюти, міжнародний обмін перестав носити еквівалентний характер, оскільки обмінні курси національних валют втратили об'єктивну основу, свій «якір», функцію якого виконувало золото. Співвідношення обмінних курсів стало складатися під впливом попиту та пропозиції на світову валюту, емісія якої, у свою чергу, залежала в основному від обсягів фінансування дефіциту бюджету та рефінансування банківської системи. Наслідком такого порядку стала поступова девальвація долара і зростаюча недовіра до нього як єдиної світової резервної валюти. Стали виникати регіональні валютно-фінансові системи. Наочний приклад цього – ЄС, який успішно реалізував введення єдиної валюти. Отже, однією з причин виникнення кризи є криза світової валютно-фінансової системи.

Регіони, наприклад, ЄС і провідні економічні країни – Японія, Китай, які прив'язані до долара своїми торгово-економічними відносинами і валютними резервами, будуть підтримувати якийсь час складений світовий валютно-фінансовий порядок. Але те, що він себе вичерпав і потребує якісної зміни, визнають багато політиків, науковців, а також багато відомих фінансистів, у тому числі таких, як Джордж Сорос. Як це відбуватиметься, покаже майбутнє.

По-друге, це демонтаж системи банківського регулювання, яка була спроектована за часів Великої депресії. Варто нагадати, що до Великої депресії 1929-1933 рр. комерційним банкам дозволялося також торгувати цінними паперами. Змішування кредитних і торговельних операцій з цінними паперами робило їх бізнес більш ризикованим, а банки – більш уразливими, що було визнано однією з головних причин кризи того часу і тому заборонено спеціальним законодавством середини 30-х рр. У 1933 році був прийнятий закон про розподіл функцій комерційних та інвестиційних банків (закон Гласса-Стіголла). З тих пір і до кінця 90-х рр. банкам заборонялося торгувати цінними паперами. Крім того, цим законом промисловим підприємствам заборонялося використовувати амортизаційні відрахування не за призначенням, наприклад, на фінансові операції.

Але в 1999 році цей закон був скасований. Комерційним банкам було дозволено торгувати цінними паперами та ставати повноправними учасниками фондового ринку. Найбільші фінансові установи спрямовували капітали інвесторів із реального сектора в фінансові активи. Ігри на фінансовому ринку ставали головним видом діяльності. Банки перетворювалися на різновид казино, з тією лише різницею, що на відміну від казино банки не застраховані від банкрутства. Розуміючи, що зростають ризики банкрутства, науковці намагалися розробляти теорії управління банківськими ризиками. Стали

розроблятися та поширюватися нові інструменти фінансового ринку, які, як здавалося їх розробникам, зможуть створити умови для нескінченного безкризового зростання. На торгівлі похідними фінансовими інструментами – «деривативами» – можна було отримувати прибуток, причому навіть більший, ніж на звичайних банківських операціях. Якщо банківський прибуток від кредитів ще якось пов'язаний із реальним сектором, то прибуток від торгівлі фінансовими інструментами виник із чистих спекулятивних операцій, тобто «з повітря». Склалася практика, коли топ-менеджери отримували бонуси пропорційно банківському прибутку незалежно від його безпосереднього джерела.

Поєднання функцій комерційних і інвестиційних банків йшло під гаслом відновлення свободи ринків, звільнення їх від державного регулювання. Поява фінансових інструментів втягнула в спекулятивний процес і промислові корпорації. У докризовий період вони стали головними покупцями фінансових похідних. Промислові компанії стали економити на витратах, що не дають швидкого прибутку. З'явилися тенденції скорочення витрат на НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи). Став поширюватися так званий аутсорсинг, тобто передача контрактів на дослідницькі роботи фірмам у країнах, що розвиваються.

Отже, поки зберігається тенденція отримувати прибуток від фінансових спекуляцій, а не від реального сектора економіки, існуватиме одна з причин економічної кризи.

По-третє, глобальна економічна криза свідчить, що однією з причин її виникнення є криза технологічної структури економіки. Промисловий капітал традиційних галузей економіки знецінюється і втрачає здатність до відтворення. Наростання фінансових спекуляцій, перетікання інвестицій з виробництва в грошову сферу свідчать про

завершальний етап розвитку панівного в розвиненій економіці технологічного укладу. Капітал поступово буде перетікати в галузі, де розвивається новий технологічний уклад.

Вихід зі справжньої кризи закінчиться встановленням нового технологічного укладу, який приведе до подальшого зростання продуктивності суспільної праці. Розпочнеться структурна перебудова світової економіки. На сьогодні причини, що породили глобальну економічну кризу, не усунуто. Це означає, що всі розмови про нібито подолання кризових явищ не мають достатніх підстав.

Зараз ведуться активні дискусії про майбутнє національних економік. Деякі експерти вважають, що національні економіки «розмиває» глобалізація, яка є прямим наслідком посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків.

Глобалізація посилює розшарування національних економік. Багаті країни стають ще багатшими, а бідні ще біднішими. Компанії більшості країн не в змозі конкурувати на світових ринках. Тому все частіше суб'єктами глобальної конкуренції виступають не окремі країни, а регіони, наприклад ЄС. Очевидно, що для багатьох економік світу саме довгострокова регіональна інтеграція – єдиний спосіб вижити в умовах глобальної конкуренції. Сучасна криза сприятиме регіональній інтеграції, оскільки конкуренція загострилася на національних та світових ринках.

Але в той же час сучасна криза дозволяє виділити і протилежну тенденцію в національних економіках: орієнтація на розвиток внутрішнього ринку, реалізація політики імпортозаміщення, підтримка стратегічних секторів економіки, державна підтримка національного виробництва. Ці заходи розглядаються як антикризові. Отже, криза відроджує інтерес до ідеї сильної національної держави і розглядає його

як найважливіший важіль, який сприяє найбільш швидкому поліпшенню ситуації.

З усією визначеністю постає питання про майбутню економічну політику в Україні.

З одного боку, вона, звичайно, зумовлена соціально-економічною ситуацією, яка склалася на даний історичний період, а з іншого, – є й такі сфери, де позиція владних структур не визначилася. Це стосується передусім цінової політики. Основною причиною постійного зростання цін є олігопольна структура економіки. Саме вона створює передумови для виникнення інфляції. Насамперед, це так звані природні монополії: підприємства енергетичного комплексу, транспорту, зв'язку і т. п. Усі вони знаходяться під контролем держави, і, здавалося б, їй легше впоратися з природними монополіями. Проте саме від них виходить значна частина інфляційної інерції.

Щорічне підвищення цін монополіями становить не менше, ніж 25-30%, що набагато вище щорічного загального темпу інфляції. Похідний від них інфляційний імпульс починає передаватися всім господарським суб'єктам, а в підсумку призводить до розкручування інфляційної спіралі. Уряд не може протистояти лобіюванню відомчих інтересів, приймаючи «вагомий» аргумент, що без цього не можна підтримувати розвиток базових галузей економіки. Але в зв'язку з цим цілком резонно постає питання: чому для цього недостатньо амортизаційних відрахувань і прибутку? Це ті самі джерела (разом із кредитом) модернізації корпорацій, а аж ніяк не доходи, що одержані завдяки монопольному становищу. Тому інституційне регулювання структури доходів і витрат природних монополій є найважливішою умовою формування механізму їх самофінансування.

Усі ознаки олігопольної поведінки притаманні й для інших промислових і торговельних монополій. Періодичні кризи, які виникають на ринках бензину, цукру, соняшникової олії, молочних продуктів і т. п. – яскраве свідчення олігопольного панування монополій у вітчизняній економіці.

При сформованій олігопольній ринковій структурі національна економіка приречена на інфляційну інерцію. Остання стала головним елементом механізму монопольного панування. На олігопольних ринках діє тенденція, яка в економічній науці йменується «односторонньою жорстокістю цін». В українській економіці це одностороннє зростання цін посилюється пануванням торговельних монополій. Це виявляється в тому що, роздрібні ціни на споживчі товари стають непомірно високими порівняно з цінами виробників і середнім рівнем заробітної плати. І зростають вони швидше за ціни виробництва як на вітчизняні, так і на імпортні товари. Про це свідчать річні темпи зростання інфляції споживчих цін в індустріально розвинених країнах Заходу, які складають 3%, а в Україні, за офіційними даними, понад 12%, тобто є в чотири рази вищими. Національний і зарубіжний капітал, працюючи на вузькому внутрішньому ринку, в умовах обмеженої конкуренції та відсутності державного регулювання вимагає більш високого прибутку на одиницю витрат. Вузькість внутрішнього ринку визначається, у свою чергу, низьким рівнем доходів населення. Це одна з пасток національної економіки.

Щоб вирватися з неї, необхідно розширити внутрішній ринок, а це передусім вимагає підвищити частку зарплати у ВВП. Утім, оскільки підвищення зарплати передбачає зменшення доходів корпорацій, то цього робити їх власники не бажають.

Збереження невисокого рівня рентабельності корпорацій автоматично відтворює вузькість внутрішнього ринку. Сама по собі

національна економіка не зможе вирватися з цієї пастки. Потрібне втручання держави, яке допомогло б виправити цей перекис шляхом обмеження монопольних сил.

Оскільки наш капіталізм на відміну від західного не пройшов тривалої школи конкурентної боротьби, яка привчає його задовольнятися лише середнім для кожного прибутком, то нестримне прагнення до підвищення частки прибутку в ціні виробників і великі торговельні націнки перетворюються на головні способи отримання доходів промислових і торговельних монополій. У західних країнах середня рентабельність промислових компаній становить 10%, а у нас є вдвічі вищою. За даними Держкомстату, у I кв. 2009 р. оборот у роздрібній мережі скоротився порівняно з аналогічним періодом 2008 р. на 11,5%, а зростання цін за цей же період склало 17,2%. Загальна інфляція за I кв. 2009 р. становила 6,9%. Ефективна політика держави в галузі регулювання цін монополій є об'єктивно необхідною умовою обмеження інфляції. Втручання держави має бути тимчасовим і зберігатися доти, доки річна інфляція не зменшиться до прийнятного рівня – 4-5%. А поки вона стійко тримається на високому рівні, то державним органам варто ввести максимальні межі допустимої питомої ваги прибутку в ціні товару. Ці межі можуть бути диференційовані як за галузями, так і товарними групами з урахуванням відмінностей у реальних рівнях доходів. У випадках перевищення граничних норм надприбуток, що утворився, має обкладатися підвищеним податком, якщо він не спрямовується на модернізацію виробництва. Необхідно також встановити і максимальні межі торгових націнок монополій у сфері продажів. Щоб урізати нинішню практику створення ланцюга фіктивних посередників, кожен з яких додає свою частку до роздрібною ціни, варто обмежити сукупну націнку всіх посередників у торгівлі динним товаром.

Для здійснення таких заходів і проведення антиінфляційної політики цін в уряді достатньо сил і кадрів. Можна передбачити заперечення прихильників неолібералізації.

Варто нагадати носіям «неоліберальних цінностей», що такого роду дії здійснювалися в індустріально розвинених країнах кожного разу, коли стихія цін виходила з-під контролю ринкових сил. Кожного разу таке регулювання мало тимчасовий характер і підлягало скасуванню, коли ситуація приходила в норму. Наочним прикладом можуть служити дії керівників західних країн в умовах глобальної кризи. У США, наприклад, у червні 2009 року була оголошена реформа системи фінансового регулювання – найбільш серйозна з 1930-х рр., найважливішими елементами якої є контроль за цінами на іпотечному ринку та скасування плаваючого відсотка за іпотекою, що загрожувало масовими банкрутствами, а також підвищення координації в регулюванні великих фінансових інститутів.

Сам президент США Барак Обама прокоментував дану реформу так: «Культура безвідповідальності перейшла з Уолл-стріт до Вашингтона, а потім і до інших американських міст. І регулятивний режим, фактично створений під час економічної кризи двадцятого століття, Великої депресії, не міг впоратися зі швидкістю, масштабом і складністю глобальної економіки двадцять першого століття»[11, с. 25].

Отже, у боротьбі з кризою в країнах Заходу намітилися зрушення принципового характеру. Відбувається реабілітація кейнсіанських антикризових методів. Йдеться про програми бюджетних витрат і інвестицій, спрямованих на створення робочих місць, підтримку перспективних напрямів технічного прогресу, допомогу широким верствам населення шляхом зменшення податків для осіб з низькими доходами.

Світова криза з усією очевидністю показала, що без державного втручання відновлення реального сектора в економіці є неможливим.

Саме на це спрямовані програми виходу з кризи як у США, так і Західній Європі. Як довго буде відбуватися активне втручання держави в економіку – покаже майбутнє.

Тенденція в напрямку активної участі держави в економіці України об'єктивно зумовлена специфікою нашого капіталізму. Його слабкість і індиферентність до інновацій, яка проявилася в роки «відновлювального зростання», стала особливо очевидною в кризовий період.

Саме в період кризи відбулося знецінення капіталів багатьох великих корпорацій. Вони виявилися безпорадними у відносинах із західними кредиторами і змушені були звертатися до держави за фінансовою підтримкою, згортаючи одночасно інвестиції в національну економіку. Усі ці ознаки свідчать, що державне регулювання господарських процесів у нинішніх умовах є об'єктивно обумовленою дією.

У цьому зв'язку постає питання: у яких конкретно-історичних формах можлива участь держави в модернізації економіки? Насамперед це створення інститутів розвитку. Справа в тому, що швидкість технологічного оновлення виробництва залежить від інвестиційних можливостей підприємств виходити за межі самофінансування. Вирішити цю проблему можливо лише шляхом створення «довгих» фінансових інструментів для модернізації промисловості. Необхідна реформа інститутів кредитування реального сектора економіки. Криза з усією очевидністю висвітлила системну слабкість банківської системи і насамперед її кредитної складової.

Країна живе практично без кредитування промисловості. Без сильного і конкурентного банківського сектора неможливо як вирішити

проблеми модернізації реального сектора, так і вийти з кризи. Від того, яка політика буде вироблена по відношенню до банківського сектора сьогодні, залежить майбутнє країни.

Як зазначалося раніше, для здійснення інвестування модернізації реального сектора є вкрай важливим забезпечити високу норму накопичення (відношення обсягу інвестицій до ВВП). Її необхідно збільшити в два рази. На жаль, в Україні відсутній дієвий механізм конвертації заощаджень в інвестиції. Частка валового накопичення в країні знаходиться на рівні розвинених країн, приблизно трохи більше 20%, а в Китаї вона становить 40%. У той же час середній вік основного капіталу в Україні становить приблизно 55 років, у той час у розвинених країнах – 7-8 років. Причина такого явища – «проїдання» основного капіталу, коли амортизаційні відрахування використовуються не за призначенням. Навіть у великих промислових підприємств суми інвестицій є меншими за суми амортизаційних відрахувань. Без суворої державної регламентації використання амортизаційних відрахувань нам не обійтися. А цей захід також є одним із інструментів розвитку, проте, на нашу думку, лише одним із визначальних.

По-новому у цьому процесі бачимо й роль приватного капіталу. Сучасна економічна криза загострила суперечності між приватними і національними інтересами. Об'єктивна потреба в модернізації економіки України, її інноваційний розвиток ставить проблему функціонування приватних форм олігархічного капіталу. Вони показали здатність лише до екстенсивного розширення, поглинання інших підприємств своєї галузі, тобто прагнення до монополізації. У той же час вони не продемонстрували здатності не тільки до створення нових технологій, а й до оновлення свого нового виробничого апарату.

Олігархічний капітал цікавить не довгострокове зростання і постійне оновлення, а короткочасний прибуток. З такою мотивацією курс на інновації не має перспективи. Монополія гарантує монопольний прибуток без модернізації виробництва, породжує технічний застій. Тому стратегія модернізації повинна припускати зміни олігархічної монопольної структури власності, що склалася, тобто приватний капітал має працювати на національний інтерес і бути соціально відповідальним.

Олігархічний, компраторський капітал заходами економічної політики може бути трансформований у державно-корпоративний. Також необхідно розвивати форми державно-приватного і державно-соціального партнерства. Головний критерій ефективного функціонування таких форм – здатність до виробництва та асиміляції інновацій.

Тому вихід із кризи вимагає формування нової моделі економіки і, зокрема, нової моделі державного регулювання. Як сказав в інтерв'ю один із найбільших мислителів сучасності німецький філософ Юрген Хабермас, який помітно вплинув на світову соціальну і політичну думку: «Я не бачу прийнятної альтернативи глобальному капіталізму, проте нагальне політичне завдання, на мою думку, полягає в тому, щоб «приручити» капіталізм за допомогою правильних міжнародних норм та інститутів ... »[12, с. 62].

Нинішня глобальна фінансова криза має послужити Заходу останнім попередженням про катастрофічні наслідки невтручання неолібералів в економіку. Це дуже важливе попередження живого класика світової філософської думки.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

2.1. Методологічні основи антикризового управління фінансовою стійкістю банків

Однією з ключових проблем сучасного розвитку світової фінансової системи та банківської зокрема є забезпечення їх фінансової стійкості. Кризові явища, що вразили світову економіку, суттєво вплинули на погляди зарубіжних та вітчизняних учених та економістів-практиків відносно стійкості, вразливості та прогнозованості розвитку світових фінансових ринків. Розвиток процесів інтеграції, інформаційних технологій та комунікацій, відсутність адекватних методів регулювання руху міжнародних фінансових потоків призвели до негативного прояву фінансової глобалізації, результатом якого стала світова економічна криза, що значно погіршила діяльність національних банківських систем майже всіх країн світу. Крім того, внутрішні чинники впливу на фінансову стійкість банківських установ, а саме: нерівномірність економічного розвитку окремих держав, що посилюється спекулятивними операціями банків, дефіцит ліквідності на внутрішньому міжбанківському ринку, необхідність розраховуватися за фінансовими зобов'язаннями, зниження рівня довіри призводять не тільки до національних банківських криз, а й виступають частиною світових фінансових потрясінь.

Зазначимо, що темпи економічного зростання в державі безпосередньо залежать від фінансового стану банків, можливостей фінансування та обслуговування ними суб'єктів господарювання. Тому

в сучасних умовах посткризового розвитку національних економік, а також їх банківського сектора однією із основних проблем є підтримка стабільності й надійності банків за рахунок розробки та впровадження дієвої системи антикризового управління, яка дає змогу передбачити та мінімізувати дію кризових явищ.

Варто відмітити, що саме стійкість кожної банківської установи забезпечує ефективне та стабільне функціонування всієї банківської системи, яка досягається за рахунок використання антикризових дій та програм. Тому в сучасних умовах розвитку банківської діяльності формування та впровадження ефективної системи антикризового управління є головною передумовою забезпечення фінансової стійкості банків.

Необхідність теоретичного обґрунтування та використання нових методологічних підходів до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банку та визначення її складових в умовах циклічного розвитку економіки та фінансової глобалізації набувають актуальності.

Формування теоретичних засад для розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо створення системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків передусім передбачає уточнення сутності понять «антикризове управління банками», «фінансова стійкість банків», «антикризове управління фінансовою стійкістю банків». Формулювання найбільш точних трактувань зазначених понять відповідає насамперед завданням пошуку необхідних складових системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Першим етапом проведеного дослідження є аналіз теоретичних засад антикризового управління. Зазначимо, що термін «антикризове управління» почав використовуватися в економічній науці внаслідок

перебігу подій, які пов'язані з фінансовими, економічними та політичними процесами, що відбуваються в умовах стрімкого розвитку національних та світових фінансових систем.

Аналіз думок науковців щодо сутності та особливості антикризового управління дозволив дійти висновку, що в сучасній економічній літературі відсутнє усталене визначення дефініції «антикризове управління», що призводить до теоретичної невизначеності та потребує уточнення [13 – 16].

Проведений аналіз економічної думки щодо трактування поняття «антикризове управління» дає змогу виділити три підходи до розуміння сутності даної категорії: управлінській, стратегічній та системній (табл. 2.1).

Учені, представники управлінського підходу вважають, що антикризове управління – це особлива форма управління, яке ґрунтується на передбаченні загрози кризи та аналізі її ознак з метою зниження негативних наслідків і використання її чинників для подальшого розвитку. Перевагою даного підходу є його конкретність та можливість використання методології управління при формуванні науково-методичних засад для прийняття раціональних управлінських рішень.

Представниками системного підходу до визначення поняття антикризове управління є такі вчені: А. Грязнова [23, с. 10], Л. Лігоненко [16], Е. Мінаєв [25, с.15], С. Рамазанов, Л. Ситник [26, с.22]. У своїх дослідженнях вони визначають антикризове управління як певну систему, що має комплексний характер та об'єднує значну кількість підсистем, складові яких спрямовані на запобігання або ліквідацію несприятливих для бізнесу явищ завдяки використанню всього потенціалу сучасного менеджменту. Наприклад, згідно з думкою Л. Лігоненко, антикризове управління – це система передбачення та

подолання кризових явищ, яка складається з ряду підсистем відповідно до функціональних сфер підприємства. Найчастіше виділяються наступні підсистеми антикризового управління: операційне управління; фінансове управління; маркетинг; управління персоналом; організаційне управління тощо [16].

Таблиця 2.1

Наукові підходи до визначення поняття «антикризове управління»

Назва підходу	Сутність підходу	Науковці – представники підходів
Управлінський підхід	Це особлива форма управління, яка ґрунтується на передбаченні загрози кризи та аналізі її ознак з метою зниження негативних наслідків	В. Василенко [17, с. 23], Г. Іванова [18, с. 14], Е. Коротков [19, с. 128], Р. Келлер [20, с. 75], Н. Туленков [21, с. 19], Е. Уткін [22, с. 13]
Системний підхід	Антикризове управління - це система, що має комплексний характер (підсистеми), об'єднує певні методи і прийоми для своєчасного діагностування кризових явищ та їх подолання	А. Грязнова, І. Бланк [24, с. 10], Л. Лігоненко [16], Е. Мінаєв та В. Панагушина [25, с. 15], С. Рамазанов, Л. Ситник [26, с. 22], О. Степаненко, Л. Тимашова [27]
Стратегічний підхід	Має стратегічний характер і полягає в розробці та реалізації стратегічних рішень для оперативного реагування на негативні тенденції, що намітилися, шляхом використання ефективних антикризових програм	А. Градов [14, с. 21], Н. Данілочкін [28], А. Пушкар, А. Тридід і А. Колос [29]

За визначенням І. Бланка, політика антикризового фінансового управління є частиною загальної фінансової стратегії організації та полягає в розробці системи засобів попередньої діагностики загрози банкрутства й застосуванні механізмів фінансового оздоровлення організації, що забезпечують її вихід із кризового стану [24].

Перевагою цього підходу є можливість всебічного аналізу розвитку кризових явищ та використання великої кількості інструментів мінімізації їх негативного впливу за рахунок методів та прийомів кожної з підсистем.

На думку вчених, представників стратегічного підходу до визначення антикризового управління, таке управління має стратегічний характер і полягає в розробці та реалізації стратегічних рішень для оперативного реагування на прояви чинників, які свідчать про негативні тенденції, що намітилися, шляхом своєчасного використання ефективних антикризових програм. На їх думку, антикризове управління має бути спрямоване як на виживання та розвиток економічного агента у довгостроковому аспекті (зокрема, недопущення кризи), так і на подолання кризи, що вже розпочалася (забезпечення виживання в короткостроковому аспекті), тобто перевагою цього підходу є використання для активізації розвитку економічних процесів в умовах кризи таких інструментів стратегічного управління, як: планування, прогнозування, використання сучасних методів моделювання тощо.

Отже, критичний аналіз літературних джерел дозволяє констатувати, що більшість учених-економістів визначають «антикризове управління» як організоване управління, яке спрямоване на виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання, недопущення їх

банкрутства та ліквідації.

У цьому узагальненні, на нашу думку, поєднані дві складові (два напрями) антикризового управління: перша – попередження кризи, яка не настала, інструменти цього напрямку мають превентивний характер, тобто спрямовані на запобігання або пом'якшення негативного впливу кризової ситуації; друга – подолання наслідків кризи, що вже настала, основними інструментами цього напрямку є процедури реструктуризації та ліквідації суб'єктів господарювання.

Отже, в узагальненому вигляді під антикризовим управлінням варто розглядати таке управління, яке буде запобігати або пом'якшувати кризові ситуації.

Ураховуючи, що діяльність банків як фінансових посередників має свої специфічні особливості, вважаємо за доцільне окремо проаналізувати напрацювання вчених, які досліджували сутність та особливості антикризового управління банківськими установами.

Критичний аналіз наукових праць, присвячених проблемам розвитку антикризового управління у банківських установах, дає право теж виокремити три методологічні підходи вчених (управлінській, стратегічній та системній) до визначення сутності об'єкта дослідження.

Наприклад, Ю. Ребрик є представником управлінського підходу та визначає антикризове управління банком як процес застосування відповідних економічних та соціальних процедур управління з профілактики і/або оздоровлення банку з метою запобігання чи підвищення його платоспроможності [30].

У визначенні антикризового управління банківськими установами, наданому М. Бас, наголошується, що це комбінація заходів організаційного та фінансового менеджменту, які здійснюються управлінською ланкою безпосередньо кожного банку та

уповноваженими органами регулювання й нагляду за банківською діяльністю у час кризи, і дозволяють банківським структурам вийти з негативного періоду з найменшими витратами [31, с.25], свідчать, що автор є представником системного підходу.

Аналіз напрацювань таких учених, як Л. Перехрест, В. Бриштін [33] та В.Коваленко [32], дає право визначити їх представниками стратегічного підходу, оскільки при розкритті сутності антикризового управління банками вони підкреслюють необхідність застосування стратегічних фінансових інструментів реалізації цього процесу.

Наприклад, В. Коваленко розглядає антикризове управління з позиції одного із інструментів стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи і визначає його як систему управлінських заходів та рішень щодо діагностики, попередження, нейтралізації і подолання кризових явищ та їх причин на всіх рівнях фінансового управління банків. Таке управління повинне охоплювати всі стадії розвитку кризи, зокрема, її профілактика та попередження [32, с. 139].

Неможливо не погодитися з думкою науковців про те, що антикризове управління необхідно розуміти не як (або не тільки як) шляхи боротьби з кризою, що настала, а як пошук шляхів уникнення дестабілізації та кризових явищ. Крім того, необхідно враховувати, що антикризове управління банківськими установами включає як заходи, які здійснюються безпосередньо менеджерами окремого банку, так і дії уповноважених органів, спрямовані на управління всією сукупністю банківських установ, які функціонують у державному територіальному просторі.

Відповідає цій думці визначення, запропоноване Л. Перехрест та В. Бриштіною. Науковці доводять, що антикризове управління у банках – це фінансові відносини, що представляють собою комплексну систему управлінських заходів щодо діагностики, попередження, нейтралізації

та подолання кризових явищ з метою підвищення рівня фінансової безпеки, зниження наслідків ураження кризою та подальшого розвитку банку шляхом використання всього потенціалу сучасного менеджменту [33, с. 245-249].

З урахуванням визначених особливостей поняття антикризового управління в банківській діяльності пропонуємо визначати його як управління, завданнями якого є створення умов для збереження фінансової стійкості та довіри до банків шляхом передбачення загроз кризових явищ, аналізу їх симптомів на мета-, макро- та мікрорівнях, розробки та впровадження ефективних дій щодо зменшення негативних наслідків кризи та використання впливу її чинників для формування подальшої стратегії розвитку банків.

Основні напрями антикризового управління повинні бути спрямовані на стратегічні орієнтири стабільного функціонування банків, досягнення конкурентних переваг на ринку з урахуванням ризиків із метою настання стабілізації та ліквідації або уникнення кризових явищ. Важливою є орієнтація загальнодержавної політики на ефективне залучення та розміщення національних фінансових ресурсів. Подоланню банківської кризи сприятиме своєчасна реалізація антикризових заходів, що відновить довіру до банківських установ, сприятиме підвищенню ліквідності та платоспроможності банків.

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз теоретичних засад антикризового управління фінансовою стійкістю банків, яке покликане сприяти виявленню внутрішніх і зовнішніх чинників ризиків, симптомів і причин криз та запобігати об'єднанню різних видів ризиків у системний (рис. 2.1).

Згідно наведеного рисунку, антикризове управління фінансовою стійкістю забезпечує адаптацію окремого банку та банківської системи в цілому до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, що надає

можливість забезпечувати їхнє стійке функціонування й розвиток за будь-яких економічних, політичних і соціальних перетворень, або у внутрішньому середовищі.

Ефективність антикризового управління банком можлива лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища.

Рис. 2.1 Антикризове управління фінансовою стійкістю в системі управління банків

Досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу управління. Фінансові ресурси мають розподілятися відповідно до антикризових пріоритетів. При цьому, антикризове управління повинно бути поєднане з положеннями забезпечення фінансової стійкості банківської діяльності. Критичний аналіз економічних публікацій із зазначеної тематики дозволив дійти висновку, що у

наукових дослідженнях відсутнє єдине визначення поняття «фінансова стійкість банку».

Однак, необхідно зазначити, що аналізу, оцінюванню та методам забезпечення фінансової стійкості банків і банківських систем значну увагу приділяли такі відомі зарубіжні науковці, як Дж.К. Ван Хорн [34], Е.Дж. Долан, Р.Дж. Кемпбелл [35], П.С. Роуз [36], Дж.Ф. Сінкі [37], які обґрунтували важливість та необхідність управління фінансовою стійкістю, а також визначили її основні показники та критерії оцінювання.

Даним аспектам приділяли увагу й вітчизняні науковці: так, В. Вітлінський [38], Л. Ключко [39], В. Коваленко [40], В. Кочетков [41], В.Пантелєєв, С. Халява [42], Н. Шелудько [43] тощо.

Розвиток підходів вітчизняних вчених до визначення поняття «фінансова стійкість» наведено у додатку А, таблиці А1 [36-58].

Зазначимо, що у економічній літературі існує варіативність розуміння терміну «фінансова стійкість», так як дослідники визначають його за різними ознаками (кількісні або функціональні), що призводить до ототожнення фінансової стійкості банку з іншими економічними категоріями.

Наприклад, дану категорію часто ототожнюють з такою категорією, як «стабільність». Стабільність і стійкість банківської системи є досить близькими поняттями, але не однаковими. Так, Г. Панасенко під фінансовою стабільністю банківської системи розуміє міру повноти та якості розв'язання завдання, поставленого перед банківською системою, виконання нею своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату [59].

Вчений О. Барановський, розглядаючи стабільність банківської системи доводить, що це здатність протистояти зовнішнім та

внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу [60, с. 75].

Варто підкреслити, що С. Святко вважає, що фінансова стійкість – це складова характеристика фінансової стабільності [48, с. 46], а А. Юданов навпаки вказує, що ознакою стійкості є стабільність як здатність перебувати в привілейованому, відносно менш уразливому становищі під час криз та здатність їх переборювати [47, с. 41]. Отже, на нашу думку, ці два поняття не можна ототожнювати, так як стійкість відображає здатність банку протистояти дії різних чинників, що впливають на нього, тоді як стабільність – це здатність банку до постійного відтворення.

А інша група науковців, таких, як: В. Вітлінський, Т. Дивульська, М. Крейніна, О. Крухмаль, В. Костриченко, І. Ларіонова, Ю. Масленченков, В. Пантелеєв, С. Святко, С. Халява, Н. Шелудько, визначають поняття «фінансова стійкість» на рівні окремого банку, тобто розглядають забезпечення фінансової стійкості на мікрорівні через можливості якісного управління банком.

Таким чином, критичний аналіз різних підходів науковців до визначення фінансової стійкості банків та банківської системи дозволяє дійти висновку про необхідність уточнення визначення цих понять.

На нашу думку, фінансова стійкість банківської системи – це комплексна динамічна характеристика її здатності протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, з метою підтримання мінімальних ризиків для збереження максимальної ефективності банківської діяльності в умовах циклічного розвитку економіки, позитивного та негативного впливу фінансової глобалізації, розширення взаємозв'язків між національними банківськими системами та розвитку нових банківських технологій і продуктів.

Необхідно відмітити, що забезпечення фінансової стійкості банківської системи базується на підтриманні стійкості кожного банку як елементу системи.

Запропоновані трактування понять «антикризове управління в банківській сфері», «фінансова стійкість банківської системи» послужили підґрунтям для визначення сутності антикризової фінансової стійкості банків, яка представлена схематично на рис. 2.2.

Рис. 2.2 Схема формування визначення «антикризова фінансова стійкість банків»

Зазначимо, що на сьогоднішній час питання банкрутства одного або кількох банків викликає значні фінансові проблеми у всіх банків-кредиторів, що, в свою чергу, може спровокувати неповернення коштів своїм кредиторам і призвести до масових банкрутств і фінансової

паніки в країні. Тому питання відносно фінансової стійкості банківської системи до дії внутрішніх та зовнішніх чинників безпосередньо пов'язане із проблемою фінансової стійкості банків.

З урахуванням вимог методології до визначення складових предмета дослідження сформовано методологічну основу антикризового управління фінансовою стійкістю, яка включає: мету, суб'єкти, об'єкти та предмет, принципи, функції і методи антикризового управління (рис. 2.3)

Метою антикризового управління фінансовою стійкістю банків є їх здатність досягти цілей стійкого розвитку на засадах реалізації основних принципів і функцій антикризового управління фінансовою стійкістю.

Суб'єктами антикризового управління є: міжнародні фінансові організації, органи державної влади, центральні банки, власники, інвестори та кредитори банку. Об'єктами управління є процеси визначення кризових явищ при аналізі показників фінансової стійкості банків (якість управління активами, зобов'язаннями та капіталом, рівень прибутковості, ліквідності та платоспроможності та якість управління банківськими ризиками).

При дослідженні специфіки антикризового управління фінансовою стійкістю банків будемо використовувати наукові здобутки щодо визначення сутності функцій управління.

У дослідженні, ми приєднуємося до думки Берест, яка пропонує розподіл функцій антикризового управління банками на три основні підгрупи, а саме: базові, специфічні та інтеграційні (об'єднувальні), що об'єднують базові та специфічні функції антикризового управління у єдиний процес, забезпечуючи його неперервність та ефективність [61, с.250-255].

Рис. 2.3 Основні елементи методології антикризового управління фінансовою стійкістю банків
(розроблено автором)

До базових (загальних) функцій слід віднести загальноприйняті, які притаманні будь-якому процесу управління (планування, організація, контроль, регулювання, координація та мотивація).

Специфічними є функції, що характеризують особливості антикризового управління фінансовою стійкістю з точки зору його цільової спрямованості (діагностика кризових явищ у русі фінансових потоків банку, розробка необхідних стратегій в залежності від ступеня розвитку кризових ситуацій у банку, збереження фінансової стійкості банку тощо).

Інтеграційні – об'єднують базові та специфічні функції антикризового управління діяльністю банків у єдиний процес, забезпечуючи його неперервність та ефективність (комунікаційна, координаційна, інформаційна, мобілізуюча). Комунікаційна функція забезпечує обмін інформацією та організацією взаємодії між структурними елементами системи антикризового управління, координаційна створює умови для досягнення погодженості в діяльності всіх елементів системи антикризового управління, встановлення раціональної взаємодії між ними, маневрування ресурсами, узгодження всіх стадій процесу управління, інформаційна – полягає у забезпеченні інформацією щодо протікання процесу виведення банку з кризового стану або його ліквідації всіх зацікавлених суб'єктів, мобілізуюча полягає в тому, що в процесі антикризового управління виявляються не тільки недоліки, а й позитивні сторони діяльності банку з метою використання їх як потенціалу для виведення банку зі стану кризи [50].

Зазначимо, що саме ці функції антикризового управління, на наш погляд, можуть бути покладені в основу побудови ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Ключовим моментом організації ефективного антикризового управління фінансовою стійкістю є використання науково обґрунтованих принципів формування засад такого управління.

В основу визначення принципів антикризового управління фінансовою стійкістю в банківському сегменті економіки, на нашу думку, можна покласти принципи формування та функціонування банківської системи, так як саме вони створюють умови для стійкого розвитку банків в умовах нестабільності.

Однак, критичний аналіз наукової економічної літератури дозволяє дійти висновку, що у сучасних науковців відсутня єдина думка щодо складу та змісту цих принципів.

Наприклад, основними принципами формування ефективної банківської системи О. Реверчук та А. Тавасієв називають такі: управління (розвиток банківських установ на основі регулювання, організації, стимулювання, контролювання, прогнозування, планування і програмування); еволюційності (поступальний, стадіальний, етапний і закономірний хід розвитку); адекватності (адекватності розвитку реального сектору економіки); функціональної повноти (наявність всіх необхідних елементів системи у потрібних пропорціях); саморозвитку (вміння протистояти загрозам, можливість до вдосконалення, пристосування до нових умов); відкритості (свобода входу і виходу з банківської системи); ефективності (включає ефективність банківського сектору для економіки і для клієнтів); адекватного правового регламентування діяльності банківських установ; модульності; системності; функціональності [62, с.14; 63, с.421].

На наш погляд, визначені авторами принципи є принципами організації діяльності окремих банківських установ, а не банківської системи в цілому. Однак, варто зазначити, що з числа наведених вченими принципів, вимоги таких, як еволюційність, адекватність та

самоорганізація притаманні як окремому банку, так і банківській системі в цілому.

Ми пропонуємо при організації антикризового управління фінансовою стійкістю банків використовувати наступні принципи: еволюційності, адекватності, саморозвитку, системності та оптимальності.

Еволюційний принцип антикризового управління фінансовою стійкістю банків передбачає зміну зв'язків між елементами банківської системи (банками) у часі під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Цей принцип є важливим при організації банками захисту від кризових явищ, тобто при формуванні засад системи антикризового управління.

Наступним принципом, який є не менш важливим при формуванні антикризового управління фінансовою стійкістю, є принцип адекватності, що відображає відповідність напрямів розвитку банківської системи та окремих банків особливостям розвитку та стану реального сектора світової та національних економік.

Важливим принципом, на наш погляд, є принцип самоорганізації антикризового управління фінансовою стійкістю банків. Необхідність його використання обумовлена тим, що всі процеси, що відбуваються у банку, можна розділити на дві групи: керовані та некеровані. Керовані процеси – це процеси, що підлягають змінам в певному напрямі при свідомому впливі менеджерів банків на них. Некеровані процеси – це процеси, напрям та характер яких неможливо змінити персоналом банку з будь-яких причин. На нашу думку, важливість цього принципу полягає в обґрунтуванні необхідності регулювання стихійних процесів створення на території держав різних видів банків, а в результаті не завжди раціональних банківських систем [19], що при настанні економічної кризи збільшує вразливість банків до кризових явищ.

Важливість використання наступного принципу – принципу системності антикризового управління фінансовою стійкістю банків полягає у необхідності розглядати антикризове управління фінансовою стійкістю як велику складну систему, що складається з трьох основних рівнів: мета рівня, а саме з позиції міжнародних фінансових організацій, макрорівня - з позицій загальнодержавних регулюючих органів та банківської системи в цілому, та мікрорівня – з позиції кожного окремого банку. Саме вимоги цього принципу стали підґрунтям побудови системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків (підрозділ 2.3.).

Останній принцип антикризового управління фінансовою стійкістю, що пропонується використовувати, – оптимальності. Оптимізація (від лат. *optimus* – найкращий) процесів формування та використання банками фінансових ресурсів в умовах прогнозування та подолання кризових явищ – це управління різними джерелами їх поповнення та здійснення якісних активних операцій з метою досягнення найкращих фінансових результатів при мінімальних витратах в умовах циклічного розвитку економіки.

Наступною складовою запропонованої методології є методи антикризового управління фінансовою стійкістю, серед слід виділити наступні: прогнозування, аналіз, обов'язкова оцінка, зовнішнє і внутрішнє регулювання, контроль. Однак, враховуючи принцип системності, підкреслимо, що зміст реалізації виділених методів буде відрізнятися в залежності від рівня його застосування.

Виходячи з проведеного дослідження, ефективне антикризове управління фінансовою стійкістю банків потребує формування складної системи, що має охоплювати різні рівні організації банківської діяльності. З метою попередження банківських криз, і їх локалізації та нівелювання необхідно, на нашу думку, мати чітко налагоджену

систему антикризового управління фінансовою стійкістю, направлену на організацію та проведення комплексу заходів щодо упередження кризових ситуацій та виходу банківської системи із кризи. Саме комплексний підхід до рішення проблеми антикризового управління фінансовою стійкістю та регулювання в системі «діагностика кризових явищ – розробка заходів антикризового управління фінансовою стійкістю – моделювання процесів управління банківською системою» є запорукою успішної реалізації стратегії банківського менеджменту в цілому [64].

Для формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, в першу чергу, необхідно розглянути чинники, що впливають на розвиток банківської системи та її зовнішнього оточення й приводять до порушення стійкості як всієї системи, так і окремих банків. Необхідність напрямку подальшого дослідження полягає в тому, щоб створити умови для збереження стійкості банків та на підставі історичного і сучасного досвіду створити прийнятну налагоджену систему антикризового управління фінансовою стійкістю банків, яка спроможна протистояти негативним процесам, що відбуваються на сучасному фінансовому ринку.

2.2. Необхідність та чинники умов формування антикризового управління фінансовою стійкістю банків

Процес формування ефективної антикризової системи управління фінансовою стійкістю спрямований, перш за все, на підвищення стійкості банківських установ та забезпечення стабільності банківських систем в умовах посилення інтеграційних процесів та глобалізації фінансових ринків. Зазначена система повинна відповідати певним вимогам та враховувати: існування причинно-наслідкових зв'язків між

її елементами, динамічність та здатність до зміни якісного стану і наявність механізмів, що створюють можливість своєчасного впливу на зміну умов діяльності банку. Основними причинами, що визначають необхідність формування нових підходів до антикризового управління фінансовою стійкістю банків є:

- зміни економічних відносин в економіці. Розвиток інформації та віртуалізація економічних процесів, як визначає А.Гальчинський, обумовлює виявлення нової якості постіндустріальних економічних відносин у їх системній зрілості та призведе до виникнення метаекономіки, основними цінностями якої є економіка знань, економіка довіри, економіка епохи справжнього гуманізму, та в цілому складає економічну основу планетарного суспільства. Процес дематеріалізації в результаті розвитку економіки інформації та знань призводить до відриву фінансового сектору від матеріального виробничого процесу. На цій основі відбуваються фундаментальні зміни у банківській діяльності: банки поступово перетворюються в інституції, що обслуговують спекулятивні грошові потоки, а не безпосередньо виробничий процес. Це підтверджується розвитком процесів використання банками таких фінансових інструментів, як деривативи, що за короткий термін змінюють свою ідентичність, вартісну визначеність та ліквідність. Якісні зміни у світовій економіці, на наш погляд, призвели до необхідності аналізу специфіки процесів антикризового управління банками на метарівні;

- циклічність розвитку економіки. Циклічність – це загальна форма руху національних господарств та світового господарства як єдиного цілого. Вона відображає нерівномірність функціонування різних елементів національного господарства, зміну революційних та еволюційних стадій його розвитку, економічного прогресу. Крім того, циклічність є важливим фактором економічної динаміки, однією з

детермінант макроекономічної рівноваги. Кожен цикл має свої фази, свою тривалість. Циклічність – це рух від однієї макроекономічної рівноваги до іншої в масштабах порівняно відокремлених економічних систем. Аналіз наукових праць дозволяє дійти висновку, що дослідниками виділяються три види економічних циклів: великі (40-60 років), середні (7-11 років) та короткі (3-4 роки). Короткі економічні цикли, так звані «цикли Кітчина» відбуваються безпосередньо у сфері фінансових відносин, у тому числі і у банківській. Вважаючи на те, що кризи існують завжди та мають свою періодичність, виникає необхідність банкам для запобігання кризовим явищам формувати антикризову систему управління та антициклічні норми регулювання;

- наявність диспропорцій у структурі економіки. Ефективна структура економіки, яка відповідає соціально орієнтованій моделі ринкового типу і ґрунтується на конкурентних перевагах країни у світовій економіці є гарантом незалежності і запорукою сталого розвитку. Як відомо, банківська система своїми кредитними ресурсами фінансує різні галузі виробництва, тобто створює умови для необхідних пропорцій економіки. Формування ефективної структури економіки є особливо нагальною в контексті стратегічних завдань макроекономічної стабілізації та економічного зростання в Україні. Однак, для нинішньої структури економіки України характерним є наявність деформованості, що значно поглиблюється сучасними проблемами захисту незалежності держави. Зазначене свідчить про необхідність розробки комплексу антикризових заходів з метою подолання кризових явищ на основі виваженої, обґрунтованої структурної політики розвитку економіки країни, а також її банківського сектору. Крім зазначених вище причин, що визначають необхідність формування антикризових систем управління як світової економіки так і національних, існують причини, характерні для банківського сектору, основними з яких є:

- надзвичайна складність механізму функціонування міжнародних банківських систем та використання значного переліку нових фінансових інструментів, різноманітність операцій та швидкість переміщення фінансового капіталу, що збільшує кількість банківських ризиків, форми їх прояву та можливі наслідки;

- фінансова глобалізація та інтеграція, що посилюють вплив системних ризиків на процеси їх переміщення з банківського сектора до ринку капіталу та ринку похідних фінансових інструментів;

- наявність асиметрії інформації на фінансовому ринку, що потребує удосконалення процесів розкриття інформації та забезпечення її прозорості на основі використання макропруденційних показників, що віддзеркалюють функціонування міжбанківського грошового ринку, ринків репо, акцій, облігацій, похідних фінансових інструментів тощо;

- процеси запровадження єдиних стандартів у сфері банківського менеджменту; удосконалення методів управління банківською діяльністю, зокрема антикризового, на основі відповідної гармонізації міжнародних і національних регуляторних систем;

- забезпечення технічної сумісності інфраструктури, прозорості ціноутворення на відповідні банківські та фінансові послуги тощо.

Отже, банківська система повинна визначатися стійкістю до впливу негативних чинників та забезпечувати виконання покладених на неї функцій, що знаходить свій прояв у ефективному перерозподілі фінансових ресурсів у часі та просторі, оцінці та управлінні банківськими ризиками, нівелюванні наслідків фінансових потрясінь тощо.

Забезпечення стабільності функціонування фінансових систем та стійкості банківського сектора набуває особливої актуальності в сучасних умовах. Зазначене актуалізує необхідність активізації процесів формування антикризової системи управління фінансовою стійкістю

банків, впровадження якої сприятиме підвищенню стійкості банківських установ та забезпеченню стабільності банківських систем.

Незважаючи на певний доробок науковців з даних питань, проблема значною мірою залишається ще не вирішеною, підтвердженням чому є відсутність якісних систем антикризового управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтованих методів та заходів антикризового управління банками в умовах фінансової нестабільності. Тому актуальними залишаються питання узагальнення досвіду розробки та практичного застосування антикризових систем управління фінансовою стійкістю банків, що можуть бути використані для раннього попередження кризових явищ у банківському секторі економіки та зменшення збитків банків від негативного впливу криз.

На необхідності вдосконалення методів антикризового управління банків акцентовано в дослідженнях іноземних науковців, які доводять, що потрібні зміни критеріїв управління банківської діяльності, оскільки глобалізація стерла кордони між різними типами банківських операцій. Додамо, що вітчизняні науковці теж відзначають необхідність удосконалення методів антикризового управління банківською діяльністю в умовах активізації впливу як позитивного так і негативного процесів глобалізації як на зовнішньому, так і на внутрішньому фінансових ринках [65, 66]. Так, О. Хаб'юк наголошує, на даному етапі банківське законодавство України є вкрай заплутаним і таким, що не відзначається логікою своєї побудови. Правові норми, що регулюють банківську діяльність, хаотично «розпорошені» по надзвичайно великому масиву нормативно-правових актів, що значно утруднює (а іноді й унеможлиблює) їх практичне застосування. [67, с.104].

М. Скотар доводить, що виникають нові вимоги до сучасної теорії фінансових відносин та наголошує на значенні «передбачувального

ефекту» правових норм, якщо вони не змінюються і є стійкими. Це означає, що розв'язання проблем фінансово-кредитної діяльності прямо пов'язане з подоланням кризи довіри до держави – у банківській сфері це має величезне практичне значення [68, с.342].

Варто зазначити, що для забезпечення умов стабільності функціонування банківської системи та фінансової стійкості банків необхідно розробити чітку концепцію антикризового управління банками, пріоритетним завданням якої має стати реформа нормативно-правового регулювання. Це обумовлено тим, що основою для створення ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків є нормативні акти, які використовуються під час прийняття стратегічних і тактичних рішень суб'єктами фінансових відносин.

Саме правовим нормам антикризового управління має бути притаманна властивість «передбачувального ефекту», оскільки від якості норм і правил регулювання залежить рівень впливу на розвиток діяльності банку: випереджальний, запізнілий чи деструктивний [68, с.282]. На нашу думку, регулятивні дії (норми) тільки з боку НБУ не будуть успішними без підтримки регулюючих норм держави. Дієві та ефективні механізми щодо обмеження політики надмірних ризиків у банківській системі мають бути відпрацьовані спільно: урядові та Верховній Раді України необхідно прийняти Закон «Про банківський кредит», «Про банкрутство банків», де будуть чітко прописані права та обов'язки банку як кредитора та процедури банкрутства; Національному банку України доповнити чинне положення про формування резервів під можливі збитки за активними операціями нормами антикризових заходів у період випереджального зростання обсягів кредитних заощаджень (визначення норм і критеріїв, що обмежують зони кредитного ризику банку, введення нових підходів до визначення системного ризику та його ступеня тощо). Отже, пошук

виходу із ситуації, що склалася на світовому та вітчизняному фінансовому ринках, та на такому важливому їх сегменті як банківський - визначив основні напрями дій, спрямованих на зменшення ризиків банків і вдосконалення норм та методів антикризового управління.

Зазначимо, що неадекватні, неправильні дії органів регулювання і банків призводять до посилення циклічних коливань, тому в сучасних умовах виникає необхідність створення нової системи антикризового управління, яка відповідала б змінам в економіці загалом та у фінансовому посередництві зокрема. При формуванні методологічних засад антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків необхідно враховувати велику кількість чинників, які варто розглядати на мета-, макро- та мікрорівнях.

Основними зовнішніми чинниками (метарівень), що визначають необхідність впровадження системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, на нашу думку, є розвиток фінансової глобалізації, розробка та впровадження антициклічних та антикризових норм управління для світових і національних банківських систем, проблеми управління міжнародною фінансовою стійкістю та ліквідністю.

1. Розвиток процесів глобалізації та вплив фінансової глобалізації на розвиток інтеграційних процесів у банківському секторі України.

Економічні та фінансові потрясіння, які охопили з 2007 по 2009 роки світову економіку та її важливий сектор – фінансову систему, характеризують першу кризу глобалізації. Цьому сприяла поступова ліквідація законодавчих й економічних перепон між національними фінансовими системами під впливом змін у світовій економіці.

Перетворення, що відбувалися на фінансових ринках, зокрема банківських, призвели до великого розриву між економічно розвиненими країнами та пострадянськими, до яких належить і Україна.

В умовах впливу інтернаціоналізації та глобалізації на розвиток інтеграції України у світову економіку та посилення процесів концентрації, конкуренції у банківській системі разом із необхідністю подолання негативного впливу світової кризи особливо актуальними є проблеми розроблення ефективних антикризових заходів, а також організації раціональної взаємодії банківських установ для збереження фінансової стійкості та здобуття перспектив зростання.

2. При розробленні систем антикризового управління банком важливе значення має використання теоретичних основ та рекомендацій теорій економічних циклів.

Ідея економічних циклів уперше сформульована французьким ученим Климентом Жугляром ще в середині XIX сторіччя [69]. Економічні цикли визначають як періодичне зростання та зниження рівня економічної активності. Під ними розуміють також циклічні коливання навколо головного напрямку розвитку – циклу зростання, який є більш сприятливим у випадку, коли темпи зростання високі, а спади відбуваються порівняно рідко. Перша фундаментальна праця з теорії економічних циклів з'явилася наприкінці XIX століття зусиллями українського вченого-економіста Михайла Івановича Туган - Барановського.

Як вже було зазначено, дослідники визначають за терміном дії такі цикли: короткотермінові цикли Дж. Кітчина тривалістю в 2-4 роки; середньотермінові економічні цикли, названі циклами Жугляра; будівельні, чи середні цикли, або цикли Кузнеця; довготермінові циклічні коливання М. Кондратьєва [69; 70; 71].

Банківські (грошово-фінансові кризи) науковці відносять до коротко- та середньо термінових криз. За своїм змістом вони є кризами як сфери грошового обігу, так і сфери кредиту. Водночас ці кризи відбивають циклічні закономірності фондового ринку, тобто виникає

органічне поєднання трьох сегментів фінансового ринку – грошового, кредитного та фондового, на яких банки є активними учасниками. Зазначене призведе до виникнення системних ризиків, які в умовах віртуальної економіки з великою швидкістю переміщаються з банківського сектору до ринку капіталу та ринку похідних фінансових інструментів, що, на нашу думку, необхідно враховувати при формуванні методологічних засад антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків.

3. Міжнародна фінансова стабільність (*stabilité financière interne*) і зовнішня фінансова стабільність (*stabilité financière externe*) є двома сторонами однієї і тієї ж проблеми. Недосконалість національних фінансових систем, з одного боку, і порушення міжнародних фінансових потоків, з іншого, створюють і підсилюють диспропорції. У підсумку результатом цього може стати посилення фінансової нестабільності. Міжнародні фінансові зв'язки можуть бути джерелом зростаючої уразливості національних економік.

Оскільки міжнародна фінансова нестабільність проявляється в різних формах, оцінити її наслідки дуже важко. Так, волатильність потоків капіталів або валютних курсів може відображати зміну фундаментальних показників, а еволюція цін на активи або сировину може залежати від співвідношення між попитом і пропозицією або від діяльності спекулянтів.

Значення міжнародної ліквідності з особливою яскравістю проявилось в період загострення фінансової кризи після краху американського інвестиційного банку Lehman Brothers у вересні 2008 р. Варто зазначити, що одночасне падіння виробництва та зовнішньої торгівлі в більшості країн багато в чому було пов'язане з загостренням проблем міжнародної ліквідності. Дію цього важливого чинника

необхідно, на нашу думку, ураховувати при розробці засад антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Основними чинниками макrorівня, що визначають необхідність упровадження системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, на нашу думку, є диспропорції у розвитку фінансового ринку, процеси формування та розповсюдження системного ризику, дезінтермедіація та фінансові інновації і комунікації, асиметрія інформації на фінансовому ринку.

По-перше, для сучасних процесів розвитку фінансового ринку а також банківської системи як його складової, характерним є диспропорції. На цьому наголошують Е. Берглоф, П. Болтон, К. Цінн, С. Стрендж, які доводять, що функціонування фінансового сектора економіки в сучасних умовах характеризується певними протиріччями, що перетворюють його на відносно самостійну сферу та вказують на поглиблення розриву («the great divide») між фінансовим і реальним секторами економіки (так звана гіпотеза «відриву» фінансового сектора від реальної економіки – «decoupling hypothesis» [73, с.89].

Основними диспропорціями у розвитку сучасного фінансового ринку є: непропорційне по відношенню до реального сектора зростання активів фінансових установ, зокрема банків; відрив фінансових потоків від потоків товарів та послуг; диспропорції між термінами запозичення ресурсів та їх розміщення, домінування короткострокових джерел фінансових ресурсів; ускладнення контролю та регулювання у зв'язку з непрозорістю та невизначеністю механізму функціонування фінансового сектора; суттєве послаблення ліквідності провідних фінансових ринків [74].

Зазначимо, що посилення диспропорцій у розвитку фінансового та реального секторів економіки впливає на поглиблення трансформації фінансового сектора у відносно самостійну сферу. Деякі вчені навіть

висловлюють думку про появу відносно самостійної системи світового господарства – фінансоміки (поряд із існуванням традиційної економіки), основу якої становить світовий фінансовий капітал із домінуванням у ньому спекулятивних, «віртуальних» складових [74, с.18].

По-друге, прояв та конкретизація системних ризиків, які можна визначити такими, що викликають нестабільність фінансової системи такого масштабу, що вкрай негативно впливає на економічне зростання та загальний добробут. Відсутність теоретичних розробок щодо підходів визначення сутності та методик управління системними ризиками впливає на можливість формування адекватних методів антикризового управління банківською системою.

Вплив системних ризиків на діяльність банків змінює підходи фінансового нагляду. Якщо в докризовий період він був занадто зосереджений на мікропруденційних проблемах на рівні окремого банку й окремого ринку та не оцінював ефект від «складання» ризиків і їх взаємного посилення, то в сучасних умовах органи нагляду повинні постійно виявляти походження системної нестабільності та вивчати способи, за допомогою яких ризики набувають системного характеру.

Для розвитку засад антикризового управління, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності та запобігання системних ризиків, варто передусім досконально розібратися в основах функціонування банківських систем. Як показала криза, діяльність банківських систем в умовах глобалізації значно ускладнюється, що не дозволяє вчасно виявити процеси накопичення кризових явищ, визначити негативний вплив змін, пов'язаних із фінансовими інноваціями, і передбачити необхідні та дієві заходи антикризового управління. Криза продемонструвала регулюючим органам різних рівнів, що необхідно було б заздалегідь виявляти рівень накопичення банківських ризиків і

загальноекономічних диспропорцій. Різні види індикаторів, що є основою аналітичного забезпечення процесів антикризового управління банками, повинні стати для регулюючих органів засобами для своєчасного виявлення ризиків та глибини кризових явищ.

По-третє, дезінтермедіація на фінансовому ринку (зменшення частки традиційного посередництва), а також фінансові інновації та комунікації переорієнтували грошові потоки на ринки цінних паперів, які, завдяки новим технологіям, також здатні забезпечити швидкий доступ до ліквідності, прозорість, безпеку в поєднанні з високою прибутковістю.

В умовах розвитку інтеграційних процесів починають активно діяти взаємні фонди, хедж-фонди, приватні акціонерні фонди, діяльність яких приносить вигоду завдяки підвищенню левериджу і зміні структури капіталу фірм, що інвестуються. Діяльність хедж-фондів та акціонерних інвестиційних фондів щодо забезпечення власної ліквідності поєднується з кредитуванням комерційних банків та операціями на фондових ринках, тим самим підтримується симбіоз цих фінансових установ з ключовими каналами фінансового посередництва. Цьому сприяють і інші зв'язки: певна кількість хедж-фондів та інвестиційних фондів управляються інвестиційними й комерційними банками, а також фінансовими конгломератами й одночасно надають консультаційні та інші послуги при організації інвестиційної банківської діяльності.

Нарешті, широкий спектр дериватів наповнив ринки і дозволив «підганяти» фінансові продукти під запити кінцевих користувачів із високим ступенем деталізації, розширивши доступність і знизивши вартість фінансування, з одного боку, та стимулюючи оптимізацію клієнтських портфелів, з іншого. Операції з дериватами дозволили

здійснювати трансферт ризиків тим, хто здатний справлятися з ними якнайкраще.

У результаті такого розвитку фінансових ринків їх кінцеві користувачі змушені більшою мірою орієнтуватися на ефективність діяльності в умовах значно більш суворих вимог, що стосуються прозорості та конкурентоспроможності, а для фінансових посередників, зокрема і банків, виникають нові ускладнені завдання для організації ефективного антикризового управління.

По-четверте, у сучасних умовах функціонування банків винятково важливого значення набуває потреба в достовірній та прозорій фінансовій інформації, доступній всім учасникам фінансового ринку. Зацікавленість у такій інформації обумовлена тим, що вона формує стратегію та напрями розвитку банківських установ, дозволяє запровадити уніфікацію підходів до оцінювання їх фінансового стану, рівня розвитку і тим самим забезпечує перспективи для досягнення фінансової стійкості.

Світова економічна криза 2007 р. наочно підтвердила роль і вплив облікової політики банків на їх стійкість. Проведені дослідження засвідчили, що однією із причин нестабільної діяльності банків унаслідок кризи були недоліки у використанні та обліку складних продуктів структурованого фінансування і, зокрема, сек'юритизованих цінних паперів, недосконалість вартісної оцінки продуктів структурованого фінансування та розкриття інформації про них, а також недооцінка інвесторами ризиків, які покладені в основі цих продуктів.

Асиметрія інформації на фінансовому ринку загрожує фінансовій стійкості банків, так як призводить до розбалансування процесів залучення та використання фінансових ресурсів, посилює невпевненість менеджерів банку та їх схильність до авантюрного міменеджменту. Результатом зазначеного може бути перетворення індивідуальної

раціональності на колективну нераціональність управлінських рішень банківських менеджерів, що, на наш погляд, теж підтверджує необхідність створення дієвої системи управління фінансової стійкості банків.

До основних чинників мікрорівня, що визначають необхідність формування та впровадження системи антикризового управління фінансовою стійкістю національних банків, на нашу думку, варто віднести: системний характер фінансової нестабільності банків, необхідність упровадження інструментів та методів макрорегулювання та вдосконалення методів мікрорегулювання та аналізу результатів банківської діяльності..

Як свідчать дані проведеного дослідження, фінансова нестабільність набуває системного характеру різними способами.

По-перше, шляхом зараження: банкрутство одного банку може викликати банкрутство інших, навіть якщо вони стикаються з різними ризиками і шоками.

По-друге, загальні диспропорції у фінансовій та банківській системах як її складові можуть із часом накопичуватися, а потім «вибухати», негативно впливаючи на фінансову стійкість багатьох банків та ринків у цілому.

По-третє, глобальні шоки мають негативний вплив одночасно як на діяльність національних банків так і на інших фінансових посередників, і, в цілому - на всю економіку.

Варто зазначити, що відправною точкою в аналізі системного ризику в межах окремої країни, як правило, є банківська система, що пояснюється роллю банків у фінансовій системі та їх високим коефіцієнтом левериджу. При цьому, центральні банки та органи нагляду часто використовують агреговані дані: інформацію про структуру банківських активів і пасивів, про структурні дисбаланси за

термінами і валютами, а також інші показники балансу та звіту про прибутки і збитки. Дослідження цих показників спрямоване на виявлення системних ризиків, пов'язаних із звичайними чинниками ризику, міжбанківськими відносинами, концентрацією грошових коштів та іншими факторами, які здатні впливати на стан доходів, ліквідності і достатності капіталу. Тому виникає необхідність у більш конкретній та структурованій інформації, яка сприятиме здатності своєчасно виявляти системні ризики.

Такий підхід не може бути безпосередньо застосований на міжнародному рівні, тому виникає необхідність аналізу цього чинника та врахуванні при формуванні банками засад антикризової політики на мікрорівні.

Необхідно відмітити, що для цілей управління фінансовою стійкістю потрібна додаткова інформація про двосторонні зв'язки на рівні банків. Крім того, інформація, наявна в органів нагляду, не публікується або публікується в обмеженому вигляді і не має широкого розповсюдження, як правило, навіть у рамках відповідної юрисдикції. Тому органи нагляду не мають детальної уяви про глобальну систему, а без такого подання проблеми на системному рівні залишаються невиявленими. Дані по окремих банках, що збираються поза органів нагляду, як правило, не мають достатньої деталізації. Комерційні бази даних накопичують інформацію, видобуту з річних звітів банків, які мають значні прогалини і запізнювання. У багатьох країнах стандартні балансові показники (наприклад, коефіцієнти капіталізації) не публікуються або публікуються без деталізації.

У результаті значна частина інформації про фінансові ресурси та структуру активів банківських операцій є закритою, що обмежує корисність даних для аналізу глобального системного ризику та знижує ефективність управління. Зазначене теж, на нашу думку, необхідно

враховувати при формуванні антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків.

Банки, як правило, не наводять інформацію по валютних позиціях або потенційних ризиках конкретних контрагентів. Більш того, багато банків розкривають лише глобальні консолідовані фінансові звіти, у яких агреговані позиції з усіма дочірніми банками та відділеннями, як внутрішніми, так і зарубіжними, що робить недоступною інформацію про географічну структуру операцій банків.

Ключовий урок фінансової кризи полягає в тому, що використання тільки мікропруденційного підходу не дозволяє своєчасно виявити важливі системні ризики. Припустимо, що на основі мікропруденційної оцінки встановлено факт надмірного розширення певним банком практики надання послуг із роздрібного короткострокового кредитування. Виявлення даного факту диктує необхідність застосування мікропруденційних заходів відносно даної банківської установи. Але така інформація не дає можливості оцінити, чи використовують такий вид короткострокового кредитування інші банки, на якій фазі циклу знаходиться ринок короткострокових позичок, наскільки він вразливий, якими будуть наслідки надлишкового кредитування для економіки в цілому і т. ін.

Аналіз ризиків в системній перспективі, а не в перспективі розвитку окремого банку, є елементом макропруденційного нагляду та регулювання. І висновки з такого аналізу повинні мати структурний характер (при мікропруденційному підході це лише вимоги до деяких банків змінити кредитну політику).

Визнання важливості використання макропруденційного підходу в національній системі банківського нагляду є головною інновацією в розумінні процесів антикризового управління. Цей підхід є вельми ефективним і корисним, але його здійснення пов'язане з виникненням

суттєвих концептуальних проблем і практичних труднощів. Щоб зрозуміти їх сутність, варто розглянути спочатку основи макропруденційного підходу до банківського нагляду.

Мета макропруденційного нагляду та регулювання полягає у зменшенні небезпеки різких коливань банківської системи та фінансової в цілому, які можуть завдати значних витрат для економіки в цілому. Традиційний мікропруденційний підхід концентрується в основному на питаннях забезпечення безпеки та прозорості роботи окремих банківських установ, ринків і інфраструктур. Отже макропруденційний підхід передбачає набагато вищі вимоги до зібраної інформації і її більш складний аналіз.

Важливо усвідомлювати, що макропруденційний підхід не виключає потребу в мікропруденційному регулюванні, яке дозволяє вирішити численні питання в межах забезпечення фінансової стійкості, зокрема за рахунок захисту депозитів, виявлення фактів відмивання грошей та інших форм фінансових злочинів, запобігання незаконної дискримінації та зловживань при кредитуванні. Без опори на мікропруденційне регулювання неможливо вибудувати ефективну макропруденційну політику та відповідну систему антикризового управління фінансовою стійкістю національних банків.

Необхідно відмітити, що аналіз тенденцій на основі агрегованих даних не здатний урахувати неоднорідність банків. Дослідження, що засновані на використанні даних на рівні банків, також мають недоліки. Індикатори, засновані на ринкових цінах, не завжди є достовірними показниками ризику. Деякі дослідження поєднують аналіз на основі балансових і ринкових даних, але на глобальному рівні такий підхід дуже складний. Аналіз ризику на засадах балансів банків не враховує повною мірою зростаючу складність міжнародного середовища, оскільки наявні обмеження в галузі інформації не дозволяють виявити

особливості правового статусу банків та їх організаційних структур, а також не відображає географічну структуру банківських операцій.

Отже, оцінити рівень впливу глобального системного ризику на ризику національних банків при формуванні системи антикризового управління фінансовою стійкістю національних банків є складним, але необхідним завданням.

Проведене дослідження дозволило дійти наступних висновків. Під впливом комплексу зазначених чинників постійно змінюються умови діяльності банку, що потребує посилення їх адаптаційних можливостей на ринку фінансових ресурсів та визначає необхідність створення антикризової системи управління фінансовою стійкістю банку. Для створення дієвих підходів щодо запобігання кризовим процесам у банківській діяльності необхідно формувати комплексне аналітичне забезпечення, що повинно передбачати низку процедур: використання при дослідженні сучасних методів, механізмів та інструментів для своєчасного розпізнання та оцінки загрози та глибини кризи; формування набору необхідних показників (індикаторів банківської кризи) та їх критеріїв, що характеризують кризові явища на різних напрямках діяльності банків та створюють умови для здійснення моніторингу і контролю за їх змінами; розробку ефективних засобів запобігання кризових явищ, які б опиралися на ефективну методологічну базу прогнозування та діагностику. Серед математико-статистичних методик, які доцільно використовувати для формування випереджувальної системи антикризового управління банком слід виділити метод сценарного аналізу, метод Дельфі, моделі багатофакторної невизначеності, стрес-тестування тощо.

Варто зауважити, що сучасна вітчизняна банківська система використовує певні методи антикризового управління, але методологія діагностики та оцінки індикаторів фінансової кризи у банківській сфері

потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Розвиток антикризового управління фінансовою стійкістю банку повинен супроводжуватися підвищенням його ефективності. У свою чергу, підвищення ефективності управління банком визначається зростанням його потенціалу, тобто можливістю позитивних змін, наявністю необхідних банківських ресурсів й умов їхнього використання. У тенденціях зміни потенціалу й ефективності управління також криється небезпека кризи. Тому варто враховувати, що антикризове управління так само, як і будь-яке інше, може бути ефективним або навпаки.

Ефективність антикризового управління фінансовою стійкістю банку характеризується ступенем досягнення цілей пом'якшення, локалізації чи позитивного використання кризових явищ в зіставленні з витраченими на це фінансовими ресурсами. Важко оцінити таку ефективність у точних розрахункових показниках, але визначити її можна при аналізі й загальному оцінюванні управління банком, його успішності чи прорахунків. На нашу думку, зазначені проблеми зможуть бути вирішені впровадженням запропонованої системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

2.3. Науково-методичні засади формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків

Історія розвитку світової економіки та особливості відтворювальних процесів свідчать, що криза та циклічність є невід'ємними характеристиками любого процесу розвитку. Об'єктивний характер наявності періодів спадів та підйомів економіки та банківської системи як її сектору існує при будь-якому, навіть самому успішному управлінні. Банківська система також розвивається циклічно, тому на

всіх стадіях життєвого циклу розвитку банку виникають кризові явища, що, на наш погляд, передбачає необхідність використання антикризового управління в банках.

Серед проблем розвитку діяльності сучасних банківських установ України в умовах підвищеної чутливості до суттєвих диспропорцій та дії ризикоутворюючих чинників на зовнішніх та внутрішніх ринках фінансових ресурсів, що зумовлюються сучасними реаліями та перспективами, проблема забезпечення фінансової стійкості банків є дуже важливою.

Саме тому існує нагальна потреба створення дієвої системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, необхідної для передбачення та подолання кризових явищ у банківській діяльності з метою створення умов для достатності фінансових ресурсів, ефективного управління ризиками та раціонального функціонування банківських установ.

Аналіз публікацій вітчизняних вчених засвідчує, що, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам забезпечення та підвищення фінансової стійкості банків [65; 75; 76] сучасний фінансовий стан як банківської системи України, так і окремих банків вимагає нових методологічних підходів до побудови системи антикризового управління фінансовою стійкістю.

Узагальнення опублікованих за розглянутою проблематикою праць зарубіжних та вітчизняних вчених дозволило дійти висновку, що засади формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю з урахуванням особливостей, притаманних банківській сфері, недостатньо розроблені як у науковому, так і у прикладному аспектах.

Для успішної побудови системи антикризового управління фінансовою стійкістю пропонується використовувати методологічні засади та інструменти трьох підходів до антикризового управління

банків, що систематизовані у підрозділі 2.1 (управлінський, стратегічний та системний).

Необхідно відмітити, що системний підхід є домінуючим при побудові системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, так як системне управління потребує комплексного дослідження процесів формування та використання банківських фінансових ресурсів за допомогою різних підсистем з метою запобігання можливих ризиків та мінімізації збитків від негативного впливу ризиків, що вже діють.

Зазначимо, що ефективне використання методів системного підходу при формуванні та розвитку системи антикризового управління стає можливим лише при визначенні сутності та переваг його методологічних засад. Основною категорією, на нашу думку, яка є теоретичною основою формування методик антикризового управління фінансовою стійкістю банків при комплексних та системних дослідженнях, є «система». Тому розглянемо теоретичні основи функціонування та організації економічних систем.

Теоретичні засади сутності категорії «система» знайшли відображення у працях таких провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, як А. Аверьянов, Л. фон Берталанффі, Ст. Бір, И. Блауберг, В. Дружинін, Э. Квейд, В. Кохановський, В. Топоров, Р. Фейджин, А. Холл, Е. Юдін. Аналіз напрацювань цих авторів дозволив дійти висновку, що на сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення цього поняття. Найбільш розповсюдженні визначення поняття «система» наведені у додатку А, таблиця А2 [63; 75-85].

Система, згідно з найпростішим визначенням, є комплексом елементів, що взаємодіють [75].

В економічному словнику наводиться наступне визначення даного поняття: система (system, syst.; система) – 1) множина закономірно пов'язаних між собою елементів (предметів, явищ, знань тощо), яка

представляє собою певне цілісне утворення; 2) порядок, зумовлений планомірним, правильним розташуванням складових у певному зв'язку, чіткій послідовності дій тощо [65, с. 189].

Критичний аналіз існуючих теоретичних засад до визначення сутності та особливостей категорії «система» дав можливість розробити та запропонувати таке визначення дефініції: система – це сукупність взаємодіючих елементів, що складають цілісне об'єднання, яке створює підґрунтя для виконання та досягнення кінцевої мети.

Подальший аналіз дозволив виділити такі загально методологічні положення, які можуть використовуватися при формуванні системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків:

- по-перше, система - це будь-яка сукупність елементів, що обирається дослідником, тому при побудові системи необхідно визначити найбільш раціональні для рішення завдань дослідження її основні складові – «елементи», «відносини», «зв'язки»[65; 75-85];

- по-друге – система вимагає цілеспрямованої діяльності при організації взаємозв'язків між її складовими, тому систему необхідно будувати з позиції теорії регулювання через поняття «вхід», «вихід», «переробка інформації», «закон поведінки», «управління» [77-80];

- по-третє, розвиток сучасних наукових методів досліджень на засадах математичного моделювання базується на розумінні системи як певного набору математичних моделей, що розкривають взаємозв'язки між її елементами [81].

Наступним етапом дослідження є аналіз наукових підходів до визначення сутності поняття «системний підхід», проведення якого дозволило дійти висновку, що системний підхід – це сукупність методів, що дозволяють досліджувати властивості, структуру й функції об'єктів, явищ або процесів у цілому. Він дозволяє представити їх як систему з усіма складними взаємозв'язками між їх складовими

елементами, взаємовпливом елементів на систему й на навколишнє середовище, а також впливом самої системи на її структурні елементи.

Важливість використання системного підходу для досягнення мети дослідження полягає у використанні при побудові системи антикризового управління фінансовою стійкістю таких його методів як системний аналіз та системний синтез.

Підкреслимо, що у ході системного аналізу пов'язуються між собою усі відомі факти і взаємозв'язки, що складають суть проблеми, яка аналізується, і створюється узагальнена модель, що відображає цю проблему з максимально можливим ступенем повноти як при постановці і вирішенні нових проблем, так і при вивченні вже існуючих об'єктів.

Слід відмітити, що при розробці нових систем певного значення набуває системний синтез, що дозволяє на підставі вхідних даних (які включають інформацію про призначення системи, її параметри і функції), знань про елементну базу і досвіду формування подібних систем запропонувати узагальнену модель системи, що відповідає поставленим завданням з максимально можливим ступенем відповідності при обмеженнях, що вводяться, на вибір характеристик її компонентів [86].

Наступним теоретичним підходом, що рекомендується використовувати при формуванні системи антикризового управління фінансовою стійкістю є стратегічний. Під антикризовим стратегічним управлінням фінансовою стійкістю банків ми розуміємо довгострокові заходи, що направлені на оптимізацію фінансових потоків банку з метою досягнення його стабільного розвитку в умовах нестабільності економіки.

Для реалізації антикризової стратегії управління фінансовою стійкістю банку важливе значення має використання менеджерами

тактичних заходів. Відмітимо, що вітчизняні банки при подоланні негативних наслідків світової економічної кризи використовували такі: зменшення операційних витрат, кількості філій та підрозділів, скорочення персоналу, зменшення обсягів кредитування, розробку нових продуктів та зміни методів та норм регулювання фінансових потоків тощо. Зазначимо, що методи та прийоми стратегічного та тактичного антикризового управління взаємно пов'язані, так як створюють умови для оптимізації процесів руху грошових потоків у банках. У процесі реалізації завдань стратегічного та тактичного управління фінансовою стійкістю здійснюється діагностика глибини кризових явищ, контроль, корегування та прогнозування майбутніх змін у використанні фінансових ресурсів банку.

Варто відмітити, що ключовою метою формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю є максимальна відповідність стратегії та тактики цілям банку. Тобто в сучасних умовах розвитку діяльності банків, коли кризові явища притаманні всім циклам розвитку економіки та стадіям життєвого циклу банків, необхідно, перш за все, розробляти стратегію антикризового управління.

Що стосується третього наукового підходу до визначення сутності антикризового управління – управлінського, то, на нашу думку, функції та інструменти управління діють та використовуються при реалізації засад і системного і стратегічного антикризового управління. Фінансовою стійкістю банку необхідно управляти у всіх аспектах, що передбачає розробку спеціальних механізмів та реалізацію за їх допомогою цілого комплексу практичних дій банків.

Управління, системний аналіз та структурне моделювання цілеспрямованих систем дозволяє одночасно: виявити головну мету, провести її декомпозицію на систему впорядкованих пов'язаних цілей, зафіксувати послідовність досягнення цілей та визначити можливість

паралельного досягнення декількох цілей. Кожній визначеній цілі може відповідати одна або декілька функцій системи, що забезпечують її досягнення. Отже, визначення цілей дозволяє впорядкувати та згрупувати за цільовими напрямками сукупність функцій, що реалізуються системою.

Враховуючи зазначене вище, для формування ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, перш за все, необхідно визначити головну мету її побудови, а також сформулювати систему впорядкованих пов'язаних цілей, вирішенню яких буде підпорядкована дана система. Отже, сформовано «дерево цілей» антикризового управління фінансовою стійкістю банків, що наведено на рис. 2.4.

Рис. 2.4 «Дерево цілей» антикризового управління фінансовою стійкістю банків

Залежно від означених цілей визначається тип антикризового управління фінансовою стійкістю банків: ранній, випереджаючий, у період неспроможності та в період банкрутства.

Вони у сукупності є основою формування антикризового стратегічного управління, трудової мотивації, нагляду і контролю та сприяють раціональному формуванню фінансових ресурсів банку з різних джерел.

Система управління антикризовою фінансовою стійкістю банків в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища має базуватися на загальних властивостях, притаманних управлінській діяльності, але з урахуванням специфічних особливостей.

Вона повинна своєчасно виявляти ознаки настання кризи та виявляти її причини, а також повинна бути здатною коригувати розвиток банку без втрати керованості та зниження темпів зростання.

Отже, враховуючи розроблену методологічну основу антикризового управління фінансовою стійкістю в банківській сфері та зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на фінансову стійкість та потребують відповідного антикризового управління, на основі розробленого «дерева цілей», побудовано систему антикризового управління фінансовою стійкістю банків (рис. 2.5).

Головною метою системи антикризового управління фінансовою стійкістю є розпізнання масштабу впливу факторів кризи; визначення способів та методів антикризового управління та визначення важелів подолання неминучої небезпеки майбутньої кризи з найменшими витратами для банку.

Зазначимо, що забезпечення фінансової стійкості можна досягти тільки при умові її збереження та підтримання на двох рівнях: банківської системи та кожної окремої банківської установи.

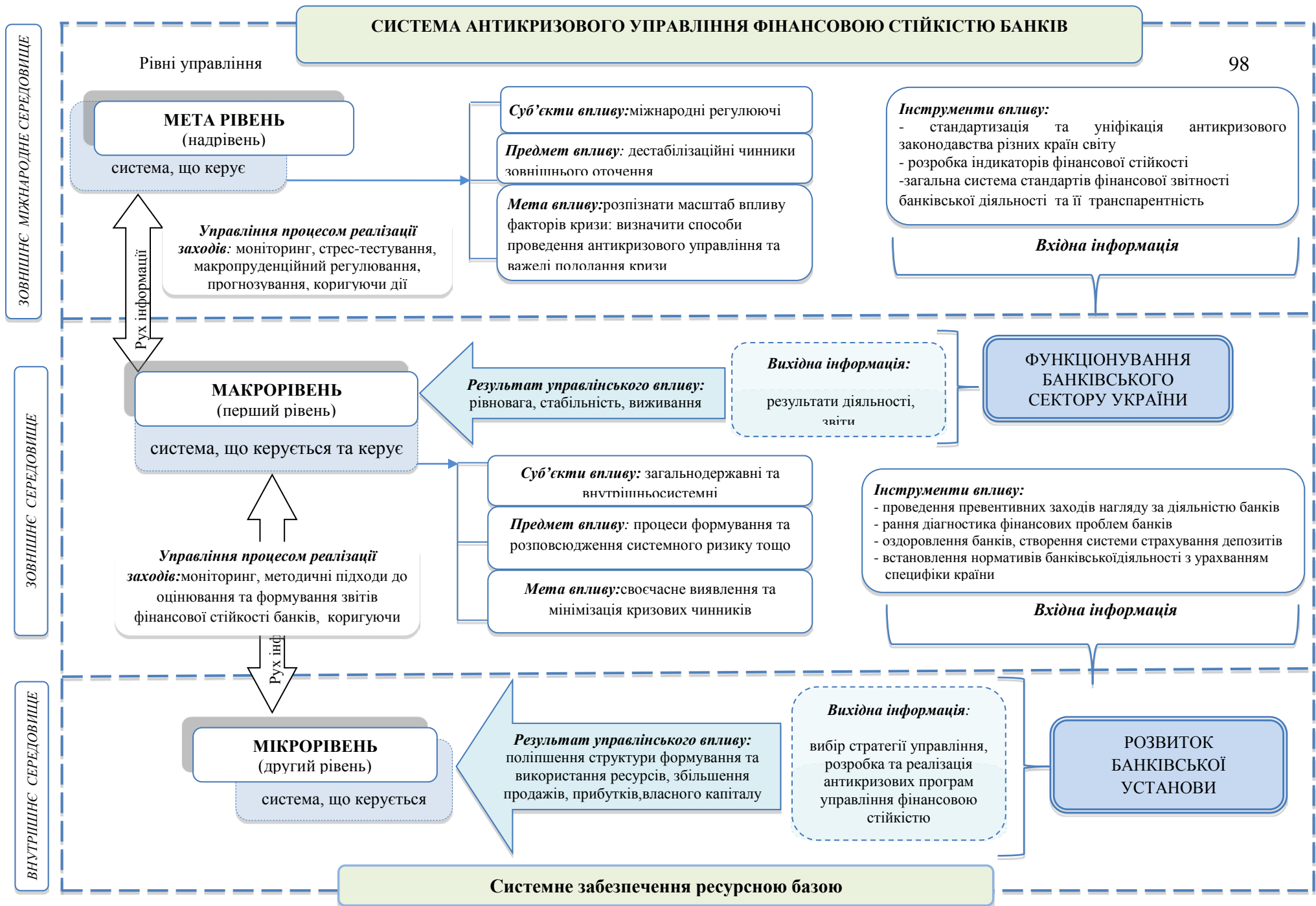

Рис. 2.5 Схема формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків (складено автором)

Крім того, стійкість банківської системи, на нашу думку, досягається за рахунок підтримання стабільності економіки та грошово-кредитного ринку, а також розробкою та впровадженням дієвого законодавства, що відповідає реальним процесам в економіці та суспільстві.

Основними завданнями системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків є [87, с. 102; 88, с. 313]: прогнозування передкризового стану банку; своєчасне виявлення ознак кризи; визначення ефективних методів управління кризовими ситуаціями; послаблення негативних наслідків кризи; виявлення причин, що викликають кризи та пошук способів їх усунення.

Реалізація завдань системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків відбувається шляхом виконання вимог сукупності функцій антикризового управління. Система антикризового управління фінансовою стійкістю, на нашу думку, реалізує свої завдання шляхом здійснення певних функцій:

- функція прогнозування; потреба в прогнозуванні впливає із самої природи антикризового управління, бо воно має розв'язувати як повсякденні завдання, так і перспективні проблеми; функція прогнозування - це наукове передбачення, систематичне дослідження стану, структури, динаміки та перспектив управлінських явищ і процесів, властивих об'єкту антикризового управління фінансовою стійкістю;

- функція планування є на всіх рівнях ієрархії системи антикризового управління фінансовою стійкістю банку, вона полягає у визначенні мети, напрямів, завдань, засобів реалізації тих чи інших процесів, розробленні антикризових заходів, за допомогою яких має бути досягнуто мети;

- функцію організації пов'язано зі створенням організаційного механізму системи антикризового управління фінансовою стійкістю

банку; мета цієї функції - сформувати керуючі та керовані підсистеми, а також зв'язки й відносини між ними;

- функція регулювання - це досягнення необхідного стану впорядкування та стійкості системи антикризового управління фінансовою стійкістю банку в умовах визначеності, невизначеності та кризи; за допомогою регулювання здійснюються безпосереднє керівництво, поведінка керованих об'єктів (фінансова стійкість: платоспроможність, ліквідність, достатність капіталу; управління банківськими ризиками); здатність управлінської системи антикризового управління фінансовою стійкістю банку самостійно зберігати рівновагу щодо збурюючих впливів (відхилень);

- функція координації - забезпечує узгодження функціонування підсистем управління; завдяки координуванню узгоджують дії керівників не тільки всередині управлінської ланки, а й дії керівників інших управлінських структур;

- функція обліку - збирання, передача, зберігання і перероблення даних, реєстрація та групуванням відомостей про функціонування та дієвість системи антикризового управління фінансовою стійкістю банку для виконання принципу ринкової дисципліни;

- функція контролю, що має свої особливості відносно інших функцій: якщо планування ставить завдання, організація приводить систему управління в стан можливості виконання цього завдання, то контроль характеризується універсальністю стосовно системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків; контроль покликаний постійно надавати інформацію про дійсний стан справи щодо виконання завдань антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Аналіз літературних джерел щодо теоретико-методичних засад побудови системи антикризового фінансового управління банком довів, що основними принципами її організації є наступні:

– безперервність – виконання, змінюваність та повторення застосування інструментів та управлінських рішень для забезпечення фінансової стійкості;

– циклічність формування цілей, контроль за виконанням та оцінки результативності управлінських рішень щодо антикризового управління фінансовою стійкістю;

– спільність – принцип спільності функцій і методів управління процесу вироблення управлінських рішень щодо управління фінансовою стійкістю;

– узгодженість – узгодженість різних видів та рівнів управлінських рішень антикризового управління фінансовою стійкістю у просторі та часі, взаємозв'язок між цілями та засобами їх досягнення;

– системність – взаємозв'язок між елементами системи управління фінансовою стійкістю (суб'єкти, об'єкти, цілі, завдання, методи, інструменти) для досягнення генеральної цілі – забезпечення фінансово стійкого розвитку банків;

– ієрархічність – кожен рівень системи антикризового управління фінансовою стійкістю управляє нижчим рівнем, який виступає об'єктом вищого рівня управління;

– централізація (децентралізація) – раціональний розподіл функцій та відповідальності за рівнями ієрархії системи антикризового управління фінансовою стійкістю;

– пропорційність – пропорційність органів керуючої підсистеми антикризового управління фінансовою стійкістю за обсягом повноважень та техніко-технологічним оснащенням.

Зазначимо, що, об'єктом антикризового управління фінансовою стійкістю банків є процеси формування та використання фінансових ресурсів.

В системі антикризового управління фінансовою стійкістю виділено три рівня управління (метарівень, макрорівень та

мікрорівень), які взаємопов'язані між собою, але в той самий час кожному рівню (підсистемі) притаманні свої властивості, що дало можливість на кожному з них окремо виділити мету впливу, суб'єкти та об'єкти впливу, інструменти впливу та заходи їх реалізації.

Необхідність виділення метарівня, що охоплює міжнародне зовнішнє середовище, обумовлено глобалізацією економічних процесів, що суттєво впливає на формування та функціонування національних банківських систем. Глобалізація стала найважливішою реальною характеристикою сучасної світової системи, одним з найбільш впливових чинників, що визначають хід розвитку світової економіки. В умовах посилення процесів глобалізації відбувається скасування існуючих обмежень доступу нерезидентів у національні банківські системи. Глобалізація сприяє переміщенню фінансового капіталу між банківськими системами окремих країн і формуванню міжнародного банківського бізнесу, що підвищує конкурентну боротьбу і призводить до одночасної консолідації банківського капіталу.

До інституцій, що впливають на засади антикризового управління фінансовою стійкістю банків відносяться: Міжнародний валютний фонд, Європейський банк розвитку і реконструкції, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з банківського нагляду, FATF, центральні банки світу, Міжнародний банк реконструкції та розвитку тощо.

Кожний з міжнародних регулюючих суб'єктів виконує ряд функцій щодо управління фінансовою стійкістю національних банківських систем в цілому та їх складових (банків) зокрема.

Другим рівнем, що виділяється у системі антикризового управління фінансовою стійкістю, є макрорівень, що відображає антикризове управління фінансовою стійкістю на рівні національних банківських систем.

Зазначимо, що на даному рівні слід виділити дві групи суб'єктів впливу – це загальнодержавні та внутрішньосистемні організації. До загальнодержавних суб'єктів антикризового управління відносяться: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Судові органи тощо. А до внутрішньосистемних суб'єктів антикризового управління відносяться: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України, Антимонопольний комітет України, Державна служба статистики України тощо (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банківської діяльності в Україні (удосконалено за матеріалами [32])

№ пор.	Рівень суб'єкту	Суб'єкти
1.	Метарівень: міжнародні регулюючі суб'єкти антикризового управління	Міжнародний валютний фонд, Європейський банк розвитку і реконструкції, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з банківського нагляду, FATF, центральні банки світу, Міжнародний банк реконструкції та розвитку
2.	Макрорівень: а) загальнодержавні суб'єкти антикризового управління; б) внутрішньосистемні суб'єкти антикризового управління	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Судові органи Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України, Антимонопольний комітет України, Державна служба статистики України
3.	Мікрорівень: внутрішньобанківські суб'єкти антикризового управління	Рада директорів банку, Правління банку, Спостережна рада банку, ризик-менеджмент банку, внутрішньобанківський аудит, комітет з управління активами і пасивами, комітет антикризового менеджменту

Слід зазначити, що функції, які виконують суб'єкти антикризового управління фінансовою стійкістю банків на макрорівні, доцільно розглядати з трьох позицій:

- організаційної – формування певних правил, якими повинна керуватися банки, реалізуючи власну політику для досягнення фінансової стійкості;

- захисної – правила, що встановлюються для функціонування банків, повинні забезпечувати захист інтересів вкладників і кредиторів;

- стабілізаційної – встановлення індикаторів, які забезпечують фінансову стійкість та усунення дестабілізаційних чинників у банківській діяльності. Зазначені функції повинні реалізовуватися через завдання, які повинні виконувати суб'єкти антикризового управління.

Кожний з виділених суб'єктів на макрорівні системи антикризового управління фінансовою стійкістю банківської системи прямо чи опосередковано впливає на:

- 1) стратегічне управління (прогнозування та планування) розвитком банківської системи країни в цілому як елемента антикризового управління фінансовою стійкістю банківської системи;

- 2) управління поточним функціонуванням та розвитком всіх банківських установ шляхом формування обов'язкових для всіх банків правил та ключових якісних та кількісних обмежень використання процесів залучення та розміщення фінансових ресурсів з врахуванням вимог міжнародних регуляторів, тобто мета системи;

- 3) оперативне управління фінансовими ресурсами та активами окремих банків, що знаходяться в кризовій ситуації.

Ефективне антикризове управління фінансовою стійкістю банківської системи, на нашу думку, потребує формування якісної правової бази, яка буде враховувати вимоги міжнародних регуляторів та особливості функціонування національних банківських систем, що

буде закріплена необхідними законами й нормативними актами і сприятиме попередженню кризових явищ.

Останній рівень в системі антикризового управління фінансовою стійкістю – це мікрорівень антикризового управління фінансовою стійкістю банківських установ. Суб'єктами впливу на даному рівні є внутрішньобанківські утворення (Рада директорів банку, Правління банку, Спостережна рада банку, ризик-менеджмент банку, внутрішньобанківський аудит, комітет з управління активами і пасивами, комітет антикризового менеджменту), які пов'язані з координацією процесів антикризового управління фінансовими ресурсами для забезпечення стійкого розвитку банку.

Для розвитку ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю, перш за все, необхідно визначити характерні особливості діяльності банків в умовах кризи. По-перше, існують загрози для реалізації місії та найбільш важливих цілей банку, по-друге, прийняття оптимальних управлінських рішень здійснюється в умовах дефіциту часу, по-третє, при здійсненні антикризових заходів персонал банку наражається на протиріччя інтересів топ-менеджерів банку, його власників та клієнтів. У результаті виникає суб'єктивне сприйняття кризових ситуацій. Функції внутрішньобанківських суб'єктів антикризової фінансової стійкості банківської діяльності повинні реалізовуватися через встановлення місії, розробки стратегічної концепції та визначення стратегічних цілей розвитку банку (рис. 2.6).

Слід відмітити, що ключовим аспектом забезпечення антикризової фінансової стійкості банків виступає необхідний обсяг капіталу банку, який вирішує проблему недостатності у банках ресурсної бази.

Тому, при формуванні системи антикризового управління фінансовою стійкістю необхідно враховувати організаційно функціональні засади капіталізації банків.

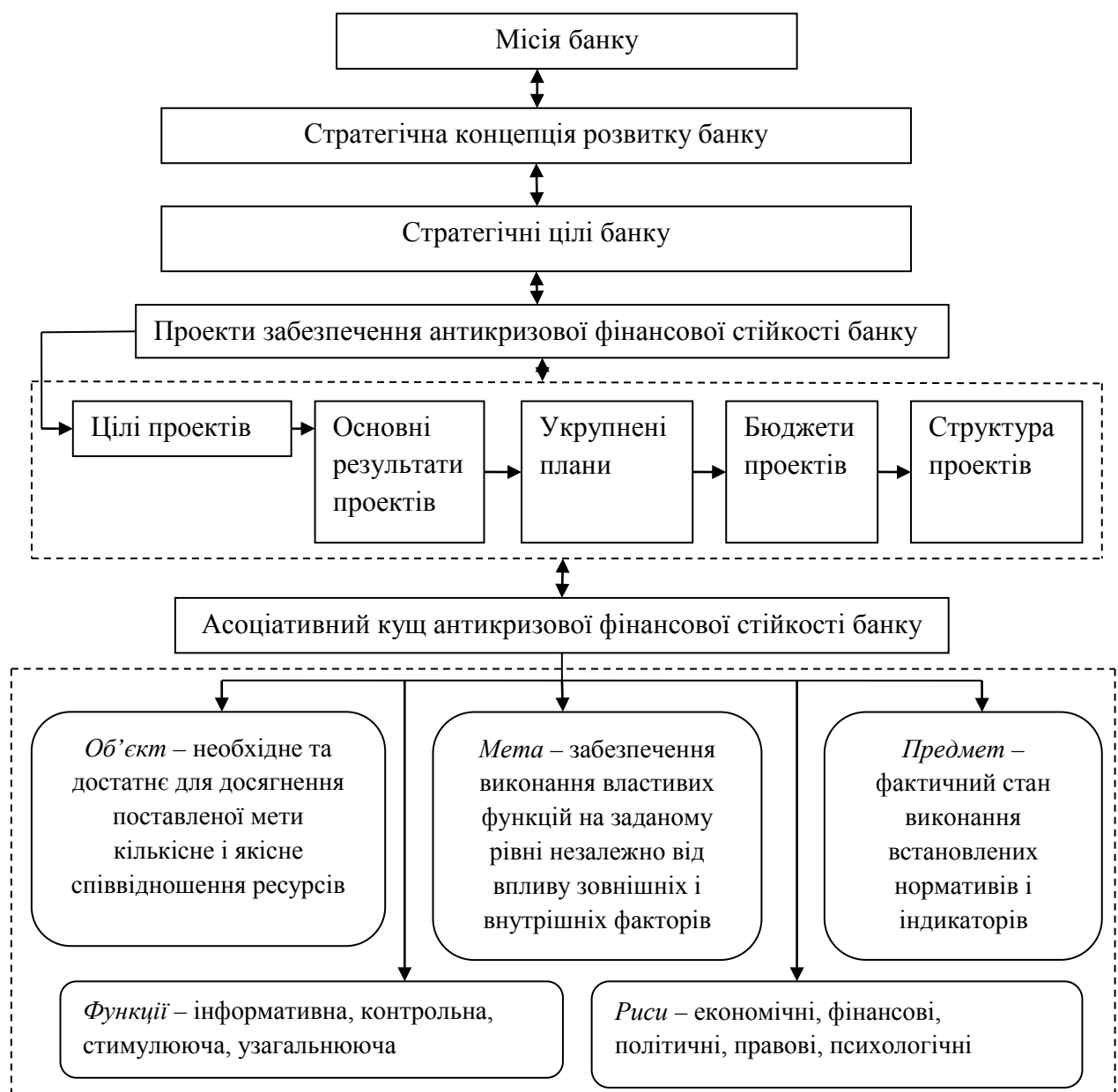

Рис. 2.6 Модель формування компетенцій
внутрішньобанківських суб'єктів антикризової фінансової стійкості
банківської діяльності (складено на основі узагальнення матеріалів
[20, 89, 90])

Керуюча підсистема містить у собі наступні блоки: елементи стійкості банку (комерційна, організаційна, фінансова, капітальна, функціональна); група чинників, що впливають на рівень антикризової фінансової стійкості соціально-політична ситуація, загальноекономічна, внутрішня стійкість банку, стан фінансового

ринку); геп-аналіз грошових потоків банку; етапи щодо розробки та прийняття антикризових управлінських рішень.

Виходячи з того, що основою забезпечення фінансової стійкості є сформований у достатньому обсязі капітал банку, то є всі підстави розглядати представлені елементи об'єднано як фінансову стійкість банків, що буде доведено дисертантом при проведенні стрес-тестування. Організаційно-функціональні засади капіталізації банків в контексті забезпечення антикризової фінансової стійкості банків представлені у додатку А, рис. А1.

Ефективність вище зазначеної системи можлива лише тоді, коли суб'єкти впливу на даному рівні будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища зовнішнього середовища з врахуванням змін внутрішнього.

Зазначимо, що антикризове управління фінансовою стійкістю в банківських установах та системах повинно бути щоденним, безперервним, триваючим протягом усього періоду їх функціонування, дієвим управлінським процесом, де суб'єктом виступають органи державного управління, а об'єктом – банки та банківська система.

Комплексний підхід до проблеми антикризового управління фінансовою стійкістю банків, якісна взаємодія (горизонтальна та вертикальна) всіх рівнів управління дозволить отримати довготривалий ефект.

В результаті проведеного дослідження, дисертантом обґрунтовано визначення системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, під якою розуміють як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, що відображають процеси, спрямовані на діагностику, попередження, нейтралізацію і подолання криз та їх причин на всіх рівнях управлінського впливу; мають випереджальний характер, здійснюються на засадах системного, стратегічного та управлінського підходів та підтримують фінансову стійкість банків.

Визначено концептуальні засади до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, які базуються на обґрунтуванні методологічних засад формування системи; виокремлення підсистем правового забезпечення, методично-аналітичного, організаційно-управлінського та інформаційно-управлінського (рис. 2.7).

Ефективність дій, що запроваджуються менеджерами банку в рамках системи управління фінансовою стійкістю банку залежить від виконання наступних правил: формування раціональної організаційної структури з визначенням повноважень відповідальних за збереження фінансової стійкості банку; створення засад для розвитку компетенцій та навичок антикризового управління процесами акумуляції та використання фінансових ресурсів; професіоналізм менеджерів формується у ході спеціального навчання, заснованому на вітчизняному та іноземному досвіді; розробки методології оцінки ризикових рішень, з чітко визначеними процедурами, документацією для фіксування всіх змін у бізнес-процесах банку; здійснення дієвого контролю за якістю виконання управлінських рішень та побудова ефективної системи трудової мотивації персоналу банку; використання сучасних методів аналізу тенденцій розвитку процесів кризових явищ внутрішнього та зовнішнього середовища, що дозволяє здійснювати постійний моніторинг майбутніх криз. Наявність відпрацьованої системи фінансового аналізу, бізнес-планування, бюджетування та управління грошовими потоками для діагностування кризи; впровадження корпоративних засад управління, що ґрунтуються на розумінні та прийнятті працівниками основних цілей розвитку банку; розробка та впровадження методів оперативного реагування на зміни в умовах залучення та використання фінансових ресурсів, адаптування управління.

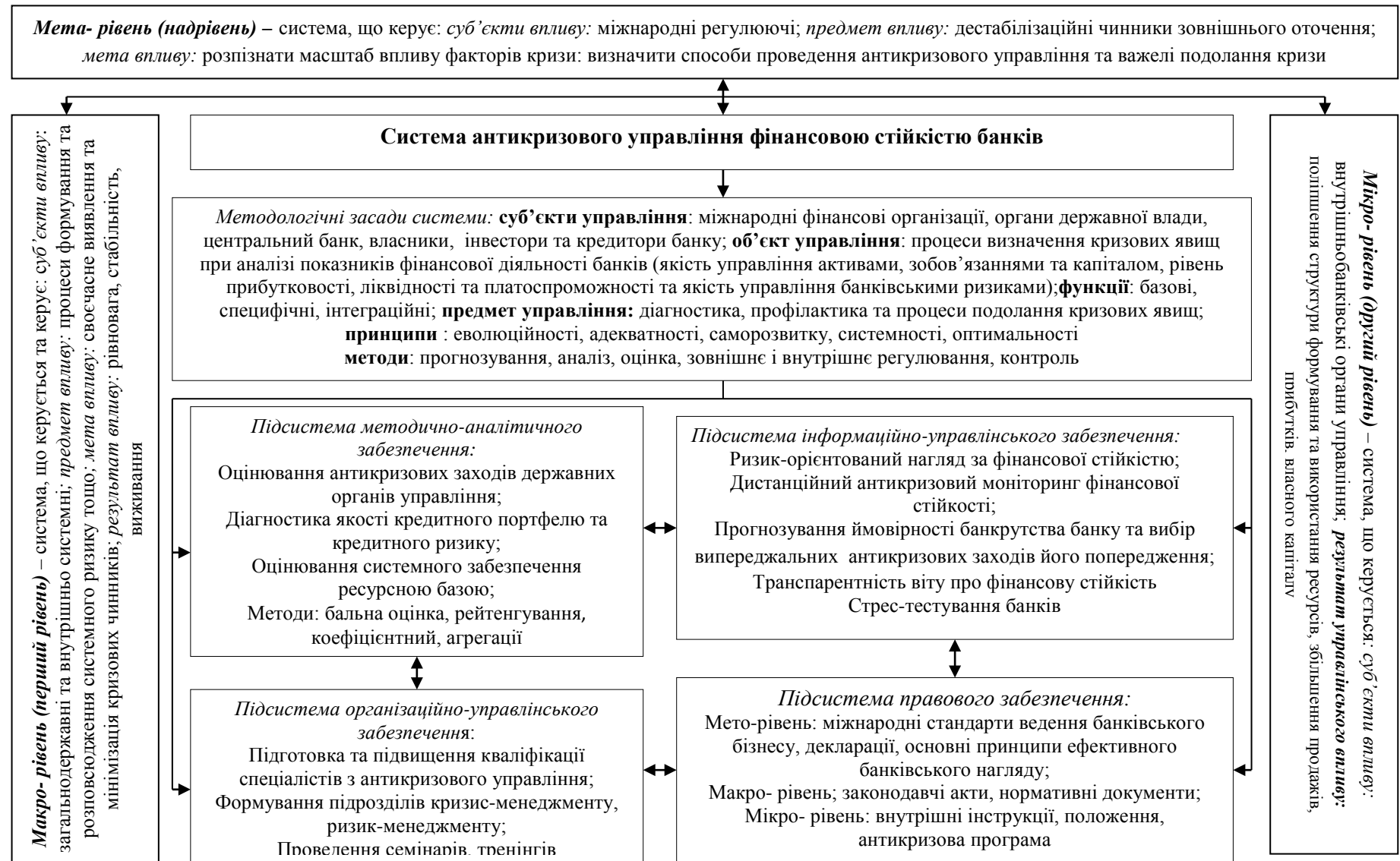

Рис. 2.7. Концептуальні основи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків

Створення умов для змін стратегії управління при виникненні загрози розгортання кризових явищ та розробка спеціальних програм антикризового розвитку; формування дієвої системи моніторингу кризових ситуацій, як системи організованих дій за безперервним постійним визначенням ймовірності та реальності настання кризи для її своєчасного виявлення та розпізнання. Використання банками України пропонованої системи антикризового управління фінансовою стійкістю, на наш погляд, дозволить подолати негативні наслідки світової економічної кризи, прогнозувати майбутні кризові явища та своєчасно приймати ефективні антикризові управлінські рішення.

РОЗДІЛ 3.

ФОРМУВАННЯ БАНКАМИ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ ПІД МОЖЛИВІ ЗБИТКИ ЗА КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ЯК ЗАСІБ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

3.1. Роль страхових резервів за кредитними операціями у забезпеченні фінансової стійкості банків

Сучасні умови розвитку економічної системи, визначення причин фінансово-економічної кризи та пошук ефективних засобів щодо мінімізації втрат від негативного впливу фінансової глобалізації свідчать про наступне: одна з основних причин кризи – недоліки у регулюванні фінансових відносин. Фінансова інтеграція та інновації підвищили швидкість і збільшили волатильність між фінансовими інструментами і технологіями на фінансових ринках, стираючи межі між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, а регулювання й нагляд, як і раніше, орієнтовані на окремі фінансові інституції. Розвиток фінансової системи, як правило, підвищує ефективність фінансового посередництва і забезпечує клієнтів новими фінансовими послугами та інструментами вищої якості. Водночас це призводить до виникнення нових ризиків, що стають системними, але їх рівень суб'єкти ринку та регулюючі органи визначити неспроможні.

Слід звернути увагу на те, що криза з новою силою підтвердила обмежені можливості систем регулювання як на національному, так і на міжнародному рівні. Аналіз процесів впливу світової кризи на національний банківський ринок дав змогу дійти висновку про те, що рівень відкритості національних економік має відповідати рівневі розвитку банківських систем та якості функціонування інститутів внутрішнього регулювання. Неврахування зазначеного чинника

особливо гостро проявляється в умовах подолання кризових явищ, коли виникає необхідність модернізації національної системи регулювання з метою своєчасного виявлення та ідентифікації системних ризиків, забезпечення чіткими засобами процесу подолання фінансової нестабільності у разі її виникнення та створення надійного підґрунтя для зближення інтересів інвесторів і заощадників.

Регулювання – діяльність банку, спрямована на підтримку необхідних параметрів у системі управління. В теорії управління, в тій її частині, що є переліком основних функцій, такі економісти, як О. Кузьмін, В. Міщенко, Л. Примостка вирізняють функцію регулювання. На думку О. Кузьміна, регулювання здійснюють «... на всіх стадіях управління шляхом коригування планів, перебудови організаційної структури, впровадження нових методів впливу на об'єкт регулювання з метою усунення відхилень та недоліків у процесі управління» [91, с.101]. Отже, регулювання – функція управління фінансами банку, що є орієнтованою на нормативність і має фіксувати будь-яке відхилення від норм. Нерозривний зв'язок усіх ланок управління фінансами банку забезпечує фінансове регулювання.

Функція регулювання тісно пов'язана з функцією контролю, застосування якої дає змогу визначити правильність виконання фінансових управлінських рішень для досягнення запланованих результатів. Процес регулювання передбачає контроль за раціональністю здійснюваних фінансових управлінських рішень. Основним завданням регулювання є прискорення процесів упорядкування в підсистемах як бізнес-процесів банку, так і управління його фінансами.

Питанням регулювання банківської діяльності присвячені роботи вітчизняних та іноземних науковців О. Барановського, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Р. Замила, В. Корнєєва, О. Любунь,

В. Міщенко, А. Мороза, О. Орлик, О. Позднякова, П. Роуза, Н. Сакаса, О. Сімановського, Дж. Сінки, О. Хаб'юка, О. Шевцової й інших.

Аналіз вітчизняної та світової літератури з питань банківського регулювання свідчить про те, що в ній більше уваги приділено аналізу механізмів чинного регулювання, характерним особливостям рекомендацій Базельського комітету, та недостатньому розробленню нових регулятивних методів і норм, що відповідали б умовам стрімкого розвитку фінансової глобалізації та змінам у фінансовій діяльності банків.

Кредитна діяльність банку – одна з найдинамічніших форм спілкування людей, соціальної взаємодії між суб'єктами економічних взаємовідносин, які виникають у процесі формування і використання кредитних ресурсів банку, що, на нашу думку, значно ускладнює регулювання. Слід зазначити, що в умовах прискорення процесів інтеграції, розвиток фінансових інновацій і конкуренції на фінансовому ринку посприяв значному збільшенню обсягів ресурсів та розширенню сфери банківських послуг, якими почали активно користуватись і підприємства, і населення, і держава.

Критичний аналіз зарубіжної та вітчизняної економічної літератури уможлиблює висновок про наявність багатьох недоліків у сучасному регулюванні кредитної діяльності банків і, водночас, про відсутність належно розроблених теоретико-методологічних підходів до процесу розбудови системи антициклічного регулювання. На наш погляд, основними завданнями реформи системи сучасного регулювання є створення нових установ та розроблення нових правил і норм, що розв'язували б проблему своєчасного визначення системних ризиків та ймовірності їх збільшення, але при цьому, не призводили до надмірного адміністративного регулювання та не заважали впровадженню фінансових інновацій.

Зазначимо, що в сучасних наукових розробках нема єдиної точки зору на природу банківського регулювання. Одні автори під регулюванням розуміють вплив держави на розвиток банківського сектору економіки, інші – як систему заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стійкість і надійність банківських установ.

Основним завданням регулювання кредитною діяльністю банку є створення та збереження його фінансової стійкості, а фінансова стійкість банківської системи передбачає наявність її здатності щодо саморегулювання. В теорії систем такі системи називаються адекватними, тобто здатними самостійно пристосовуватися до змін умов функціонування.

Здібність до адаптації визначається наявністю у системі певних властивостей; до основних з них можна віднести:

- властивість самонавляштування, тобто здатність самостійно змінювати параметри функціонування системи;
- властивість самоорганізації, тобто здатність самостійного перетворення системи за збереження властивих їй якісних характеристик;
- властивість самовивчення, тобто здатність самостійного пошуку умов, при яких система відповідає критеріям якості функціонування [92, с.45-48].

Отже, історична еволюція систем, що саморозвиваються, пов'язана з хаотичними переходами від одного порівняно стійкого стану до іншого, з новим рівнем організації і саморегуляції. Досліджуючи умови розвитку національної банківської системи, можна зробити висновок, що вона вже пройшла кілька етапів, пов'язаних із негативним впливом таких хаотичних переходів. По-перше, у 1987 р. процеси акціонування банків, їх розподіл за галузевою ознакою, наділення власними ресурсами та необхідність кожного банку розробляти і впроваджувати нові методи та підходи до

управління призвели до хаосу в здійсненні міжбанківських платежів, значно збільшивши обсяги дебіторсько-кредиторської заборгованості клієнтів. Формування самостійної дворівневої банківської системи в Україні у 1991 р. в умовах відсутності адекватної системи регулювання теж спричинило хаотичні процеси у створенні вітчизняних банків та здійсненні їх кредитної (як основної) діяльності. Специфікою цього періоду була відмова від державної монополії у банківській справі та перехід до принципів банківської автономії, яку почали здійснювати у формі відокремлення корпоративного права власності (ВАТ, ЗАТ, ТОВ) від державного. Цей перехід від державної монополії банківської справи до автономії кожного банку створив безпечну асиметрію інформації між державою, банками та клієнтами банків. Наслідком такого майже безконтрольного розвитку діяльності вітчизняних банків була криза 1994–1995 рр., яка стала негативним фактором погіршення фінансової ситуації в економіці України.

Слід зазначити, що правова основа в період переходу від одnorівневої до дворівневої банківської системи, а також при формуванні та встановленні системи регулювання і контролю, мала, як правило, характер оперативної реакції на труднощі, що виникали. У цей час бракувало засобів чітко вираженого системного підходу до вирішення завдань підвищення надійності й стабільності банківської системи, а також методів та інструментів регулювання фінансової діяльності банків. І тільки із середини 1995р. вітчизняні банки почали здійснювати кредитну діяльність на нових умовах організації регулювання і саме з цього часу розвиваються процеси власного саморегулювання.

Варто зауважити, що в банківських кризах адекватно проявляються протиріччя в управлінні кредитною діяльністю банку. Суть цього протиріччя полягає у необхідності балансування між регулюванням і дорегулюванням потоків кредитних ресурсів залежно

від пріоритетності проблем: фінансова безпека, фінансова стабільність або конкуренція у банківській сфері. Якщо загострюються проблеми, пов'язані з безпекою, то виникає необхідність посилення регулювання, спрямовану на забезпечення стабільності банківської системи; саме реалізацію цього завдання ми спостерігали у 1995–2005 рр. Але в умовах досягнутої стабільності загострюються проблеми конкуренції, розв'язання яких приводить до необхідності посилення процесів регулювання. З 2006 р., як уже було зазначено, активізуються процеси конкуренції вітчизняних банків із іноземними, у результаті довготермінові цілі були морально знецінені не виправданими ризиками зростаючих поточних втрат, а короткотермінові цілі витиснули довготермінові перспективи [93, с. 161]. Отже, протиріччя проциклічного управління кредитною діяльністю та притаманними їй ризиками концентрується в період банківських криз.

Варто зазначити, що в основі майже кожної фінансової кризи лежать дві проблеми: якість банківських позичок та надмірна частка позичкових коштів (леверидж) в активах банків. Фактори, що сприяють виникненню цих проблем, в різних епізодах бувають різноманітними, однак важлива роль цих двох базових причин являється безперечною.

Надійна реформа архітектури регулювання, відповідно, потребує таких методів нагляду, які протидіють тенденції до неправильного визначення ціни кредитного ризику і надмірної частки позичкових коштів. Неякісна оцінка кредитного ризику є частиною того, що останнім часом стало добре відомим як проциклічність банківської системи. У періоді сталого розвитку чутливість до ризику зменшується, показники ризику здаються низькими, і факторам, що пом'якшують ризик (таким як заставне забезпечення), надається більше значення, ніж вони того варті. Таким чином, банки надають позички позичальникам на умовах, що не відображають ризики, які

виникають при зміні фази циклу. Коли ситуація ускладнюється, навпаки, переважає надмірна обережність, на показниках ризику негативно позначається досвід останніх збитків, вартість заставного забезпечення різко знижується, а готовність до кредитування зменшується.

У будь-якій реформі системи важливо буде врахувати ризики протягом усього циклу та обмежити тенденцію до проциклічності. Базельський комітет по банківському нагляду обговорює різні способи, за допомогою яких це можливо зробити. Більшість цих способів передбачає механізми, які заохочують банки до створення додаткових резервів капіталу в періоди сприятливих умов кредитування, таким чином, що при зміні фази циклу цей капітал можна використати для покриття збитків, не підштовхуючи банки до руйнівної незхідної спіралі скорочення кредитування.

Зазначимо, що надмірний леверидж також є невід'ємною частиною проциклічності, тому виникає необхідність розроблення та впровадження нових підходів щодо регулювання індикаторів левериджу. Співвідношення капіталу банку до його активів та зміна строків погашення, наприклад, прийняття короткострокових депозитів та використання їх для надання більш довгострокових позичок, є важливим джерелом доданої вартості в банківській системі, але вони залежать від ретельного управління ризиками та підтримання капіталу на достатньому рівні [94, с.18-19]. Про накоплення фінансового левериджу в банківському секторі різних країн світу свідчать дані табл.3.1.

З даних таблиці видно, що індикатор фінансового левериджу економік держав, що розвиваються коливається від 5% до 30%. При цьому для половини вказаних економік показник «капітал/банківські активи» складає вище 10,5%, а для економік держав, що розвиваються – вище 9%.

Таблиця 3.1

**Міжнародні співставлення фінансового левєриджу в
банківському секторі**

Капітал/Активи, 2014, %	Розвинуті економіки	Перехідні та економіки, що розвиваються
25-30		Сербія, ЦАР
25-30		Македонія, Малаві, Казахстан, Свaziленд, Судан, Сьєрра-Леоне, Нігерія, Камбоджа, Вірменія
17,5-20		Грузія, Перу, Ліберія, Молдова, Соломонові Острови, Білорусь, Бразилія
15-17,5		Марокко, Панама, Україна, Афганістан, Беліз, Мальдіви, Гамбія, Папуа-Нова Гвінея, Гондурас, Уганда
13,4-15		Катар, В'єтнам, Хорватія, Таїланд, Намібія, Домініканська республіка, Габон, Того, Пакистан, Боснія та Герцеговина, Чад, Коста-Ріка, Колумбія, Азербайджан, Оман, Кенія, Туніс
12-13,5		Сирія, Філіппіни, Кот-Д'Івуар, ОАЕ, Сенегал, Парагвай, Гана, Росія, Польща, Туреччина, Кувейт, Камерун, Танзанія, Саудівська Аравія, Сальвадор, Ямайка, Аргентина, Буркіна-Фасо
10,5-12	Чехія, Італія	Екваторіальна Гвінея, Мексика, Республіка Йомен, Гватемала, Нікарагуа, Йорданія, Мали, Нігер, Бурунді, Мозамбік, Ефіопія, Болгарія
9-10,5	США, Словенія, Кіпр, Франція, Австрія, Словаччина	Ботсвана, Гаїті, Шрі-Ланка, Бруней, Румунія, Бенін, Бутан, Малайзія, Венесуела, Лаос, М'янма, Естонія, Індонезія, Ангола, Монголія, Уругвай, Замбія, Аруба, Гайана
7,5-9	Данія, Іспанія, Мальта, Португалія, Фінляндія	Гренада, Мадагаскар, Ліван, Латвія, Суринам, Маврикій, Австралія, Албанія, Бангладеш, Угорщина, Литва, Чорногорія
5-7,5	Канада, Ірландія, Бельгія, Єврозона, Республіка Корея, Швеція, Німеччина, Греція, Нова Зеландія	Макао, Лівія, ПАР, Болівія, Єгипет, Домініка, Бахрейн, Алжир, Республіка Конго, Чилі
<5	Гонконг, Японія, Люксембург, Нідерланди	Еквадор, Іран, Китай, Непал
	Разом	Разом

Україна займає четверту позицію групи держав по показнику фінансового левєриджу, що на нашу думку, свідчить про наявний захист капіталом банків активних операцій від ризиків. Зазначимо, що цей показник у порівнянні з показниками левєриджу розвинутих країн більш низький, тому подальше зростання фінансового ринку повинно неминуче супроводжуватися збільшенням фінансового левєриджу банківського сектору і, відповідно, його операційної

здатності до генерації і перерозподілу грошових ресурсів та ризиків, які він несе .

Таким чином, аналіз наведених даних свідчить про те, що необхідно при реформуванні методів регулювання додавати більше значення обачному фінансуванню портфелів активів банку та адекватному захисту їх капіталом банків. Зазначені недоліки в управлінні та в реалізації такої важливої його функції, як регулювання призводить до тих негативних явищ, котрі спостерігаються сьогодні, та які не можуть подолати ні економіка в цілому, ні фінансовий ринок, ні банківська система як їх складова.

Отже, виникає необхідність визначити суть та проблеми практичної реалізації процесів банківського саморегулювання, що є, на наш погляд, результатом прояву діалектичного взаємозв'язку самоорганізації, саморозвитку та регулювання.

Досліджуючи проблеми розвитку банківського саморозвитку і саморегулювання, необхідно врахувати, що сучасний банк – це комерційна установа, фінансовий посередник у торгівлі різними видами ліквідності, базовим елементом якої є національна або іноземна валюта.

При реалізації своїх функцій банк:

- по перше, сприяє накопичуванню і зберіганню грошей, мультиплікації капіталу, збільшенню джерел фінансування розвитку різних галузей промисловості й населення;

- по-друге, банк – це система управління фінансовими ризиками, які виникають при здійсненні різноманітних банківських операцій: наданні позик та фінансових гарантій, інвестуванні капіталів тощо.

Проблеми виконання зазначених функцій банками в сучасних умовах потребують подальшого розвитку процесів регулювання і саморегулювання банківської системи. Зазначимо, що на саморозвиток і саморегулювання сучасних банківських установ впливають два основних чинники:

– по перше, це автономія специфічної банківської діяльності, яку необхідно здійснювати без політичного й адміністративного втручання;

– по-друге, це розвиток процесів одержавлення банківської інфраструктури, тобто посилення держмонополії; варто зауважити, що багато держав здійснювали націоналізацію банків, організуючи їх рекапіталізацію та вводячи прямий контроль над діяльністю банків.

Підґрунтям дії першого чинника – автономії банку – є внутрішня саморегуляція банківської діяльності; основа другого чинника, навпаки, – використання процесів зовнішнього регулювання. Недоліком другого чинника є, на нашу думку, вплив незбалансованості державних фінансів (бюджету і платіжного балансу країни) на фінансову стійкість банківської системи. Зростання внутрішнього та зовнішнього боргів держави перетворюється на небезпечний фактор збільшення негативних наслідків фінансової кризи та сприяє зростанню втрат банків від кризи. Тому виникає необхідність відокремлення ризиків банківської системи від ризиків бюджетної системи країни, а процесам розв’язання цих проблем сприятимуть нові підходи до регулювання банківської діяльності.

При визначенні внутрішніх процесів, що впливають на результат управління діяльністю банку, та одну зі складових цих процесів – стихійне саморегулювання його кредитною діяльністю необхідно звернути увагу на те, що у таких складних системах, які самоорганізуються, до яких належать і банки, є проблеми визначення внутрисистемних зв’язків, які у багатьох випадках за своєю інтенсивністю перевищують зв’язки із зовнішнім середовищем. Обов’язковою умовою ефективного управління кредитною діяльністю банку є вивчення цих зв’язків, їх аналіз та розроблення методів впливу на них.

Недооцінка процесів саморегулювання банківської системи та її основного елементу – банку, призводить до зниження ефективності дій, що направлені на підтримку фінансової стійкості банківської системи, та збільшують питому вагу невизначеності, що заважає розвитку процесів прогнозування поведінки як банку в умовах накопичення кредитного ризику, так і банківської системи в цілому.

Необхідно зазначити, що аналіз процесів самоорганізації та саморегулювання банківської системи – складна й нерозкрита проблема, що підтверджується результатами діяльності банківських установ країн світу.

Одним із основних напрямків саморегулювання, який активно використовують банківські системи всіх країн світу, є формування страхових резервів за активними операціями банків. Зазначені резерви є одною з форм індикативного регулювання, суть якої полягає у встановленні норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій.

Важливість згаданої форми регулювання відзначили Н. Кравченко та О. Лобач: «... ця форма регулювання зумовила виникнення низки правових норм, що не тільки визначають формування зазначених страхових резервів в фінансовому обліку, а й особливості їх формування в податковому обліку та впливають на визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток банківських установ» [95, с.56].

Методи банківського регулювання, як зазначає Р.Бернд, матеріалізуються через систему заходів, які умовно поділяють на превентивні, що застосовуються для уникнення можливих негативних наслідків за тієї чи іншої економічної ситуації, та протекційні, що вживаються для захисту від уже існуючої ситуації [96].

До превентивних заходів банківського регулювання, вітчизняні дослідники відносять:

- вимоги щодо розміру та структури власного капіталу банку;

- вимоги щодо ліквідності;
- диверсифікацію банківських ризиків;
- обмеження виконуваних операцій.

До протекційних заходів належать:

- створення системи гарантування вкладів;
- формування банками резервів на покриття кредитних та інших ризиків;
- рефінансування центральним банком комерційних банків;
- допомога інших державних органів. [97]

У науковій літературі передбачені й інші підходи до класифікації методів банківського регулювання. Так, О.П.Орлюк поділяє їх на економічні та адміністративні. [98, с.160-161]

Економічні методи регулювання включають нормативні (встановлення кількісних нормативів або розмірів обмежень чи пільг) та коригуючі (застосування впливу для конкретної ситуації). Вони спрямовані на досягнення економічних цілей – цільового кредитування, визначення норм обов'язкових резервів тощо. [99, с.3-4]

Суть адміністративних методів (а саме вони посідають чільне місце в організації банківського регулювання) може бути виражена в такому:

- встановлення певного порядку дії у сфері державного управління (приписи);
- заборона певних дій (заборони);
- надання можливості вибору дій (жорсткий варіант дозволів, розрахований на поведінку посадових осіб, які зобов'язані вибрати один з передбачених адміністративно-правовою нормою варіантів дій у відповідних умовах);

- надання можливості діяти на свій розсуд (м'який дозвіл, розрахований переважно на громадян);

- допуск за певних умов паритетного юридичного становища сторін у відношенні, що регулюється (процесуальна рівність).

В.В.Пасічник, аналізуючи методи та форми державного регулювання банківської діяльності, серед економічних методів регулювання виділяє три їх види: податкові, нормативні (встановлення кількісних нормативів або розмірів обмежень чи пільг) та коригуючи (застосовуються для впливу в конкретній ситуації). [100]

Законодавче закріплення в Законі України «Про банки та банківську діяльність» видів державного регулювання (адміністративного та індикативного) та визначення їхніх форм має на меті підтримання стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банків щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Отже, однією з форм індикативного регулювання банківської діяльності є встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій. Важливість цієї форми регулювання зумовила появу цілої низки правових норм, які визначають формування зазначених страхових резервів не тільки в фінансовому обліку, а й особливості їх формування в податковому обліку та впливають на визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток банківських установ.

Банківське регулювання як метод економічного впливу на відтворювальний процес пов'язано з регламентацією використання доходів банку, тобто банківське регулювання є, з одного боку, прихованим оподаткуванням (при формуванні фонду обов'язкових резервів), а з іншого – податковою пільгою (при реалізації права вводити резерви під нестандартну заборгованість у валові витрати). Підтвердженням наявності такої пільги на податок на прибуток із

боку контролюючого органу є те, що створення банками страхового резерву за рахунок валових витрат зазначено окремою позицією в Довіднику пільг, наданих платниками податків податковим законодавством, які щороку публікує Державна податкова адміністрація України [101, с.21].

Створення резерву в податковому обліку є одночасно і обов'язком комерційного банку, і податковою пільгою, оскільки розрахований відповідно до Закону про прибуток розмір страхового резерву банк відносить до валових витрат звітного податкового періоду, і цей резерв впливає на розмір податку на прибуток.

Таким чином, за рахунок податкової пільги дещо «пом'якшується» втрата банком ресурсної бази через неповернення кредитної заборгованості й заборгованості від інших активних операцій.

Варто зауважити, що у багатьох країнах органи регулювання встановлюють обов'язкові рівні формування таких резервів, але водночас надають банкам право самотійно визначати їх обсяги, що, на наш погляд, сприяє виникненню при цьому суб'єктивних підходів. Унаслідок банки, залежно від необхідності збільшити чи зменшити фінансові результати, не завжди адекватно до реального ризику визначають його рівень та, відповідно, обсяги резервів. Це підтверджують дослідники Сідні Коттл, Роджер Ф. Мюррей та інші, які зазначили, що «...банківські резерви на покриття неповернених боргів можна використовувати одночасно і як механізм згладжування прибутку, і як прихований резерв» [102, с.186].

Важливо підкреслити, що Міністерство фінансів України ще з 2006р. пропонує ліквідувати право вітчизняних банків формувати страхові резерви під активні операції за рахунок валових витрат. Відповідно були розроблені поправки до Закону «Про оподаткування прибутку підприємств», але ці ініціативи досі не реалізовано.

Необхідно зазначити, що формування резервів за рахунок збільшення валових витрат у період зростання обсягів кредитних вкладень (піднесення економіки) не має такого негативного впливу на фінансову стійкість та фінансовий результат діяльності банків, як у період банківської кризи (спаду в економіці). Тому, на наш погляд, виникає необхідність перегляду сучасної системи формування резервів під можливі збитки за активними операціями. Для підтвердження зазначеної необхідності реформування сучасної системи формування резервів, котру сучасні банки використовують як головний механізм саморегулювання їх фінансових результатів, необхідно дослідити практичні аспекти цих процесів.

Розвиток процесів формування резервів за активними операціями вітчизняних банків із 2005 р. до початку 2014 р. наведено в таблиці 3.2.

Із даних наведеної таблиці видно, що найбільшу питому вагу (більше 90%) у загальному обсязі резервів за активними операціями займають резерви за кредитними операціями.

Унаслідок нестабільності сучасних умов діяльності банків виникають важливі ринкові зрушення: банківська система неспроможна своєчасно та в повному обсязі здійснювати: клієнтські платежі за рахунками, повернення депозитів, оцінювання процентних, кредитних, операційних та інших ризиків, що призводить до зменшення кредитної та ділової активності банків і, відповідно, обмежує їх можливості щодо саморегулювання.

На нашу думку, одним із основних чинників, що спровокував накопичення системного ризику у вітчизняній банківській системі був іноземний фінансовий капітал, що значно збільшив можливості банків України видавати іпотечні, споживчі та інші довготермінові позички за відсутності власних «довгих» ресурсів. Як уже було зазначено, з кінця 2005 р. почалось активне проникнення іноземного капіталу в банківську систему України, збільшилася кількість

іноземних банків, жорсткішою стала конкуренція на ринку банківських продуктів.

Таблиця 3.2

Структура та динаміка резервів за активними операціями
вітчизняних банків за 2005–2013 рр. [103]

Показни-ки	На кінець року:								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальний обсяг резервів, в т. ч.:	9141,3	12906,4	19608,2	47245,2	113150,2	145800,8	154330,6	139300,0	129331,4
а) за кредит- ними операція- ми, млн. грн.	8558,2	12452,1	19086,8	46467,7	108818,7	139626,7	147762,7	132105,1	122402,3
<i>питома вага в загальних резервах, у%</i>	93,6	96,5	97,3	98,4	96,2	95,8	95,7	94,8	94,6
б) під знецінен- ня цінних паперів, млн. грн.	398,8	278,3	285,9	390,2	1 948,0	2000,6	1888,1	2364,3	2038,9
<i>питома вага в загальних резервах, у%</i>	4,4	2,2	1,5	0,8	1,7	1,4	1,2	1,7	1,6
в) за дебіторською заборго- ваністю, млн. грн.	184,4	175,9	235,5	387,3	2 383,5	4173,5	4679,8	4830,6	4890,2
<i>питома вага в загальних резервах у%</i>	2,0	1,4	1,2	0,8	2,1	2,8	3,1	3,5	3,8

Саме в цей період, на наш погляд, певну кількість вітчизняних банків готували до продажу іноземним фінансовим інститутам, тому, з одного боку, вони збільшували обсяги та диверсифікували кредитні портфелі, а з іншого – зменшували вимоги до адекватного визначення рівня ризиків, що і призвело до системного ризику. Бурхливий розвиток роздрібного банківського бізнесу змінив процедури визначення вітчизняними банками можливості надання позички та в подальшому – її погашення., внаслідок чого банківська система України отримала системний ризик, суть якого Дж. Сінкі визначив так: «Системний ризик – це невизначеність, що пов’язана з можливістю колапсу фінансової системи. Такий ризик може стати наслідком і кредитного, і операційного ризику» [37, с.775].

Необхідно зазначити, що проблеми накопичення системних ризиків та подолання їх негативних дій розв'язують багато країн світу. Порівняння показника, що характеризує наявність ризику в кредитному портфелі (відношення проблемних позичок до обсягів кредитних вкладень банків) різних пострадянських країн засвідчує, що Україна значно поступається Білорусі та Російській Федерації, а найбільші системні ризики накопичили Молдавія та Казахстан. Зазначені тенденції підтверджують необхідність реформування сучасних методів та інструментів управління ризиками банку.

Зростання проблемної заборгованості за кредитами у вітчизняних банках і переоцінка ними кредитних портфелів у бік збільшення їх ризикованості робить актуальними не тільки короткотермінові заходи щодо посилення методів управління ризиком, але й заходи щодо вирішення довготермінових завдань трансформації стандартів управління ризиком.

До того ж, напрямки вдосконалення згаданих стандартів мають обирати, з одного боку, самостійно банк, за допомогою активізації процесів саморегулювання, а з іншого – органи банківського регулювання і нагляду.

До основних напрямків удосконалення процесів саморегулювання кредитної діяльності з метою збереження прибутку слід віднести:

- впровадження системного підходу до управління кредитним ризиком, врахування взаємозв'язків між кредитним, валютним, процентним, операційним і ринковим ризиком; використання такого комплексного підходу підвищуватиме роль ризик-менеджменту в прийнятті фінансових управлінських рішень та сприятиме активізації розвитку процесів саморегулювання;

- використання засад портфельної теорії при організації процесів управління кредитною діяльністю банків, оскільки циклічний розвиток кредитного ринку виявляє необхідність

використання зазначеного методу: «...кожний наступний економічний спад виявляє нові помилки в управлінні кредитними портфелями – недостатню диверсифікацію, безсистемний маркетинг, невідповідність кредитної ставки рівню ризику».

Для формування механізму саморегулювання необхідно врахувати такі підходи до управління кредитним портфелем банку:

- по-перше, необхідно розробити логічну, незмінну та ефективну систему оцінки ризиків, яка дає змогу визначити реальний рейтинг позичальника і наступне коригування його при змінні якості позички;

- по-друге, необхідно розробити методику, що дасть змогу прогнозувати рівень збитків, притаманний будь-якій сукупності позичок із одним і тим самим рівнем ризику;

- по-третє, потрібний низький рівень лімітів концентрації ризику, що створить умови для зменшення впливу на прогнозований рівень збитків, при зміні якості невеликої кількості кредитів неможливо.

Одним із напрямків реформування сучасної структури регулювання банківських ризиків для захисту банків від системних криз є, на наш погляд, створення національних агентств регулювання і страхування ризиків банку.

3.2. Міжнародний досвід створення резервів на можливі втрати по кредитним операціям банку

З наукової точки зору значення проблеми управління ризиком банківської діяльності західні учені-економісти стали надавати в 1940-1950-х рр., у період активного формування концепції управління активами і пасивами банків.

У рамках цієї концепції перша серйозна наукова робота, яка відносилася до теорії банківської фірми і присвячена моделям

формування банківського портфеля, була опублікована в 1961 р. У 1967 р. було запропоновано використовувати метод лінійного програмування для управління банківськими активами, в 1972 р. - обґрунтована можливість використання цього методу для управління банківським портфелем в цілому.

У 1968 р. була розроблена стохастична модель управління резервами комерційного банку. У 1974 р. в рамках традиційної теорії банківської фірми була узагальнена реально-ресурсна модель, що дозволяє розглядати роль і поведінку банку у фінансовій системі. У цьому ж році з'явилися моделі для недосконалих ринків, орієнтовані на мінімізацію ризиків зниження вартості капіталу банку, в 1975 р. – методи управління грошовими коштами банку в умовах ефективного ринку, в 1979 р. – теорія портфельної диверсифікації.

Такі були основні віхи в розвитку наукової теорії банківської фірми з тих, які надалі мали безпосереднє відношення до створення на їх основі сучасних методів управління ризиками.

З практичної точки зору період еволюції методологічних підходів до створення резервів на можливі втрати по позичках в їх сучасному розумінні починається з 1938 р., коли в США в рамках процедур інспектування вперше були видані стандарти класифікації позичок. Після закінчення 10 років, в 1947 р., в практику діяльності комерційних банків були введені резерви, призначені для покриття втрат по позичках.

До цього моменту комерційні банки керувалися відомою нормою про те, що сумнівні борги потрібно розпізнавати заздалегідь і відразу ж робити на них списання з поточного прибутку. Причому борги, як правило, списувалися з поточного прибутку і резервів (запасного капіталу), а списання основного капіталу – це процедура на зовсім крайній і нерідко безнадійний випадок. Наприклад, американські банки здійснювали вирахування кредитних втрат, що відбулися, з доходів або чистого прибутку банку, а в російській

практиці позички, нереальні до стягнення, списувалися банками в збиток.

Зародження ідеї класифікації активів і створення резервів на покриття втрат від їхнього списання в рамках банківського нагляду визначило потребу в розробленні регулятором відповідної методології резервування. [104, с.40.]

На першому етапі її суть полягала в наданні банку права на списання вартості, що знецінилася, активу (його частини) за рахунок накопиченого раніше запасу у вигляді резерву або безпосередньо шляхом зменшення балансової вартості активу. Будучи історично першим, цей метод створення резервів, удосконалюючись і розвиваючись, трансформувався сьогодні в традиційний підхід до резервування, що у справжньому дослідженні одержав назву «метод оцінки поточної вартості активів». Традиційний підхід до резервування будується на наступних загальновизнаних положеннях:

- кожна позичка має індивідуальні ознаки знецінення, пов'язані з індивідуальними (специфічними) обставинами діяльності конкретного позичальника, що негативно впливають на його фінансове становище й здатність повернути або обслуговувати борг;
- класифікацію позичок проводять на індивідуальній основі, виходячи з кількісних і якісних оцінок ймовірності дефолту позичальника. Якщо оцінка дефолту позичальника заснована на юридичному факті (наприклад, процедурі банкрутства), то втрати є неминучими. У більшості випадків ймовірність дефолту позичальника є передбачуваною, оскільки визначається за результатами змістовного, всебічного й об'єктивного аналізу ситуації, що допускає зміну в кращу сторону. Це дозволяє класифікувати позички по групах ризику;
- резерв на можливі втрати відображає факт визнання банком передбачуваної втрати активом вартості в результаті його знецінення. При цьому розмір створеного резерву являє собою кількісно

обмірювану величину можливих втрат вартості активів у результаті настання несприятливих подій.

Реалізація традиційного підходу та його загальновизнаних положень у рамках різних систем регулювання, що мають свої специфічні особливості в кожній, окремо взятій країні, приводить до розходжень в інтерпретації загальних підходів у специфічні методики оцінки ризику. При цьому методики, що використовуються в різних країнах, мають схожий механізм створення резервів, в основі якого знаходяться процедури класифікації кредитів за групами ризику, виходячи з певного набору факторів ризику і їхніх критеріїв, сформульованих регулятором. Схематично порядок створення резерву представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Створення резервів на можливі втрати на основі методу поточної вартості позики

У той же час, незважаючи на те що механізм створення резерву припускає однаковий набір етапів і практичних дій банку, необхідний для створення резерву, методика їхнього застосування в кожній країні має яскраво виражену специфіку

Так, за даними Всесвітнього банку різні країни реалізують власні методики в таких аспектах, як:

- кількість класифікаційних категорій позичок;
- вплив дефолту за одиничною позичкою на оцінку якості інших позичок, наданих тому ж позичальникові;
- вимоги по класифікації проблемних через реструктуризацію позичок.

Перераховані аспекти, що характеризують особливості методики створення резервів у різних країнах, на наш погляд, більшою мірою являють собою специфіку технологічних рішень, що впливають із більше загальних змістовних розходжень у трактуванні способів реалізації традиційного підходу. У самому загальному вигляді ці розходження можна сформулювати як відповідь на питання про те, що повинне переважати – механізм твердого адміністрування процедури створення резервів з боку регулятора, або банки повинні ґрунтуватися на самостійно розроблених в рамках загальних підходів методиках. [105]

Як свідчить практика, в країнах з розвиненими ринками питання вирішується на користь більшої самостійності банків. У цьому випадку банкам надане право самостійно визначати підходи до класифікації позичок із включенням або без включення до складу цих можливостей самостійного визначення числа й характеру класифікаційних груп. За регулятором при цьому зберігаються функції контролю за якістю розроблених банком методик, дотриманням у них загальних регулятивних вимог і своєчасним

коригуванням методик на основі накопиченого досвіду їхньої реалізації.

Таким чином, з незначними варіаціями реалізується традиційний підхід до резервування практично у всіх розвинених країнах, а також у Гонконгу й Китаї. Наприклад, у Великобританії, Нідерландах, Австралії й Саудівській Аравії кількість груп ризику для класифікації кредитів регулятором не встановлюється зовсім. У Німеччині, у Франції, в Італії і Японії центральні банки цих країн не регламентують, а, скоріше, рекомендують банкам використовувати мінімальну кількість класифікаційних груп (4, 5, 3 і 5 груп відповідно), переносючи основне навантаження по розробці детальної політики класифікації позичок знову ж на банки. У США діючі на цей час стандарти 1979р., також передбачають віднесення позичок як мінімум до п'яти категорій якості. У той же час заохочується розробка банками власних процедур класифікації кредитів, що передбачають більшу кількість класифікаційних груп.

Інші тенденції спостерігаються в країнах з ринками, що розвиваються, які реалізують тверду модель класифікації кредитів з яскраво вираженою адміністративною домінантою. Тут до банків пред'являються вимоги по класифікації кредитів відповідно до встановленого регулятора критеріями й параметрами, а кількість груп варіюється від п'яти (це найбільш популярна кількість груп) до дев'яти (у Бразилії). Причини переваги адміністративного підходу з мінімальним набором елементів самостійності банків у країнах, що розвиваються, очевидно знаходяться у площині, починаючи від більш ніж скромного рівня керування в банках і закінчуючи небагатими традиціями й досвідом самого банківського нагляду.

Проте загальні тенденції розвитку банківського нагляду, сформульовані в якості пріоритетних Базельським комітетом з банківському нагляду, проявляються в тому, що чіткість, що межує із формалізмом, у дотриманні банками детальних інструкцій органів

нагляду поступається місцем розширенню можливостей, а отже, і відповідальності банків у сфері управління ризиками з одночасною орієнтацією органів регулювання на оцінку якості методик, що використовуються банками.

Розходження в процедурі класифікації кредитів за групами ризику по країнах тісно пов'язані з тим, що регулятори різних країн по-різному підходять до трактування події, що свідчить про знецінення позички і втрату нею частини своєї вартості й, отже, що є моментом часу, починаючи з якого потрібно створювати резерви на можливі втрати. Основа цієї проблеми укладається у визначенні поняття «дефолт». При цьому критерій, що використовується для класифікації позички в категорію «дефолт», є принциповим для дослідження резервів, оскільки різні підходи приводять до різних результатів.

Базельський комітет пропонує загальне визначення дефолту: це одна або декілька подій, які відбулися відносно специфічного боржника, а саме існує низька ймовірність того, що боржник виплатить основний борг і відсотки в повному обсязі; настання кредитних втрат пов'язане з якими-небудь зобов'язаннями боржника (раніше проведені списання, реструктуризація позички через фінансову нестабільність позичальника, що припускає пробачення або відстрочення основного боргу або відсотків); борг прострочений більш ніж на 90 днів; оголошення боржника банкрутом або мораторій на задоволення зобов'язань кредиторів.

В економічній літературі найбільш часто використовуються три визначення «дефолту»:

- позичка класифікована як «сумнівна», як тільки на основі доступної інформації з'являється сумнів у повній оплаті позички;
- позичка класифікована як «у нещасті», як тільки платіж по кредиту в частині відсотків або основного боргу був пропущений;

– позичка класифікована як «безнадійна», коли розпочата формальна технологія реструктуризації або процедура банкрутства.

Переважною регулятивною позицією до визначення «дефолта» є тривалість простроченої заборгованості. При цьому в деяких країнах, наприклад США, класифікація кредитів проводиться тільки після закінчення 90 днів з моменту виникнення прострочення. В інших країнах тривалість простроченої заборгованості скорочується, наприклад до 30 днів, як у Хорватії, або до 5 днів, як у Росії. У Португалії позичка класифікується як «дефолт», як тільки платіж по позичці пропущений, а повідомлення про недіючі через прострочення позички направляється банками в Банк Португалії протягом 30 днів, якщо позичка залишається неоплаченою або нереструктуризованою.

Методики створення резервів у різних країнах відрізняються також відношенням регулятора до питання про сукупну класифікацію кредитів, виданих одному позичальникові. Мова йде про те, чи потрібно факт дефолту позичальника за однією позичкою поширювати на інші його зобов'язання перед банком. З одного боку, метод поточної вартості активу припускає індивідуальну оцінку кожної позички, у тому числі у випадку, коли одному позичальникові надано кілька кредитів. Факт невиконання позичальником своїх зобов'язань за одним кредитом свідчить про знецінення тільки цього кредиту й у даний конкретний момент часу не може бути підставою для визнання втрат за іншими позичками. З іншого боку, випадок дефолту за однією позичкою збільшує ймовірність настання несприятливих подій у майбутньому й повинен бути оцінений уже сьогодні.

Залежно від того, якої точки зору на це питання дотримуються органи банківського нагляду, і розрізняються регулятивні вимоги в різних країнах. Наприклад, у Великобританії, Німеччині й Китаї будь-які вимоги про віднесення всіх позичок, наданих позичальникові, у ту ж групу, що й позичка, за якою позичальник не

виконав зобов'язання, відсутні, а рішення питання про віднесення кредиту в ту або іншу групу ризику передано на розсуд банку. Прямо протилежні вимоги про однакову класифікацію всіх кредитів одного позичальника встановлені в Аргентині, Австралії, Бразилії, Чілі, Росії, Чехії, у Франції й у ряді інших країн. Але найбільшого поширення одержали змішані режими, коли вимоги або встановлені з певними застереженнями, або вводяться тільки для певних випадків, або визначаються залежно від ситуації в кожному конкретному випадку. Така практика має місце в Італії, Нідерландах, Японії, США, Кореї, Мексиці, Іспанії й т.д. Дослідження, проведені Всесвітнім банком, у цілому показали, що підходи розвинених країн, що входять у Групу 10, у середньому набагато ліберальніше, ніж у країнах з ринками, що розвиваються.

Варто зазначити, що сучасні фінансова та економічна кризи значно впливають на обсяги резервів за кредитними операціями та на прибутковість банківських систем всіх країн світу. Найголовнішим чинником виникнення зазначених проблем у світовій банківській діяльності, як і в Україні, постає якість активів, а саме, збільшення питомої ваги проблемних позичок. У дослідженні проаналізовано особливості кредитної діяльності та здійснено порівняльну характеристику сучасних методик формування страхових резервів за кредитними операціями України з країнами СНД.

Треба зазначити, що основні характеристики розвитку банківського сектору останніх років країн СНД мали спільні загальні тенденції, але треба зауважити на певних показниках, що характеризують банківську систему кожної країни окремо. Для порівняння використовувались дані найбільших країн СНД, а саме Російської Федерації, України, Білорусі, Казахстану та Таджикистану.

З початку ринкових перетворень темпи зростання банківського сектору перевищували темпи зростання промислового виробництва та ВВП у всіх країнах, що аналізуються. Такий дисбаланс приводив

до відтоку ресурсів з реального сектора економіки з подальшим використанням коштів на спекулятивні операції з валютою та цінними паперами та спричиняв кризові явища. При цьому рівень концентрації банківського сектору України один з найменших серед країн СНД – частка 5 найбільших банків складає не більше 40% сукупних активів, у той час як у Білорусі цей показник сягає 85%, що пояснюється великим значенням державних банків у цій країні. Для співставлення, треба зазначити, що частка 5 найбільших банків Казахстану складає близько 75% сукупних активів банківського сектору, в Російській Федерації – 46%.

Аналіз структури доходів банківського сектору країн, що аналізуються, дозволив дійти висновку щодо найбільшої залежності українських банків від кредитної діяльності: так, в Україні частка процентних доходів складає 72%, а комісійних – 16%, у той час як у Білорусі – 64% та 21%, у Росії – 58% та 12%, у Казахстані – 50% та 1% відповідно.

Враховуючи значний відтік коштів з реального сектору на користь банківських операцій, в тому числі й кредитних, спільною тенденцією розвитку багатьох країн СНД стало випереджаюче зростання обсягів активних операцій банків порівняно зі зростанням власного капіталу та залучених ресурсів. Це особливо чітко проявилось з середини 2000-х років, коли банки, зацікавлені в збільшенні фінансового результату, стали розширювати обсяги кредитування та знижати при цьому вимоги до позичальників щодо наданого забезпечення. Так, приріст активів банківського сектору Білорусі за результатами докризового 2007 року склав 44%, у той час як капітал банків збільшився лише на 28%, а обсяг залучених від резидентів коштів - на 39%. Співвідношення між активами та депозитами банків у Білорусі склав 144%, у Казахстані – 180%, Росії – 105%, Україні – 174%, що у подальшому стало каталізатором кризових проявів.

Однією з найважливіших проблем розвитку банківського сектору країн СНД була нестача кредитування реального сектору економіки, оскільки в галузевому розрізі переважають позики підприємствам оптової та роздрібною торгівлі та будівельним організаціям. Частка торгових кредитів склала в Республіці Казахстан близько 27%, будівельних кредитів 28%, у той час як частка кредитів промисловості становила лише 14%. У Росії переважали торгові кредити (23%), будівельні кредити займали лише 5%, кредити на обробну промисловість 15%. В Україні частка торгових кредитів склала 34%, промислових 22%, будівельних 9%. Але в Білорусі традиційно відмічається значна частка кредитів промисловості – більш 30% кредитного портфелю, сільському господарству – 15%, у той час коли на торгівлю припадає менш ніж 7%, на будівництво – лише 3%.

У кредитуванні фізичних осіб переважали споживчі та іпотечні кредити, частка яких в Україні, наприклад, перевищила 33% усіх кредитів, наданих населенню. Ця обставина через недостатність забезпечення угод на фоні зниження платоспроможності населення у подальшому й призвела до збільшення масштабів кризових проявів.

В умовах сучасної кризи майже у всіх країнах СНД спостерігається істотне погіршення якості кредитних портфелів банків країн СНД, яке з середини 2008р. по сьогодні здійснюється значними темпами. Так, якщо на кінець 2008 року питома вага проблемної кредитної заборгованості в українських банках складала 1,3%, на початок 2011 року цей показник сягнув 11,2%, за станом на 01.01.2014 року знизився до 7,7%, і лише за сім місяців 2014 року зріс до 10,8%, що перевищує критичний рівень (7%), визначений в зарубіжній банківській практиці [106]. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, ускладнює процеси управління банком, знижує довіру населення до банківської

системи, ускладнює можливість відновлення кредитування економіки.

Проведене дослідження чинників та негативних результатів зазначеної тенденції дозволило дійти висновків, що одним з наслідків зростання проблемної кредитної заборгованості банків є збільшення сформованих резервів на можливі збитки за кредитними операціями, що відповідно збільшує витрати банків та призводить до зниження прибутковості банківських установ.

Для дослідження питань формування та використання резервів на можливі збитки за кредитними операціями у країнах зі схожим рівнем економічного розвитку та розвитку банківської системи проведено критичний аналіз існуючих методів управління якістю кредитних портфелів банківських систем України, Російської Федерації, Білорусі, Республіки Казахстан та Республіки Таджикистан.

Основними положеннями, що регламентують формування резервів в країнах, що аналізуються, є:

- в Україні «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», яке затверджено Постановою Правління Національного Банку України №23 від 25.01.2012р. [107];

- в Російській Федерації Положення Центрального Банку Російської Федерації N 254-П від 26.03.2004 р. «О порядке формирования кредитными организациями резервов на возможные потери по ссудам, по ссудной и приравненной к ней задолженности» [108];

- в Білорусі «Инструкция о порядке формирования и использования банками и небанковскими кредитно-финансовыми организациями специальных резервов на покрытие возможных убытков по активам и операциям, не отраженным на балансе», яка

затверджена Постановою Національного Банку Білорусі №138 від 28.09.2006р. [109];

- в Республіці Казахстан Постанова Правління Агентства Республіки Казахстан по регулюванню та надзору фінансового ринку та фінансових організацій від 26.12.2006р. №296 «Об утверждении Правил классификации активов, условных обязательств и создания провизий (резервов) против них»[110];

- в Республіці Таджикистан Інструкція №177 «О порядке формирования и использования резерва на потенциальные потери и фонда покрытия возможных потерь по ссудам», яка затверджена Постановою Правління Національного Банку Таджикистану №346 від 24.12.2009р. [111]

За результатами аналізу нормативних актів та вимог центральних органів контролю за банківською системою країн, що аналізуються, були визначені загальні риси та розбіжності в окремих підходах до визначення основних критеріїв, що впливають на обсяги резервів, що відображено в таблиці 3.2.

Критичний аналіз нормативних актів, які регламентують порядок формування резервів під можливі збитки за кредитними операціями банками України, Російської Федерації, Білорусі, Республіки Таджикистан та Республіки Казахстан дозволяють дійти висновку, що вони мають багато спільного, так як вони базуються на вимогах Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Так, при визначенні обсягів резервів враховується фінансовий стан позичальника, забезпеченість позики, наявність валютних ризиків за конкретною позикою. Крім того, центральні банки України, Російської Федерації, Білорусі та Республіки Таджикистан розподіляють кредити на 5 категорій якості, що є спільним.

Варто зазначити, що така класифікація базується ще на стандартах Базеля І. Сучасні вимоги до кредитної діяльності в банківській сфері та удосконалення методів захисту від кредитних

ризиків сприяли формуванню рекомендацій Базеля-II, згідно якого при розробленні банками методик внутрішніх рейтингів виділяють 7 категорій позичок за рівнем ризику.

Таблиця 3.2.

Підходи до визначення основних критеріїв, що впливають на
обсяги резервів, в банках СНД

Ознаки	Україна	Російська Федерація	Білорусь	Казахстан	Таджикистан
Кількість категорій позичок	5 категорій	5 категорій	5 категорій	7 категорій	5 категорій
Джерело формування	резерви формується за рахунок витрат	резерви формується за рахунок витрат	резерви формується за рахунок витрат	резерви за класифікованими кредитами відносять до витрат, резерв за кредитами 1 категорії якості формується з доходів	резерви за 2-5 категоріями кредитів відносять до витрат, резерв за кредитами 1 категорії якості формується за рахунок прибутку
База резервування	балансова вартість позички зменшена на продисконтова ну теперішню вартість	розрахунковий резерв	сума позики	величина залишку заборгованості, зменшена на зважену вартість забезпечення	величина залишку заборгованості, зменшена на зважену вартість забезпечення
Врахування забезпечення	Дисконтована вартість забезпечення зменшує величину теперішньої вартості; коефіцієнт дисконту залежить від ліквідності забезпечення, яке поділено на п'ять груп	2 категорії забезпечення (для I групи коефіцієнт 1, для II – 0,5). Ступінь покриття суми позики дисконтовано ю вартістю забезпечення впливає на суму резерву.	В залежності від якості та достатності забезпечення позики поділяються на забезпечені, недостатньо забезпечені, незабезпечені. Класифікація впливає на коефіцієнт резервування	Якість та достатність забезпечення впливає на класифікацію позики, і, таким чином, на ставку резервування. При цьому вартість забезпечення враховується за оціночною вартістю.	Дисконтована вартість забезпечення зменшує базу нарахування резерву; рівень врахування забезпечення залежить лише від виду забезпечення (від 30 до 100%)
Валюта резервуван ня	валюта позики	національна валюта (російські рублі)	національна валюта (білоруський рубль, на розсуд банку можливо в валюті позики)		валюта позики

Треба відмітити, що банки Республіки Казахстан розподіляють позики на 7 категорій якості: стандартні, 5 категорій сумнівних та безнадійні позики. Варто зауважити, що відповідно до вимог

Постанови НБУ №23, незважаючи на те, що груп позичок за якістю залишилось п'ять, банки мають можливість більш ретельно оцінювати свої ризики, особливо при кредитуванні корпоративних клієнтів, які поділяються за кредитоспроможністю вже не на п'ять, а на дев'ять класів, а погашення заборгованості оцінюється не трьома, а п'ятьма станами.

Слід відмітити, що крім спільних рис у методичних підходах до формування резервів за кредитними операціями також існують розбіжності: використовуються різні ставки резервування, інші підходи щодо врахування вартості забезпечення та валют резервування.

Аналіз специфіки використання забезпечення при формуванні резервів за кредитними операціями свідчить, що існують також значні відмінності в урахуванні забезпечення при визначені обсягу резерву. Так, в практиці російських банків використовується лише дві категорії забезпечення: перша категорія враховується по повній вартості (коефіцієнт дорівнює 1), а друга – з урахуванням коефіцієнта 0,5.

Відомо, що в українських банках використовується більш складна класифікація видів забезпечення та коефіцієнтів дисконтування вартості забезпечення, при цьому розмір коефіцієнта залежить від ліквідності забезпечення. Схожий механізм дисконтування вартості забезпечення використовується і банками Республіки Таджикистан.

До забезпечення позик банків Республіки Казахстан Агентство по регулювання та надзору фінансового ринку та фінансових організацій висуває певні вимоги, за якими забезпечення класифікується як високоліквідне, добре, задовільне, незадовільне, без забезпечення. При розрахунку резервів за класифікованими позиками, величина основного боргу зменшується на вартість лише високоліквідного забезпечення.

У практиці білоруських банків, навпаки, забезпеченість позички враховується для визначення категорії якості кредиту (групи ризику), при цьому вартість забезпечення не дисконтується, а враховується лише рівень покриття позики, відсотків та можливих витрат, пов'язаних з конкретною позичкою.

Варто зауважити, що однією з найважливіших причин виникнення кризи неплатежів та погашення позичок в іноземній валюті в Україні, Російській Федерації та Білорусі стало знецінення національної валюти відносно американського долара. Зазначене призвело до виникнення певних труднощів, пов'язаних з валютними ризиками не тільки у клієнтів банків, а й у самих банків, особливо у тих, які виступали в якості позичальника валютних позик. Крім того, в період нестачі ліквідності в банківській системі, а також значного зменшення пропозиції іноземної валюти на фінансовому ринку досить гостро постає питання щодо валюти формування резервів. Відомо, що вітчизняними банками резерв формується в валюті наданої позички, але НБУ мав намір зобов'язати банки формувати резерв в національній валюті і, таким чином, планував тимчасово збільшити пропозицію іноземної валюти та підтримати курс гривні. Але ці дії не були здійснені, і в Україні досі валюта сформованих резервів співпадає з валютою позички. Аналогічна ситуація відбувається в банках Таджикистану, де резерви формуються в валюті виданої позички, але в наслідок кризи, відсотки резервування за позиками в іноземній валюті збільшились порівняно з аналогічними позиками в національній валюті.

Варто відмітити, що в Російській Федерації формування резервів здійснюється лише у національній валюті, і розмір резервів має бути переглянутий у разі зміни курсів валют. В Постанові №138 Білоруського Національного Банку зазначено, що резерви формуються в білоруських рублях, але на розсуд банку по активам в

іноземній валюті резерв може формуватися в валюті активу або умовного зобов'язання.

Також слід відмітити значну відмінність обліку провізій за позиками першої категорії у банках Республік Казахстану та Таджикистану. Згідно вимог Агентства Республіки Казахстан по регулюванню та надзору фінансового ринку та фінансових організацій за результатами аналізу фінансового стану позичальника (дебітора), а також ризиків, пов'язаних з його адміністративно-господарчою діяльністю та перспектив виконання прийнятих ним зобов'язань, банк може сформувати провізії (резерви) за стандартними кредитами (за виключенням кредитів, віднесених до портфелю однорідних позик) за рахунок нерозподіленого доходу у розмірах, згідно внутрішнім правилам, затвердженим органом управління банку.

Банки Республіки Таджикистан формують резерв для покриття потенційних втрат (резерв за стандартними позиками) за рахунок прибутку минулого року. Згідно Бізнес-плану організація повинна скласти прогноз збільшення обсягів виданих позик (стандартних позик) на поточний рік та на його основі створити резерв для покриття потенційних втрат за рахунок прибутку минулого року, що враховується в балансі в частині основного капіталу на балансовому рахунку «Загальний резерв за рахунок прибутку» (для стандартних позик у національній валюті не менш ніж 2%, у іноземній валюті – не менш ніж 3% від суми позик, що передбачена в річному Бізнес-плані).

Варто зазначити, що всі нормативні акти залишають за комерційними банками право (обов'язок) формувати свої внутрішні Положення, згідно яких буде визначатися категорія позики (ступень ризику). Але якщо Центральний Банк Російської Федерації лише вимагає, щоб внутрішні документи комерційних банків відповідали нормативним актам щодо цього питання, то НБУ визначає

обов'язкові для використання показники, методи їх розрахунку та залишає за банками право додаткового суб'єктивного професіонального судження з цього приводу. В той же час в Білорусі немає таких чітких вимог до критеріїв оцінки кредитоспроможності позичальника, але внутрішні положення банків мають бути обов'язково затверджені Національним Банком Білорусі, що значно посилює контроль центрального банку над процесом формування резервів в банківській системі. Найбільш регламентує процес створювання внутрішніх документів банків, що стосуються резервування, Агентство Республіки Казахстан по регулюванню та надзору фінансового ринку, оскільки в нормативному документі чітко прописані вимоги до внутрішніх положень банків та методики аналізу фінансового стану позичальника в залежності від виду активу, що використовується.

Розглядаючи проблеми якісного захисту кредитної діяльності банків від ризиків, необхідно відмітити, що основні з них: недосконалість нормативної бази, недоліки методик формування резервів, порушення основних принципів кредитування, – фактично були виявлені кризою. Для подолання негативного впливу світової кризи центральні банки країн, що аналізуються, корегували велику кількість нормативних актів, що стосуються регулювання діяльності комерційних банків. Певні зміни торкнулися і нормативних актів, що регулюють процеси формування резервів за кредитними операціями.

Так, листом ЦБ Російської Федерації №2156-У від 23.12.2008р. визначені умови антикризового режиму формування резервів за кредитними операціями терміном до 30.06.2010р. (лібералізовані вимоги до класифікації позичок за ступенем ризику) [112]. Асоціація регіональних банків Російської Федерації закликала до подальшої пролонгації, аргументуючи тим, що прогноз прийнятних помірних втрат, які банківський сектор зможе витримати за рахунок накопичених резервів на можливі втрати й поточного прибутку,

становить 12,3% кредитного портфеля. Але вже при дворазовім збільшенні цього показника, до 23,4% кредитного портфеля, втрати стануть критичними: норматив достатності капіталу в цьому випадку знижується до небезпечного рівня в 10,5%. Незважаючи на це, з 1 липня 2010 року встановлені нові особливості оцінки кредитного ризику за окремими наданими позиками Указом ЦБ РФ від 03.06.2010 N 2459-У "Об особенностях оценки кредитного риска по отдельным выданным ссудам, ссудной и приравненной к ней задолженности" [113]. В цьому нормативному документі зазначено, що банк не має права змінювати якість обслуговування боргу, якщо мала місце прострочена заборгованість (що дозволялося попереднім нормативним актом). Треба тим не менш зазначити, що посилення правил оцінки кредитного ризику помітно не вплинуло на рівень проблемної заборгованості банків РФ.

Правлінням НБ Білорусі була прийнята Постанова №159 від 23.09.2009р. [109], особливістю цього документу є врахування рекомендацій, запропонованих експертами МВФ і Всесвітнього банку щодо приведення класифікації активів і формування спеціальних резервів на покриття можливих збитків у відповідність із міжнародними рекомендаціями, але при цьому банкам надано право сформувати необхідні резерви за існуючою методикою до кінця 2010 р.

Заходи Центрального банку Таджикистану були направлені, перш за все, на посилення вимог щодо резервування за позиками наданими в іноземній валюті. Але треба відмітити, що співвідношення кредитів, наданих банками Таджикистану, в національній та іноземній валюті коливається в діапазоні 70%/30% відповідно, більш того, аналіз простроченої заборгованості показав, що частка прострочених позик у національній валюті складає 93%, а в іноземній лише 7% простроченої заборгованості відповідно.

Проведений порівняльний аналіз заходів банків деяких країн СНД щодо управління проблемною заборгованістю, на наш погляд, свідчить про недосконалість процедур формування резервів за кредитними операціями в умовах кризи, складність і невирішеність проблеми повернення позик, відсутність методик щодо адекватного формування резервів.

Для подальшого розвитку методик захисту банків від кредитних ризиків, процедур формування резервів, необхідно звернути увагу на рекомендації та ініціативи Базельського комітету з банківського нагляду щодо формування резервів за кредитними операціями. В умовах подолання кризових явищ необхідне застосування більш жорстких вимог до формування резервів «на перспективу» шляхом реалізації трьох взаємозалежних ініціатив:

- по-перше, це зміни в стандартах бухгалтерського обліку в частині впровадження методу оцінки очікуваних втрат та оновлення методик для органів банківського нагляду, які б ураховували перехід до даного методу оцінки очікуваних втрат;
- по-друге, розв'язання проблеми відсутності стимулюючих факторів до формування резервів з метою корегування розміру регулятивного капіталу;
- по-третє, необхідне використання більш жорстких вимог до розкриття інформації банків відносно формування страхових резервів за кредитними операціями.

3.3. Етапи розвитку методичних підходів вітчизняних банків щодо формування резервів за кредитними операціями

Створення резервів за кредитними операціями розглядається як один з найважливіших напрямків підвищення надійності банківських установ. Класифікація активів банків у залежності від рівня ризику, так само як формування та використання страхових резервів, які

відображають зниження вартості активів, є загальновизнаним. Аналіз міжнародної практики свідчить, що кожна країна вирішує ці питання по-різному, у значній мірі виходячи з накопиченого досвіду, специфіки організації банківської справи і методів регулювання. У результаті в різних країнах складаються різні системи оцінки ризику банківських активів і методів їх запобігання.

У зв'язку із зазначеним, розгляд світових тенденцій у даному напрямку повинен бути продовжено дослідженням існуючої в Україні системи управління ризиками та визначенням особливостей розвитку методичних підходів до створення страхових резервів під можливі збитки за кредитними операціями.

У практиці вітчизняних банків резерви на можливі втрати за позичками у сучасному їхньому розумінні вперше почали створюватися в 1995 р. Проте вітчизняні банки на всіх етапах свого розвитку зіштовхувалися із проблемами, рішення яких в остаточному підсумку сприяло виробленню механізмів захисту від кредитного ризику.

Принцип страхування ризиків у кредитній сфері в банках України на рубежі XIX - XX ст. складався у формуванні з боку банку системи вимог до фінансово-господарської діяльності клієнта, а також до якості та форм прийнятого банком забезпечення позички. Ці норми покликані були визначити таких клієнтів банку, які б мали надійну репутацію, а також пропонували банку у заставу цінності винятково високої якості. Відповідно зазначених критеріїв будувалася загальна класифікація позик у теорії й практиці банківської справи. Існуюча система оцінки платоспроможності позичальника та предметів застави не гарантувала банку повного, а головне – швидкого відшкодування збитків за кредитними операціями. За загальними правилами банками України у XIX ст. безнадійні борги по активах списувалися з поточного прибутку, а не з резервного капіталу.

У період формування та функціонування банківської системи радянського періоду, представленої єдиним Державним банком СРСР, необхідність створення спеціальних резервів Держбанку для покриття боргів по позичках була відсутня. Це пов'язано насамперед зі специфікою організації процесу кредитування державних підприємств, а саме:

- короткострокове та довгострокове кредитування здійснювалося в межах затверджених планів, установлених для кожної галузі, а також лімітів для кожного міністерства, відомства й підприємства;
- позички надавалися по заявках підприємств, які кредитувались на підставі наданої ними інформації про залишки прокредитованих матеріальних цінностей, або без заяви позичальника – шляхом оплати платіжних документів. При цьому запас товарно-матеріальних цінностей, під який видавалася позичка, служив, з одного боку, забезпеченням кредитної заборгованості позичальника, а з іншого боку – інструментом регулювання обсягів цієї заборгованості;
- погашення позичок здійснювалось або на підставі термінових зобов'язань при настанні зазначених у них строках, або з установленою періодичністю за рахунок частки виручки від реалізації товарів;
- непогашені у зазначений термін позички переносилися на рахунки прострочених позичок.

Держбанк СРСР, маючи практично необмежені можливості по безакцептному стягненню заборгованості (оскільки підприємства мали тільки один розрахунковий рахунок у строго встановленому відділенні Держбанку), не був вільний у виборі потенційного позичальника й фактично здійснював функції перерозподілу державних коштів на принципах, аналогічних безоплатному бюджетному фінансуванню. Адміністративно-плановий механізм економіки, що передбачав наділення підприємств відповідними

грошовими фондами (у тому числі цільовими), на певному етапі виключав можливість непогашення позичальником термінової або простроченої заборгованості.

Значних змін банківська діяльність зазнала після признання України незалежною державою. Банківська система була започаткована дворівневою після прийняття Верховною Радою України у березні 1991 року Закону України "Про банки і банківську діяльність". В перші два роки кредитна діяльність вітчизняних банків здійснювалась без обмежень, кредитоспроможність позичальників не розраховувалась, забезпечення, як захист від кредитних ризиків, не використовувалось. І тільки з 1993 року НБУ поступово почав використовувати різні методи та норми регулювання кредитної діяльності вітчизняних банків, у тому числі і такий інструмент, як резервування активних операцій. Отже, важливим етапом у розвитку банківської системи України стало вирішення проблеми формування страхових резервів за кредитними операціями банків, як метод управління ризиками. Створення резервів за кредитними операціями розглядається як один з найважливіших напрямків підвищення надійності та фінансової стійкості вітчизняних банків.

Термін "резерв на можливі втрати по позичках" вперше в практиці банків України з'явився у зв'язку з набранням чинності Постанови Правління НБУ «Про порядок формування і розмір страхового фонду комерційних банків» №167 від 30.06.1995 р. [114] У якості одного із ключових принципів, покладених в основу складання фінансової звітності, був заявлений принцип "обережності", відповідно до якого активи й пасиви банку повинні бути оцінені й відбиті у звітах розумно з достатнім ступенем обережності, щоб не переносити вже існуючі, потенційно загрозливі фінансовому стану банку ризики на наступні періоди, а всі очікувані та потенційні втрати, що виявлялися протягом звітного або

попереднього періодів, повинні бути відбиватись у резервах на покриття ризиків.

Варто зазначити, що у міжнародній практиці до прийняття НБУ зазначеної постанови резерви створювалися всіма комерційними банками при виникненні відповідних ризиків незалежно від достатності або наявності прибутку, в Україні ж спочатку банкам тільки рекомендувалося створювати резерв під можливі втрати по позичках. Ця необов'язковість одержала назву умовного резерву під кредитний ризик. Його призначення полягало в тому, щоб відображати у фінансовій звітності реальну оцінку позичок комерційного банку й уникнути розподілу частини валового прибутку, що може бути необхідною для покриття майбутніх втрат по позичках.

При дослідженні процесів розвитку страхування кредитних операцій у дослідженні було розроблено періодизацію методичних підходів щодо формування резервів за кредитними операціями, а саме: виділено шість етапів формування резервів, визначено передумови, особливості та прийняті законодавчі акти на кожному етапі. Наочно етапи розвитку страхування кредитних операцій банками відображені в табл. 3.3. Розглянемо кожний етап більш детально.

Перший етап 1991-1994рр. Прийняття Закону "Про банки і банківську діяльність" започаткувало появу банків різних видів і форм власності. З цього часу кожен банк почав працювати зі своїми власними ресурсами. В цей період ще не були розроблені нормативні акти регулювання кредитної діяльності. У 1994 році Правлінням НБУ було розроблено рекомендаційний лист щодо формування резервів за кредитними операціями, яким повинні були керуватися банки при здійсненні кредитної діяльності.

У зв'язку з тим, що до цього моменту практика здійснення кредитних операцій не передбачала врахування кредитних ризиків,

вітчизняні банки почали швидко нарощувати обсяги кредитування ігноруючи при цьому можливі ризики.

Таблиця 3.3.

Етапи формування методичних підходів страхування можливих втрат за кредитними операціями банків України

Етапи	Передумови	Законодавчий акт	Особливості впливу на кредитну діяльність
1	2	3	4
Перший етап 1991-1994рр.	Створення комерційних банків, які здійснюють кредитні операції в умовах відсутності розроблених нормативних актів регулювання кредитної діяльності	Рекомендаційний лист НБУ, щодо формування резервів за кредитними операціями	Безнадійна кредитна заборгованість списувалась без визначення конкретних джерел покриття, що призводило до виникнення значних розбіжностей між реальними фінансовими ресурсами банків та розміром капіталу, відображеним у фінансовій звітності
Другий етап 1995-1996рр.	Стихійний розвиток кредитної діяльності без врахування кредитних ризиків; криза (1994-1995рр.) в банківському секторі	Постанова Правління НБУ «Про порядок формування і розмір страхового фонду комерційних банків» №167 від 30.06.1995р.	Вперше у вітчизняній практиці визначався порядок класифікації позичок за рівнем ризику та формувався страховий резерв; механізм формування резервів мав рекомендаційний характер; джерелом резерву є прибуток
Третій етап 1997р.	Прийняття Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 21.05.1997р. № 283[115]	Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків» N323 від 29.09.1997р. [116]	Формування резервів за кредитними операціями стало обов'язковим; джерелом резерву стали валові витрати; резерв почав формуватися за рахунок збільшення валових витрат

продовження таблиці 3.3

1	2	3	4
Четвертий етап 1998-1999рр.	Запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в банківський сектор України з 01.01.1998 р.[117]	Постанова правління НБУ «Про затвердження «Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредит. операціями комерційних банків» № 122.від 27.03.1998р. [118]	Кредитний портфель банки повинні класифікувати по п'яти категорій позичок; був передбачений спеціальний графік створення резервів
П'ятий етап 2000р.- липень 2008 р.	Розробка та прийняття нової редакції Закону «Про банки і банківську діяльність»; стабілізація кредитної діяльності банків; активний розвиток кредитних операцій банків[119]	Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредит. операціями банків» № 279 від 06.07.2000р. [120]	Об'єктом резервування стають не лише кредитні, а й інші активні операції банку, обтяжені кредитним ризиком; встановлено порядок формування та використання резерву під прострочену та сумнівну заборгованість по нарахованим доходам за активними операціями банків
Шостий етап: липень 2008р. – по січень 2012 р.	Негативний вплив світової фінансово-економічної кризи, національна економічна криза; велика кількість проблемних позичок	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Змін до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» №406 від 01.12.2008р. [121]	Резерв за кредитними операціями в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки, та які здійснені на підставі кредитних договорів, укладених до набрання чинності даної постанови банки повинні формувати за новими коефіцієнтами
Сьомий етап: січень 2012 р. по сьогодні	Негативний вплив світової фінансово-економічної кризи, національна економічна криза; велика кількість проблемних позичок	Постанова Правління НБУ « Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» №23 від 25.01.2012р. [107]	Резерв визначається як різниця між балансовою та теперішньою вартістю активів. Впроваджено методику розрахунку інтегрального показника оцінки кредитоспроможності позичальників юридичних осіб, яка враховує відмінності за розмірами та галузевим напрямом діяльності. Збільшено кількість класів оцінки кредитоспроможності юридичних осіб до дев'яти.

Таким чином стихійний розвиток кредитної діяльності без врахування кредитних ризиків призвів до кризи в 1994р.- початку 1995р. у банківському секторі. В Україні в цей період рівень неповернених позичок становив 28,3%(1994р.) і 23,3% (1995р.) від суми наданих позик, що в грошовому еквіваленті перевищило сукупний розмір капіталу всіх вітчизняних банків.

Також необхідно відмітити, що існуюча практика списання безнадійної кредитної заборгованості без визначення конкретних джерел покриття призводила до виникнення значних розбіжностей між реальним капіталом банків та розміром капіталу, що було відображено у фінансовій звітності. Безперечно, за таких умов саме існування банківської системи перебувало під загрозою, а іноземні інвестори не могли довіряти фінансовій звітності банків і тому зменшували свій ризик, за рахунок обмеження кредитування та висуваючи вимоги щодо готівкового забезпечення акредитивів. Криза в банківському секторі продемонструвала необхідність розробки нормативного акту регулювання кредитних ризиків та порядку створення резервів за кредитними операціями.

Другий етап 1995-1996рр. Діяльність по створенню резервів на відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків в Україні розпочалася в 1995 році. Постановою Правління НБУ від 30.06.1995р. №167 було затверджено положення «Про порядок формування і розмір страхового фонду комерційних банків», в якому вперше у вітчизняній практиці визначався порядок класифікації позичок та формування резерву (на той час страхового фонду). Передбачалося, що резерв створюватиметься за рахунок витрат банку, що створення за остаточним результатом резерву відповідає методиці формування за рахунок прибутку до оподаткування, як це і прийнято в міжнародній практиці [117]. Але така ініціатива НБУ на той час не знайшла законодавчої підтримки і тому дана постанова мала лише рекомендаційний характер. Рекомендацій НБУ

дотримувались лише державні банки (Ощадбанк, Укресімбанк), а комерційні банки їх ігнорували. Протягом 1996 року комерційні банки повинні були формувати резерв за рахунок чистого прибутку (після виплати податків), що стало значною перешкодою на шляху створення резерву, адекватного за розмірами реальній величині кредитного ризику. Ця проблема була врахована при розробленні нової редакції Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", що дозволило нам виділити наступний етап.

Третій етап -1997р.. Нова редакція Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 21.05.1997р. №283 внесла істотні зміни в процес формування резервів. Відповідно до п. 12.2.1 статті 12 Закону будь-який банк зобов'язаний був створювати страховий резерв для відшкодування можливих втрат по основному боргу (без процентів та комісій) за всіма видами позичок, а також гарантій, порук, придбаних цінних паперів, інших активних банківських операцій, які відносяться до їх господарської діяльності. Зваживши на ризики банківської діяльності, законодавець передбачив можливість створення банками страхового резерву за рахунок валових витрат, тим самим надавши банкам пільгу при сплаті податку на прибуток. [115, с. 21].

У зв'язку з цим , НБУ прийняв Постанову «Про затвердження Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позичками комерційних банків» №323 від 29.09.1997р. Якщо раніше формування резервів мало рекомендаційний характер, то тепер стало обов'язковим. З цього моменту НБУ зобов'язав банки беззастережно виконувати "Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позичками комерційних банків". Відповідно до цього положення усі банки, починаючи з 01.07.1997р., повинні були обов'язково здійснювати формування загального резерву та спеціального резерву [116]. Причому загальний резерв

повинен був створюватися за рахунок прибутку, що залишається після оподаткування, а спеціального резерв за рахунок збільшення валових витрат у розмірі, передбаченому пп.12.2.3 та 22.13 Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" або за рахунок прибутку, що залишається після оподаткування. Контроль за виконанням вітчизняними банками постанови №323 було покладено на департаменти банківського нагляду та регіональні управління Національного банку України.

Четвертий етап розвитку процесів формування резервів за кредитними операціями - 1998-1999 рр. Саме запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності у діяльність банківського сектору економіки України дозволяє виділити наступний етап розвитку страхування кредитних операцій.

Як вже зазначалось, починаючи з 1 січня 1998 року, банківські установи почали вести бухгалтерський облік і складати фінансову звітність за міжнародними стандартами, тому слід розглянути питання щодо впровадження і використання Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в банках України [117, с.15].

Треба відзначити, що бурхливий розвиток фінансової сфери та банківської, як її складової потребує узгодженої, прозорої інформації, тому важливим є використання МСФЗ у повному обсязі. Перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності надав змогу зробити прозорою діяльність банків, дав можливість користувачам отримувати достовірну інформацію щодо їх діяльності. НБУ в результаті такого переходу створює можливість удосконалити систему нагляду та регулювання діяльності банків, а банки можуть ефективніше здійснювати внутрішній контроль та аналіз господарсько-фінансової діяльності. Разом з тим, процес впровадження МСФЗ потребує змін багатьох інших інформаційних систем, що, в свою чергу, диктує необхідність внесення змін до цілої

низки законів та інших нормативно-правових актів законодавства України.

У зв'язку з приведенням нормативних актів Національного банку України у відповідність до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності, Правлінням НБУ було внесено зміни і доповнення до Постанови №323. Ці зміни знайшли своє відображення в новій редакції Положення «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків», затвердженим постановою Правління НБУ №122 від 27.03.1998р. Згідно із цим Положенням кредитний портфель банків почали класифікувати за ризиками, тобто кожна позичка оцінювалась за ступенем ризику і відносилася до однієї з п'яти груп: стандартні, позички під контролем, субстандартні, сумнівні та безнадійні позички. Для кожної з груп було встановлено коефіцієнт резервування: стандартні — 2 %, під контролем — 5 %, субстандартні — 20 %, сумнівні — 50 %, безнадійні — 100 %. Рівень кредитного ризику визначався за такими ознаками: оцінка фінансового стану позичальника та додержання ним графіка погашення основної суми кредитної заборгованості і відсотків за нею.

Методику аналізу та оцінювання фінансового стану позичальника кожний банк повинен був розробляти самостійно з урахуванням вимог та рекомендацій НБУ, основних положень своєї кредитної політики та конкретних економічних умов. Резерв почав формуватись відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами ризику та встановлених норм відрахувань (у відсотках), які відображають ступінь кредитного ризику за кожною групою позичок.

Слід зазначити, що в даній постанові НБУ передбачав спеціальний графік створення резерву. За безнадійними позичками резерв формується до 01.01.1998 р., а надалі — не пізніше наступного

кварталу після віднесення позички до категорії безнадійних. За позичками під контролем, субстандартними і сумнівними спеціальний резерв формується не пізніше як 01.07.1999 р. рівними частками щоквартально в розмірі 12,5% від розрахункової величини резерву. Розрахунок спеціального резерву відображений в формулі (3.1):

$$S = 12,5 \% \times N \times C, \text{ де} \quad (3.1)$$

S - спеціальний резерв за позичками, віднесеними до категорій "під контролем", "субстандартні", "сумнівні";

12,5 - постійний відсоток, що забезпечує формування резерву рівними частками у встановлений строк (100%: 8 кварталів);

N - кількість кварталів з початку формування резерву, починаючи з 01.07.1997 р.;

C - сума розрахункового резерву, що встановилася на відповідну квартальну дату.

Спеціальний резерв за позичками, що надані банком позичальникам після 01.07.1997 р., та в банках, які зареєстровані і отримали ліцензію на здійснення кредитних операцій після 01.07.1997 р., має бути сформований у кварталі, наступному за тим, в якому надано позичку. Як було зазначено вище, величина спеціального резерву відноситься на витрати банку, що призведе до зменшення прибутку і відповідно бази оподаткування. Це створює для банків стимул для адекватної оцінки якості кредитного портфеля та формування резерву в повному обсязі. У разі зменшення розрахункової величини спеціального резерву порівняно з попередньою звітною датою внаслідок поліпшення якості портфеля або в разі повернення попередньо списаної позички, надлишкова сума резерву чи одержана компенсація спрямовується на збільшення доходів. Кредитну заборгованість за рахунок загального і

спеціального резервів списують за рішенням Правління банку та згідно з чинним законодавством [118].

Протягом наступних років порядок формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків постійно удосконалювався. Були розроблені нові методики аналізу кредитного ризику та система класифікації позичок. Критерії, за якими позички слід відносити до певної групи, формулювалися все чіткіше, поряд з якісними характеристиками було запроваджено кількісні: строк погашення, кількість пролонгацій, вартість застави. Було переглянуто норми відрахувань за кожною групою позичок, а також методику аналізу фінансового стану позичальника.

П'ятий етап 2000р. - липень 2008р. У зв'язку з розробкою нової редакції Закону «Про банки і банківську діяльність» та стабілізацією кредитної діяльності банків Правління НБУ була розроблена і затверджена нова Постанова, а саме «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 279 від 06.07.2000 р.. Особливістю запропонованого Національним банком України Положення є те, що об'єктом резервування є не лише кредитні, а й інші активні операції банку, обтяжені кредитним ризиком (хоч у назві задекларовано лише кредитні операції). За економічним змістом усі операції, що підлягають класифікації та резервуванню, поділяються на групи: кредитні операції та сумнівна заборгованість за ними; інші активні операції банку, обтяжені кредитним ризиком. До першої групи належать: позички, надані іншим банкам; позички, надані суб'єктам господарської діяльності, включаючи овердрафти, обліковані векселі, факторинг; позички, надані державним та місцевим органам управління; позички в інвестиційну діяльність і на поточні потреби, надані фізичним особам; позабалансові операції кредитного характеру та сумнівна заборгованість за ними: гарантії, акцепти та авалі, надані банкам; гарантії та авалі, надані клієнтам;

сумнівні гарантії, надані банкам та клієнтам; зобов'язання з кредитування, надані банкам та клієнтам. Другу групу створюють такі активи: коррахунки в інших банках; депозити до запитання, розміщені в інших банках; строкові депозити, розміщені в інших банках, та сумнівна заборгованість за ними; операції репо.

Наступним кроком в процесі формування резервів стало прийняття Верховною Радою України 7 грудня 2000 р., нового Закону "Про банки і банківську діяльність". Ця подія, безумовно, позитивно вплинула на подальший розвиток банківської справи та зміцнення банківської системи в Україні. Проте вона загострила потребу нагального внесення змін до чинного законодавства, приведення у відповідність із ним нормативно-правових документів Національного банку. У зв'язку з цим відповідно до статей 36, 44 та 49 даного Закону Правлінням НБУ були затверджені зміни до Положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» №279, які знайшли своє відображення в Постанові «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» №502 від 07.12.2001р.

Банки зобов'язані здійснювати розрахунок резервів під стандартну та нестандартну заборгованість (з урахуванням строків погашення боргу за кредитними операціями) протягом місяця, у якому здійснено кредитну операцію (або укладено угоду на її здійснення). Формування резервів банки зобов'язані здійснювати щомісячно в повному обсязі незалежно від розміру їх доходів за групами ризику відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за станом на перше число місяця, наступного за звітним, до встановленого строку для подання місячного балансу.

Щодо практики формування спеціального резерву слід зазначити, що у світі є два підходи: індивідуальний та портфельний.

Індивідуальний підхід до резервування передбачає створення конкретного, спеціального резерву під кожний випадок навіть однотипних активних операцій. Тобто у разі наявності в банку, наприклад, 10 виданих позичок резерв буде формуватися під кожну позичку окремо. Таке досягається за допомогою використання параметрів аналітичного обліку, і в кожний конкретний момент часу можна дізнатися, якою є балансова вартість як кожної позички окремо, так і всього кредитного портфеля.

Портфельний підхід передбачає визначення сукупного розміру необхідного резерву під весь портфель однотипних активних вкладень. Тобто, резерв у такому випадку формуватиметься під весь портфель одразу і реальну балансову вартість окремої позички визначити буде неможливо в наслідок знеособленості резерву.

Як вже було зазначено вище, встановлений порядок оцінки кредитних ризиків і формування резервів зафіксований в Постанові № 279 значною мірою відповідає вимогам нового документа Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Однак, необхідно відмітити, що методика формування резерву за кредитними операціями розроблена в Постанові №279 від 06.07.2000р. не дозволяла повністю захистити банк від кредитних ризиків, через те, що величина сформованих резервів була не достатньою для покриття можливих збитків.

У зв'язку з цим та зважаючи на стрімке зростання іпотечного та споживчого кредитування в іноземній валюті у 2007 р. Правлінням НБУ були розроблені та прийняті постанови № 83 від 19.03.2007р. та № 248 від 06.07.2007р. відповідно до яких були внесені зміни до Положення «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» №279. Відповідно до цих постанов було запроваджено поняття "портфеля однорідних споживчих кредитів", визначено порядок його формування і встановлено підвищені коефіцієнти резервування під

такі позички та під позички в іноземній валюті, а також удосконалено порядок оцінки фінансового стану позичальника та визначення категорії позички. Запровадження цих заходів дозволило формувати резерви під кредитні ризики в більш відповідних обсягах.

Однак введення НБУ нових правил формування резервів за кредитними ризиками значним чином не вплинуло на обсяги та вартість валютного кредитування позичальників, які отримують доходи в національній валюті. Це зумовлено тим, що для стандартних операцій в іноземній валюті коефіцієнт резервування – як за позичками позичальників, у яких немає джерел надходження валютної виручки, так і за позичками позичальників у яких є ці джерела залишився без змін на рівні 2%.

Даний коефіцієнт для валютних позичок позичальників, які не мають джерел валютної виручки, на наш погляд, доцільно підвищити, що буде сприяти поліпшенню структури банківських активів по видам валют та прискорить процес переорієнтації пасивних операцій.

Шостий етап удосконалення процесів формування резервів під можливі втрати за кредитними операціями - серпень 2008р. – по січень 2012 р.

До початку 2013 р. банки України в процесі формування резервів за кредитними операціями використовували постанову НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» №279 від 06.07.2000р. зі змінами та доповненнями внесеними Правлінням НБУ протягом 2001-2010рр.

Слід зазначити, що встановлений порядок оцінки кредитних ризиків і формування резервів значною мірою відповідав вимогам нового документа Базельського комітету з питань банківського нагляду – «Міжнародне наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу: нові підходи» (друга угода про капітал «Базель- 2»).

Однак, у посткризовий період у зв'язку з зростанням збитковості банків, однією з причин якої була необхідність формування значних обсягів резервів, наближення стандартів оцінки кредитних ризиків до міжнародних продовжується. На сьомому етапі, який розпочався з прийняттям Постанови Правління НБУ №23 від 25 січня 2012 року, удосконалено методичні підходи щодо оцінки кредитних ризиків. Результати порівняльного аналізу діючих та попередніх підходів з міжнародними стандартами оцінки представлено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика основних підходів щодо формування спеціальних резервів за кредитними операціями [122]

Напрями порівняння	Базельська угода про капітал	Постанова Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279	Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23	Міжнародні стандарти фінансової звітності
Формула розрахунку	$EL=EAD \times LGD \times PD$	$PP = ВКР \times \frac{ЧКР}{ВКР} \times K_p$	$R_{кр}=ТВк-БВк$ $R_k = БВк - (Зк \times (1 - PP_{кз}))$ $R_k = БВк - (Зк \times (1 - PP_{кз}) + В_з \times k)$	
Кількість груп активів/коефіцієнтів ризику	не менше 7-ми	від 5-ти	від 5-ти	
Методика розрахунку показника ризику	Розробляє банк самостійно	Визначається постановою, обмежена кількість показників	Визначається постановою, запропоновані моделі оцінки	Розробляє банк самостійно
Урахування забезпечення	Зменшує валовий кредитний ризик (суму позички)		Зменшує заборгованість за кредитом, яка вже скоригована/зменшена на показник ризику, додається до грошового потоку за позичкою	
Розмір резерву для позички 100 тис. грн., скоригована вартість забезпечення 70 000 грн., показник ризику 5 %.	$Резерв = (100\,000 - 70\,000) \times 0,05 = 1500 \text{ грн.}$ Формується резерв у розмірі 1 500 грн.		$Резерв = 100\,000 - (100\,000 (1-0,05) + 70\,000) < 0$ Резерв не формується	

EL – очікувані збитки; EAD – облікова вартість активу; LGD – максимально можлива величина втрат, у % до облікової вартості; PD – ймовірність дефолта позичальника; PP – розрахунковий резерв; ВКР – валовий кредитний ризик; ЧКР – чистий кредитний ризик; K_p – коефіцієнт резервування; R_{кр} – резерв за кредитом; ТВк – теперішня вартість кредиту; БВк – балансова вартість кредиту; Зк - борг за кредитом овердрафт та кредитними лініями, за якими невідомі кількість траншів і строк їх погашення, на дату розрахунку резерву; PP_к - показник ризику кредиту; В_з вартість забезпечення; k-коефіцієнт ліквідності забезпечення

Отже, Постанова НБУ №279, яка втратила чинність з початку 2013 р., більшою мірою відповідає рекомендаціям Базельської угоди, у той час як чинна постанова НБУ № 23 відбиває основні положення МСФЗ. Формула 4 записана у розширеному вигляді для доведення ідентичності підходів щодо визначення очікуваних збитків від прийняття кредитного ризику. З формули 7 видно, що вартість забезпечення, скоригована на коефіцієнт ліквідності, додається до майбутніх грошових потоків за позичкою, що, по суті є ототожненням цих джерел виконання зобов'язань за позичкою. Вказане суперечить основній властивості банківського кредитування – зворотності, у той час коли застава є лише забезпеченням повернення боргу, а не джерелом такого повернення.

У цьому зв'язку більш прийнятним видається підхід, що передбачає кількісну оцінку максимальних збитків за позичкою ($EAD \times LGD$ або чистий кредитний ризик) з подальшим зважуванням на фактор ризику боржника (PD , K_r , PP_k). Із прикладу в табл. 3.4 видно, що прирівнення забезпечення до грошових потоків за позичкою дозволяє скоротити обсяги сформованих резервів, що певним чином викривлює об'єктивну оцінку якості банківських позичок. Водночас такі ключові аспекти методики визначення розміру спеціальних резервів як оцінка кредитоспроможності позичальника та ліквідності забезпечення є беззаперечними перевагами Постанови НБУ № 23 порівняно з Постановою № 279.[122]

Правомірність виділених етапів підтверджують статистичні дані (табл. 3.5).

Із наведеної таблиці видно, що протягом проаналізованого періоду поступово збільшуються обсяги резервів та їх питома вага у витратах вітчизняних банків. Якщо на перших етапах розвитку процесів страхування кредитних операцій питома вага резервів становила у витратах банків – 1,5 та 2,5%, то з 2001 р. до 2005 р. обсяги резервів та їх питома вага у проаналізованих показниках були

стабільними: питома вага резервів у витратах банків у середньому – 35,7%.

Таблиця 3.5.

Показники впливу резервів за кредитними операціями на фінансові показники діяльності вітчизняних банків [103]

На кінець року	Фінансовий результат, млн. грн.	Резерви за кредитними операціями, млн. грн.	Питома вага резервів у витратах банків, %	Питома вага резервів у кредитному портфелі, %
1996	1076,0	41,0	1,5	0,8
1997	1114,0	77,0	2,2	1,1
1998	449,0	220,0	4,2	2,5
1999	513,0	726,0	11,3	6,2
2000	-30,0	2336,0	31,1	12,2
2001	530,0	2963,0	37,1	9,2
2002	685,0	3575,0	36,5	7,6
2003	827,0	4631,0	35,3	6,3
2004	1263,0	6367,0	33,9	6,6
2005	2170,0	8328,0	32,8	5,3
2006	4144,0	12246,0	32,7	4,5
2007	6620,0	18477,0	30,0	3,8
2008	7304,0	44502,0	38,6	5,6
2009	-38450,0	99238,0	54,7	13,3
2010	-8306,0	106084,0	144,4	14,8
2011	-1115,9	147762,7	98,2	19,6
2012	4898,8	132105,1	90,8	17,1
2013	1436,3	122402,3	73,1	15,2

Збільшення питомої ваги резервів у кредитному портфелі спостерігалось у 2000р. – 12,2%; це зумовлено, по-перше, більш жорсткішими умовами формування резервів, що було спричинено прийняттям нової редакцією постанови НБУ № 279 від 06. 07. 2000 р. стосовно формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями; по-друге, проблемними кредитними портфелями збанкрутілих системних банків «Україна» і «Слов'янський» та збитковою діяльністю «Ощадбанку».

У період кредитного «буму» (2005–середина 2008рр.), за значного зростання кредитних вкладень банків питома вага резервів у фінансових показниках зменшилась. Але саме в цей період банки

допустили чимало помилок у захисті кредитних операцій від ризиків, що призвело до формування системного ризику в банківській системі, так до кінця 2008р. спостерігалось незначне (повільне) зростання обсягів проблемних позичок та їх питомої ваги у кредитному портфелі. Це свідчить, про формування системного ризику та його негативні дії. Необхідно зазначити, що ризик стає системним тоді, коли розрізнені дії окремих банків агрегуються в кризовий потенціал, який здатний реалізуватись у кризу. Отже, з даних наведеної табл. 3.5 видно як кредитні ризики накопичуються в період зростання (2005–2008 рр.) кредитних портфелів, коли виникає високий ступінь довіри держави до банків, банків до клієнтів, інвесторів та вкладників до банків, а потім матеріалізуються в економічних спадах (2009р.).

Фінансова криза суттєво вплинула на банківську діяльність: за результатами 2009р. року банки України мають збитки в обсязі 38450 млн. грн., а за перше півріччя 2010 р. збитки склали 83063 млн. грн.. З огляду на різке погіршення якості кредитного портфеля, питома вага якого в сукупних активах напередодні кризи досягла рекордно високого рівня (понад 81%), банки були змушені у 2009 р. істотно збільшити резерви за активними операціями, насамперед кредитними, що вплинуло на обсяги витрат. Питома вага резервів у кредитному портфелі складала у 2009р. вже 13,3%, а за перше півріччя 2010р. збільшилась до 14,8%, значно збільшилась їх питома вага у витратах банків – 54,7 та 144,4% відповідно. В таких умовах Національний банк України з метою мінімізації негативного впливу світової фінансової кризи на економіку України та забезпечення зменшення ризиків банків за кредитними операціями значно посилив вимоги до резервування за кредитними операціями. Ці зміни знайшли своє відображення в Постанові «Про затвердження Змін до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 406 від 01.12.2008р., відповідно до якої НБУ зобов'язав банки формувати

резерв за кредитними операціями в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки, які здійснені на підставі кредитних договорів, укладених до набрання чинності даної постанови за підвищеними коефіцієнтами. Банки також зобов'язані резервувати кошти на окремому рахунку в Національному банку України в розмірі резерву, сформованого за кредитними операціями в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки, які здійснені на підставі кредитних договорів, укладених після набрання чинності даної постанови [121].

Такі антикризові дії НБУ призвели до подорожчання позичок, як наслідок, на початку 2009р. темпи росту кредитного портфелю банків значно скоротилися.

Оцінити вплив окремих чинників на розмір очікуваних збитків від прийняття банками України кредитних ризиків дозволяють дані табл. 3.6.

Таблиця 3.6.

Динаміка показників ризику кредитних вкладень банків України в 2007-2013 рр. [122]

№ з/п	Показники	За станом на 01.01.:						
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Показники ризику за кредитами, %	3,50	5,22	14,27	17,96	17,33	18,48*	14,79
1.1.	Банкам	0,78	1,08	4,49	5,46	5,02	4,25	2,26
1.2.	Клієнтам усього,	4,02	5,72	14,76	18,60	18,16	19,02	15,32
1.2.1.	У т. ч. юридичним особам	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	14,61	12,00
1.2.2.	фізичним особам	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	37,56	30,27
2.	Частка простроченої заборгованості, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7

Негативний вплив кризових явищ призвів до значного погіршення якості активів банків вже з початку 2010 року. Далі такі показники якості кредитної діяльності як частка очікуваних збитків та простроченої заборгованості у структурі кредитного портфеля

демонструють суперечливу динаміку. Так, другий показник набуває свого найгіршого максимального значення за станом на початок 2011 року, у той час як перший продовжує погіршуватися до 2013 року. Указане можна пояснити тим, що розмір простроченої заборгованості зменшується у тому числі за рахунок її переходу до менш якісних категорій та/ або погіршення забезпечення позичок.

Покращання якості позичок протягом 2013 року можна пояснити, по-перше, скороченням простроченої заборгованості, та, по-друге, зміною методики розрахунку резервів за кредитними операціями. У цілому за останній рік показник ризику за клієнтськими позичками скоротився приблизно на 20%, значно більший ризик за споживчими позичками можна пояснити низькою якістю та/ або відсутністю забезпечення за ними. [122]

Як бачимо, етапи розвитку страхування кредитних операцій банками України є досить складними і суперечливими. Як було зазначено вище, резервування є одним із напрямів мінімізації банківських ризиків. Економічна нестабільність в Україні змушує керівництво вітчизняних банків останнім часом приділяти особливу увагу можливостям оцінки та контролю кредитного банківського ризику.

У цілому проведене дослідження дає можливість оцінити розвиток методичних підходів до створення резервів на можливі втрати за кредитними операціями банків в Україні в їхній історичній ретроспективі та дозволяє дійти наступних висновків.

Сучасна діюча методика створення резервів є результатом поступового впровадження у вітчизняну практику міжнародних стандартів оцінки кредитного ризику. Базуючись на вимогах документів Базельського комітету з банківському нагляду, НБУ розробив підходи до класифікації позичок та резервування, які відповідають його методичним перевагам і національним традиціям регулювання діяльності банків.

Починаючи з 1995 року, система підходів департаментів НБУ щодо процесів регулювання кредитної діяльності банків змінювалась під впливом загально економічних факторів, що впливають на стабільність банківської системи країни, і була спрямована на забезпечення транспарентності системи контролю за ризиками та підвищення прозорості інформації банків щодо якості й ризикованості кредитного портфеля.

У результаті в Україні сформовано комбіновану модель формування резервів, що об'єднує у собі елементи, які динамічно розвиваються відповідно до міжнародної практики:

- по-перше, використовуються елементи саморозвитку банків: самостійність банків при класифікації позичок на основі мотивованого судження про ступінь ризику; диференціація відрахувань у резерви в залежності від групи ризику позик; портфельний підхід до створення резервів по однорідних позичках; використання забезпечення при визначенні чистого кредитного ризику;
- по-друге, регулятор використовує адміністративні елементи обмежувального характеру, що не піддавалися ліберальним змінам в період поширення впливу світової фінансової глобалізації: прив'язка якості обслуговування боргу до терміну простроченої заборгованості без вивчення причин її виникнення; адміністративна класифікація пільгових і реструктурованих позичок, обмеження резервів обсягами кредитних вкладень.

У рамках наданої банкам самостійності НБУ має виняткові повноваження із всіх питань, пов'язаних з класифікацією позичок і створенням резервів, починаючи з оцінки внутрішніх банківських методик оцінки ризику, винесення власного мотивованого судження про правильність класифікації банком позичок на основі власної інтерпретації подій, що характеризують фінансовий стан позичальників банку та перспективи виконання ними своїх

зобов'язань перед банком, і закінчуючи процедурами узгодження питань про можливість переводу позичок у більш високі групи ризику та обмеження можливостей банків у заперечуванні адміністративних вимог НБУ щодо доформування резервів, які виникають за результатами інспекційних перевірок.

До числа проблем створення резервів в українській практиці можна віднести дискусії про перспективи повноцінної реалізації в Україні рекомендацій світового банківського співтовариства, включаючи можливості використання статистичних методів резервування. Не маючи достатнього досвіду в використанні статистичних даних при створенні резервів і віддаючи перевагу традиційному для України методу індивідуальної оцінки позички, НБУ проте розширив методичні підходи до створення резервів за рахунок можливостей портфельного резервування, у рамках якого резерви можуть створюватися в тому числі на основі статистичних даних щодо обсягів прострочених або безнадійних позичок у портфелі однорідних позичок, узагальнених за декілька років. На нашу думку, НБУ та банки другого рівня, особливо ті, що функціонують на міжнародних ринках, повинні більш активно орієнтуватися на нагромадження зовнішніх і внутрішніх статистичних баз даних, які надалі можуть стати основою для використання підходів, що рекомендуються Базельським комітетом.

3.4. Управління резервами банків під можливі збитки за кредитним операціями та їх вплив на прибутковість кредитної діяльності

Сучасні банківські установи здійснюють свою діяльність в умовах невизначеності, що залежить від багатьох чинників, дію яких надто важко або неможливо прогнозувати чи передбачати. Рішення, прийняті в умовах невизначеності, генерують банківські ризики, які

можуть призвести до виникнення небажаних наслідків. Банківська діяльність характеризується вищим рівнем ризикованості порівняно з іншими видами діяльності і супроводжується численними ризиками. Водночас сталість функціонування банківського сектора економіки багато в чому визначається здатністю до передбачення та визначення різних проявів невизначеності – ризиками, що супроводжують банківську діяльність, умінням мінімізувати негативні наслідки від їхньої дії.

Необхідно зазначити, що серед банківських ризиків особливого значення набувають кредитні, які безпосередньо пов'язані з веденням банківської діяльності, забезпеченням умов стабільного надання кредитних ресурсів для потреб економічного зростання.

У практичній діяльності банківських установ ефективність управління кредитною діяльністю визначається оптимальним співвідношенням рівня можливих втрат та дохідністю кредитного портфеля. Зазначене вище дозволяє дійти висновку щодо актуалізації питань організації процесів управління резервами банківських установ та прибутковістю кредитної діяльності, особливо в сучасних умовах невизначеності, які пов'язані з негативним впливом фінансово-економічної кризи на діяльність вітчизняних банківських установ.

Дослідження процесів управління кредитною діяльністю банків знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вітчизняних і закордонних науковців та практиків, зокрема: І. Балабанова, А. Белякова, І. Бланка, О. Васюренка, Н. Версаль, І. Вишнякова, В. Вітлінського, І. Волошина, В. Галасюка, В. Гейця, І. Гуцала, М. Дмитренка, О. Євтуха, В. Єдрінова, А. Єпіфанова, І. Івченко, С. Кабушкіна, А. Камінського, О. Кириченка, В. Кочеткова, А. Ковальова, А. Мороза, Е. Морсмана, О. Пернарівського, Л. Примостки, М. Савлука, І. Сала, Дж. Сінкі, В. Севрук, З. Щибиволока. Разом з тим, узагальнення й аналіз опублікованих за такою проблематикою робіт

дозволили зробити висновок про те, що питання формування методичних підходів стосовно вдосконалення управління процесами формування й використання резервів за кредитними операціями банків залишаються недостатньо розробленими як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

Варто відмітити, що ризик та доходність знаходяться у прямій залежності: при здійсненні більш ризикових операцій банк очікує отримати більш високий дохід, і, навпаки, наслідком додержання більш консервативної політики щодо прийняття ризиків є більш низькі доходи. Отже, оптимальним є пропорційний розподіл ризикованості та доходності кредитних операцій.

Теорія та практика аналізу пропорційності розподілу соціально-економічних показників в останні роки значно поширилась як один із напрямів статистичного обґрунтування взаємозв'язків розподілів. Під час аналізу пропорційності важливе місце належить порівнянню з певними критеріями, які визначають якість розподілу [123, с. 79].

У нашому дослідженні основним критерієм, що визначатиме якість розподілу, визначено відповідність ризикованості кредитних політик вітчизняних банківських установ рівню доходів, які отримані ними у ході здійснення кредитних операцій (рис. 3.2).

На першому етапі організації процесів управління ризиком (резервами) банківських установ та прибутковістю їх кредитної діяльності необхідно проаналізувати наявність та характер емпіричної залежності між двома зазначеними характеристиками якості кредитного портфеля банків.

Для формалізації у процесі побудови моделей пропорційності в узагальненому вигляді умовно приймаємо, що це пропорційність розподілу результативної (доходи, резерв під кредитні операції (як показник, що визначає якість кредитних вкладень банку)) та факторної (кредитні вкладення) ознак.

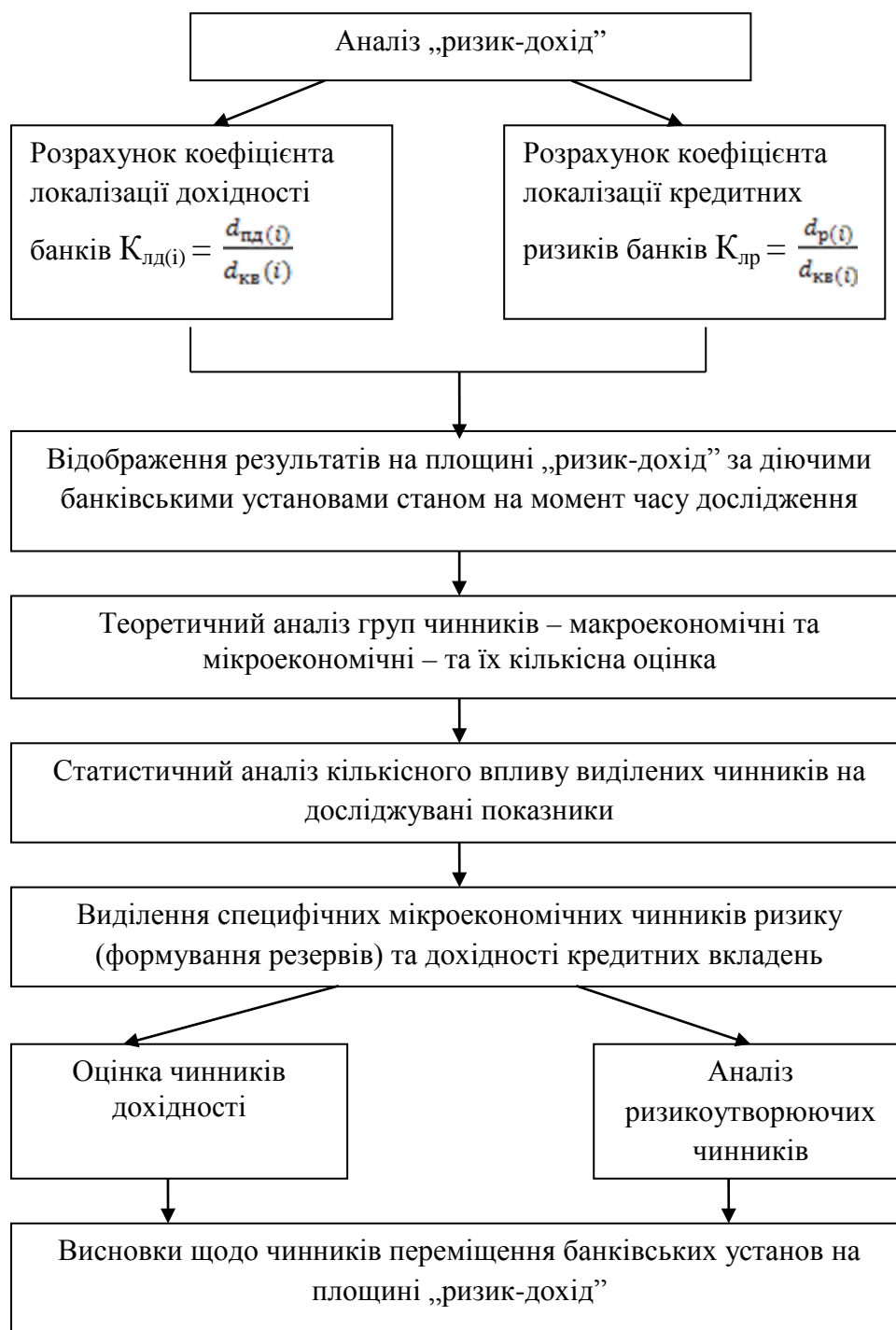

Рис. 3.2. Схема управління якістю кредитного портфеля банківських установ

З метою аналізу діяльності банківських установ з надання позичок та оцінки результативності їх кредитних політик через визначення відповідності ступеня ризику рівню доходності проведених операцій, у дослідженні розраховано коефіцієнти локалізації процентних доходів ($K_{\text{лок_дох}(i)}$) та кредитних

ризиків($K_{\text{лок_ризик}(i)}$), як співвідношення часток результативних та факторних ознак за окремими банківськими установами, у такий спосіб:

$$K_{\text{лок_дох}(i)} = , \quad (3.2)$$

де $d_{\text{пд}(i)}$ – питома вага процентних доходів i -го банку у загальній сумі процентних доходів по всій банківській системі;

$d_{\text{кв}(i)}$ – питома вага кредитних вкладень i -го банку у загальній сумі кредитних вкладень по всій банківській системі.

$$K_{\text{лок_ризик}} = \frac{d_{\text{р}(i)}}{d_{\text{кв}(i)}}, \quad (3.3)$$

де $d_{\text{р}(i)}$ – питома вага резервів, сформованих під можливі збитки від кредитних операцій i -го банку у загальній сумі таких резервів по всій банківській системі;

$d_{\text{кв}(i)}$ – питома вага кредитних вкладень i -го банку у загальній сумі кредитних вкладень по всій банківській системі.

Коефіцієнт локалізації показує відношення часток результативної ознаки до частки факторної. Якщо $K_{\text{лок_дох}(i)} < 1$, то це означає, що на банк, який розглядається припадає менше доходів порівняно з пропорційною часткою факторної ознаки (кредитні вкладення), і навпаки. У разі, якщо $K_{\text{лок_ризик}(i)} > 1$, кредитна діяльність банківської установ пов'язана з більшим ризиком, ніж це відповідає її частці кредитних вкладень.

Відображення результатів розрахованих коефіцієнтів на площині „ризик-дохід” за діючими банківськими установами станом на конкретний момент часу дозволяє зробити припущення про дію певних ризикоутворюючих чинників та оцінити зміни у поведінці банківських установ щодо прийняття ризиків.

Варто зазначити, що значення вісі ординат (y) відповідають коефіцієнту локалізації ризиків, а вісі абсцис (x) – коефіцієнту локалізації доходів. Ефективність політики з управління ризиками залежить від наближення банку до певної лінії відповідності ризиків

та доходів (чим ближче банк займає позицію до цієї лінії тим більш є виправданим кредитний ризик за умови забезпечення необхідного рівня дохідності). Пропонується розподіляти банки на такі групи залежно від їх розташування на площині „ризик-дохід”:

- 1 група – це банки з агресивною кредитною політикою, яка спрямована на максимізацію дохідності та відповідно пов’язана з високим ризиком (ці банки розташовані на графіках найвище максимально близько до лінії відповідності ризиків та доходів);
- 2 група – це група „зіркових” банків, якій відповідає високий рівень доходів та більш низький рівень ризиків (високодохідні й низькоризикові банки розміщуються нижче лінії відповідності ризиків і доходів та максимально віддалені у правий бік від початку координат);
- 3 група до цієї групи належать банки, що здійснюють переважно консервативну кредитну політику, приймаючи низький рівень ризиків та отримуючи відповідно низький дохід (розташовані на лінії відповідності ризиків і доходів та максимально близько до початку координат);
- 4 група включає банки, рівень доходів яких не здатний компенсувати високі ризики (розташовані на графіках вліво та вверх відносно лінії відповідності ризиків та доходів).

Початок 2007 року характеризується значним розсіюванням банків на площині „ризик-дохід”, більшість банків проводять виважену кредитну політику (максимально наближені до початку координат). Крім того, значна частина банківських установ розміщуються нижче лінії відповідності ризиків та доходів, що відповідає або стриманій (низькі дохідність та ризик), або найбільш ефективній (відносно великий дохід за умови низького рівня ризику) кредитній політиці.

За станом на початок 2008 року збереглася позитивна ситуація щодо розташування банків нижче лінії відповідності ризиків та

доходів, менше банків уже розміщуються над лінією близько до початку координат.

Необхідно зазначити, що в ці два періоди спостерігається найбільша відповідність ризику та доходу. Вказане доводиться тим, що побудована емпірична лінія тренду у найбільшій мірі відповідає теоретичній лінії відповідності, при чому точність взаємозв'язку є більшою за станом на 01.01.2007 р., водночас за станом на 01.01.2008 р. коефіцієнт, що пов'язує два досліджувані показники майже дорівнює теоретичному (0,91). Отже, найбільш виважену кредитну політику банки проводили в 2007 році, проте в цей період існувало більше порівняно з 2006 роком розсіювання банківських установ на площині „ризик-дохід”.

За станом на 01.01.2009 р. спостерігається ситуація щодо зміщення сукупності точок вправо відносно початку координат, при чому лише окремі банки перетнули межу значення коефіцієнту локалізації доходу 2, тобто рівня, який би перевищував значення попереднього досліджуваного періоду. Зміни розташування точок на площині дозволяють дійти висновку щодо підвищення рівня рівномірності дохідності окремих банківських установ при підвищенні ступеня ризику кредитних операцій більшості банків. Варто зазначити, що коефіцієнт лінії тренду в цей період максимально відхиляється від теоретичного (0,68), зв'язок між ризиком та дохідністю обернений, а точність цього зв'язку незначна. На нашу думку, вказане свідчить про реалізацію ризику в період негативного впливу фінансової кризи на діяльність вітчизняних банківських установ: банки, які проводили найбільш ризиковану та дохідну кредитну політику отримали значні збитки, натомість банки, діяльність яких характеризувалася як консервативна, продовжували отримувати необхідний рівень дохідності від здійснення кредитної діяльності з незначним погіршенням її ризикованості.

За станом на 01.01.2014 р. сукупність банків також розміщується правіше початку координат, однак зі зміщенням нижче лінії відповідності ризиків та доходів. Зв'язок між ризиком та дохідністю в цей період набуває додатного значення, але досить незначний. Зазначене, на думку дисертанта, означає певне вирівнювання ситуації в банківському секторі: незначний зв'язок отримується внаслідок інертності тенденцій минулого періоду з покращанням показників тих банків, які здійснюють ефективне антикризове управління.

Результати проведеного аналізу дозволили виділити такі групи чинників і показники їх кількісної оцінки дохідності та ризикованості кредитної діяльності банків України:

- макроекономічні – рівень економічного розвитку, фаза економічного циклу, напрям грошово-кредитної політики НБУ, уразливість до зовнішніх потрясінь;
- мікроекономічні – спеціалізація банківських установ, агресивність кредитних політик, рівень диверсифікації доходів, вартість банківських ресурсів, достатність капіталу.

Враховуючи необхідність математичної формалізації зазначених вище чинників для оцінки їх кількісного впливу на дохідність та ступінь ризику кредитної діяльності вітчизняних банків, пропонуємо використовувати наступні показники.

Для оцінки макроекономічних чинників:

- темпи зростання реального валового внутрішнього продукту та інфляції дозволить оцінити рівень економічного розвитку та фазу економічного циклу розвитку економіки, загальнонаціональний рівень кредитоспроможності позичальників;
- з метою оцінки напряму грошово-кредитної політики НБУ пропонуємо використовувати зміни облікової ставки;
- уразливість до зовнішніх потрясінь можна проаналізувати за допомогою показника рівня зовнішнього фінансування банківської системи України;

– для оцінки концентрації та конкуренції у банківському секторі пропонуємо використовувати індекс Херфіндаля-Хіршмана.

Аналіз праць зарубіжних вчених-економістів з питань факторів дохідності та ризикованості банківського бізнесу [124, 125] зумовив вибір показників для оцінки мікроекономічних чинників кредитних політик вітчизняних банків:

– для оцінки спеціалізації банку та його кредитної політики (агресивна, оптимальна чи стримана) показники частки кредитних та інвестиційних портфелів (нетто) у чистих активах і питома вага непроцентних доходів у їх загальній сумі (активність щодо надання банківських послуг);

– основними складовими банківських витрат, які потребують математичної формалізації, є вартість фінансових ресурсів (співвідношення процентних витрат та платних пасивів), вартість кадрових ресурсів та забезпечення виконання банківських операцій (співвідношення загальних адміністративних витрат та чистих активів), витрати на утримання основних засобів та обслуговування програмного забезпечення (частка від ділення інших витрат та вартості основних засобів в нематеріальних активах);

– оцінити загальний рівень ризику банківської діяльності дозволяє показник адекватності власного капіталу (співвідношення власного капіталу та чистих активів).

Враховуючи, що ризик та дохід знаходяться в оберненій залежності, необхідно проаналізувати вплив одних і тих самих чинників на показники дохідності та ризикованості кредитних операцій банків. Оцінка впливу чинників проводитиметься з використанням кореляційно-регресійного аналізу пакету „Аналіз даних” MS Excel. Необхідно зазначити, що для оцінки макроекономічних чинників використовуватиметься часова регресія (щоквартальний приріст показників за період 2000-2013 рр.), а для мікроекономічних – просторова (дані за всіма банківськими

установами станом на початок року з 01.01.2007 по 01.01.2014 рр.) (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності ризикованості та доходності кредитної діяльності банківської системи України від макро- та мікроекономічних чинників за період 01.01.2000-01.01.2014 рр.

Параметри регресії	Залежні змінні	
	Дохід	Ризик
Характер зв'язку	лінійний	Лінійний
Тіснота зв'язку (R^2)	0,839560647	0,737802
Значення F-критерію	6,98	20,00
Табличне значення F-критерію	4,35	4,35
Змінні	Значення коефіцієнтів при змінних у рівняннях регресії	
Зміни реального ВВП	-0,006644844	-0,00966
Темпи інфляції	незначуща змінна	незначуща змінна
Рівень концентрації та конкуренції	-0,002071276	0,0011
Облікова ставка НБУ	незначуща змінна	незначуща змінна
Залежність від зовнішніх ресурсів	незначуща змінна	незначуща змінна
Кредитна активність	0,784515503	0,588161
Забезпеченість клієнтськими коштами для кредитування	незначуща змінна	-1,28851
Залежність від процентного доходу	x	0,388155
Коефіцієнт достатності власного капіталу	4,794960884	0,629648

Дані табл. 3.7. свідчать про досить високу тісноту зв'язку між виділеними чинниками та основними параметрами, котрі характеризують якість кредитних політик банківських установ (ризик та дохід). Крім того, моделі є досить надійними. Змінні на рівні, який більше за 90%, що дозволяє дійти висновку про можливості економічної інтерпретації моделі.

Зміни реального ВВП відображають розвиток економіки держави. Саме тому темпи зростання валового внутрішнього продукту впливають на показники ризику позитивно (зі знаком „-“): по мірі покращання загальноекономічної ситуації, приросту

додаткової вартості, що створюють галузі економіки, зростають їх доходи, платоспроможність, що й зменшує ризикованість кредитних операцій банківських установ. Негативний вплив приросту ВВП на дохідність кредитних операцій можна пояснити особливостями розвитку перехідної економіки, до якої відноситься й українська. Необхідно зазначити, що в якості залежної змінної у дослідженні використано дохідність кредитного портфеля, котра розраховується як співвідношення процентних доходів до кредитного портфелі, що по суті є середньозваженою ставкою кредитування, в яку, як правило, закладаються певні ризики, в т.ч. й інфляційні. Саме тому по мірі стабілізації економічної ситуації ставки знижуватимуться, а у кризові періоди, навпаки – зростатимуть.

Відсутність значущості показника інфляції пояснюється тим, що на початку 2009 року темпи зростання резервів сягнули свого мінімуму (136% та 146% в першому та другому кварталах відповідно порівняно з рівнем попереднього кварталу) у поєднанні з відносно низькими темпами інфляції (100,5% та 105,3% за перший та другий квартали відповідно). Ця ситуація зумовлена негативним впливом кризових явищ на економіку України в цілому та банківську систему зокрема, що, по-перше, зумовило значне збільшення ризикованості кредитних операцій банків, та, по-друге, зниження темпів зростання економіки й інфляції.

Вплив рівня концентрації банківської системи за результатами проведених розрахунків не має серйозного економічного сенсу. Негативний вплив цього чинника на ризикованість (0,0011) та дохідність (-0,0021) кредитної діяльності банківських установ пояснюється причинами статистичного, а не фінансового характеру: рівень концентрації банківського ринку зменшувався та сягнув свого мінімуму в період активного входження іноземного капіталу до банківської системи (2004 рік) до початку негативного впливу світової фінансової кризи (2 півріччя 2008 року), що, як вже

зазначалося, супроводжувалося зниженням дохідності та ризикованості банківського кредитування. Відносно більші показники концентрації до 2004 року пояснювалися недостатнім рівнем конкуренції у банківській системі, а починаючи з 2008 року – визначальним впливом фінансової стійкості банківських установ на їх конкурентні позиції.

Облікова ставка Національного банку України є незначущою змінною, оскільки дохідність та ризик є більш динамічними показниками, ніж рівень ставки (змінюється один раз на півріччя чи рідше).

Залежність від зовнішніх ресурсів дозволяє визначити ризики функціонування банківської системи країни, її вразливість до зовнішніх потрясінь. Водночас значне зростання показника відбулося в 2006 році (+195%) у період скорочення показника ризикованості кредитної діяльності банківських установ, у той час як наступне збільшення показника (+172%), яке пов'язане з відтоком клієнтських коштів, припадає на кінець 2008 року, коли показник ризикованості кредитних вкладень також почав значно зростати.

Кредитна активність є досить вагомим чинником, який впливає на якість кредитного портфеля банківських установ. За результатами проведеного моделювання можна стверджувати, що найбільш дохідними, але водночас й ризиковими, є банки, котрі проводять агресивну кредитну політику; при чому кредитна активність більшою мірою впливає на дохідність, ніж ступінь ризику. Необхідно зазначити, що позитивний вплив кредитної активності на дохідність банківських установ у кризовий період пояснюється наступним: при розрахунку коефіцієнта кредитної експансії (співвідношення кредитного портфелю та загальних активів) використовувався показник чистих кредитних вкладень (за вирахуванням резервів).

Забезпеченість клієнтськими коштами для кредитування визначається за допомогою ще одного коефіцієнта кредитної

експансії (співвідношення кредитного портфеля та клієнтських коштів). При чому джерела ресурсів для банківського кредитування не здійснюють впливу на його дохідність, одночасно досить сильно впливаючи на показник ризику: найменш ризикованими є банки зі стабільною клієнтською базою щодо залучення коштів.

Залежність від процентного доходу також є досить вагомим чинником ризикованості кредитної діяльності, що доводить наявність позитивної залежності між ризикованістю та дохідністю банківських установ України протягом досліджуваного періоду. Зазначене дає змогу зробити висновки, що незважаючи на існуючі проблеми та дискусії з питань формування резервів за кредитним операціями, цей показник певною мірою все ж таки відображає рівень ризику кредитної політики українських банків, але водночас потребує додаткового дослідження.

Коефіцієнт достатності власного капіталу позитивно та досить сильно впливає на показник дохідності кредитної діяльності банківських установ: найбільш дохідними виявилися банки у період підтримання високого рівня достатності капіталу, що є наслідком підвищення ризиків у такі періоди та відповідно збільшення дохідності як середньої ставки за наданими позичками. Необхідно зазначити, що негативний вплив достатності капіталу на ризикованість кредитної діяльності банків (+0,63) можна також пояснити тим, що в умовах нестабільності банки більш активно займаються питанням збільшення їх капіталізації для покриття підвищених ризиків своєї діяльності.

Наступним етапом дослідження є виділення та статистичний аналіз мікроекономічних чинників ризику (формування резервів) та дохідності кредитних вкладень (табл. 3.8). Як видно з табл. 3.8, статистичні показники розроблених моделей, свідчать про їх адекватність та придатність до економічної інтерпретації.

Таблиця 3.8

Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності ризикованості та дохідності кредитної діяльності банківської системи України від мікроекономічних чинників за період 01.01.2011-01.01.2014 рр.

Параметри регресії	За станом на 01.01.							
	Дохід				Ризик			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Характер зв'язку	логарифмічний				Лінійний			
Тіснота зв'язку (R^2)	0,89	0,71	0,85	0,57	0,25	0,20	0,29	0,61
Змінні	Значення коефіцієнтів при змінних у рівняннях регресії							
Кредитна активність	-0,858	-0,677	-0,808	-0,361	-0,229	-0,017	н	-0,246
Інвестиційні операції	-0,009	н	н	0,017	-0,022	н	-0,099	0,168
Надання банківських послуг	-0,178	-0,628	-0,120	-0,081	0,052	-0,025	0,055	-0,155
Вартість ресурсів	0,453	-0,135	0,391	0,275	0,473	0,094	0,041	0,370
Витрати на персонал	0,154	0,478	0,125	0,113	-0,733	0,335	н	0,359
Утримання основних засобів	0,023	0,019	0,0128	х	-0,0005	0,005	-0,009	х
Адекватність власного капіталу	-0,058	0,177	н	0,039	0,037	0,032	0,151	-0,150

Умовні позначення: н – незначуща змінна, х – немає можливості розрахувати показник

Необхідно зазначити, що найбільш точно залежність між рівнем дохідності та визначеними чинниками демонструє логарифмічна функція, у той час як залежність ризикованості описується за допомогою лінійної функції. Вказане вище означає поступове зростання дохідності з певним насиченням: темпи росту дохідності кредитної діяльності не можуть досягати безкінечно великого рівня, тобто коливання дохідності є відносно меншими, ніж коливання ризикованості.

Результати проведеного моделювання доводять, що ризикованість та дохідність кредитних операцій досить пов'язані між собою, оскільки знаходяться під впливом однакових чинників. Водночас необхідно відмітити низьку точність моделей, в яких в якості залежної змінної було визначено ступінь ризику кредитних операцій банківських установ.

Зазначене дозволяє дійти висновку щодо існування певних специфічних, суб'єктивних чинників впливу на процеси формування резервів за кредитними операціями, до яких передусім необхідно віднести існування досить узагальненого механізму формування та використання резервів за кредитними операціями, котрий визначено Національним банком України, що дозволяє банкам маніпулювати методиками оцінки кредитоспроможності позичальників з метою штучного управління статистичними показниками ризику. Маніпулювання показниками резервування за кредитними операціями відбувається залежно від двох протилежних цілей: збільшення резервів (з метою мінімізації прибутку, котрий підлягає оподаткуванню) чи зменшення резервів (для максимізації прибутку та покращання якості активів для збільшення акціонерної вартості поточного періоду).

Результати проведених розрахунків дозволяють зробити наступні висновки щодо управління резервами банківських установ та прибутковістю кредитної діяльності з метою покращання позиції на площині „ризик-дохід”. У відносно стабільних умовах розвитку вітчизняної економіки банкам варто особливу увагу звернути на управління вартістю ресурсів та непроцентними витратами за умови проведення оптимальної кредитної політики. Серед перелічених чинників ризикованості та дохідності кредитної діяльності банківських установ варто відзначити загально адміністративні витрати, у т.ч. витрати на персонал, оскільки саме вони здійснюють визначальний вплив на дохідність кредитної діяльності – найбільші

ставки за позичками пропонують банки з найбільшими витратами на персонал, при чому за значимість цього чинника перевищує вартість ресурсів; крім того, значні витрати на персонал, як правило, мають банки з високим ступенем ризику кредитних операцій.

У відносно стабільних умовах інвестиційні операції не впливають на показники якості кредитної діяльності банків. Проте за умови негативного впливу світової фінансової кризи банки, які вчасно інвестували кошти в цінні папери (переважно державні), змогли збільшити рівень своєї дохідності та знизити рівень кредитного ризику за рахунок диверсифікації дохідних активів.

Отже, результати проведеного дослідження процесів управління резервами банківських установ та прибутковістю кредитної діяльності дали змогу визначити основні чинники формування якісного кредитного портфеля: макроекономічні (зростання економіки) та мікроекономічні (агресивність кредитної політики, вартість кредитних ресурсів, ефективність управління загально адміністративними витратами та фінансовою стійкістю).

РОЗДІЛ 4

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

4.1. Оцінка ефективності заходів Національного банку України при реалізації сучасної системи антикризового управління банками

Дослідження передумов виникнення та розгортання глобальної фінансової кризи 2007-2008 років засвідчило, що світове господарство являє собою багаторівневу, ієрархічну систему, яка характеризується цілісністю, взаємопов'язаністю її структурних елементів. У доповіді Світового банку «Фінансування глобального економічного відновлення» експертами організації зазначено, що після «офіційно визнаного» початку кризи у другій половині 2007 року світова фінансова система зазнала низку «стресів», що викликали глобальні дисбаланси, від яких постраждали майже всі країни світу [126].

Основна мета реалізації антикризових заходів полягає у забезпеченні фінансової стійкості, стабільності, платоспроможності банківської діяльності. Тому державне управління та нагляд за банківською діяльністю повинні забезпечувати стабільність і стійкість. Державне управління процесом вибору та реалізації антикризових заходів повинне бути скоординованим на мето-, макро та мікрорівнях з урахуванням специфічних особливостей функціонування діяльності банків, значення її для держави, зокрема участь держави в капіталі банківських установ та економіки загалом (рис. 4.1).

Провідне місце у прийнятті антикризових заходів щодо забезпечення антикризової фінансової стійкості банків в умовах циклічного розвитку фінансового ринку посідають центральні банки.

Урядові структури багатьох країн використовували стандартний набір регуляторних дій: зменшення облікових ставок і норм резервування, підвищення ліквідності фінансової системи шляхом випуску державних облігацій та прямого фінансування, розширення спектру інструментів, під заставу яких проводили рефінансування, націоналізація та рекапіталізація банків, проведення аудиту всіх комерційних та інвестиційних банків з метою виявлення проблемних активів, розширення сфери державного гарантування, створення комісії з управління нестабільними банками, до складу яких входили топ-менеджери найбільших фінансових установ [127, с. 49-50].

Таблиця 4.1

Матриця участі суб'єктів управління у процесі функціонування банківських установ та систем (складено з використанням матеріалів [128, с. 69; 129])

Органи управління	Нормальний режим функціонування	Поява перших кризових ознак	Криза
Органи законодавчої влади	x	-	X
Інститут Президентства	x	-	-
Уряд, як орган вищої виконавчої влади	x	x	X
Центральний банк, Міністерство фінансів або інші органи державної влади, що задіяні у процесі управління	x	x	X
Акціонери та керівники банківських установ	x	x	X
Міжнародні організації	x	x	X
Наглядові органи інших країн	x	x	X

До основних антикризових заходів із подолання фінансової кризи належали: розробка програм допомоги проблемним банкам, заходи щодо зміцнення систем гарантування вкладів; рекапіталізація банківських установ (табл. 4.2).

Отже, світовий досвід упровадження антикризових заходів у протидії наслідкам фінансової кризи демонструє існування різних механізмів і схем гальмування кризових явищ.

Таблиця 4.2

Антикризові заходи державних органів управління зарубіжних країн для забезпечення антикризової фінансової стійкості банків

№ пор.	Країна	Характеристика антикризових заходів
1.	Розробка програм допомоги проблемним банкам	
1.1.	США	Програма допомоги проблемним активам – TARP (Troubled Asset Relief Program) [130], у рамках якої був організований стабілізаційний фонд у сумі 700 млрд дол., кошти з якого надходили на викуп проблемних активів фінансових установ; програма для проблемних інститутів (Programs for Systemically Significant Failing Institutions) [131] для надання прямої допомоги окремим фінансовим інститутам; програма тимчасового гарантування ліквідності (the Temporary Liquidity Guarantee Program) [132], яка реалізовувалася через Федеральну компанію зі страхування депозитів – FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation) і передбачала тимчасове збільшення ліміту зі страхового покриття банківських депозитів федеральною владою з 100 тис. до 250 тис. дол; програма підтримки ринку комерційних цінних паперів, або CPFF (the Commercial Paper Funding Facility Program) [133], у межах якої ФРС США виділила 200 млрд дол. на підтримку цінних паперів, забезпечених пулом споживчих кредитів і кредитами малого бізнесу.
1.2	Німеччина, Франція, Австрія	Німеччина: створення спеціального фонду стабілізації фінансового ринку – Financial Market Stabilization Fund (Finansen market stabilisierungsfond – FMS) [133] шляхом випуску боргових зобов'язань на суму 100 млрд. дол. США. Фондом передбачалося надання гарантій для рефінансування фінансових інститутів, проведення рекапіталізації компаній, викуп проблемних активів. Франція виділила 400 млрд. євро, Австрія – 100 млрд. євро.
1.3	Великобританія	План допомоги фінансовому сектору країни, який передбачав надання достатнього обсягу ліквідних коштів на ринок [134, с. 31-36].
2.	Зміцнення довіри до банків за рахунок розвитку систем гарантування вкладів	
2.1	США	Гарантоване державою страхове покриття банківських вкладів було збільшено зі 100 до 250 тис. дол. США.
2.2	Країни ЄС	Поетапне підвищення мінімальних гарантій за приватними вкладами з 20 до 100 тис. євро до кінця 2011 року, крім цього термін виплат зменшився з трьох місяців до трьох днів.
2.3	Німеччина, Франція, Великобританія	На надання державних гарантій за міжбанківськими кредитами Німеччина виділила 400 млрд. євро, Франція – 300 - млрд. євро, Великобританія – 300 млрд. євро.
3.	Рекапіталізація банків	
3.1	США	Восени 2008 року під урядовим тиском до програми рекапіталізації були залучені дев'ять найбільших банків в обов'язковому порядку, які отримали 125 млрд. доларів. Рекапіталізація здійснювалася через придбання урядом акцій банківських установ, серед яких: Bank of America Corp, Wells Fargo, Citigroup, JPMorgan Chase & Co, Goldman Sachs, Morgan Stanley, Bank of New York Mellon Corp.

Продовження табл. 4.2

№ пор.	Країна	Характеристика антикризових заходів
3.2	Великобританія	Створений Фонд відновлення банків (FSA) у сумі 50 млрд. фунтів стерлінгів (65 млрд. євро) на придбання звичайних і привілейованих акцій. У рамках антикризового плану найбільшим комерційним та іпотечним банкам країни: Abbeu, Northern Rock, Barclays, Lloyds TS, Royal Bank of Scotland (RBS), HSBS, HBOS, а також найбільшій британській компанії, що займається фінансуванням будівельних проектів, Nationwide Building Society - було надано 25 млрд. фунтів стерлінгів в обмін на їхні привілейовані акції [134]. Урядом Великої Британії були націоналізовані: Northern Rock, Royal Bank of Scotland (RBS), Bradford & Bingley. Британський план щодо підтримки фінансового сектора через рекапіталізацію взяли за основу інші країни світу.
3.3	Німеччина	Реалізація програми рекапіталізації відбувалася в межах Спеціального фонду фінансової стабілізації – SoFFin. Фінансову підтримку одержали другий за розмірами в Німеччині приватний банк Commerzbank у розмірі 8,2 млрд. євро, баварський земельний банк BayernLB – 5,4 млрд. євро в обмін на придбання привілейованих акцій.
3.4	Бельгія, Нідерланди, Люксембург	Придбали 49% акцій бельгійсько-нідерландського банку Fortis, який здійснив «вливання» капіталу в сумі 11,2 млрд. євро.
3.5	Португалія	За програмою рекапіталізації були націоналізовані банк BPN (Banco Portugues de Negocios), а також банкам країни 2008 року було виділено 4 млрд. євро в обмін на привілейовані акції.
3.6	Іспанія	Через створений спеціальний фонд виділила 50 млрд. євро для купівлі неліквідних активів банківських установ.
3.7	Латвія	Уряд ухвалив рішення на придбання 51% участі банку «Парекс».

У цілому переваги та недоліки здійснення антикризових заходів переважно залежать від регіональних особливостей їх реалізації і від того, наскільки практичний інструментарій ув'язується з комплексом дій антикризової моделі кожної з країн.

Зазначимо, що антикризові заходи тісно пов'язані з вибором інструментів підтримки фінансової стійкості, а також встановлення взаємовідносин між регуляторними органами різних рівнів у прийнятті рішень (рис. 4.1).

Як вже було зазначено, провідне місце у розробці та використанні антикризових заходів посідають центральні банки. Протягом 2008-2009 років для забезпечення високого рівня ліквідності банків та з метою кредитної підтримки власних економік центральні банки зарубіжних країн зменшували відсоткові ставки.

Європейський Центральний банк знизив процентну ставку з 1,25% до 1%, Федеральна резервна система США – з 1% до 0,25%, Центробанк Японії – з 0,3% до 0,1%, Центробанк Канади – з 3,25% до 0,25%, Центробанк Англії – з 1% до 0,5%, Банк Швеції – з 1% до 0,5%, Нацбанк Швейцарії – з 0,5% до 0,25%.

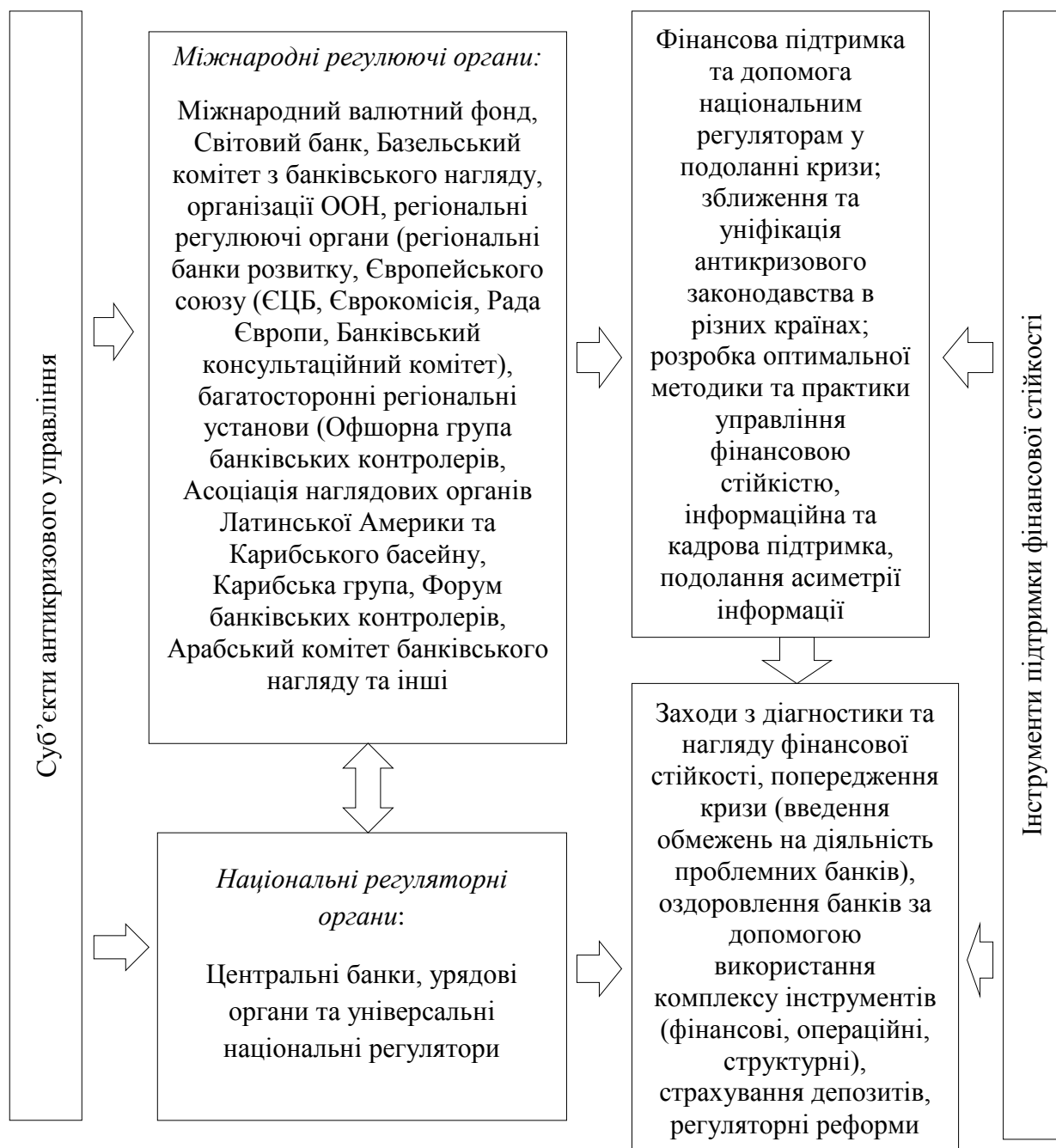

Рис. 4.1. Схема співвідношення суб'єктів антикризової управління та інструментів підтримки фінансової стійкості банків (складено на основі [136; 137; 138])

Натомість країни, які розвиваються, або які на перших етапах розвитку кризи зазнали суттєвого відтоку капіталу та девальваційного тиску на національні валюти, підвищували відсоткові ставки (Норвегія – з 1,25% до 1,5%, Росія – з 12% до 13%, Україна – з 8% до 10%, а потім у квітні 2008 – до 12%) [135, с. 14-16].

Узагальнюючи особливості антикризових заходів урядів та центральних банків різних країн, можна виділити основні напрямки, спрямовані на подолання наслідків світової фінансової кризи протягом 2008-2010 років: зміна облікової ставки, надання кредитів тимчасово неліквідним або неплатоспроможним банкам, рекапіталізація банків, реструктуризація кредитів, надання державних гарантій, участь держави в капіталі банків.

Особливу роль у забезпеченні ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків посідає Національний банк України (НБУ) як орган державного регулювання та нагляду за діяльністю банків. Тому виникає потреба у проведенні аналізу антикризових заходів, що застосовуються НБУ, оцінці їх впливу на ефективність системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Порівняльний аналіз дій антикризових заходів Центральних банків та НБУ в системі заходів державного регулювання економік свідчить про спільні риси в подоланні кризи в банківському секторі економіки (табл. 4.3).

На нашу думку, оціночні показники ефективності антикризових заходів необхідно розглядати з позиції забезпечення антикризової фінансової стійкості банківської системи в цілому (макрорівень) та тих, які забезпечують формування сукупності інструментів для випереджальної системи антикризового управління фінансової стійкості банків (мікрорівень).

Зокрема, А. В. Турбанов виділяє антикризовий механізм банківської системи, який включає: механізм підтримки ліквідності, механізм передбачення відтоку вкладників, механізм підвищення капіталізації, механізм оздоровлення банків [146, с. 20-23].

Таблиця 4.3

Порівняльний аналіз антикризових заходів зарубіжних країн та України протягом 2008-2010 рр. (узагальнено на основі [139; 140; 141])

Захід	Зарубіжні країни	Україна
Надання кредитів проблемним банкам	США (шляхом кредитування Федеральною резервною системою проблемних банків для викупу корпоративних боргів у фондів грошового ринку); Великобританія (позики для рекапіталізації під відповідне забезпечення).	Рефінансування за рахунок кредитів НБУ під заставу акцій комерційних банків
Викуп проблемних кредитів	Іспанія (за рахунок коштів заснованого урядом фонду); США (викуп державою шляхом реалізації програми TARP – іпотечні кредити, автокредити, фінансові активи, сек'юритизація проблемних карток)	Викуп неліквідних активів, які у заставі комерційних банків під кредитування житлового будівництва Державною іпотечною компанією, яка створюється для добудови житла з 70% ступенем готовності. Ліквідація або продаж новим акціонерам «нежиттєздатних» комерційних банків
Прийняття відповідних нормативно-правових актів, програм	Німеччина («План стимулювання економіки», розроблений урядом на початку 2009 року); Великобританія («британський план порятунку», оголошений у жовтні 2008 року та Закон про банківську діяльність в 2009 році); США (програма допомоги фінансовим установам TARP, запроваджена з жовтня 2008 року та програма стимулювання споживчого кредитування TALF)	Програма загальнодержавних антикризових заходів України від 20 березня 2009 року. Постанови Правління НБУ «Про додаткові заходи щодо діяльності банків» від 11.10.2008 № 319 [142], «Про здійснення діагностичного обстеження банків» від 19.02.2009 № 80 [143], «Про окремі питання діяльності банків» від 04.12.2008 № 413 [144]
Надання державних гарантій на банківські вклади	Ірландія (абсолютні гарантії за депозитами в усіх банках); Австрія (державні гарантії захисту приватних заощаджень); Нідерланди (державні гарантії за депозитними сертифікатами)	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (протягом січня-березня 2011 року виплатив відшкодування, яке отримали 1062 особи в розмірі 17,1 млн. грн.)
Рекапіталізація банків	Франція (рекапіталізація банків у сумі 41 млрд.євро); Греція (надання кредитним установам із метою рекапіталізації спеціальних державних облігацій з отриманням державою від банків забезпечення під ці облігації); Нідерланди (рекапіталізація банків)	Згідно з Програмою загальнодержавних антикризових заходів України від 20 березня 2009 року рекапіталізація банків здійснюється двома способами: а) через участь держави у їх статутних фондах; б) входженням нових акціонерів, передусім вітчизняних

З позиції В. В. Рисіна, до показників оцінювання ефективності антикризового регулювання діяльності банків віднесено рекапіталізацію банків, випуск боргових зобов'язань під гарантії уряду, купівля чи гарантування активів [147, с. 145-146].

Отже, оцінні критерії ефективності застосування антикризових заходів доцільно систематизувати за макро- і мікрорівнями (рис. 4.2, рис. 4.6).

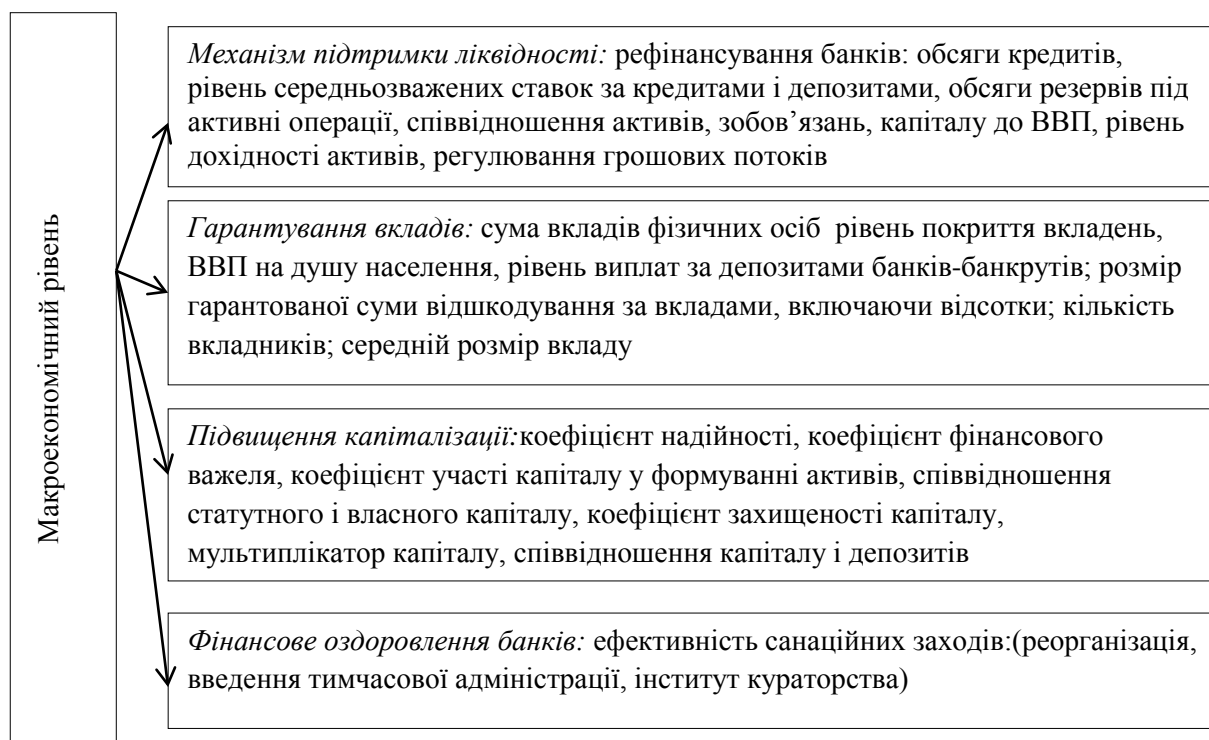

Рис. 4.2. Система оціночних критеріїв ефективності антикризових заходів на макроекономічному рівні

Одним із інструментів підтримки ліквідності банківської системи виступає регулювання нормативів обов'язкових резервів. У 2013 році НБУ двічі змінював вимоги до формування та зберігання банками обов'язкових резервів шляхом надання банкам більшої гнучкості в управлінні власною ліквідністю.

Наприклад, з 01.07.2013 року частку обов'язкових резервів, яку банки мають формувати та зберігати на окремому рахунку в НБУ, було зменшено з 50 до 40% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування. Разом з тим для уникнення підвищеної волатильності на міжбанківському кредитному ринку з 01.07.2013 року частку обов'язкових резервів, яка має зберігатися банками на початок операційного дня на кореспондентському рахунку в НБУ, було збільшено з 50 до 60 % від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний

період резервування [148]. Крім того, з метою стимулювання операцій банків на фондовому ринку з 30.09.2013 року в покриття обов'язкових резервів, що формуються та зберігаються на кореспондентському рахунку в НБУ, банкам дозволено зараховувати такі активи: придбані ними облігації внутрішніх державних позик (ОВДП), номіновані в іноземній валюті, у розмірі 10% їхньої балансової вартості у гривневому еквіваленті; придбані ними довгострокові ОВДП у національній валюті з терміном обігу (відповідно до умов первинного випуску) понад 3 600 днів у розмірі 100% їхньої балансової вартості; залишки коштів, які перебувають на рахунках банку 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках» та 1502 «Кошти банків у розрахунках», відкритих у ПАТ «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках», у розмірі 100 %.

Обсяги зазначених цінних паперів у власності банків становили: номінованих в іноземній валюті станом на 01.01.2013 року – 2,3 млрд. дол. США та 0,3 млрд. євро; станом на 01.01.2014 року – 5,9 млрд. дол. США та 0,1 млрд. євро; довгострокових облігацій у національній валюті: станом на 01.10.2013 року – 0,2 млрд. грн., станом на 01.01.2014 року – 0,33 млрд. грн. [148].

Із метою забезпечення дедоларизації економічних відносин та посилення статусу гривні як єдиного засобу платежу та заощаджень у 2013 році було двічі (з 01.07.2013 р. та з 30.09.2013 р.) збільшено нормативи обов'язкового резервування за коштами, залученими в іноземній валюті, із збереженням нульових коефіцієнтів за коштами в національній валюті. Зазначене сприяло підтримці стабільності гривні в умовах нестійкої кон'юнктури світових ринків та транскордонного руху капіталу.

Згідно зі змінами до порядку формування банками обов'язкових резервів у 2013 році було встановлено такі нормативи обов'язкового резервування за: коштами вкладів (депозитів) юридичних осіб в іноземній валюті на вимогу і коштами на поточних рахунках – 10; коштами вкладів (депозитів) фізичних осіб в іноземній валюті на

вимогу і коштами на поточних рахунках – 15; короткостроковими коштами та вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 10; довгостроковими коштами та вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 7; коштами, які залучені банками від банків-нерезидентів, міжнародних та інших організацій-нерезидентів в іноземній валюті (крім російських рублів), – 5; коштами, які залучені банками від банків-нерезидентів, міжнародних та інших організацій-нерезидентів у російських рублях, – 0 [149].

Середній розрахунковий норматив обов'язкового резервування за 2013 рік становив 3,0%, збільшившись з 2,7% у січні до 3, 4% у грудні 2013 року (за 2012 рік – 2,6%). Норматив обов'язкових резервів в абсолютному вимірі в 2013 році збільшився з 19,4 млрд. грн. у січні до 27,3 млрд. грн. у грудні. Сума коштів обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку України протягом 2013 року коливалася в межах від 5,1 млрд. грн. до 11,0 млрд. грн., а середньомісячні залишки коштів на кореспондентських рахунках банків – від 22,4 млрд. грн. до 27,1 млрд. грн.

Варто відмітити, що для збереження цінової стабільності та з метою підтримки тенденції до зменшення вартості залучення коштів, яка сформувалася наприкінці 2012 року, НБУ двічі протягом 2013 року зменшував облікову ставку (на 0,5 процентного пункту кожного разу), яка є базовою щодо інших його процентних ставок. Наприклад, з 10.06.2013 року її було знижено з 7,5 до 7,0% річних, а з 13.08.2013 року до 6,5% річних. Відповідно знижувалися і процентні ставки за постійно діючими механізмами рефінансування.

Ураховуючи збереження напруженості на ринку та прискорення інфляційних процесів, Національний банк України з 15 квітня 2014 року збільшив розмір облікової ставки з 6,5 % до 9,5 %. Разом з іншими стабілізаційними заходами Національного банку України це сприятиме підвищенню привабливості банківських депозитів, а також позитивно вплине на кон'юнктуру валютного ринку України [150].

Процентну ставку за забезпеченими кредитами рефінансування овернайт було знижено двічі (на 0,50 п.п. кожного разу) з 8,50 % річних до 7,50 % річних.

Середньозважені процентні ставки за тендерними кредитами та операціями прямого репо (розрахунково) знизилися до 6,50 % річних та 6,52 % річних у грудні 2013 року порівняно з 7,50 % річних та 7,62 % річних у грудні 2012 року відповідно.

Процентна ставка за стабілізаційними кредитами у грудні 2013 року становила 8,5 % річних (у листопаді 2012 року – 9,5 % річних). У цілому середньозважена ставка за всіма інструментами рефінансування знизилася з 7,66% річних у січні до 7,13 % річних у грудні 2013 року [148].

Відповідно зі зміною облікової ставки в першому кварталі 2014 року НБУ збільшив процентні ставки за своїми інструментами постійної дії, а саме: за кредитами рефінансування овернайт під забезпечення державними цінними паперами – з 7,5 % до 14,5 %; за депозитними сертифікатами Національного банку України овернайт – з 1,5 % до 4,5 %. Водночас такий захід ужито в контексті вдосконалення засад проведення НБУ процентної політики та її наближення до найкращого світового досвіду. Адже так запроваджено симетричний відносно рівня облікової ставки коридор процентних ставок овернайт із діапазоном +/-5% [148].

Для стимулювання кредитної діяльності банків НБУ активно проводив операції з рефінансування банків. Їхній загальний обсяг у 2013 році становив 71,5 млрд. грн., у тому числі операції прямого репо з державними облігаціями України – 36,0 млрд. грн., або 50,3 %.

У 2013 році було проведено шість позачергових тендерів із підтримання ліквідності банків, з яких п'ять тендерів – з оголошенням розширеного переліку застави із терміном користування кредитом до 360 днів. За їхніми результатами було надано кредити на суму 7,7 млрд. грн. із середньозваженою процентною ставкою 6,84% річних. На одному позачерговому тендері під забезпечення державними облігаціями України із

терміном користування кредитом до 38 днів було надано 2,0 млрд. грн. за середньозваженою процентною ставкою 6,50% річних (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Динаміка операцій рефінансування банків за період за період
2011-2013 рр. (складено за матеріалами [148,151])

Показники	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	млн. грн.	у % до загальної суми	млн. грн.	у % до загальної суми	млн. грн.	у % до загальної суми
Загальний обсяг операцій,	28829,2	100,0	97554,3	100,0	71408,2	100,0
з них:						
через операції прямого репо	23601,5	81,9	56662,0	58,0	35970,7	50,3
кредити, надані шляхом проведення тендеру	3224,6	11,2	11948,9	12,3	13770,4	19,3
через механізм постійно діючої кредитної лінії рефінансування овернайт	2003,2	6,9	28583,4	29,3	19770,4	27,7
шляхом надання стабілізаційних кредитів	X	X	400,0	0,4	1958,0	2,7
Повернено кредитів	29518,5	X	93588,6	X	70506,4	X

За 2013 рік банки повернули заборгованість за наданими Національним банком України кредитами на суму 70,5 млрд. грн., із неї достроково 25,3 млрд. грн.

Вважаємо за доцільне також акцентувати увагу на тому, що з метою нівелювання емоційних чинників поведінки вкладників, забезпечення завчасного проведення розрахунків та стабілізації діяльності банківської системи було вжито заходів щодо розширення підтримки ліквідності банків. У цьому контексті Національний банк України на початку 2014 року запровадив певні заходи.

1. У лютому запровадив додаткові спеціальні механізми підтримки ліквідності банків, які мають відтік депозитів, зокрема, у межах дії стандартних монетарних процедур запроваджено механізм оперативного підтримання ліквідності банків. Цей механізм передбачає проведення позачергових тендерів із підтримання

ліквідності банків, які мають відтік строкових вкладів (депозитів) фізичних осіб на термін до 360 днів [152].

Також було запроваджено механізм надання кредитів банкам для збереження їх ліквідності, згідно з яким банки можуть звернутися до Національного банку України на індивідуальній основі за підтримкою ліквідності за умов зменшення на 2 % за останні п'ять робочих днів (до дати звернення банку) обсягу вкладів фізичних та юридичних осіб. Такий кредит надається також на термін до 360 днів [153 (втрата чинності від 31.05.2014 р.)];

2. Скасував окремі обмеження на отримання кредитів рефінансування. Зокрема, з кінця грудня 2013 року (з невеликою технічною перервою наприкінці лютого – початку березня) надання Національним банком України кредитів рефінансування не обмежувалося 50 відсотками розміру регулятивного капіталу банку – ця норма діяла до 01.05.2014 року; з 21 лютого 2014 року скасовано обмеження щодо кількості можливих звернень банків за кредитами рефінансування овернайт.

3. Ужив заходів щодо посилення прозорості та забезпечення рівних умов доступу до кредитів рефінансування. Починаючи з березня 2014 року, регуляторні операції максимально концентруються на тендерних механізмах з одночасною мінімізацією операцій, які здійснюються за ініціативою банків. У цьому контексті було припинено здійснення операцій репо, що ініціюються банками.

Збільшуючи можливості для банків щодо підтримки їх ліквідності, Національний банк України одночасно вживав заходів щодо підвищення внутрішньої вартості гривні, стимулюючи тим самим банки більш активно працювати над відновленням депозитної бази та якомога швидше повертати кредити рефінансування. У цьому контексті Національний банк України: встановив штрафну вартість підтримки ліквідності (на рівні потрійної облікової ставки) у межах зазначених вище додаткових спеціальних механізмів підтримки ліквідності банків (за механізмом оперативного підтримання ліквідності банків з 14 квітня 2014 року кредити надаються за

подвійною обліковою ставкою); починаючи з березня проводив чергові тендери без оголошення відсоткової ставки з метою визначення ринково обґрунтованого рівня вартості кредитів рефінансування [154].

Із метою регулювання ліквідності банків Національний банк України протягом 2013 року проводив розміщення своїх депозитних сертифікатів. Для встановлення меж коридору процентних ставок овернайт НБУ із середини червня 2013 року започаткував розміщення депозитних сертифікатів овернайт.

Упродовж 2013 року було оголошено 1 366 тендерів, за результатами яких розміщено депозитні сертифікати на загальну суму 270,4 млрд. грн. (у 2012 році – 16,7 млрд. грн.). Номінальна вартість одного депозитного сертифіката дорівнювала 1 000 тис. грн. Середньозважена процентна ставка за випущеними в обіг депозитними сертифікатами у 2013 році становила 2,05 % річних (у 2012 році – 2,62 % річних). У 2013 році було достроково погашено депозитні сертифікати на суму 6 млн. грн. [148].

Варто зазначити, що до антикризових заходів, які забезпечують фінансову стійкість банків належить система регулювання грошового ринку. У цьому аспекті великої уваги заслуговують тенденції, що спостерігаються на валютному ринку. Дослідження курсової динаміки дає підстави стверджувати, що внутрішні валюти або валюти за зовнішньої конвертацією, до яких належить гривня, мають тенденцію до стрімкого знецінення за основними причинами: пропозиція валюти на внутрішньому ринку є зовнішнім чинником, практично не пов'язаним із динамікою попиту на неї; країни з внутрішніми валютами або валютами зовнішньої конвертації зазвичай мають нерозвинуті фінансові ринки; національна валюта значно поступається іноземній за рівнем ліквідності, тому власники валюти намагаються її притримувати, створюючи її дефіцит на внутрішньому ринку [155, с. 3].

Оскільки регулювання попиту і пропозиції на валюту здійснюється за рахунок валютних резервів, то протягом 2013 року їх обсяг суттєво зменшився (рис. 4.3).

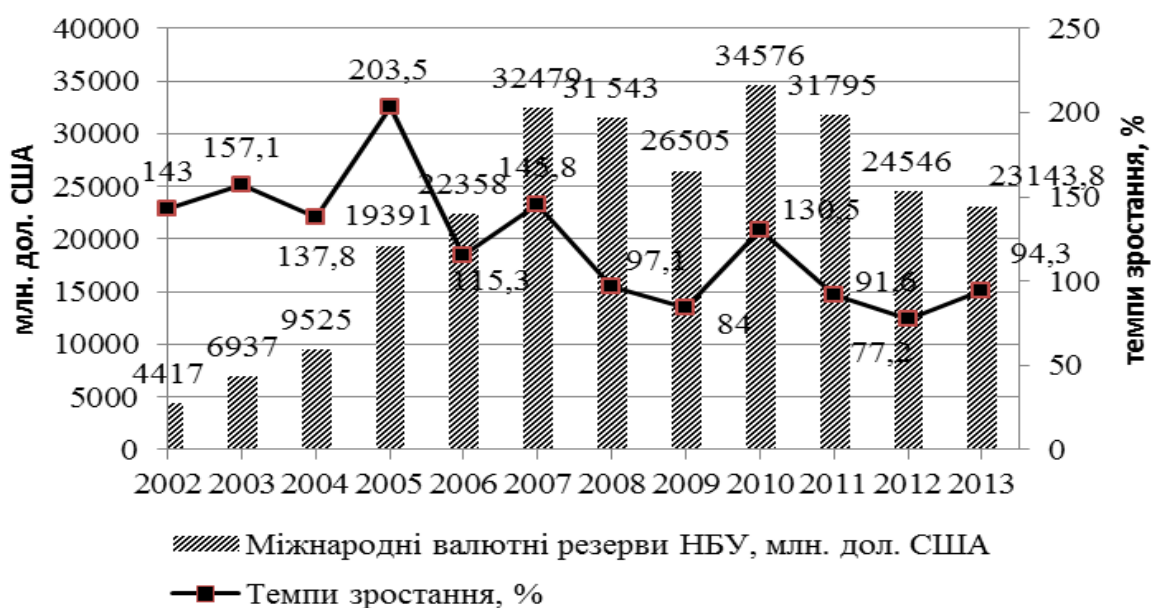

Рис. 4.3. Динаміка міжнародних резервів НБУ за період 2002-2013 рр. (розраховано за матеріалами [148; 156; 157, с. 104])

Аналізуючи зазначену тенденцію, експерти неодноразово наголошували на тому, що гривню необхідно девальвувати з метою скорочення обсягів інтервенцій та зменшення негативного сальдо торговельного балансу [156].

Міжнародні золотовалютні резерви України станом на 01.01.2014 року становили 20,4 млрд. дол. США і зменшилися за рік на 4,1 млрд. дол. США, або на 16,8 %.

Основними чинниками їхнього зменшення були платежі Уряду України на загальну суму, еквівалентну 6,6 млрд. дол. США, платежі з погашення зобов'язань перед МВФ на суму, еквівалентну 5,7 млрд. дол. США, та продаж Національним банком України іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України на суму, еквівалентну 4,3 млрд. дол. США.

Основними джерелами поповнення міжнародних резервів у 2013 році були надходження на користь Державної казначейської служби України коштів від розміщення державних зобов'язань в іноземній

валюті на суму, еквівалентну 11,6 млрд. дол. США, та купівля іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України в обсязі 1,1 млрд. дол. США.

Основною метою управління міжнародними резервами було забезпечення оптимального співвідношення їхньої захищеності, ліквідності та дохідності.

У 2013 році відношення міжнародних резервів до ВВП становило 16,7 %, тоді як у загальносвітовій практиці це відношення вважається нормальним на рівні 8 %, тобто резерви НБУ практично у 2 рази перевищують середньосвітовий нормальний рівень. Проте це не означає, що Україні не варто збільшувати міжнародні резерви. Адже, за оцінками експертів МВФ, необхідним для країни є рівень міжнародних резервів, що становить 22-25 % від ВВП [158, с. 42].

Отже, в умовах нестабільності світових валютних ринків міжнародні резерви стають важливим інструментом антикризового управління, оскільки саме через них реалізується внутрішній зв'язок стану національного валютного ринку і стану економіки та забезпечується суто економічне регулювання валютних відносин.

Зазначимо, що доларизація в Україні залишається системною проблемою вітчизняної економіки. Поява цього явища була зумовлена високим рівнем інфляції, стрімкою девальвацією національної грошової одиниці та зменшенням її купівельної спроможності на початку 1990-х років. Унаслідок цих негативних явищ національні гроші перестали виконувати деякі свої функції.

Доларизація, як свідчить вітчизняна практика, негативно впливає на стан грошово-кредитної системи країни, оскільки знижує ефективність монетарних важелів регулювання грошового обігу.

Нині в Україні фактично сформувалася бівалютна грошова система, управління якою є проблематичним для Національного банку України. Зокрема, вітчизняна грошова маса на сьогодні складається з двох частин: гривневої та доларової.

Обсяг готівкових доларів оцінюється фахівцями НБУ в суму 50 млрд. доларів США [159]. Отже, доларова маса в перерахунку на

вітчизняну валюту становить 50 % гривневого агрегату М2. У 2013 році рівень фінансової доларизації зменшився до 27,4 % порівняно з 31 % у 2011 р. (таблиця 4.5).

Таблиця 4.5

Динаміка обсягів депозитів та рівня доларизації в Україні
за 2007-2013 рр.

Показники	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Депозити, залучені депозитними корпораціями, млн. грн.	283 875	359 740	334 953	413 851	491 756	534 280	669 974
Темп приросту, %	52,7	26,7	-6,9	23,6	18,8	9,2	25,2
У національній валюті, млн. грн.	192297	201 835	173 091	239918	280 440	298 728	421754
Темп приросту, %	67,0	5,0	-14,2	38,6	16,9	6,3	41,18
В іноземних валютах, млн. грн.	91 577	157 905	161 862	173933	211 316	235 552	248 220
Темп приросту, %	29,3	72,4	2,5	7,5	21,5	13,2	5,4
Рівень доларизації (депозити в іноземних валютах/ до М2),%	23,4	30,8	33,4	28,8	31,0	32,4	27,4

Високий попит на іноземну валюту всередині країни зумовлений кількома чинниками. Одним із них є низький рівень монетизації вітчизняної економіки. У 2012 р. відношення М2 до ВВП становило 47,1%, що на 2,5% менше, ніж у 2010 році.

При цьому відмітимо, що у 2013 році рівень монетизації економіки значно зріс і склав 62,5 % (рис. 4.4).

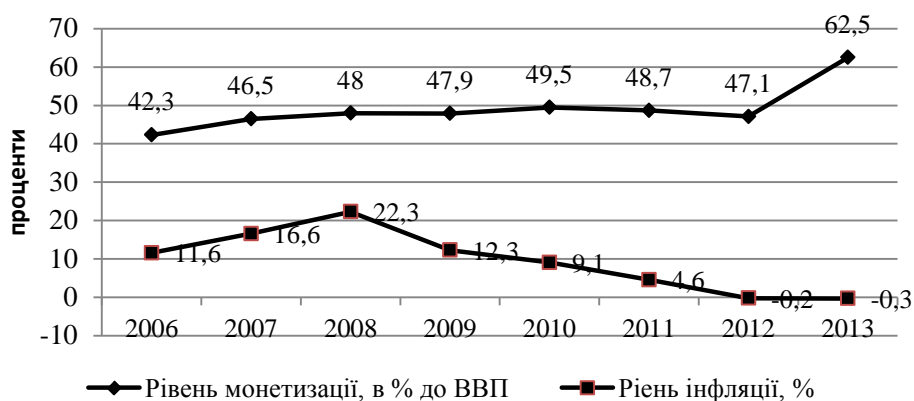

Рис. 4.4. Динаміка рівня монетизації економіки та рівня інфляції у 2006-2013 рр. (розраховано за матеріалами [148; 157])

Дефіцит грошових коштів, у тому числі й готівкових, тісно пов'язаний із доларизацією. Як свідчить практика, це суттєво

обмежує можливості для інвестицій і виводить значну частину національного господарства зі сфери впливу та регулювання національної грошово-кредитної і податкової політики.

Наступним антикризовим інструментом виступає система гарантування вкладів. В Україні функціонує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Однією з важливих подій 2012 року стало прийняття Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [160]. Представлений закон суттєво змінив функції Фонду, надавши повноваження для виведення неплатоспроможних банків із ринку, зокрема: здійснювання функції щодо тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможних банків через його уповноважену особу; прискорення процесу прийняття рішень виведення банку з ринку та скорочення терміну виплат відшкодування за вкладами неплатоспроможних банків.

Аналізуючи діяльність Фонду, варто звернути увагу на те, що повернення коштів переважною більшістю вкладників у межах гарантованого розміру відшкодування протягом 2013 р. не змінювалося. Основні фінансово-економічні показники системи гарантування вкладів фізичних осіб наведено в таблиці 4.6.

Таблиця 4.6

Фінансово-економічні показники системи гарантування вкладів фізичних осіб за період з 2011-2013 рр. (складено за матеріалами [161])

Показники	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Загальна сума вкладів фізичних осіб, млн. грн.	282596,9	338496,8	402 615,50
Сума можливого відшкодування за рахунок коштів Фонду (страхова відповідальність), млн. грн.	160617,3	201270,3	245 515,20
Відношення страхової відповідальності Фонду до загальної суми вкладів за системою гарантування, %	56,8	59,5	61
Кількість вкладників в учасниках гарантування, тис. осіб	35007,8	44428,9	47,5
Частка вкладників, кошти яких повністю застраховані Фондом, %	99,2	99,5	99,4
Максимальний розмір страхового відшкодування на одного вкладника в кожному банку (сума гарантування), грн.	150000	200000	200 000
Ставка регулярних зборів за рік, %	0,5	0,5	0,5
Рівень капіталізації Фонду, %	3,0	3,0	3,0

Наголосимо, що Фондом розроблено «Стратегію розвитку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на 2013-2017 рр.», яка передбачає основні пріоритети розвитку ФГВФО зокрема та системи гарантування вкладів фізичних осіб в цілому з метою захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків [162].

Основним завданням Стратегії є наближення не пізніше ніж до кінця 2017 року діяльності Фонду до положень Основних принципів ефективних систем страхування депозитів, погоджених Базельським комітетом із банківського нагляду разом із Міжнародною асоціацією страховиків депозитів у червні 2009 року. Стратегія також ураховує найкращий світовий досвід, зокрема положення Директиви Європейського Союзу № 94/19/ЄС «Щодо схем гарантування депозитів» від 30 травня 1994 року [163] та Директиви № 2009/14/ЄС від 11 березня 2009 року, що вносить зміни до Директиви 94/19/ЄС про програми гарантування депозитів щодо рівня покриття та затримки у виплаті.

Досягнення основного завдання Стратегії супроводжуватиметься імплементацією таких груп напрямів.

Поточний інституційний розвиток Фонду: опрацювання та вдосконалення механізмів ефективного виведення неплатоспроможних банків з ринку з урахуванням найкращої світової практики, розробка методів проведення експрес-оцінювання ймовірності виведення проблемних банків із ринку; удосконалення інформаційних систем, модернізація технологічного парку; підвищення кадрового потенціалу та впровадження дієвої системи корпоративної культури; забезпечення фінансової стійкості системи гарантування вкладів фізичних осіб; запровадження нових технологій проведення виплат відшкодування вкладникам неплатоспроможних банків, зокрема автоматизованої систем виплат відшкодувань

вкладникам із використанням технологій Національної системи масових електронних платежів; забезпечення параметрів системи гарантування вкладів із потребами суспільства; зв'язки з громадськістю та фінансова просвіта населення; мінімізація операційних ризиків.

Концептуальні питання, які потребують опрацювання в середньостроковій перспективі, а також суттєвого вдосконалення інституційного потенціалу Фонду: покриття гарантією Фонду коштів на рахунок малого бізнесу, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, депозитів у банківських металах (приведення діяльності Фонду до вимог принципу 9 «Покриття» Основних принципів); запровадження повноцінної системи розрахунку регулярних зборів на основі оцінювання ризиків банку (приведення діяльності Фонду до вимог принципу 11 «Фінансування» Основних принципів); удосконалення повноважень Фонду в частині механізмів та процедур при роботі з активами неплатоспроможних банків при виведенні їх з ринку.

Наступним антикризовим інструментом є підвищення рівня капіталізації банків. Капітальна база банків виступає підґрунтям для оцінювання антикризової фінансової стійкості банківської діяльності.

Варто відмітити, що під час останньої фінансової кризи регулятором були прийняті певні заходи щодо підвищення капіталізації банків, зокрема: установлення для банків значення нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу в розмірі 120 млн. грн. та вимоги до банків, регулятивний капітал яких є меншим від встановленого значення, щодо збільшення його до необхідного розміру в термін до 01.01.2012 р.; урахування в регулятивному капіталі коштів, залучених на умовах субординованого боргу в іноземній валюті за офіційним курсом гривні Національного банку України, встановленим на звітну дату; надання права банкам, термін діяльності яких становить менше одного року, залучати кошти на умовах субординованого боргу; установлення максимального значення процентної ставки за залученими коштами на умовах субординованого

боргу (з урахуванням комісії, неустойки та інших зборів, установлених відповідними договорами) [164].

На сьогодні рівень капітальної бази вітчизняної банківської системи демонструє тенденцію до зростання (рис. 4.5).

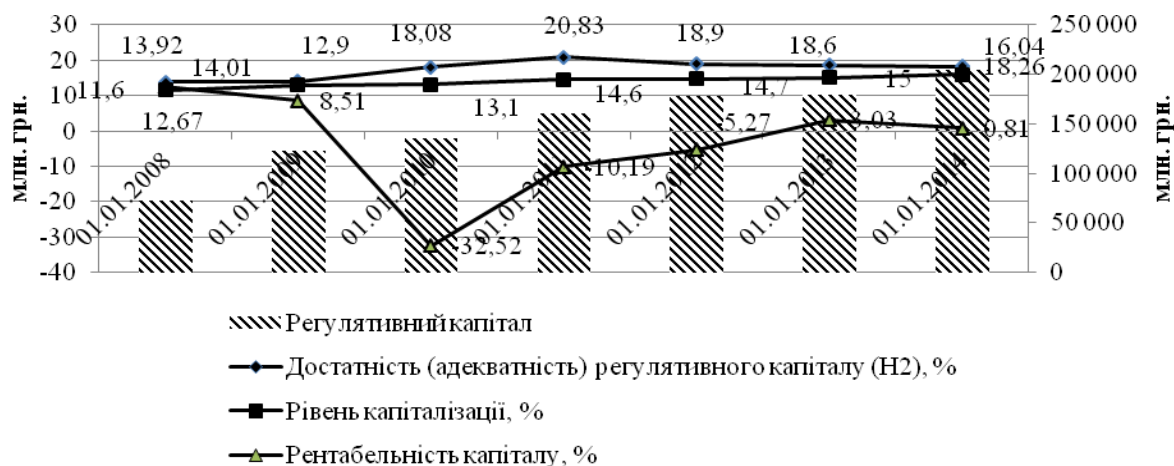

Рис. 4.5. Динаміка основних показників рівня капіталізації банків за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр. (розраховано за матеріалами [165])

Як свідчать дані рис. 4.5, рівень капітальної бази постійно зростає, зазначене викликано регуляторними діями Національного банку України. На неналежному рівні залишається показник рентабельності капіталу банків, але це пов'язано з низькою прибутковістю банківської діяльності.

Капітал банків України за 2013 рік збільшився на 13,7 %, або на 23,3 млрд. грн. (за 2012 рік - на 8,9 %) і на кінець року становив 192,6 млрд. грн. Питома вага капіталу в пасивах банків на 01.01.2014 року становила 15,1 % і порівняно з початком року практично не змінилася. Статутний капітал за 2013 рік зріс на 5,7 % (на 10,0 млрд. грн.) до 185,2 млрд. грн., що підвищило рівень капіталізації банківської системи (табл. 4.7).

За 2013 рік частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України зменшилася на 5,5 процентного пункту до 34,0 %. На 01.01.2014 року іноземний капітал в Україні було представлено 26 країнами. Найбільші частки в загальній сумі іноземного капіталу

мали Кіпр – 31,8 %, Російська Федерація – 30,7 %, Австрія – 12,3 %. Регулятивний капітал банків зріс за 2013 рік на 14,6 % (на 26,1 млрд. грн.) до 205,0 млрд. грн. в основному за рахунок збільшення внесків за незареєстрованим статутним капіталом (на 14,6 млрд. грн.) та статутного капіталу (на 9,8 млрд. грн., або на 5,6 %).

Таблиця 4.7

Структура банків за розміром капіталу у 2012-2013 рр.
(розраховано за матеріалами [166])

№ пор.	Розмір капіталу банку	01.01.2013		01.01.2014	
		Кількість банків	Питома вага, %	Кількість банків	Питома вага, %
1.	До 50 млн. грн.	-	-	2*	1,1
2.	Від 50 до 120 млн. грн.	1	0,5	1	0,6
3.	Від 120 до 180 млн. грн.	63	35,0	60	34,1
4.	Від 180 до 240 млн. грн.	23	12,8	23	13,1
5.	Більше 240 млн. грн.	93	51,7	90	51,1
6.	Усього діючих банків	180	100,0	176	100,0

* У банках було призначено тимчасові адміністрації

Протягом 2013 року відбулися зміни у структурі регулятивного капіталу. Зокрема, на 01.01.2014 р. частка статутного капіталу (складова основного капіталу) у структурі регулятивного капіталу зменшилася з 68,3 до 65,7 %.

Натомість частка субординованого боргу (складова додаткового капіталу) в регулятивному капіталі зросла з 11,0 до 11,4 % на 01.01.2014 року, а частка внесків за незареєстрованим статутним капіталом (складова основного капіталу) – до 5,5 % (на 01.01.2013р. – 0,3 %).

Рівень адекватності регулятивного капіталу банківського сектора за 2013 рік збільшився до 18,26 % (станом на 01.01.2013 р. – 18,06 %).

Основними проблемами на сьогодні щодо підвищення рівня капіталізації банків є реалізація у вітчизняній практиці нових стандартів – Базель III. Перегляд Базельських стандартів розпочався ще у 2005 р., але поштовхом для посилення регулювання стала криза. Нові норми передбачають загальне підвищення капіталізації банків,

поліпшення якості капіталу, підвищення якості капіталу, буфери капіталу, упровадження короткострокових і середньострокових нормативів ліквідності та нормативу боргового навантаження, проциклічне регулювання [167].

Варто відмітити, що в системі антикризових інструментів важливе місце посідають чинні підходи до фінансового оздоровлення банків.

Одним із таких заходів є рекапіталізації банків. Низький рівень фінансового розвитку, повільне економічне зростання, а також нестабільність фінансової системи є наслідками високого рівня державної власності у фінансовому секторі, зокрема банківському [168].

В Україні рекапіталізація проходила так: збільшення капіталу банку, яким керує тимчасова адміністрація, здійснювалося шляхом проведення відкритого аукціону, до якого запрошувалися потенційні інвестори, у тому числі разом із державою. Рекапіталізація за участі держави застосовувалася до тих установ, які мають ознаки системності. Уряд бере участь у рекапіталізації банку в разі, коли він разом з іншим інвестором отримує частку в капіталі банку не меншу ніж 75% + 1 акція в обмін на ОВДЗ, з подальшим викупом цих облігацій НБУ. Перед додатковою емісією акцій капітал банківських установ може бути зменшений до рівня регуляторного капіталу, що фактично призводить до зменшення частки наявних інвесторів.

У рекапіталізований банк призначається урядом адміністратор, який здійснює функції з управління установою, проводить її санацію. Передбачається, що після певного періоду часу рекапіталізований банк може бути проданий іншим інвесторам, а гроші, що надійдуть від продажу, передаються НБУ в рахунок зворотного викупу ОВДП [168].

Для здійснення рекапіталізації банківських установ було прийнято законодавчу і нормативну базу, зокрема Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів

країни» (№ 639-VI від 31.10.2008) [169], постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку участі держави у капіталізації банків» (№ 960 від 04.11.2008) [170].

Із початку фінансової кризи держава була основним джерелом «вливань» капіталу в банківську систему. Рекапіталізація банків була однією з основних антикризових заходів держави. Протягом 2008–2011 років на рекапіталізацію приватних банків в Україні було витрачено 25,8 млрд грн. (близько 2,3% ВВП). ПАТ АТ «Родовід Банк» отримав 12,3 млрд грн., відповідно ПАТ АБ «Укргазбанк» – 9,3 млрд. грн., ПАТ АТ «Акціонерний комерційний банк «Київ»» – 3,6 млрд. грн. [171; 172].

За даними НБУ, в Україні діє два банки, 100% статутного капіталу яких належить державі: ВАТ «Державний ощадний банк України» і ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України».

За підсумками 2013 року, державні банки входять до п'ятірки найбільших банків України за обсягами власного капіталу, активів, зобов'язань і фінансового результату банків.

Відносно ПАТ АТ «Родовід Банк» прийнято рішення щодо створення на його базі санаційного банку, завданням якого є проведення роботи з активами державних банків і банків, у капіталізації яких узяла участь держава, спрямованої на максимізацію надходжень від повернення цих активів. Зазначене рішення ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 року № 880-р «Про утворення санаційного банку» і постановою Правління Національного банку України від 23.12.2011 року № 471 «Про затвердження Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним» [173; 174].

Отже, рекапіталізацію банків як форму державного регулювання фінансового ринку було спрямовано на підтримання стабільності банківської системи, забезпечення прав кредиторів і вкладників.

Відсутність чіткої програми подальшого управління рекапіталізованими банками не сприяло їхньому швидкому оздоровленню та виведенню з державного сектора. З цією метою у 2012 р. уже закладено правові основи для виходу держави зі статутного капіталу рекапіталізованих банків, зокрема ухвалено Закон України «Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких узяла участь держава» від 15 березня 2012 р. № 4524-VI [175].

Виходячи з досвіду рекапіталізації, яка відбувалася під час кризи 2008–2009 рр., та з точки зору реалій української економіки є актуальним визначення стратегії державної участі в банківській системі, меж доцільності цієї участі, критеріїв входження держави в капітал банків, а також розроблення програми щодо виходу держави з капіталу таких банків.

В Україні досвід порятунку проблемних банків іде в руслі світових тенденцій, проте має свої особливості. Насамперед це стосується широкого запровадження тимчасової адміністрації.

Ефективність роботи тимчасової адміністрації була оцінена у трьох банківських установах із 22, зокрема у Промінвестбанку, АКБ «Національний кредит» та ТОВ «Західінкомбанк», де вдалося відновити нормальне функціонування за рахунок залучення ресурсів інвесторів та акціонерів (додаток Б, таблиця Б1).

Три великі банки – Родовід банк, Укргазбанк та банк «Київ» – утрималися не стільки завдяки діяльності тимчасових адміністраторів, як за рахунок державних коштів.

Зазначимо, що на основі реалізації кредитної програми stand-by України та Міжнародного валютного фонду Національний банк України може в 2014 році надати до 15 мільярдів гривень кредитів Фонду гарантування вкладів або викупити на цю суму державні облігації, випущені урядом для фінансування ФГВФО або рекапіталізації банків. До цього передбачається отримати інформацію про незалежне діагностичне дослідження 35 найбільших банків і їх

бізнес-плани, зокрема про шляхи докапіталізації до 2016 року, якщо така необхідна [176].

До оцінних критеріїв антикризових заходів на мікрорівні варто віднести: систему управління проблемними активами, внутрішні нормативи та ліміти, реорганізація банків за власною ініціативою, спеціальні заходи, розробку та ефективність антикризових програм (рис. 4.6).

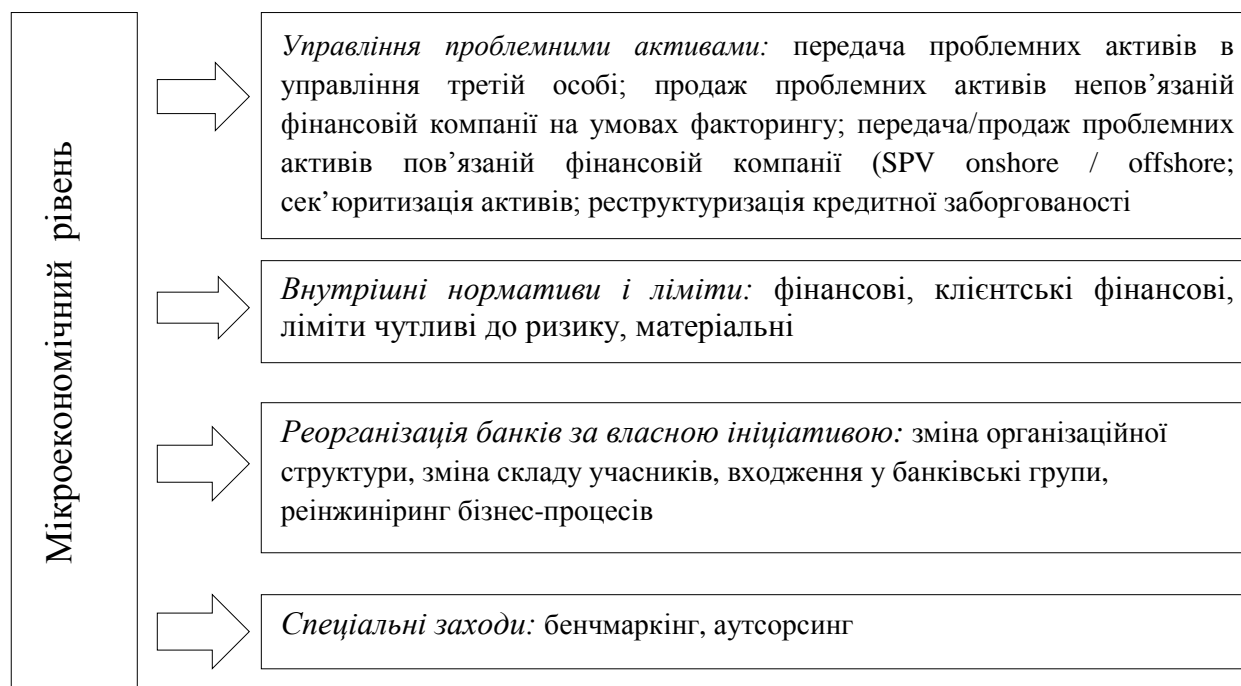

Рис. 4.6. Система оцінних критеріїв мікроекономічних антикризових заходів

Наявність проблемних активів негативно впливає на регулятивний капітал банків, стримуючи поживлення кредитування економіки. Зазначене суттєво перешкоджає стимулюванню економічного зростання та підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Активізація ризикованого банківського кредитування та розширення спектру кредитних продуктів у 2006–2007 роках спричинили негативні зміни в структурі кредитно-інвестиційних портфелів банків у 2008-2009 роках та високі кредитні ризики впродовж 2010 року (рис. 4.7).

Частка проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля вітчизняних банків становила у 2008 р. становила 1,3%, а у 2010 р. зросла майже у 10 разів і сягнула рівня 10,7 %, що в абсолютному вимірі становить 77,3 млрд. грн. На сучасному етапі спостерігається тенденція до зменшення простроченої заборгованості при збільшенні кредитного портфеля банків.

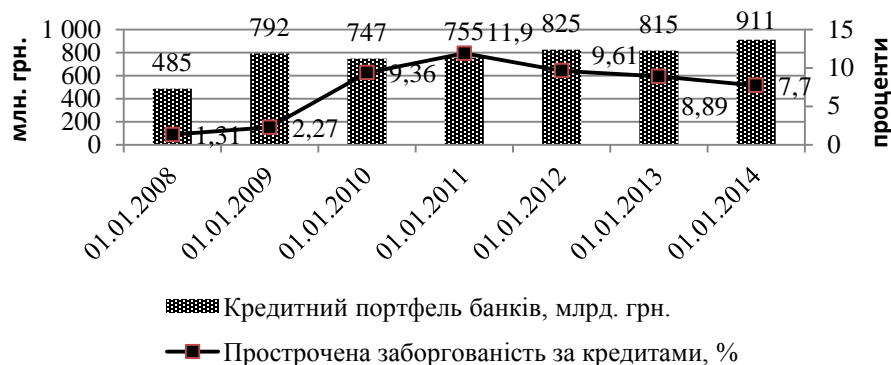

Рис. 4.7. Динаміка кредитного портфеля та проблемних кредитів банків України станом на 01.01.2008 – 01.01.2014 рр. (розраховано за матеріалами [165])

Зазначимо, що високі кредитні ризики зумовлюють значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями та свідчать про низький рівень рентабельності активів і капіталу банків (рис. 4.8).

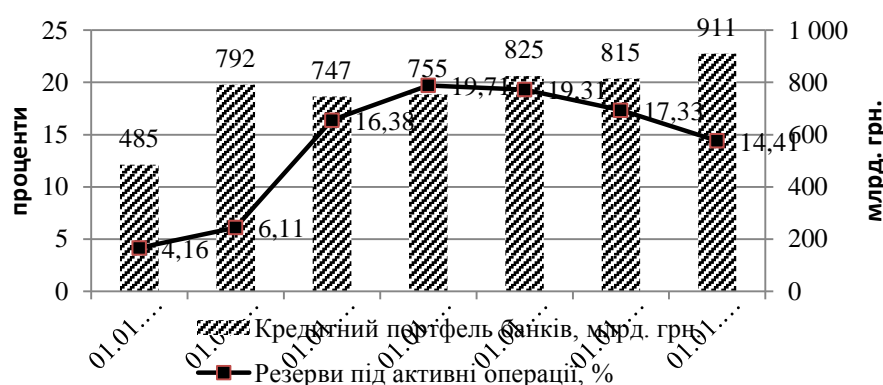

Рис. 4.8. Динаміка кредитного портфеля та резервів під активні операції банків України станом на 01.01.2008 – 01.01.2014 рр. (розраховано за матеріалами [165])

Відношення обсягу резервів під активні операції банків до обсягу наданих кредитів у 2009 - 2010 рр. зросло з 6,1 до 18,2 %, а

рентабельність капіталу різко знизилася з 8,51 до (–) 14,59 % відповідно, причиною такого явища стали значні фінансові збитки банків.

Із метою урегулювання процесів формування та використання резервів під активні операції було прийнято «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [108].

Відповідно до даного положення, оцінювання ризику за кредитними операціями може здійснюватися на індивідуальній основі та за групою фінансових активів. Оцінювання ризику за кредитними операціями на індивідуальній основі здійснюється: за кредитами, наданими юридичним особам (крім банків); за кредитами, наданими фізичним особам, що належать до суттєвих фінансових активів; за коштами, розміщеними в інших банках; за кредитами, наданими банкам.

Оцінювання ризику за групою фінансових активів полягає в тому, що банк має право об'єднувати фінансові активи, які не є суттєвими, у групи фінансових активів та оцінювати ризик за ними на портфельній основі.

До фінансових активів, які не є суттєвими, належать кредити, надані фізичній особі – суб'єкту підприємницької діяльності, та кредити на поточні потреби, надані фізичній особі, загальна сума боргу за якими щодо одного чи декількох договорів про надання кредиту не перевищує 50 000 гривень. Не включається до групи фінансових активів той актив, який виник унаслідок заміни активу [108].

До основних чинників, що викликають потребу в удосконаленні системи управління проблемними активами, виступають методологічні, регламентувальні, організаційні та фінансово-бухгалтерські, характеристики яких наведено у додатку Б, таблиця Б2. Підходи до управління проблемними активами можна розглядати

як зовнішні та внутрішньобанківські. Внутрішньобанківські методи управління проблемними активами пов'язані з виникненням у банку простроченої кредитної заборгованості, що в основному пов'язано з її реструктуризацією. Узагальнивши основні підходи до реструктуризації кредитної заборгованості у вітчизняній практиці, їх можна звести до наступних: введення кредитних канікул, зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну, пролонгація кредиту, конверсія, анулювання пені та штрафів, зниження процентної ставки.

Якщо внутрішньобанківські заходи не виправляють ситуації, то застосовують зовнішні. Порівняльна характеристика зовнішніх методів управління проблемними активами банків дає змогу зробити висновок щодо ефективності їх вибору та застосування в кожному конкретному випадку банківської діяльності з урахуванням умов фактичного структурування портфеля проблемних активів (табл. 4.8).

Одним із шляхів роботи з проблемними (недіючими) кредитами в Україні вже чотири роки поспіль розглядається можливість створення компанії з управління активами (КУА), так званого «поганого» банку (bad bank). Основна діяльність такої установи зосереджена на набутті недіючих кредитів та управлінні ними.

У світовій практиці КУА («погані» банки), діяльність яких зводиться до роботи з проблемними кредитами, відомі як КУА з реструктуризації. Такі КУА зазвичай засновуються на тривалий термін та мають на меті реструктуризацію недіючих кредитів нежиттєздатних позичальників для подальшого продажу таких кредитів інвесторам або для зменшення платіжного навантаження на позичальників, зокрема шляхом відтермінування платежів за кредитами, обслуговування яких стало складним або взагалі неможливим унаслідок кризи.

У випадку надання відстрочки платежів за кредитами на певний період передбачається, що одразу після відновлення платоспроможності позичальників КУА повертає кредити для подальшого обслуговування до банків. Світовий досвід діяльності

компаній з управління активами (КУА) розглянуто у додатку Б, таблиці БЗ [177, с.18-21].

Таблиця 4.8

Порівняльна характеристика методів управління проблемними активами банків (систематизовано із використанням матеріалів [178; 179])

Критерії	Методи			
	Передача проблемних активів в управління третій особі (колектору)	Продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу	Передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії (SPV onshore/offshor)	Сек'юритизація активів
Бухгалтерський облік	Проблемні активи залишаються на балансі банку, відображення збитків у фінансовій звітності банку	Поліпшення структури кредитного портфеля, реалізація збитків у звітності банку фінансовій	Передбачає оптимізацію структури балансу банку	Передбачає оптимізацію структури балансу банку. Податкові питання
Достатність капіталу	Вплив незначний	Істотне зменшення тиску на регулятивний капітал	Зменшення тиску на регулятивний капітал	Істотне зменшення тиску на регулятивний капітал
Ліквідність	Незначне поліпшення ліквідності за рахунок повернення кредитів	Швидке зростання ліквідності	Не передбачає збільшення ліквідності	Зростання ліквідності
Прибутковість портфеля	Розподіл участі у прибутку за портфелем	Відсутність участі у розподілі прибутку за портфелем, суттєва знижка при продажу	Розподіл участі у прибутку за портфелем, істотні втрати при продажу	Залежить від вартості розміщення сек'юритизованих цінних паперів

До спеціальних заходів відносять аутсорсинг – метод оптимізації витрат і організаційної структури, який передбачає передачу на договірній основі частини певних бізнес-функцій або частин бізнес-процесу стороннім спеціалізованим компаніям або використання зовнішніх ресурсів компаній-підрядників для

виконання діяльності, яка традиційно проводиться власним персоналом із використанням власних ресурсів.

НБУ визначає аутсорсинг як виконання певних функцій і робіт, які традиційно вважаються внутрішніми і виконуються штатними працівниками, шляхом залучення зовнішніх незалежних сторін на договірній основі [180]. Використовується для оптимізації витрат і процесів у банку.

Для банків аутсорсинг найбільш притаманний галузям інформаційних технологій та обслуговування фінансових карт, маркетингу, реклами, зв'язків, обслуговування офісних приміщень банку, а також обліку, оптимізації оподаткування та юридичного забезпечення. Класифікацію аутсорсингу наведено у таблиці 4.9.

На основі даної класифікації можемо зробити висновок про те, що у випадку аутсорсингу бізнес-процесів відбувається перерозподіл ризиків між банком та компанією-аутсорсером, що є позитивним для банку під час антикризового управління.

Основними етапами реалізації стратегії аутсорсингу є прийняття рішення про аутсорсинг та розробка концепції аутсорсингу для певних функцій, вибір партнера, укладання відповідної угоди, супроводження процесу аутсорсингу. Національний банк України у разі використання банком послуг аутсорсингу, для зменшення ризиків рекомендує здійснити такі дії: з'ясувати обставини, за яких можуть використовуватись послуги аутсорсингу, та перелік операцій, до яких можуть бути залучені сторонні особи; визначити процедуру та критерії вибору постачальників послуг; провести моніторинг якості роботи і ризиків, пов'язаних із використанням сторонніх постачальних послуг [181].

До основних переваг аутсорсингу для банку у процесі реалізації антикризових заходів варто віднести: підвищення прозорості та керованості внутрішньої структури банку; зменшення часу реакції банку на зміну зовнішнього середовища; більш чіткий розподіл та балансування повноважень і відповідальності; підвищення швидкості інформаційного обміну.

Таблиця 4.9

Підходи до класифікації банківського аутсорсингу [185, 186, 187]

Класифікаційна ознака	Вид	Характеристика
Спосіб організації механізму реалізації банківського аутсорсингу	Функціональний – передача іншій компанії окремих функцій банку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ступінь впливу аутсорсера на бізнес – мінімальний. 2. Часткове скорочення витрат на внутрішній персонал. 3. Фактично залишається відділ, який відповідає за даний процес у банку, структура управління банком не змінюється. 4. Аутсорсер діє за принципом консультанта, несе лише ризик втрати репутації
	Аутсорсинг бізнес-процесів* – передача окремих бізнес-циклів або окремих операцій повністю на аутсорсинг іншій організації (управління персоналом, маркетингом)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Значне скорочення витрат на персонал. 2. У банку лишається лише функція контролю за процесом. 3. Можлива зміна структури управління банком, у випадку ліквідації відділу залишається лише функція контролю. 4. Процес прийняття рішень у більшості випадків передається зовнішній організації
Об'єкт аутсорсингу	Аутсорсинг підбору персоналу Аутсорсинг охоронних послуг Аутсорсинг обслуговування кредитів Аутсорсинг маркетингових послуг Аутсорсинг управління банківською нерухомістю Аутсорсинг консалтингових послуг, пов'язаних з аналізом ринку	Аналогічно*
Напрямок аутсорсингу	ІТ-аутсорсинг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження сукупної вартості володіння ІТ- інфраструктурою. 2. Зниження ризиків, пов'язаних зі звільненням або помилками ІТ-персоналу. 3. Ліквідація обмежень по фонду заробітної плати або штатному розкладу, що особливо актуально для державних організацій
	Аутсорсинг бізнес-процесів	Аналогічно*

Наступним спеціальним заходом виступає бенчмаркінг – систематична діяльність, націлена на пошук й оцінку кращих параметрів бізнес-практики та навчання співробітників на цих прикладах, який є попереджувальним інструментом в антикризовому управлінні.

На основі аналізу джерел [182; 183; 184] можна зробити висновок, що бенчмаркінг на сучасному етапі – це процес виявлення,

дослідження, запозичення та адаптації передового досвіду підприємств однієї галузі, а також підприємств інших галузей («out-of-box») із метою розвитку.

Після проведеного аналізу антикризових заходів, що використовувалися НБУ під час світової фінансової кризи, виявлено їх неспроможність забезпечити достатній рівень фінансової стійкості вітчизняних банків унаслідок невідповідності законодавчої бази антикризовим методам та інструментам. Виявлено, що основними проблемними питаннями залишаються процедури оцінювання рівня кредитного ризику та рівня забезпечення ресурсною базою банків.

Із метою підвищення дієвості антикризових заходів, що використовує НБУ, необхідним стає вдосконалення процедури діагностики кредитного ризику та моніторингу системної забезпеченості ресурсною базою банків як підсистем системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

4.2. Діагностика рівня кредитного ризику та оцінка його впливу на антикризову фінансову стійкість банків

Як було зазначено вище, забезпечення певного рівня фінансової стійкості банківських установ залежить від використання ефективних методів оцінювання банківських ризиків (передусім кредитного ризику).

Прийняття банківських ризиків є більшою мірою соціально відповідальним процесом. В умовах, коли банки ризикують не тільки власними, але й залученими ресурсами, наслідки неадекватного прийняття банками ризиків стають більш гострими: втрачає не тільки банк, але і його клієнти.

Банківські кризи виявляються при цьому більш важкими, ніж кризи виробництва, оскільки тягнуть за собою численні фінансові втрати учасників, пов'язаних один з одним ланцюжком грошово-кредитних зобов'язань. Як правило, основним із чинників, який впливає на погіршення стану банківської системи в цілому і

погіршення стану окремого банку, є погіршення якості кредитного портфеля (кредитний портфель складає більшу частину активів банківських установ) за рахунок прийняття надмірного кредитного ризику.

Тому є нагальна потреба вдосконалення підходів до оцінювання кредитного ризику на основі використання інструменту системи антикризового управління фінансової стійкості банків – діагностичного спостереження.

Виходячи з наведеного визначення, діагностика кредитного ризику – це аналіз та оцінка якості кредитного портфеля банків, а також виявлення позитивних чи негативних чинників, які зумовлюють зміну реального рівня кредитного ризику з урахуванням його нормативних значень.

Об'єктом процесу діагностики виступає кредитний ризик та чинники, що його викликають.

Метою діагностики є своєчасне розпізнання ознак і природи кредитного ризику, подолання його небажаних наслідків на кредитну діяльність, локалізації кредитного ризику, використання елементів дослідження як заходів превентивної санації, відновлення кредитоспроможності та платоспроможності.

Послідовність проведення діагностики кредитного ризику включає наступні етапи: визначення якості кредитного портфеля на даний час та на прогнозовану перспективу; характеристика методик, що використовуються для оцінювання рівня кредитного ризику; визначення чинників, що спричиняють підвищення рівня кредитного ризику на поточний час, середньо- та довгострокову перспективу; розробка методичних підходів до визначення реального рівня кредитного ризику та заходів до його мінімізації.

Формування підходів до управління кредитним ризиком у банках визначається певними постулатами.

По-перше, кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої

фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [187].

По-друге, методи оцінювання кредитного ризику спираються на таке положення: величина кредитного ризику вимірюється сумою, що може бути втрачена при несплаті або простроченні виплати заборгованості [188, с.61].

По-третє, процес управління кредитним ризиком тісно пов'язаний зі стратегією фінансового інституту в галузі кредитування та її дотриманням співробітниками, які беруть участь у процесі управління кредитними ризиками. У цій стратегії мають бути чітко визначені основні цілі і політика банку стосовно кредитного ризику, а також відповідні правила і процедури ведення бізнесу [188, с.411].

По-четверте, система оцінювання кредитного ризику, притаманного кредитному портфелю, включає наступні елементи: оцінювання якості кредитів, що складають кредитний портфель; визначення структури портфеля на основі якості кредитів та оцінювання цієї структури на основі вивчення її динаміки; визначення очікуваної дохідності від кредитних операцій, яка має компенсувати прийнятий кредитний ризик банку; визначення достатньої величини резервів для покриття збитків за позиками на основі структури кредитного портфеля.

По-п'яте, резерви під втрати за активними операціями – частина вартості негативно класифікованих активів банку, яку банк із певною мірою достовірності, на основі попереднього досвіду, може вважати втраченою і відтак відносить на витрати своєї діяльності. Резерви під втрати за активними операціями не включаються до капіталу банку. Ці резерви складаються з резервів під кредитні збитки, резервів під нараховані доходи, резервів під дебіторську заборгованість та резервів під кореспондентські рахунки [181].

По-шосте, політика щодо резервування кредитних втрат може встановлюватися зверху або формуватися самим банком, залежно від банківської системи. Хоча є деяка користь в індивідуальному аналізі можливих втрат, особливо для великих кредитів, більш практично

призначити певний рівень резервів по кожній окремій категорії активів. У багатьох країнах із нестабільними економіками органи нагляду встановили обов'язкові рівні таких резервів [189, с.152].

Залишаються дискусійними наступні теоретичні та практичні питання при проведенні діагностики кредитного ризику: трактування природи й сутності кредитного ризику як індивідуального, так і портфельного; загальні підходи до вимірювання кредитного ризику і трактування результатів вимірювань в умовах різних фаз економічних циклів; структура кредитного ризику та його зв'язок із результатами діяльності банку; специфіка управління кредитним ризиком банківських установ та банківської системи в цілому.

Кредитний ризик згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України [190] оцінюється розрахунком наступних нормативів: Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; Н8 – норматив великих кредитних ризиків; Н9 – норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру; Н10 – норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам.

Відповідно до даних, наведених у таблиці 4.10, можна зробити висновок, що банківська система України фактично виконувала всі нормативи кредитного ризику НБУ протягом 2007-2013 років.

Таблиця 4.10

Значення економічних нормативів кредитного ризику по банківській системі України за період 2008-2014 рр. [191], (%)

Нормативи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Н7 (не більше 25 %)	22,56	23,04	21,56	21,04	20,76	22,10	22,3
Н8 (не більше 800 %)	171,06	187,36	169,21	161,20	164,46	172,91	172,1
Н9 (не більше 5 %)	2,01	1,66	0,93	0,81	0,57	0,37	0,4
Н10 (не більше 30 %)	6,84	5,76	3,31	2,25	2,51	2,41	1,6

Варто звернути увагу на те, що нормативи з восьмого по десятий знаходяться досить віддалено від меж граничних значень.

Сьомий норматив є близьким до граничного значення в 25,0 %, але також дотримувався за аналізований період.

Це може свідчити про те, що кредитний ризик є досить помірним, не представляє загроз банківській системі України та перебуває під контролем як Національного банку України, так і самих банків.

Відповідно до розрахунків, наведених на рис. 4.9, зазначимо, що нормативи Н7 і Н8 протягом 2007-2013 років коливаються біля постійних значень (лінії трендів відображають 11,6 і 8,0 % загальних змін нормативів відповідно)..

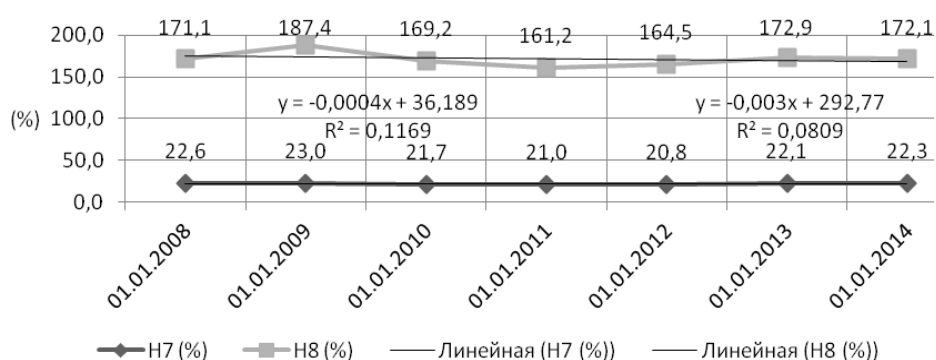

Рис. 4.9 Динаміка нормативів Н7 і Н8 по банківській системі України на 01. 01. 2008-2014 рр. (розраховано за даними НБУ [191])

Дані, наведені на рис. 4.10, засвідчують, що нормативи Н9 і Н10 протягом 2007-2013 років мали значну від'ємну динаміку (лінії трендів відображають 87,7 і 81,8 % загальних змін нормативів відповідно).

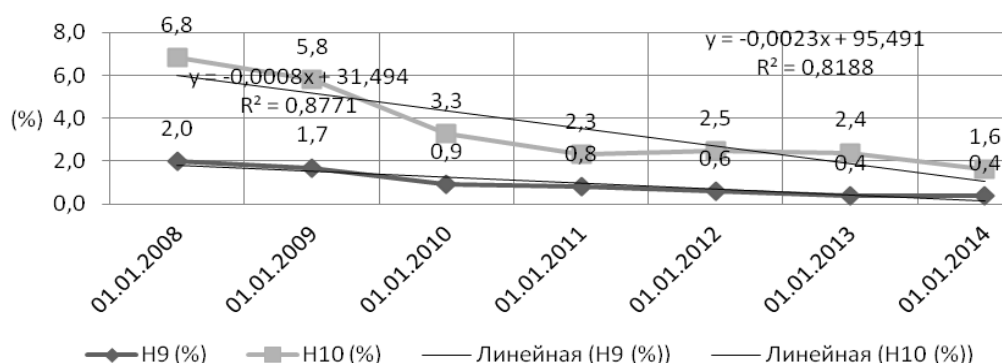

Рис. 4.10. Динаміка нормативів Н9 і Н10 по банківській системі України за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр. (розраховано за даними НБУ [191])

Отже, оцінка кредитного ризику на базі нормативів кредитного ризику Національного банку України є малоінформативною для оцінювання впливу кредитного ризику на фінансову стійкість банківських установ.

Як було сказано вище, оцінка фактичного кредитного ризику визначається величиною очікуваних або фактичних втрат банків у результаті списання сум непокритою безнадійною заборгованістю з їх балансів (табл. 4.11).

Таблиця 4.11

Значення окремих показників по банківській системі України на 01.01.2008-01.01.2014 рр. (розраховано за даними НБУ [166]), (млн. грн.)

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Резерви під знецінення кредитів	-17 297,0	-42 454,2	-107 186,8	-139626,7	-147762,7	-132105,2	-122402,3
Витрати на резерви під заборгованість за кредитами	-7256,7	-24124,0	-65865,7	-46107,3	-35483,0	-20105,6	-24536,2
Розрахункові резерви під знецінення кредитів	x	-41 421,0	-108 319,9	-153 294,1	-175 109,7	-167 868,3	-156 641,4
Списання/повернення безнадійної заборгованості за кредитами за рік	x	1 033,2	-1 133,1	-13 667,4	-27 347,0	-35 763,1	-34 239,1
Списання/повернення безнадійної заборгованості накопичувальним підсумком	x	1033,2	-99,9	-13 767,3	-41 114,3	-76 877,4	-111 116,5

Дані таблиці 4.11 показують, що розрахункові суми резервів під знецінення кредитів (отримані як сума фактично сформованих резервів за попередній рік плюс витрати на резерви під знецінення кредитів поточного року) відрізняються від сум фактично

сформованих резервів. Різниця цих двох показників відображає суми списання/повернення безнадійної заборгованості за кредитами в поточному році.

Як бачимо з даних таблиці 4.11, загальна сума списаної з балансів банків безнадійної кредитної заборгованості за 2008-2013 роки склала 111 116,5 млн. грн.

Ураховуючи, що ця кредитна заборгованість утворилася в результаті видачі кредитів в основному до 2009 року, можна сказати, що загальна сума списання безнадійної кредитної заборгованості за 2008-2013 роки перевищує власний капітал банків на 01.01.2008 (69 578,3 млн. грн.) на 59,7 %, тобто вплив прийнятого кредитного ризику на фінансову стійкість банківських установ є значним.

Кредитний портфель українських банків за 2007-2013 роки зріс із 430 052,1 млн. грн. до 799 227,9, тобто на 85,4 %. При цьому активи банківської системи України за цей період зросли з 599 396,1 млн. грн. до 1 278 094,7, тобто на 113,2%. Сформовані резерви під знецінення кредитів зросли з 17 297,0 млн. грн. до 122 402,3, тобто в 7,0 разів.

Під впливом погіршення якості кредитних портфелів і виникнення втрат від списання безнадійної кредитної заборгованості, яке позначилося на ліквідності та фінансових результатах банків; банкам довелося в терміновому порядку здійснювати прискорене нарощування власних капіталів, в основному за рахунок збільшення статутних капіталів банків (з 42 872 , 6 млн. грн. до 183 978,5 6 млн. грн., тобто в 4,3 рази).

Отримані результати розрахунків дозволяють оцінити кредитний ризик, який приймали банки України, як дуже значний (на відміну від висновків, одержуваних з оцінки нормативів кредитного ризику НБУ).

Для більш точної оцінки рівня прийнятого кредитного ризику зробимо розрахунки наступних відносних показників кредитного ризику (ПКР), наведених у таблицях 4.12 і 4.13.

Таблиця 4.12

Показники якості кредитної заборгованості клієнтів по системі банків України на 01.01 (розраховано за даними НБУ [166]), (%)

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Відношення простроченої заборгованості за кредитами до кредитної заборгованості клієнтів ПКР₁	1,5	2,4	9,7	11,4	9,8	9,4	8,8
Відношення резервів під знецінення кредитів до кредитної заборгованості клієнтів ПКР₂	-4,0	-5,7	-14,8	-18,7	-18,3	-17,1	-15,3
Відношення витрат на резерви під знецінення кредитів до кредитної заборгованості клієнтів ПКР₃	-1,7	-3,3	-9,1	-6,2	-4,4	-2,6	-3,1
Відношення списання/повернення безнадійної заборгованості за кредитами до кредитної заборгованості клієнтів ПКР₄	x	0,1	-0,2	-1,8	-3,4	-4,6	-4,3

Як свідчать дані, наведені у таблиці 4.12, за 2007-2013 роки показники відношення щодо загальної кредитної заборгованості клієнтів склали наступні величини: прострочена заборгованість зросла з 1,5% до 8,8 % при максимальному значенні в 11,4 %; фактично сформовані резерви зросли з - 4,0 до -15,3% при максимальному значенні у - 18,7 %; щорічні витрати на формування резервів знизилися з -1,7 до -3,1 % при максимальному значенні в - 9,1 %; списання/повернення безнадійної кредитної заборгованості зросло з 0,1% до - 4,3 % при максимальному значенні в - 4,6 %.

Таблиця 4.13

Показники кредитного ризику до капіталу по системі банків України на 01.01 (розраховано за даними НБУ [166]), (%)

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Відношення простроченої заборгованості за кредитами до капіталу банків ПКР₅	9,1	15,1	58,2	61,6	51,0	42,6	36,4
Відношення резервів під знецінення кредитів до капіталу банків ПКР₆	-24,9	-35,6	-89,2	-101,4	-95,0	-77,6	-63,6
Відношення витрат на резерви під знецінення кредитів до капіталу банків ПКР₇	-10,4	-20,2	-54,8	-33,5	-22,8	-11,8	-12,7
Відношення витрат на резерви під знецінення кредитів до капіталу банків ПКР₈	x	0,9	-0,9	-9,9	-17,6	-21,0	-17,8

Динаміка наведених показників свідчить про погіршення якості кредитних портфелів українських банків.

Із даних таблиці 4.13 видно, що за 2007-2013 роки показники відношення до власного капіталу банків склали наступні величини: прострочена заборгованість зросла з 9,1 до 36,4 % при максимальному значенні в 61,6 %; фактично сформовані резерви зросли з - 24,9 до - 63,6 % при максимальному значенні в - 101,4 %; щорічні витрати на формування резервів зросли з - 10,4 до - 54,8%; списання/повернення безнадійної кредитної заборгованості зросло з 0,9 до - 17,8 % при максимальному значенні в - 21,0 %.

Отже, розрахункові дані та їх динаміка свідчать про надмірний рівень кредитного ризику, прийнятого українськими банками, та загрозу значних втрат власного капіталу. Розрахункові цифри відносних показників свідчать про недостатню якість кредитних портфелів комерційних банків, як слідство – про їх помилкову кредитну політику в частині недооцінки кредитних ризиків.

Звідки можна зробити висновок, що сучасна система нормативів кредитного ризику НБУ є недостатньо адекватною для оцінювання центральним банком і самооцінки банками якості кредитних портфелів та прийнятих банками розмірів кредитного ризику. Для розуміння відповідальності банків у ситуаціях прийняття кредитного ризику його необхідно пов'язати з отриманими доходами (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Показники покриття кредитного ризику результатами фінансової діяльності по системі банків України на 01.01 (розраховано за даними НБУ [166])

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Рівень чистого процентного доходу до активів (%)	3,7	4,1	6,2	5,5	5,1	4,5	4,0
Рівень чистого процентного доходу до кредитного портфеля (%)	5,2	5,1	7,4	7,0	6,7	6,6	6,4
Рівень чистого процентного доходу до капіталу (%)	31,9	31,5	44,7	37,7	34,6	30,0	26,7

У таблиці 4.14 наведено фактичні розрахункові значення показників покриття кредитного ризику по банківській системі. У якості оцінок були використані традиційні показники, які пов'язують кредитний ризик, що приймається банками, з процентними доходами і витратами, тобто з чистим процентним доходом.

Як видно з проведених розрахунків та даних, наведених на рис. 4.11, відношення чистого процентного доходу до активів, кредитної заборгованості клієнтів і власного капіталу банків не відображає тих проблем із недостатньою якістю кредитного портфеля і надмірним кредитним ризиком, які були показані у ході вищенаведеного аналізу.

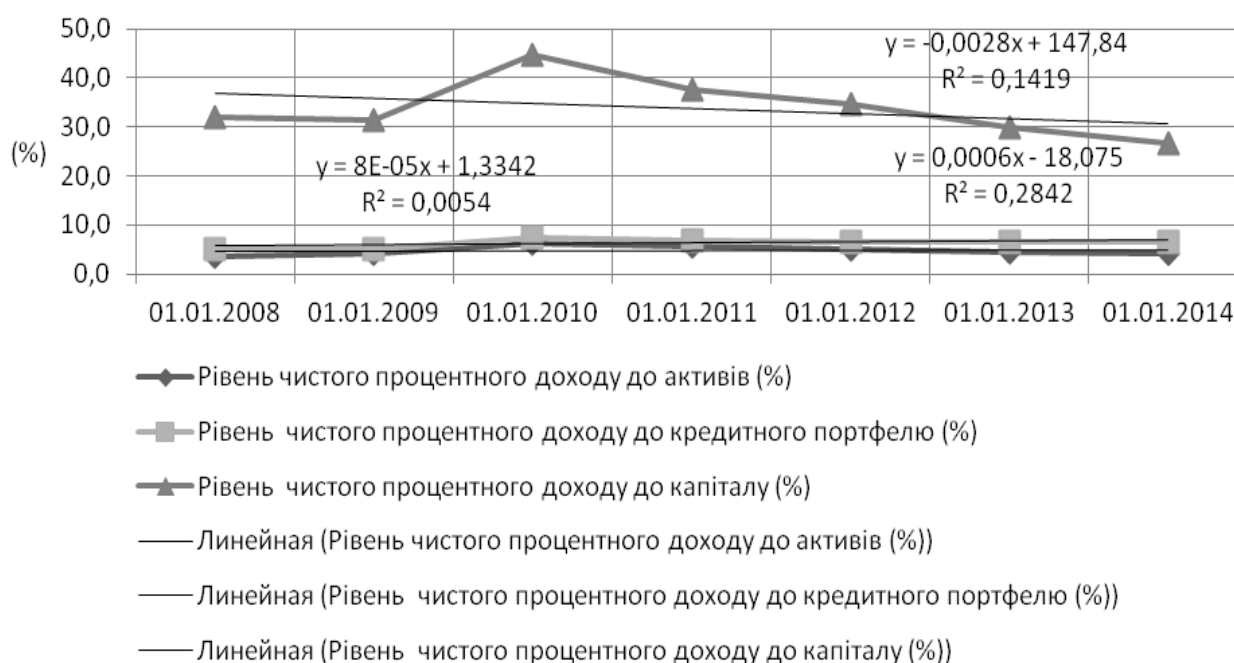

Рис. 4.11. Динаміка чистого процентного доходу щодо окремих показників по банківській системі України на 01.01 2008-2014 років (розраховано за даними НБУ [166])

Інакше кажучи, з розрахунку традиційних показників є можливим здійснити оцінку достатнього покриття фінансовими результатами діяльності банків того кредитного ризику, що ними приймається. Це не відповідає дійсності, оскільки чистий прибуток/збиток банківської системи України на 01 січня 2008-2014 років (рис. 4.12) складав відповідно (млн. грн.): 6619,7; 7304,4; -38449,8; -13026,6; -7707,5; 4898,8, 1435,8. Отже, за 2007-2013 роки

українська банківська система отримала чистий сукупний збиток в розмірі 38925,2 млн. грн.

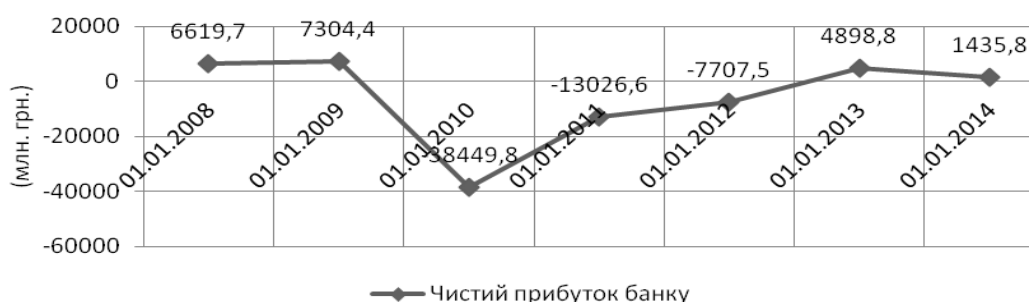

Рис. 4.12. Динаміка чистого прибутку/збитку по банківській системі України на 01 січня 2008-2014 років (розраховано за даними НБУ [165])

Для вдосконалення адекватності оцінювання якості кредитного портфеля та кредитного ризику пропонується введення методики, яка заснована на показнику маржинального чистого процентного доходу (він відображає всі основні доходи і витрати, пов'язані з прийнятими банками кредитним ризиком), та відносних показників на його основі (табл. 4.15).

Таблиця 4.15

Скориговані показники покриття кредитного ризику результатами фінансової діяльності по системі банків України на 01.01 (розраховано за даними НБУ [166])

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Питома вага кредитного портфеля в активах (%)	71,7	80,1	82,8	79,2	76,7	68,4	62,5
Адміністративні та інші операційні витрати, що мають відношення до обслуговування кредитного портфеля (млн. грн.)	-13289,1	22551,6	30331,9	30995,4	38602,0	34212,3	32779,3
Маржинальний чистий процентний дохід (млн. грн.)	1683,0	-9123,4	42472,1	25177,8	20238,1	-3278,9	-5854,8
Рівень скоригованого чистого процентного доходу до активів ПКР_9 (%)	0,3	-1,0	-4,9	-2,7	-1,9	-0,3	-0,5
Рівень скоригованого чистого процентного доходу до кредитного портфеля ПКР_{10} (%)	0,4	-1,2	-5,9	-3,4	-2,5	-0,4	-0,7
Рівень скоригованого чистого процентного доходу до капіталу ПКР_{11} (%)	2,4	-7,6	-35,3	-18,3	-13,0	-1,9	-3,0

Маржинальний чистий процентний дохід дорівнює: чистий процентний дохід мінус витрати на резерви під заборгованість за кредитами та мінус адміністративні й інші операційні витрати, що мають відношення до обслуговування кредитного портфеля – для цього адміністративні та інші операційні витрати помножуються на питому вагу кредитного портфеля в активах. Введення цього показника має наступний сенс: процентні доходи, які банк отримає від обслуговування кредитного портфеля потрібно зменшити на всі витрати, які банк несе у ході проведення кредитних операцій.

До таких витрат належать процентні витрати, щорічні витрати на формування резервів під заборгованість за кредитами й деяка частина адміністративних та інших операційних витрат, яка має відношення до обслуговування кредитного портфеля.

Визначення точного розміру частини адміністративних та інших операційних витрат, яка має відношення до обслуговування кредитного портфеля, потребує детального дослідження технологічних процесів та розподілу між ними загальних банківських витрат у кожному українському банку, що не має сенсу у зв'язку зі значними витратами на таке дослідження. Тому пропонується спрощена оцінка: частина адміністративних та інших операційних витрат, яка має відношення до обслуговування кредитного портфеля, приймається як пропорційна величина питомої ваги кредитного портфеля в активах.

Рівень маржинального чистого процентного доходу до активів ($ПКР_9$) відображає, скільки гривень чистого операційного прибутку/збитку від кредитної діяльності отримає банк (банківська система в цілому) на одну гривню активів.

Рівень скоригованого чистого процентного доходу до кредитного портфеля ($ПКР_{10}$) відображає, скільки гривень чистого операційного прибутку/збитку від кредитної діяльності отримає банк (банківська система в цілому) на одну гривню кредитного портфеля.

Рівень скоригованого чистого процентного доходу до капіталу

($\Pi K P_{11}$) відображає, скільки гривень чистого операційного прибутку/збитку від кредитної діяльності отримає банк (банківська система в цілому) на одну гривню власного капіталу.

Як бачимо, розрахункові показники таблиці 4.14 значущо відрізняються від показників таблиці 4.15. Причому запропоновані показники на базі маржинального чистого процентного доходу (рис. 4.13) більш точно відображають якість прийнятого банками кредитного ризику та ступінь його покриття (їх динаміка співпадає з динамікою чистого прибутку, що відображено на рис. 4.12), тобто їх значення та динаміка відповідають логіці змін кредитного ризику в умовах до кризової, кризової та посткризової ситуації в банківській системі України.

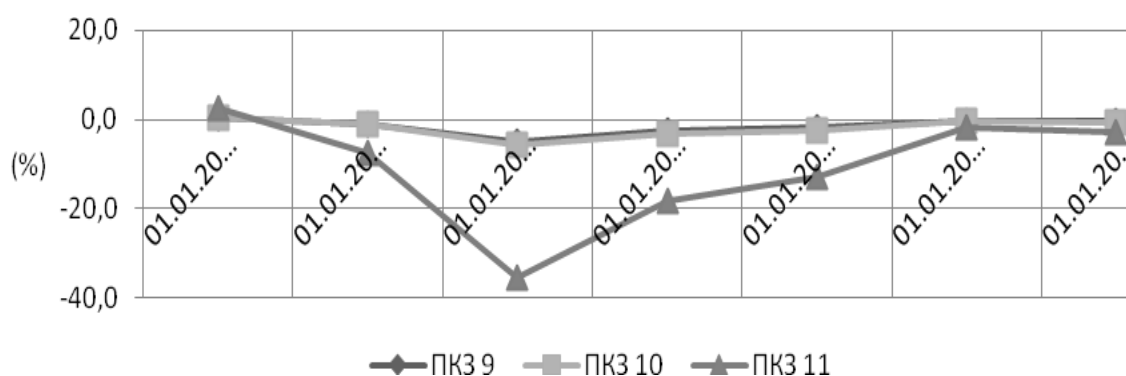

Рис. 4.13. Динаміка маржинального чистого процентного доходу щодо окремих показників по банківській системі України станом на 01.01 2008-2014 років (розраховано за даними НБУ [165])

Отже, дієвість системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків визначається насамперед підходами, які використовуються для оцінювання реального рівня кредитного ризику та рівня ресурсного забезпечення банків, оскільки вони за своєю економічною природою мають потенційні ризики втрати фінансової стійкості, що набувають системного характеру в умовах розгортання фінансової кризи.

Запропонована методика діагностики рівня кредитного ризику на основі маржинального чистого процентного доходу підтверджує

тезу, що рівень прийнятого банками кредитного ризику і ступінь його покриття процентними доходами відповідають логіці змін кредитного ризику в умовах докризової, кризової та посткризової ситуації в банківській системі України.

4.3. Вплив системної забезпеченості ресурсної бази банків на ефективність системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків

На результати антикризового управління фінансовою стійкістю банків впливає рівень ресурсного забезпечення банків, ризик втрати якого накопичується під час підйому в діяльності банків, а реалізується в період невизначеності або кризи, що супроводжується дефіцитом каналів запозичення й розміщення коштів.

Досліджуючи проблему ресурсного забезпечення банків, варто розглянути його сутність. В економічному словнику дається таке тлумачення: «Банківські ресурси – це сукупність коштів, які є в розпорядженні банків і використовуються для кредитних та інших операцій» [192, с. 27].

В економічній енциклопедії за редакцією С. Мочерного доповнюється це визначення, конкретизуючи джерела банківських ресурсів: власні кошти й тимчасово вільні кошти клієнтів, яких вони обслуговують [193, с. 21].

На думку О. Заруби, «...ресурсне забезпечення банку – це грошові ресурси, які становлять основу всіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються комерційними банками» [194, с. 36]. Перевагою цього визначення є зазначення цільового призначення коштів.

У праці Ж. Довгань, зазначена категорія подається у вузькому й широкому розумінні. У вузькому розумінні «банківські ресурси – це акумульовані банком вільні грошові кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку. У широкому

розумінні поняття «ресурс» (від французького «ressources») трактується не лише як «засоби» і «запаси», а як «можливості». Тому, окрім традиційних ресурсів, це поняття охоплює й реальні можливості банку не лише акумулювати грошові зобов'язання боргу чи власності, а й здатність отримувати прибуток від проведення дохідних банківських операцій» [195, с. 6].

У 2012-2013 рр. банківська система України характеризувалася високим рівнем невизначеності, що обумовлено явищами кризового характеру, які мали місце в Україні в період 2008-2011 років. Однією з основних проблем для банків стала недосконалість системи формування й управління ресурсами банків.

Д. А. Лаптирьов досліджував систему управління банківськими ресурсами, розглядаючи банк як кібернетичну систему, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем і є керованою, упорядкованою й організованою [196].

Питанням формування й розподілу займався І. В. Вішняков. У своєму дослідженні він стверджує, що основним джерелом акумуляції коштів банків є «депозити до запитання» [197].

Завдання визначення напрямів та обсягів розподілу банківських ресурсів досліджувала О. Л. Малахова [198]. Предметом її дослідження виступає процес функціонування банківської системи України у взаємодії з підприємствами реального сектора економіки. Управління ресурсами банків є складною складовою загального процесу управління в банках, що у свою чергу організоване з метою ефективності діяльності всіх його структурних підрозділів для вирішення поставлених перед банком завдань.

Узагальнивши вище наведені визначення, автор доходить висновку, що системна забезпеченість ресурсною базою банків є дієвим інструментом антикризового управління, оскільки передбачає комплексний підхід у визначенні раціональних каналів залучення коштів та їх розміщення в доходні активи з метою отримання прибутку та досягнення необхідного рівня антикризової фінансової

стійкості. Політику банків щодо системної забезпеченості ресурсною базою наведено на рис. 4.14.

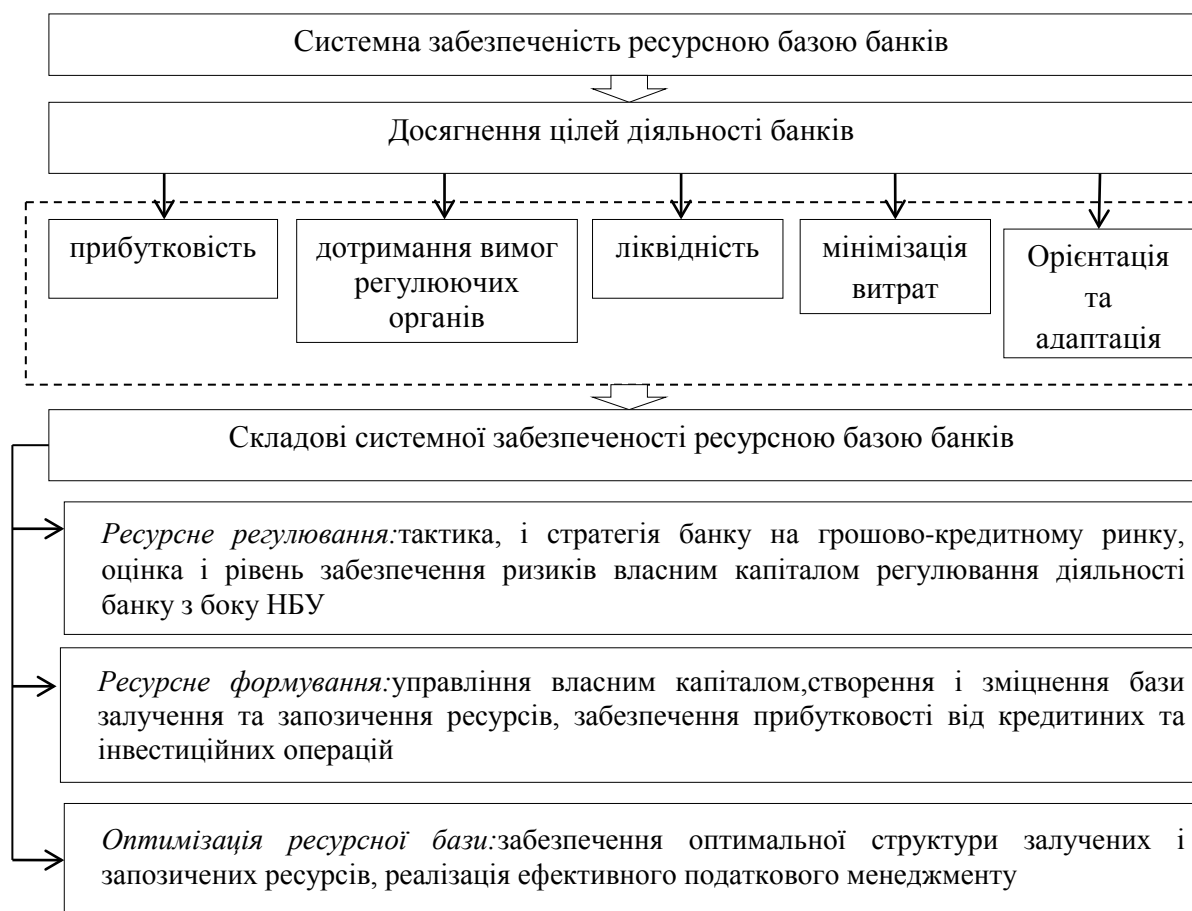

Рис. 4.14. Схема системного забезпечення ресурсною базою банків (складено з використанням матеріалів джерел [199, 200])

Дослідження вітчизняної банківської системи показало, що в останні роки спостерігається тенденція до збільшення прибутковості банківського бізнесу (табл. 4.16).

Наприклад, чисті активи банківської системи у 2013 році порівняно з 2009 роком зросли у 2,8 рази, що становить майже 1 278, 095 млрд. грн. При цьому кредитний портфель банків України за цей час також збільшився на 25,5 %. У даній ситуації спостерігається дисбаланс між залученням та розміщенням ресурсів, оскільки зобов'язання банків за аналізований період зросли на 44,4 %.

Останніми роками спостерігається стійка тенденція до динамічного зростання капіталізації банківської системи України.

Зокрема, у 2013 р. статутний капітал банків збільшився на 47,9 % порівняно з 2009 р.

Таблиця 4.16

Основні індикатори розвитку вітчизняної банківської системи
(на початок періоду), млрд. грн. (розраховано за матеріалами [166])

Рік	Активи	Статутний капітал	Власний капітал	Зобов'язання банків	Кредитний портфель
2001	39,866	3,665	6,507	30,622	23,637
2002	50,785	4,575	7,915	39,676	30,097
2003	67,774	6,003	9,983	53,913	46,736
2004	105,539	8,116	12,882	87,352	73,442
2005	141,497	11,648	18,421	115,927	97,197
2006	223,024	16,144	25,451	188,427	156,385
2007	353,086	26,269	42,566	297,613	269,688
2008	926,068	82,454	119,263	806,823	741,816
2009	450,57	119,189	120,208	753,242	726,296
2010	942,083	145,857	137,725	804,358	750,536
2011	1054,272	171,865	155,486	898,785	813,864
2012	1127,197	176,238	170,196	956,983	693,381
2013	1 278, 095	185, 239	192 ,599	1 085, 496	911, 402

Фундаментальною проблемою українських банків є дефіцит ресурсів. Основними джерелами наповнення ресурсної бази банків є депозити населення, поточні і строкові рахунки юридичних осіб, зовнішнє запозичення. Ці три складові фактично й визначають ситуацію на банківському ринку ресурсів.

Якщо розглядати структуру наповнення ресурсної бази до кризи 2008 року, то основним джерелом ресурсоутворення було зовнішнє запозичення. Проте в сьогоденній ситуації в іноземного капіталу практично відсутня зацікавленість до фінансування банківської системи України, про що свідчить закриття в 2009-2012 роках своїх філій ING Bank, Home Credit Group, Credit Europe Bank, Societe Generale, Swedbank, SEB Банк, згорнула свою банківську діяльність також австрійська фінансова група Volksbank International. Іноземні інвестори всіма силами намагаються повернути ті кошти, які були інвестовані в банківську систему країни до 2009 року.

З боку українських банків, на кінець 2012 року було погашено 48 % обсягу зовнішніх зобов'язань, сформованих до грудня 2008 року. Як правило, термін надання міжбанківського кредиту у нерезидента коливається від 3 до 7 років, але на практиці найпоширеніший термін міжбанківського кредитування складає 5 років. Відповідно основні терміни повернення зовнішніх зобов'язань припадають на 2013 рік. Отже, із відтоком іноземного капіталу в банківській системі України відбуваються істотні зміни.

На сучасному етапі основним джерелом зовнішнього запозичення у банків стає рефінансування Національного банку України. Зазначимо, що наприкінці 2013 року рефінансування потребувала чверть банківської системи. Але грошей Національного банку України не вистачало на фінансування всіх банків країни, які потрапили в складну ситуацію. За таких обставин важко спрогнозувати, скільки банків у 2014 році зможе рефінансувати НБУ. Отже, у 2013 році основними джерелами фінансування стали депозити й поточні рахунки фізичних і юридичних осіб.

У 2012 році населення активно розміщувало депозити. Незважаючи на високі процентні ставки (рис. 4.15), на обсяги докризового залучення банки в 2012 році так і не вийшли.

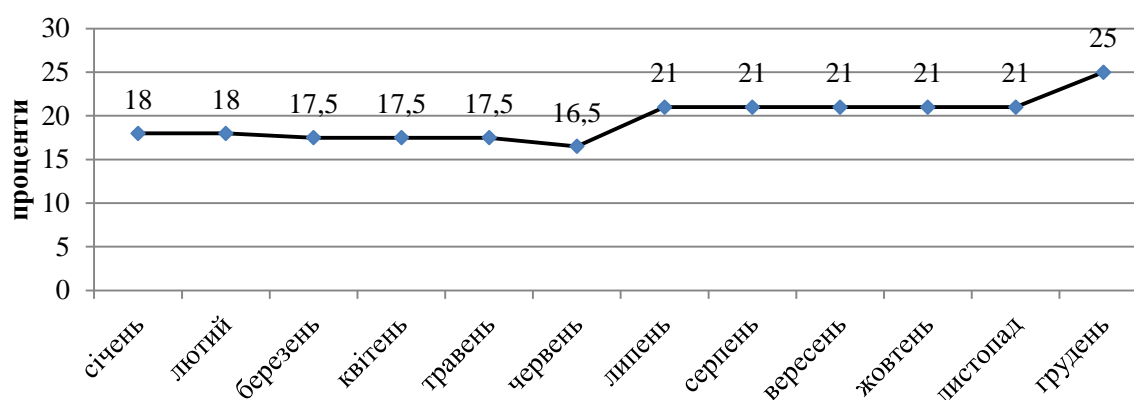

Рис. 4.15. Процентні ставки по депозитах у гривні на термін 12 місяців у 2012 році(складено по матеріалах [103])

За останні роки, прибутки населення поступово зменшуються, як наслідок – зменшуються обсяги депозитів у банках. Отже, розраховувати на постійний приплив депозитів фізичних осіб при

погіршенні загального стану економіки, банки не можуть. Цей масовий ресурс, який банки мали змогу отримувати в грошовому вираженні, також скорочується.

Варто зазначити, що складна ситуація визначається і з ресурсами юридичних осіб. Упродовж 2012 року практично було відсутнє кредитування реального сектора економіки. Підприємці не готові були брати кредити під високі процентні ставки. Це у свою чергу призвело до того, що підприємства стали «проїдати» свої оборотні кошти, які так само знаходилися на поточних рахунках у банках.

Як наслідок у другій половині 2012 року спостерігалось різке скорочення залишків на рахунках юридичних осіб. На дефіцит коштів миттєво відреагував міжбанківський ринок. Ставки на ресурси збільшилися до рекордних значень за останнє десятиріччя (овернайт 100% річних). У сподіванні отримання надприбутків, практично всі банки країни вийшли на міжбанківський ринок, припинивши фінансування реального сектора економіки. Через низку обставин у другій половині 2012 року спостерігалось масове скорочення виробництва, зростання безробіття, погіршення рівня життя населення. Усе це призвело до того, що обсяг коштів на кореспондентських рахунках банківської системи країни досяг п'ятирічного мінімуму (рис.4.16).

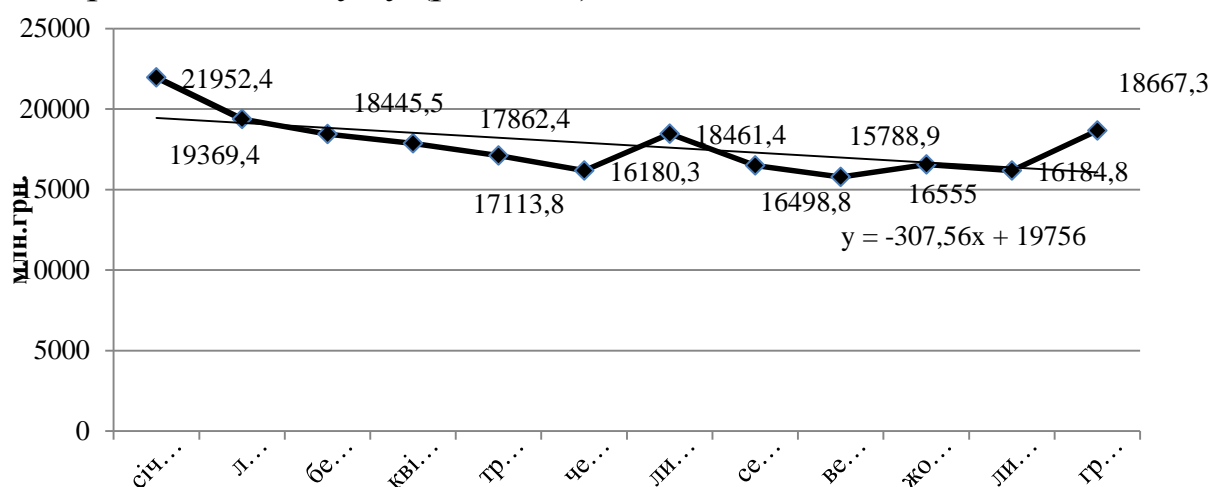

Рис. 4.16. Динаміка залишків коштів на кореспондентських і транзитних рахунках банків (складено по матеріалах [166])

Незважаючи на збільшення депозитної бази банків і вживання НБУ комплексу заходів, спрямованих на підтримку процесів економічного розвитку, кредитна активність банків відновлювалася недостатньо високими темпами.

Загальний обсяг зобов'язань банків за звітний рік збільшився на 13,3% (або на 127,6 млрд. грн.) і на 01.01.2014 р. становив 1 085,5 млрд. грн. (за 2012 рік зростання становило 6,6%). Основною складовою зобов'язань банків залишалися залучені депозити: на 01.01.2014 р. кошти фізичних осіб становили 4,0% від загальної суми зобов'язань, кошти суб'єктів господарювання – 21,6% (рис. 4.17).

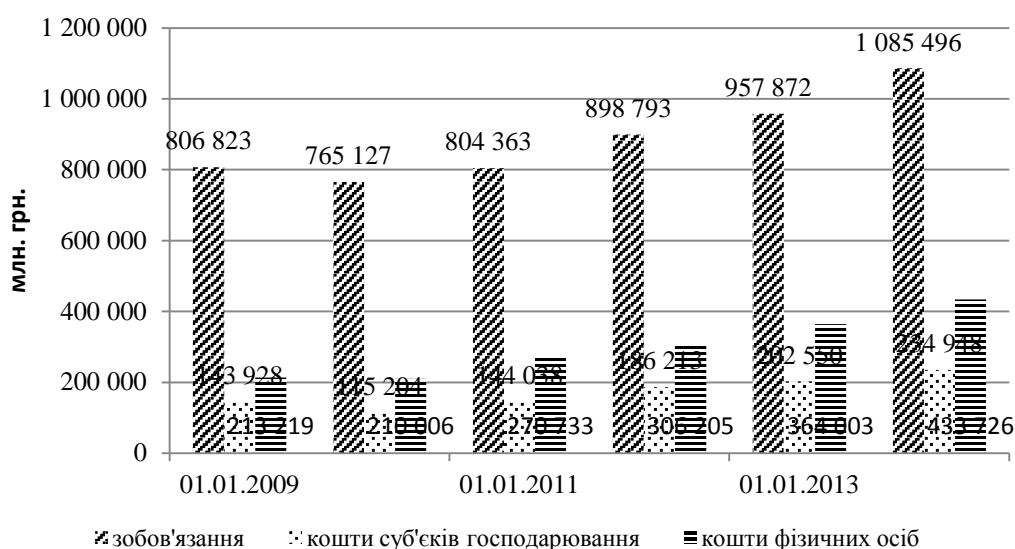

Рис. 4.17. Динаміка складу зобов'язань банків за період з 2008

по

2013 рр., млн. грн. (складено з використанням матеріалів [166])

Найбільш активно банки нарощували зобов'язання в національній валюті. Їхні залишки збільшилися на 27,9 % (на 127,9 млрд. грн.) – до 586,8 млрд. грн. Зобов'язання в іноземній валюті скоротилися на 0,1% (на 0,3 млрд. грн.) – до 498,7 млрд. грн. Клієнти (резиденти і нерезиденти) мали право відкривати депозитні рахунки для забезпечення своєї господарської діяльності та власних потреб у будь-яких банках України відповідно до власного вибору.

Станом на 01.01.2014 р. 180 банків обслуговувало депозитні рахунки 74,4 млн. клієнтів (резидентів і нерезидентів), що на 57,4 млн. менше, ніж у 2012 році. Зменшення чисельності клієнтів на обслуговуванні відбулося через закриття АТ «Ощадбанк» рахунків клієнтів, на яких сума грошових коштів була меншою від мінімального розміру, передбаченого внутрішньобанківськими правилами (менше 10 грн.). Відповідно загальна кількість відкритих клієнтами рахунків зменшилася за 2013 рік на 66,9 млн. – до 116,0 млн. рахунків. Поточні рахунки становили 99,5 млн., або 85,8% від загальної кількості рахунків, відкритих у банках, зокрема, рахунки, облік коштів за якими здійснювався в національній валюті, становили 90,6 млн. шт., з них рахунки фізичних осіб – 87,4 млн. шт.

Станом на 01.01.2014 р. 178 банків – юридичних осіб надавали своїм клієнтам можливість дистанційного обслуговування рахунків. Чисельність клієнтів – суб'єктів господарювання, які використовували систему дистанційного обслуговування своїх рахунків, становила 1,1 млн. осіб (50,2 % від загальної чисельності клієнтів – суб'єктів господарювання порівняно з 45,6 % на 01.01.2013 р.).

Нарощування депозитної бази банків упродовж року переважно забезпечувалося збільшенням залишків депозитів фізичних осіб (72,2 млн. осіб на обслуговуванні в банках), що свідчило про сталу довіру населення до банківської системи. За 2013 рік кошти фізичних осіб зросли на 19,2% (або на 69,7 млрд. грн.) – до 433,7 млрд. грн. (за 2012 рік – на 18,9%). Насамперед зростали депозити населення в національній валюті – на 38,6% (або на 69,1 млрд. грн.) – до 248,2 млрд. грн. Кошти фізичних осіб в іноземній валюті збільшилися за рік лише на 0,4% (або на 0,7 млрд. грн.). Кошти суб'єктів господарювання протягом року зросли на 16,0%, або на 32,4 млрд. грн. (за 2012 рік – на 8,8%), – до 234,9 млрд. грн. Понад дві третини коштів суб'єктів господарювання (67,5%) становили кошти в національній валюті. Залишки цих коштів зросли на 25,3% (на 32,0

млрд. грн.) – до 158,5 млрд. грн., а залишки коштів в іноземній валюті – на 0,5% (на 0,4 млрд. грн.).

Міжбанківські кошти серед складових зобов'язань банків залишалися значними: їхня частка на 01.01.2014 р. становила 10,1%. Зростання загального обсягу кредитування відбулося виключно завдяки залученню кредитів суб'єктами реального сектора економіки (рис. 4.18).

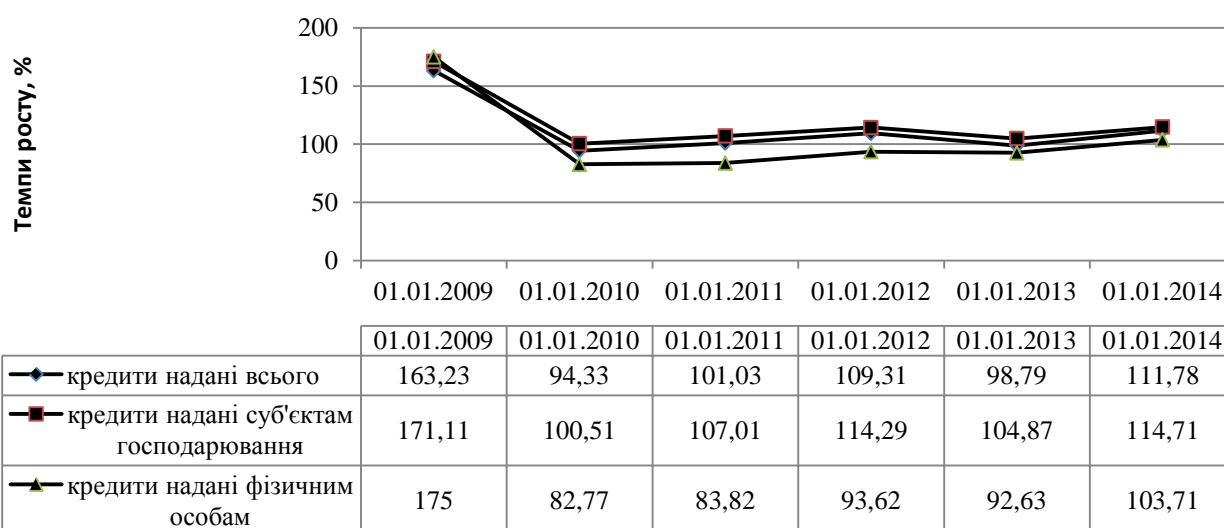

Рис. 4.18. Динаміка обсягів кредитування за період з 01.01.2009 р. по 01.01.2014 р. (складено з використанням джерела [166])

Проведений аналіз процесів формування фінансових ресурсів вітчизняних банків в умовах циклічного розвитку економіки дає підстави стверджувати, що для досягнення завдань системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків необхідно використовувати системний підхід.

Варто відмітити, що рівень системного забезпечення ресурсною базою банків доцільно оцінювати на основі показників, що визначають ефективність залучення й розміщення коштів. Для визначення узагальненого показника рівня системного забезпечення ресурсною базою банків було використано метод агрегації даних. Для обґрунтування доцільності вибору представлених показників нами було використано метод головних компонентів (*Principal component analysis, PCA*) – один із основних способів зменшити

розмірність даних, втрачаючи найменшу кількість інформації [201; 202, с.20]. Метод головних компонентів містить у собі декілька етапів (рис. 4.19).

Рис. 4.19. Етапи вибору показників для розрахунку загального показника системного забезпечення ресурсною базою банків

Отримані дані у табл. 4.17 свідчать, що курсивом виділені показники, які за методом головних компонент необхідно включати в модель розрахунку загального показника системного забезпечення ресурсною базою банків, оскільки факторне навантаження зазначених показників більше ніж 0,7.

Отже, в остаточному підсумку до моделі розрахунку загального показника системного забезпечення ресурсною базою банків будемо включати показники: коефіцієнт активності залучення ресурсів, коефіцієнт активності залучення строкових депозитів, рівень

депозитів у зобов'язаннях, рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення, коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель, коефіцієнт кредитної активності.

Таблиця 4.17

Матриця факторних навантажень

Показники	Фактор 1	Фактор 2
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	0,987719	-0,128961
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	-0,287442	0,917578
Рівень депозитів у зобов'язаннях	-0,395607	0,882570
Рівень використання залучених коштів у кредитні вкладення	0,764272	0,625762
Показники	Фактор 1	Фактор 2
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	0,649588	0,754021
Коефіцієнт доходних активів	-0,756141	-0,617738
Коефіцієнт кредитної активності	0,950233	-0,147243
Коефіцієнт інвестиційної активності	-0,787109	0,530495
Коефіцієнт надійності	-0,986196	0,139326

Для розрахунку загального показника використано методичний підхід запропонований В. Коваленко [58, с. 60-62]. Формула для розрахунку загального показника наступна:

$$I_{rz} = \sqrt[n]{k_1 * k_2 * k_3 * \dots * k_n}, \quad (4.1)$$

де I_{rz} – загальний показник системного забезпечення ресурсною базою банків;

k_1, k_2, k_3, k_n – значення i -го коефіцієнта, взятого для розрахунку;

n – кількість коефіцієнтів, узятих для розрахунку.

Отримані результати наведено у таблиці 4.18.

Як свідчать дані таблиці 4.18, рівень забезпеченості ресурсною базою банків України має тенденцію до зниження і у 2012 році взагалі виявився недостатнім.

За результатами апробації запропонованої методики можна дійти висновку, що рівень забезпеченості ресурсною базою банків України має тенденцію до зниження і, починаючи з 2012 р., має від'ємне значення. Отримані результати оцінювання процесів

формування ресурсної бази банків свідчать про необхідність удосконалення механізмів рефінансування НБУ як інструменту антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Таблиця 4.18

Значення загального показника системного забезпечення ресурсною базою банків за період з 01.01.2008 р. по 01.01.2014 р.

Роки	Коефіцієнт активності залучення ресурсів	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	Коефіцієнт кредитної активності	Загальний показник системного забезпечення ресурсною базою банків, %
01.01.2008	1,520	0,405	0,189	2,024	1,945	1,423	10,871
01.01.2009	0,579	-0,495	-0,538	-0,558	-0,626	0,907	0,815
01.01.2010	0,427	-1,479	-1,444	-0,509	-0,736	0,087	0,496
Роки	Коефіцієнт активності залучення ресурсів	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	Коефіцієнт кредитної активності	Загальний показник системного забезпечення ресурсною базою банків, %
01.01.2011	-0,711	-0,220	-0,130	-0,420	-0,434	-0,561	0,035
01.01.2012	-0,806	0,281	0,360	-0,348	-0,276	-0,698	0,091
01.01.2013	-1,009	1,508	1,563	-0,188	0,128	-1,159	-1,105
01.01.2014	1,424	-0,929	0,020	0,729	0,181	0,206	-0,014

Отже, основна мета реалізації антикризових заходів полягає у забезпеченні фінансової стійкості, стабільності, платоспроможності банківської діяльності. Тому державне управління та нагляд за банківською діяльністю повинні забезпечувати стабільність і стійкість. Державне управління процесом вибору та реалізації антикризових заходів повинно бути скоординовано на мето- макрота мікрорівнях з урахуванням специфічних особливостей

функціонування банківської діяльності, значення її для держави, у тому числі участь держави в капіталі банківських установ та економіки загалом.

Після проведеного аналізу антикризових заходів, що використовувалися Національним банком України під час світової фінансової кризи, виявлено їх неспроможність забезпечити достатній рівень фінансової стійкості вітчизняних банків унаслідок невідповідності законодавчої бази антикризовим методам та інструментам. Особливо це позначилося на процедурі державної участі в рекапіталізації банків та механізмів підтримки їх ліквідності.

Для забезпечення антикризового управління фінансовою стійкістю банків пропонується оціночні критерії ефективності застосування антикризових інструментів за макро- і мікрорівнями. До макроекономічних критеріїв віднесено:

- механізм підтримки ліквідності: рефінансування банків, обсяги кредитів, рівень середньозважених ставок за кредитами і депозитами, обсяги резервів під активні операції, співвідношення активів, зобов'язань, капіталу до ВВП, рівень дохідності активів, регулювання грошових потоків;

- механізм гарантування вкладів: сума вкладів фізичних осіб, рівень покриття вкладень, ВВП на душу населення, рівень виплат за депозитами банків-банкрутів, розмір гарантованої суми відшкодування за вкладами, включаючи відсотки, кількість вкладників; середній розмір вкладу;

- механізм підвищення капіталізації: коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, співвідношення статутного і власного капіталу, коефіцієнт захищеності капіталу, мультиплікатор капіталу, співвідношення капіталу і депозитів;

- механізм фінансового оздоровлення банків: ефективність санаційних заходів (реорганізація, введення тимчасової адміністрації, інститут кураторства).

До мікроекономічних критеріїв віднесено:

- управління проблемними активами: передача проблемних активів в управління третій особі; продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу; передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії (SPV onshore / offshore; сек'юритизація активів; реструктуризація кредитної заборгованості;

- внутрішні нормативи і ліміти: фінансові, клієнтські фінансові, ліміти чутливі до ризику, матеріальні;

- реорганізація банків за власною ініціативою: зміна організаційної структури, зміна складу учасників, входження у банківські групи, реінжиніринг бізнес-процесів;

- спеціальні заходи: бенчмаркінг, аутсорсинг.

За результатами аналізу рівня кредитного ризику встановлено, що розрахунок фактичних значень нормативів кредитного ризику за методикою НБУ не дає повної адекватної оцінки його розміру, який приймається українськими банками. Для підвищення якості оцінювання запропоновано методику діагностики рівня кредитного ризику на основі скоригованого чистого процентного доходу.

Проведені розрахунки підтверджують, що банки протягом періоду до 01.01.2009 року взяли на себе надмірний кредитний ризик, який не покривався отриманими ними процентними доходами (з урахуванням усіх здійснених ними витрат, пов'язаних із кредитними операціями).

Доведено, що ресурсне забезпечення банків виступає одним із першочергових питань їх антикризової фінансової стійкості. Сучасний період розвитку банків супроводжується дефіцитом каналів запозичення і розміщення коштів.

Визначено, що системна забезпеченість ресурсною базою банків є дієвим інструментом антикризового управління, оскільки передбачає комплексний підхід у визначенні раціональних каналів залучення коштів та їх розміщення в доходні активи з метою отримання прибутку та досягнення необхідного рівня антикризової фінансової стійкості.

Для підвищення рівня виявлення потенційних загроз від виникнення ситуації дефіциту фінансових ресурсів, що впливає на антикризову фінансову стійкість, запропоновано методику визначення рівня системного забезпечення ресурсною базою банків на підставі визначення факторних навантажень та агрегування показників. Отримані результати оцінювання процесів формування ресурсної бази банків свідчать про необхідність удосконалення механізмів рефінансування НБУ як інструменту системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

РОЗДІЛ 5

УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

5.1. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду для формування засад випереджувальної антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків

Для забезпечення ефективності функціонування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків необхідна розробка науково-методичних підходів, за допомогою яких можлива реалізація випереджальних антикризових заходів, які надають можливість попередити виникнення кризових ситуацій та прийняти адекватні управлінські рішення. До таких методичних підходів варто віднести реалізацію принципів ризик-орієнтованого нагляду для попередження та нейтралізації ризику втрати антикризової фінансової стійкості банками, прогнозування ймовірності банкрутства банків та проведення стрес-тестування індикаторів фінансової стійкості в умовах асиметрії інформації.

Антикризове управління фінансовою стійкістю банків пов'язане передусім із нейтралізацією ризиків у діяльності банків. Зазначене можливе за допомогою використання ризик-орієнтованого нагляду та контролю у світлі циклічності виникнення банківських криз, що пов'язані з тенденціями економічного розвитку в державі.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» банківський нагляд – це система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність,

законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [203].

Виходячи з наведеного визначення банківського нагляду, доходимо висновку, що передусім наглядова діяльність Національного банку України націлена на виявлення та нейтралізацію ризиків, з якими пов'язана банківська діяльність. Тому виникає потреба в реалізації концепції ризик-орієнтованого банківського нагляду, який був би спрямований на моніторинг ризику втрати антикризової фінансової стійкості банків.

З цього приводу НБУ були розроблені методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Використовуючи цей підхід, представники банківського нагляду Національного банку мають визначати, як певні наявні або потенційні проблеми, на які наражається банк або банківська система, впливають на характер і рівень ризиків [180].

З огляду на вищезазначене, ризик-орієнтований підхід до нагляду за діяльністю банків впливає на побудову ризик-менеджменту в банку, що також регламентується з боку НБУ на підставі «Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [181].

В українській банківській практиці з метою здійснення банківського нагляду на основі оцінювання ризиків НБУ виділяє дев'ять категорій ризику, а саме: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик [180]. Ці категорії не є взаємовиключними; будь-який продукт або послуга може наражати банк на декілька ризиків. Проте для зручності аналізу НБУ визначає й оцінює ці ризики окремо. Визначення видів ризиків подано в додатку В, таблиці В1.

Відповідно до міжнародних стандартів та основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду виділяються такі банківські ризики: кредитний ризик, ризик країни і трансферний ризик, ринковий ризик, процентний ризик, ризик втрати ліквідності, операційний ризик, правовий ризик і ризик погіршення репутації. Принцип 13 указанного документа Базельського Комітету наголошує, що «органи банківського нагляду повинні бути впевнені у тім, що банки мають у своєму розпорядженні процедури всебічного управління ризиками (включаючи відповідний нагляд з боку управління й вищого керівництва) для виявлення, виміру, контролю й управління всіма іншими істотними ризиками й там, де це необхідно, для резервування капіталу на покриття цих ризиків» [204].

Ризик-орієнтований нагляд у системі антикризового управління фінансовою стійкістю банків за своєю суттю належить до нагляду за дотриманням вимог якісного характеру. Методи нагляду за виконанням установлених вимог та методи ризик-орієнтованого нагляду певною мірою збігаються, проте їх головна відмінність полягає в тому, що основна увага наглядового органу приділяється не перевірці виконання формальних регулюючих вимог кількісного характеру, а перевірці дотримання якісних вимог із наголосом на механізми й способи управління ризиками.

Застосування ризик-орієнтованого нагляду надає певні переваги та дозволяє наглядовому органу: оцінювати загальну стійкість банку щодо наявних ризиків; прогнозувати потенційні ризики банку в майбутньому, забезпечуючи тим самим як поточне, так і перспективне оцінювання відповідності банку наглядовим вимогам; визначати важливість ролі керівництва банку та ролі прийнятих в банку процедур; своєчасно реагувати на виявлені проблеми шляхом рекомендацій та використання антикризових заходів впливу; зменшити навантаження на наглядовий орган, оскільки ризик-

орієнтований нагляд дозволяє уникнути багаторівневих і комплексних перевірок здійснюваних банком операцій на предмет відповідності нормам і вимогам, концентруючись лише на перевірці операцій, що мають підвищений ризик [204].

Головним недоліком чинної системи режимів нагляду за банками виступає те, що відбувається ігнорування профілем ризику окремого банку, а зосереджується увага на оцінюванні його фінансового стану, що у свою чергу не дає можливості прогнозувати кризові ситуації у діяльності банку.

Варто відзначити, що розроблені НБУ рекомендації до проведення ризик-орієнтованого нагляду носять за своєю суттю описовий характер, і, на нашу думку, його можна представити у вигляді схеми (рис. 5.1).

Отже, запропонований підхід дає можливість отримати формалізовану оцінку ризик-профілю окремого банку у вигляді індексу від «1» до «3», яка повинна бути результатом інспекційної перевірки НБУ та слугувати орієнтиром для визначення подальших наглядових заходів.

Із урахуванням вищезазначеного, підсумовуємо, що система ризик-орієнтованого підходу до нагляду за діяльністю банків націлена передусім на передбачення, попередження, локалізацію та нейтралізацію ризиків, з яким стикаються банки під час проведення власної діяльності.

Ризик-орієнтований банківський нагляд є особливим режимом застосування інструментів банківського нагляду, що стосується практично всіх компонентів наглядового процесу. У вузькому розумінні ризик-орієнтований підхід – це комплексна методика виявлення зон підвищеного ризику у діяльності банківських установ на місцях.

З огляду на вищезазначене, доведено, що система ризик-орієнтованого підходу до нагляду за ризиком втрати антикризової

фінансової стійкості банками повинна базуватися на виконанні наступних принципів.

1. Принцип законності, який передбачає, що всі дії при реалізації ризик-орієнтованого підходу повинні здійснюватися в межах чинної законодавчої та нормативної бази. Використання наведеного принципу не повинне заперечувати проведенню операцій через банки та встановленню їх ділових відносин як із клієнтами, так і наглядовими органами.

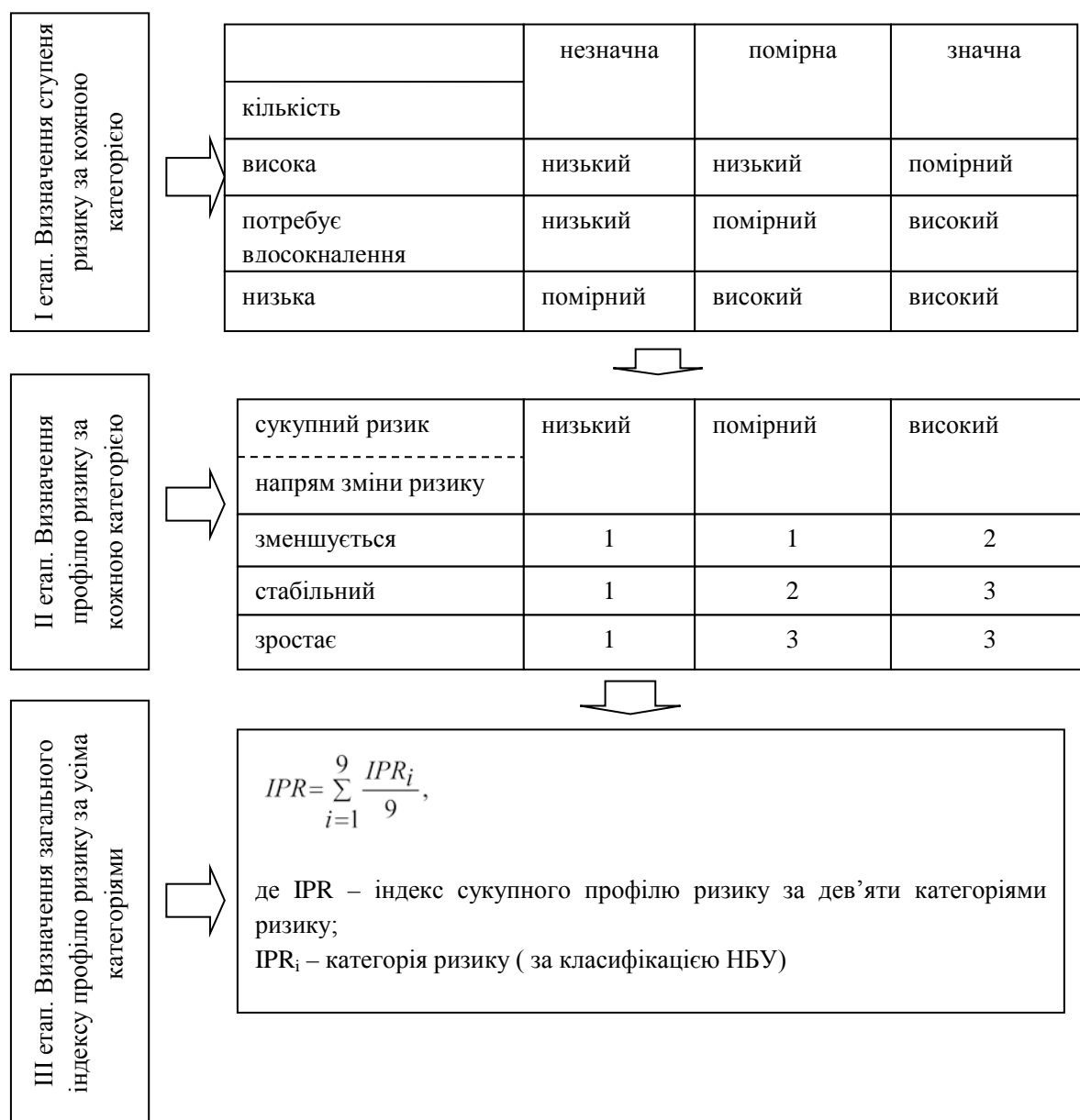

Рис. 5.1. Схема матричного підходу визначення профілю ризику банку (складено з використанням джерел [180; 205; 206, с. 185])

2. Принцип відповідності, який передбачає, що прийняті як наглядовими органами, так і банками управлінські рішення повинні бути адекватні оцінюваному ризику.

3. Принцип гнучкості, що передбачає зміну рівня оцінювання ризику залежно від обставин, які мають місце при подальшому функціонуванні банку, або розвитку бізнес-процесів.

Узагальнивши вищенаведене, пропонуємо формувати систему ризик-орієнтованого підходу до нагляду на основі виділення п'яти етапів (рис. 5.2).

Якщо розглядати застосування ризик-орієнтованого підходу на рівні окремої банківської установи, то деякі науковці концепцію його реалізації пов'язують із системою внутрішнього контролю у банку.

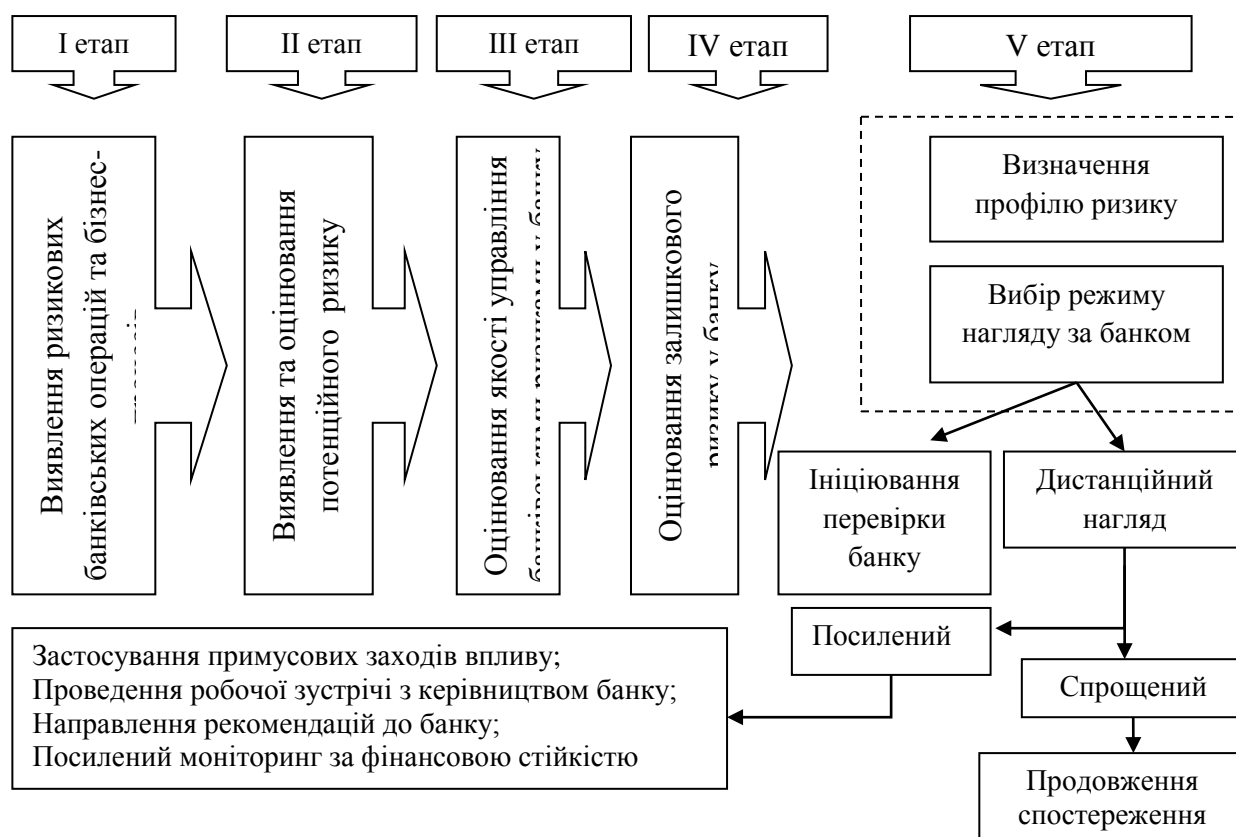

Рис. 5.2. Етапи ризик-орієнтованого підходу до нагляду за діяльністю банків

Зокрема, В. В. Коваленко, Я. С. Головіна зазначають, що «...концепція ризик-орієнтованого підходу внутрішнього контролю,

який базується на визначенні та моніторингу рівня ризику, що прийнятний для банківських установ, передбачає передавання на всі рівні управління відповідальності за ідентифікацію ризику та їх оцінку» [207, с. 211].

Ризик-орієнтований підхід до внутрішнього аудиту/контролю – це сучасний підхід до побудови ризик-сфокусованого внутрішнього аудиту, спрямованого на сприяння досягненню стратегічних цілей організації через посилення взаємодії з ризик-менеджментом у частині методології, технологій та внутрішніх комунікацій [208]. Він допомагає банку досягти своїх цілей шляхом привнесення до системного, дисциплінуючого підходу, до оцінювання й поліпшення ефективності процесів управління ризиками, контролю та управління в цілому.

Каталізатором інтеграції ризик-менеджменту і внутрішнього аудиту як безперервних незалежних процесів, стало видання у 2004 р. нової версії концепції, розробленої COSO: «Enterprise Risk Model – Integrated Framework» [208]. Даний документ дозволив знайти спільні риси у цілях, компонентах системи внутрішнього контролю та управління ризиками, що дозволило виключити дублювання дій і «неформальну» конкуренцію між підрозділами банку. Основними причинами потреби застосування ризик-орієнтованого внутрішнього контролю в системі антикризового управління фінансовою стійкістю банків є:

- НБУ розроблені методичні рекомендації з організації ризик-менеджменту у банках, системи корпоративного управління, системи внутрішнього контролю, що дозволяє з урахуванням міжнародних стандартів сформувати єдину систему ризик-орієнтованого підходу на основі внутрішнього контролю;

- накопичений досвід банківської системи у сфері вирішення тактичних завдань (досягнення операційних цілей), завдань комплаєнсу (досягнення достовірності звітності, дотримання

законодавства) дозволяють здійснити перехід до більш складних і пріоритетно важливих дій щодо забезпечення стратегічних цілей розвитку;

- постійні зрушення у зовнішньому і внутрішньому середовищах банків вимагають нових підходів до розвитку систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю.

До основних переваг системи ризик-орієнтованого внутрішнього контролю варто віднести: *спирається на превентивні заходи*, дозволяє обґрунтовано спланувати та здійснити функціональний контроль бізнес-процесів з точки зору їх вразливості та слабкості під впливом ризиків, пов'язаних зі втратою антикризової фінансової стійкості, а також розробити комплекс заходів щодо їх профілактики та нейтралізації; *орієнтована на результат*, процеси ризик-моніторингу та ризик-контролю супроводжуються розробкою рекомендаційних управлінських рішень, які сприяють досягненню стратегічних цілей банківського бізнесу щодо фінансово стійкого розвитку; *забезпечує підвищення економічної корисності внутрішнього контролю та ризик-менеджменту* у частині раннього виявлення та нейтралізації загроз, що впливають на досягнення стратегічних цілей банку; зниження ризиків, які несуть значні репутаційні та ринкові втрати, фінансові наслідки; *забезпечує ризик-діалог* та задовольняє зростаючі потреби Ради директорів (стратегічний рівень управління) та вищого топ-менеджменту (тактичний рівень управління) не тільки в частині інформації про ризики, які загрожують антикризовій фінансовій стійкості, але і про рекомендовані рішення щодо їх профілактики та нейтралізації; *виступає конкурентної перевагою*, що дозволяє підвищити якість кредитних рейтингів, зміцнити ринкові позиції бізнесу, в цілому збільшити рівень капіталізації та фінансової стійкості банківського бізнесу.

Приклад побудови взаємодії і внутрішніх комунікацій у межах ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту/контролю як елемента системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків наведено у додатку В, рисунку В1.

Отже, стверджуємо, що ризик-орієнтований підхід до нагляду в системі антикризового управління фінансовою стійкістю банків варто реалізовувати в поєднанні з системами ризик-менеджменту, корпоративного управління, системи комунікацій банку на основі внутрішнього контролю (рис. 5.3).

Отже, сучасні тенденції розвитку банківських систем розвинутих країн доводять на практиці той факт, що пруденційний банківський нагляд є ефективним, якщо основою його організації виступає система оцінювання ризиків. З іншого боку, варто звернути увагу на той факт, що рівень ефективності системи управління банківськими ризиками є індикатором антикризової фінансової стійкості банку.

Тому стійкість окремого банку є запорукою стабільності банківської системи країни в цілому. Саме тому ризик-орієнтований підхід до нагляду за втратою антикризової фінансової стійкості банків є ефективним, адже він зосереджує увагу не на здійсненні загального контролю за діяльністю банків, а на основі аналізу ефективності системи управління ризиками має змогу визначити рівень ефективності функціонування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Варто звернути увагу на те, що в останніх міжнародних документах, які стосуються регулювання та нагляду за фінансовою системою в цілому та банківською зокрема, наголошується на забезпеченні достатнього рівня капітальної бази, ліквідності та фінансової стійкості.

Зазначимо, що оцінювання фінансової стійкості банківських установ проводиться на макро- та мікрорівнях. Макроекономічний

рівень передбачає оцінювання фінансової стійкості з позиції центрального банку, рейтингових агенцій; мікрорівень – внутрішнє оцінювання банківськими установами.

Оцінювання фінансової стійкості банків виступає одним із інструментів діагностування, на підставі проведення якого можна розробляти заходи, спрямовані як на попередження кризи, так і на її подолання та відновлення показників банківської діяльності на докризовому рівні. Тим паче, останнім часом експерти все частіше прогнозують третю хвилю світової фінансово-економічної кризи, яка досягне свого максимуму в 2020-2040 рр. і матиме ще більші негативні наслідки для світової фінансової системи, ніж дві попередні [209, с. 20].

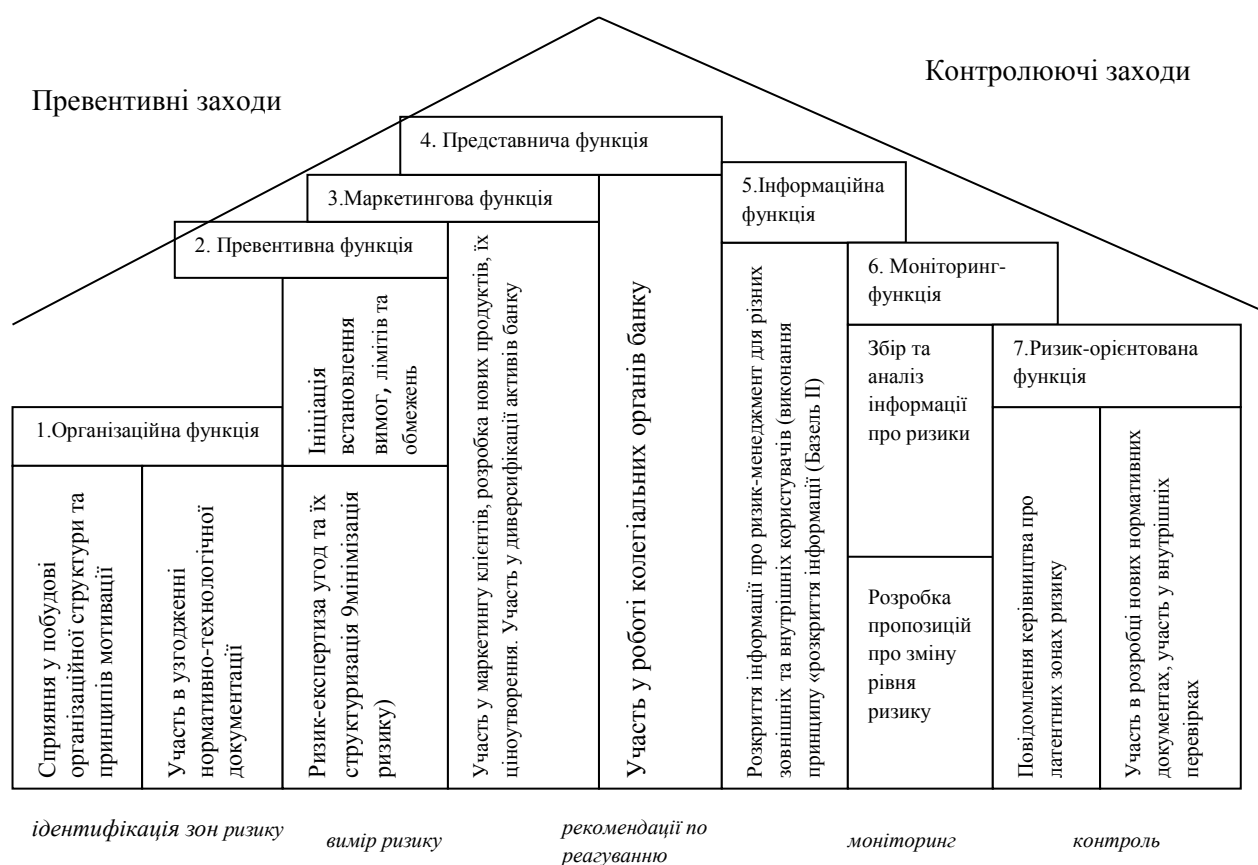

Рис. 5.3. Ризик-орієнтований внутрішній контроль (виявлення напрямів побудови взаємодії з підрозділами через ключові функції ризик-менеджменту)

МВФ та провідні рейтингові агентства почали знижувати прогнози розвитку банківських систем світу, у тому числі й України. На думку експертів рейтингового агентства Standard & Poor's, банківська система України порівняно з банківськими системами Росії та більшості інших країн СНД найбільше піддається впливу скорочення інвестицій із країн Єврозони [179]. Сама по собі оцінка антикризової фінансової стійкості пов'язана з моніторингом банків. Моніторинг можна класифікувати за видами: динамічний, конкурентний, порівняльний, комплексний, інформаційний, базовий і проблемний. Достатньо ґрунтовно висвітлено моніторинг фінансової стійкості банківської системи у монографії В. Коваленко: «фінансовий моніторинг банківської системи є частиною наглядових функцій центрального банку. Основна його мета – забезпечення органів державного управління і банківської системи інформацією, що відображає результати діяльності банківської системи та вплив чинників, які визначають стійкість банківської системи» [58, с.95-96].

Методи оцінювання фінансової стійкості банків – це складові моніторингу їх фінансового стану. Зокрема, як зазначила Е. В. Корольова, моніторинг фінансового стану комерційного банку є «системою заходів, яка охоплює безперервне спостереження за важливими показниками фінансового стану, їх оцінку, аналіз і прогноз із прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень для забезпечення фінансової стійкості банків [210, с. 34].

Аналіз зарубіжних і вітчизняних публікацій, присвячених оцінюванню фінансової стійкості банків засвідчив, що все більше уваги приділяється розробці методів та моделей діагностування банківської кризи на початковій стадії виникнення, що дає змогу запобігти її розвитку за допомогою реалізації відповідних антикризових заходів випереджального характеру. Зазвичай, наглядові органи у переважній більшості країн використовують

системи оцінювання фінансової стійкості банків (додаток В, таблиця В2 [211; 212; 213; с. 37-38; 214; 215, с. 87-97]). Недоліком рейтингових систем, систем коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп, систем комплексного оцінювання банківського ризику є те, що вони забезпечують оцінювання лише поточної фінансової стійкості банків на певну дату.

Розвиток сучасних підходів до оцінювання фінансової стійкості банків передбачає використання державними органами нагляду систем макропруденційного нагляду та регулювання, які передусім ставлять за мету використання антикризових інструментів, націлених на забезпечення достатнього рівня капітальної бази, управління за системними ризиками, нагляд за діяльністю системно значущими банками та забезпечення фінансової стійкості розвитку банківських систем.

Макропруденційне регулювання – це постійний процес, у межах якого відбувається мінімізація масштабу системного ризику, викликаного настанням макро- і мікроризиків, що впливають на банківську систему і на реальну економіку, що досягається шляхом узгодженості в діях, які приймаються регулятором, шляхом зниження проциклічності фінансової системи та простеження за взаємозв'язками між фінансовими інституціями [186, с. 88].

Мікро- і макропруденційний аналізи є взаємопов'язаними, оскільки вищий ступінь стійкості окремого банку знижує ризик виникнення системної банківської кризи. У сучасних умовах центральні банки, у яких не налагоджено ефективний макропруденційний аналіз, гостро відчують нагальну потребу в якісній інформації та цілісному аналізі фінансової стабільності, які забезпечують таке комплексне дослідження [216, с. 41-42].

У зарубіжній практиці мікро- та макропруденційний аналіз реалізується на підставі моніторингу та стрес-тестування фінансової стійкості банків і банківської системи в цілому.

Для проведення моніторингу фінансової стійкості банківської системи використовуються індикатори фінансової стійкості (ІФС БС), що розраховуються на підставі використання методів економічної статистики і поєднують агреговані дані діяльності банків, а також індикатори, що характеризують ринки, на яких вони здійснюють свою діяльність. Розділ «Індикатори фінансової стійкості» містить статистичні дані та метадані щодо індикаторів фінансової стійкості (ІФС), підготовлені Національним банком України відповідно до методології МВФ, викладеної в «Індикаторах фінансової стійкості: Керівництво з компіляції (МВФ, 2007)» [217].

ІФС побудовані на основі методології системи національних рахунків, що забезпечує можливість їх міжнародного порівняння, і вміщують 15 основних та 20 рекомендованих показників. Індикатори фінансової стійкості можуть використовуватися в поєднанні зі стрес-тестами, які спрямовані на виявлення прихованих банківських ризиків та виконують важливу роль у попередженні поширення й поглиблення системних банківських криз.

За порівнянням вітчизняної та зарубіжної практик можна поділити методики оцінювання фінансової стійкості на: методи якісних характеристик (метод парних порівнянь, метод множинних порівнянь) та методи кількісних характеристик (бальний метод, кількісна оцінка).

Провівши порівняльний аналіз наведених методів зазначимо, що антикризова фінансова стійкість є динамічною комплексною характеристикою, доцільним є використання інтегральної оцінки антикризової фінансової стійкості на основі агрегування визначеної сукупності показників.

У сучасних умовах розвитку фінансової системи, зокрема банківської, не можливе використання стандартного набору показників для отримання необхідної інформації у довгостроковому періоді.

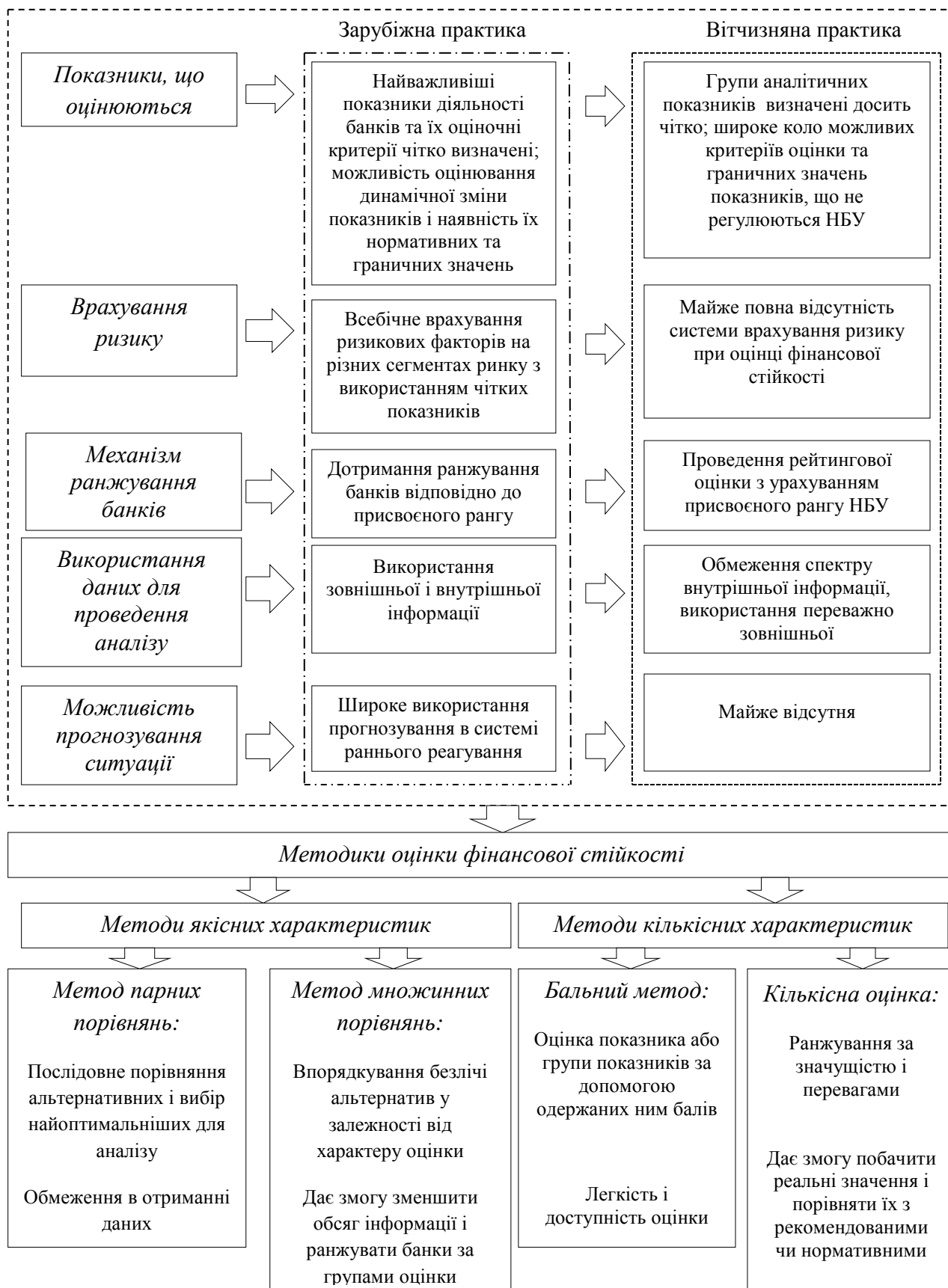

Рис. 5.4. Порівняльна характеристика методик оцінки фінансової стійкості банків

До основних ознак показників антикризової фінансової стійкості варто віднести: суб'єкт оцінювання, предмет, функціональне призначення результатів оцінювання, обов'язковість виконання, ступінь формалізації, зв'язок зі звітністю, часову приналежність, спосіб представлення, відображення мінливості процесів і станів (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Класифікація показників оцінювання фінансової стійкості банківської діяльності (систематизовано за матеріалами [218, с. 103-104; 219])

Класифікаційна ознака	Характеристика
За суб'єктами оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> – використовуються банком; – використовуються клієнтами; – використовуються рейтинговими агенціями; – використовуються аудиторськими установами; – використовуються наглядовими органами; – використовуються банками-партнерами
За часовою приналежністю	перспективні; поточні; ретроспективні
За предметом оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> – відповідності діяльності банку законодавству; – стабільність та стійкість; – ліквідність і прибутковість; – рівень ризиків; – достатність капіталу, – якість активів
За способом представлення	відносні показники; абсолютні показники, судження
За ступенем формалізації	формалізовані; змістовні
За зв'язком зі звітністю	відображені у звітності; не відображені у звітності
За обов'язковістю виконання	обов'язкові для виконання; рекомендовані; необов'язкові для виконання
За ступенем узагальнення	інтегральні; приватні
За функціональним призначенням	<ul style="list-style-type: none"> – вимагають рішення щодо зміни ситуації; – допускають рішення щодо спостереження за ситуацією
За відображенням мінливості процесів і станів	статистичні; динамічні

У цілому можна дійти висновку, що вітчизняна практика оцінювання фінансової стійкості банків має певні недоліки: використання значного масиву показників різної природи походження і найчастіше значення, які не є зіставними, тому просте

їх складання у підсумковій формулі рейтингу буде неприйнятним, оскільки може призвести до хибного уявлення про справжній фінансовий стан; відсутність логічно обґрунтованих та коректних процедур зважування коефіцієнтів; більшість методик розглядає фінансову стійкість тільки на визначений момент часу і не враховує характер зміни основних фінансових показників у динаміці. Отже, застосування ризик-орієнтованого підходу до нагляду в системі антикризового управління фінансовою стійкістю банків повинне передусім базуватися на якісній характеристиці ризику втрати фінансової стійкості з використанням інструментів антикризового управління. Для побудови матриці вибору управлінських рішень щодо антикризового управління фінансовою стійкістю банків насамперед необхідно надати кількісну характеристику профілю ризику втрати антикризової фінансової стійкості банків.

Вважаємо за доцільне визначати рівень антикризової фінансової стійкості банків за інтегрованим показником, який охоплював би усі параметри стійкого функціонування банку. Алгоритм розрахунку представлено на рисунку 5.5.

Для обґрунтування алгоритму розрахунку інтегрального показника необхідно визначитися з такими параметрами як: сукупність показників, що доцільно обрати для агрегації; кількість груп, на які потрібно поділити банки залежно від рівня фінансової стійкості; методичний підхід, що виступає основою для розрахунку інтегрального показника антикризової фінансової стійкості. Як відомо, рівень фінансової стійкості банків можна оцінити за такими групами показників, як капітальна стійкість, ліквідність і платоспроможність, показники оцінювання економічного потенціалу і ділової активності банку; показники ефективності управління банком. При цьому зазначених показників безліч, які мають факторне або результативне навантаження.

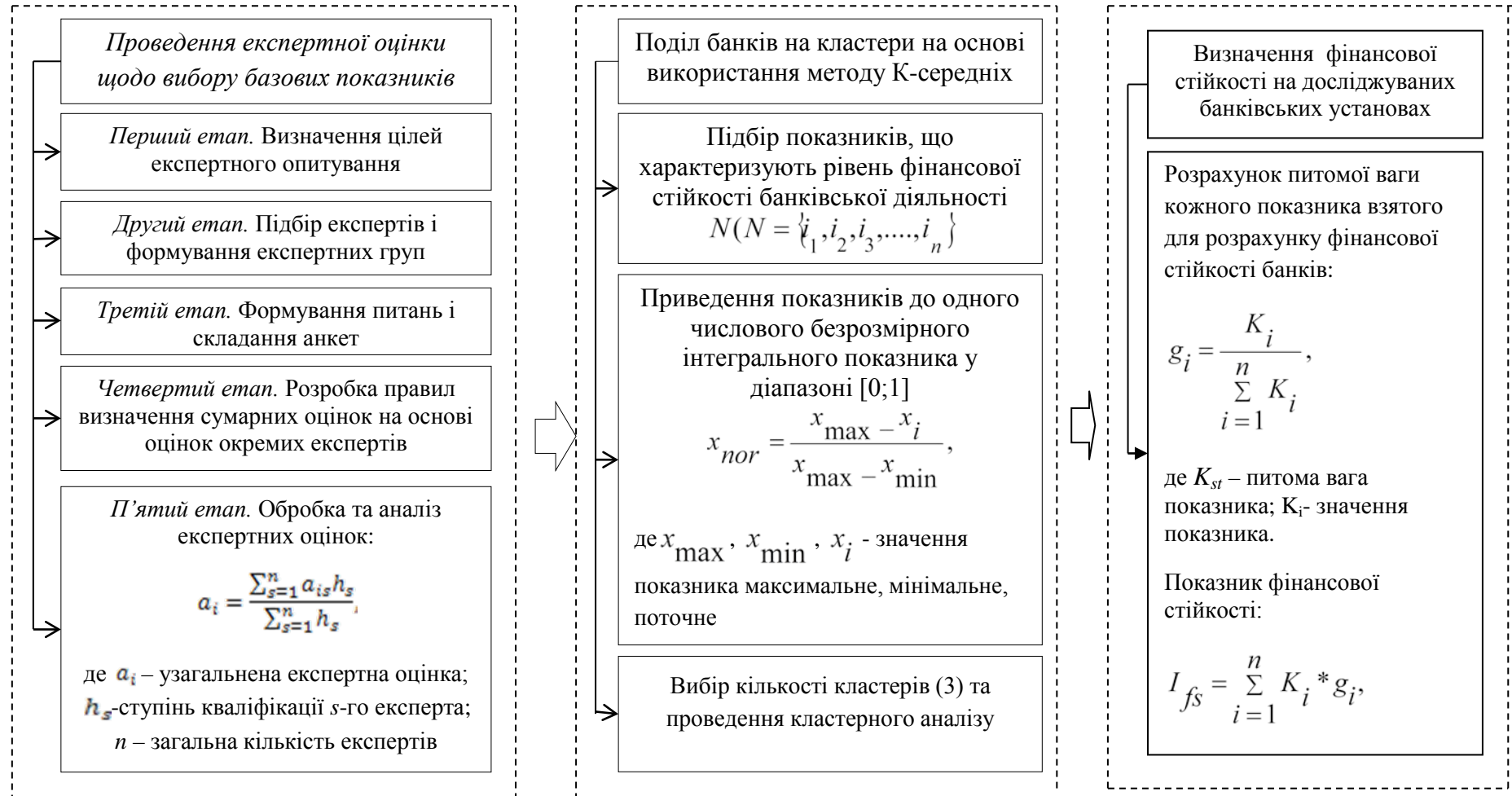

Рис. 5.5. Модель розрахунку показника антикризової фінансової стійкості банків

Із метою виділення групи показників, які необхідно включати в розрахунок інтегрального показника, був використаний метод експертних оцінок. Експертні опитування для вибору показників, які доцільно включати в розрахунок інтегрального, було проведено на базі ряду банків. За результатами проведеного експертного оцінювання, до складу показників, що будуть взяті до розрахунку інтегрального показника антикризової фінансової стійкості, включено: коефіцієнт надійності, коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, співвідношення статутного і балансового капіталів, рівень депозитів у зобов'язаннях, коефіцієнт кредитної активності, коефіцієнт інвестиційної активності, коефіцієнт платоспроможності, чиста процентна маржа, рентабельність активів, рентабельність капіталу. Період, за який розраховано показники: на 01.10.2011 р., на 01.10.2012 р., на 01.10.2013 р. (додаток В, таблиці В3, В4, В5). Для реалізації методу скористаємося пакетом програм STATISTICA 6.0. Результати групування та розрахунку функціонала якості кластеризації наведено в додатку В, таблицях В6, В7, В8. Описова статистика за кластерами відповідно до обраних коефіцієнтів представлено в додатку В, таблицях В 9. Зведені показники проведеної кластеризації наведено в табл. 5.2.

Проведені розрахунки свідчать, що розподіл банків України за наведеними показниками значно відрізняється від їх розподілу за класифікацією НБУ. Проведений кластерний аналіз засвідчив, що наповненість банків за кластерами з року в рік змінюється. Група банків, які входять до кластеру І за останній період має тенденцію до циклічних коливань. Наприклад, банки ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Укрексімбанк» за показниками фінансової стійкості належать до 3 кластеру протягом дослідженого періоду.

При цьому банки, що підпадають за класифікацією НБУ до четвертої групи, за нашою методикою потрапили до першого кластеру (Додаток В, табл. В10).

Результати кластеризації банківських установ за показниками фінансової стійкості на 01.10.2011 р.,
01.10.2012 р. та 01.10.2013 р.

Дата	Кластери	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу	Кількість банків	Рівень фінансової стійкості банків
01.10.2011	Кластер I	0,36	0,23	1,04	0,22	0,59	0,00	0,23	0,10	-0,01	-0,06	65	1,09
	Кластер II	2,04	0,28	1,25	0,37	1,22	0,02	0,73	0,17	-0,34	0,08	14	0,59
	Кластер III	0,22	0,16	0,93	0,54	0,73	0,01	0,15	0,14	-0,01	0,00	91	0,17
01.10.2012	Кластер I	0,28	0,21	4,25	0,25	0,44	0,02	0,84	0,11	-0,01	-0,06	7	0,64
	Кластер II	0,72	0,22	1,87	0,35	0,75	0,01	0,49	0,13	-0,09	-0,01	6	0,35
	Кластер III	0,33	0,21	0,88	0,45	0,59	0,01	0,19	0,13	0,00	0,01	162	0,12
01.10.2013	Кластер I	0,84	0,29	1,04	0,27	0,43	0,03	0,30	0,09	0,01	0,03	59	0,58
	Кластер II	0,35	0,20	0,91	0,57	0,67	0,01	0,17	0,14	0,00	0,01	110	0,24
	Кластер III	0,64	0,22	1,52	0,38	0,68	0,01	0,39	0,12	-0,05	0,00	6	0,15

Для прийняття рішення щодо застосування антикризових заходів було розроблено матрицю вибору антикризових інструментів забезпечення антикризової фінансової стійкості банків (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

**Матриця вибору методів стабілізації фінансової стійкості
у банківських установах з урахуванням ризик - орієнтованого
нагляду**

Оцінка складових антикризової фінансової стійкості	Фінансова стійкість		
	1-А	2-В	3-С
А від 0 – до 0,3	Підтримка антикризової фінансової стійкості	Підвищення антикризової фінансової стійкості	Інтенсивне підвищення антикризової фінансової стійкості
<i>Варіант дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості (А)</i>	«інтенсивний» – банки цієї зони характеризуються високим рівнем системної важливості, що висуває специфічні вимоги до процесу дистанційного моніторингу за їх діяльністю.		
В від 0,31-0,6	Подолання антикризової фінансової стійкості	Підтримка антикризової фінансової стійкості	Підвищення антикризової фінансової стійкості
<i>Варіант дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості (В)</i>	“посилений” – для банків, що потрапили до цієї зони, характерним є високий індекс сукупного ризик-профілю банку, та, відповідно, недостатня якість системи ризик-менеджменту або несприятливі тенденції зміни рівня ризиків банку. Рівень системної важливості банку є середнім або суттєвим, що вимагає з боку наглядових органів посиленої уваги, застосування розширеного набору інструментів моніторингу, в т.ч. стрес-тестування, розширення переліку звітних форм та інше.		
С від 0,61-1	Підвищення антикризової фінансової стійкості	Подолання антикризової фінансової стійкості	Підтримка антикризової фінансової стійкості
<i>Варіант дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості (С)</i>	«базовий» – банки, що потрапили в зону «базового» моніторингу, характеризуються високим рівнем якості внутрішньої системи ризик-менеджменту банку, та не потребують значної уваги з боку наглядових органів, оскільки їх банкрутство має обмежений вплив на стабільність банківської системи		

З огляду на наведену матрицю, доводимо потребу в систематизації антикризових заходів залежно від зон ризику втрати антикризової фінансової стійкості банками та варіанту дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

Вибір антикризових заходів в залежності від зон ризику втрати антикризової фінансової стійкості банками та варіанту дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості

Зона ризику втрати фінансової стійкості	Варіант дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості	Випереджальні антикризові заходи	планування діяльності та розвитку банків (перспективний план, річний, квартальний, оперативний), ризик-орієнтований внутрішній контроль
А від 0 – до 0,3	інтенсивний	<i>Реорганізація банків або процедура банкрутства за власною ініціативою</i> (визначення об'єктів змін, документування поточної технології роботи та класифікація бізнес-процесів; розробка критеріїв оптимізації та визначення обмежувальних умов; аналіз поточної технології роботи; розробка, узгодження та документування нової технології; впровадження змін, контроль за ефективністю введених перетворень; корегування та закріплення змін)	
В від 0,31-0,6	посилений	<p><i>Встановлення внутрішньобанківських нормативів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлення обмежувальних сум операцій, що дозволяються виконуючим органам банку, підрозділам банку, окремим відповідальним особам; – встановлення обмежувальних сум операцій, на які банк може проводити операції з підприємствами, різними галузями, різними країнами та регіонами, з різними категоріями фізичних осіб, з використанням різних фінансових інструментів; – встановлення підвищених внутрішньобанківських обов'язкових нормативів <p><i>Встановлення внутрішньобанківських лімітів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – величини неприйнятного ризику – величина збитків, що призводить до зниження показника достатності капіталу банків до критично низького його рівня, що загрожує банку втратою ліцензії або неприйнятна величина можливого збитку за будь якою операцією банку; – гранично допустимий ризик – величина збитків, що дорівнює величині планового квартального прибутку банку; – максимально допустимий ризик – величина збитку, що дорівнює величині планового місячного прибутку банку 	
С від 0,61-1	базовий	моніторинг «чистоти» операцій клієнтів та їх діяльності, постійний аналіз спроможності та перспективності власних слабких та сильних сторін, стрес-тестування, розробка антикризових програм на випадок виникнення труднощів та проблемних ситуацій	

Отже, на сучасному етапі розвитку банків серед проблем, пов'язаних із наслідками кризи, дія якої продовжується, досить актуальним є забезпечення фінансової стійкості банків.

Фінансова стійкість – це здатність банку функціонувати згідно з його стратегією, цілями та задачами під дією різних зовнішніх та внутрішніх чинників, яка може бути оцінена різними показниками.

За допомогою визначення рівня антикризової фінансової стійкості банків можна оцінити її втрату та розробити стратегію, за допомогою якої забезпечується антикризове управління фінансовою стійкістю.

Система антикризового управління фінансовою стійкістю банків передусім передбачає встановлення певних критеріїв, які дозволяють визначитися з антикризовими заходами випереджального характеру.

Отже, у дослідженні доведено, що антикризове управління фінансовою стійкістю банків пов'язане передусім із нейтралізацією ризиків за допомогою використання ризик-орієнтованого нагляду та контролю. Розроблено науково-методичний підхід визначення ризику втрати антикризової фінансової стійкості банків на основі розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та формування матриці вибору методів забезпечення антикризової фінансової стійкості банків.

Обґрунтовано, що впровадження ризик-орієнтованого нагляду як інструменту випереджальної антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків націлено на розробку власної стратегії нівелювання кризових ситуацій без втручання державних регулюючих органів на основі встановленого варіанту дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості – інтенсивного, посиленого або базового.

5.2. Розробка науково-методичного підходу до визначення глибини кризових явищ для прогнозування потенційного банкрутства банківських установ

Сучасні умови розвитку економічних відносин характеризуються високою мірою невизначеності, що зумовлює появу якісно нових вимог до наукових розробок в цілому і, зокрема, у сфері банківського антикризового менеджменту. Варто зазначити, що нині, в умовах нестабільності, управління будь-яким суб'єктом господарювання, у тому числі й банком, має бути антикризовим. Попередження банкрутства та фінансово-економічне оздоровлення вітчизняних банківських установ потребує запровадження ефективного антикризового моніторингу, методологічна база якого відповідала б сучасним економіко-правовим вимогам. Водночас обґрунтування антикризових заходів повинне базуватися на системі показників, яка дозволяла б здійснювати кількісну та якісну оцінку глибини кризових явищ у банківській системі та окремих банках.

У монографії [220] наведено методику щодо оцінювання глибини кризи на підприємстві. Проте варто зауважити, що методичні засади оцінки кризових явищ у банківських установах з точки зору їх глибини та антикризового регулювання залишаються недостатньо розробленими, а специфіка банківської діяльності не дозволяє імплементувати досвід інших галузей економіки без суттєвих доопрацювань.

Отже, метою дослідження даного підрозділу є обґрунтування послідовності етапів процесів розвитку фінансової кризи та її глибини у діяльності банківських установ залежно від значень розрахованих за даними публічної звітності показників.

Для досягнення поставленої мети обґрунтовано систему показників, наведену в табл. 5.5.

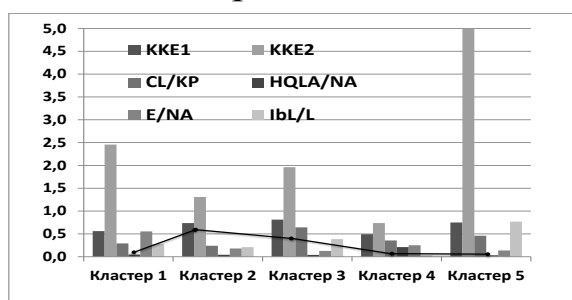
Таблиця 5.5

Система показників оцінки стадії та глибини кризових явищ у банківських установах (систематизовано за матеріалами [220; 221])

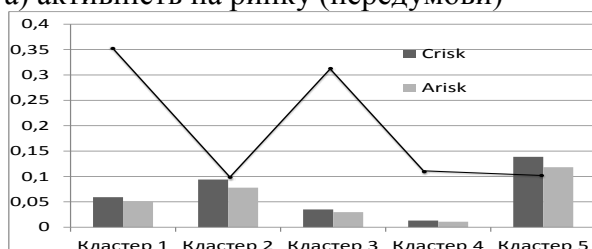
№	Умовні позначення	Назва	Порядок розрахунку	Теоретичне значення
1. Активність/агресивність				
1	KKE1	Коефіцієнти кредитної експансії	Кредити клієнтам / Чисті активи	Не більше 0,6
№	Умовні позначення	Назва	Порядок розрахунку	Теоретичне значення
2	KKE2		Кредити клієнтам / Кошти клієнтів	Не більше 0,8
3	CL/KP	Частка споживчих позичок	Споживчі позички/ Кредити клієнтам	Чим більше, тим більший рівень риз.
4	HQLA/NA	Частка високоліквідних активів	Грошові кошти та їх екв. /Чисті активи	Не менше 0,1
5	E/NA	Фінансовий важіль	Власний капітал/ Чисті активи	Не менше 0,1
6	IbL/L	Частка міжбанківських позичок	Кошти банків / Зобов'язання	Не більше 0,2
7	Lfc/TL	Частка позичок у ін. валюті до кредитів клієнтам		Чим більше, тим більший рівень риз.
8	Dfc/TD	Частка депозитів у ін. валюті до коштів клієнтів		
2. Ризикованість				
9	Crisk	Рівень кредитного ризику	Резерви за позичками/Кредити клієнтам	Не більше 0,05
10	Arisk	Рівень ризику активів	Резерви за активами/Загальні активи	
11	Ferisk	Рівень валютного ризику	(Активи в ін. в. – Зобов'язання в ін. в.)/ Власний капітал	Чим більше, тим більший рівень ризику
3. Ліквідність				
12	HQLA/CD	Рівень миттєвої ліквідності	Високоліквідні активи / Кошти клієнтів до запитання	Нормативне – не менше 0,2. Теоретичне →1
13	LA(1-2)/CD	Достатність активів первинної та вторинної ліквідності	Активи первинної та вторинної ліквідності / Кошти до запитання	Теоретичне →1
4. Платоспроможність				
14	LA/CD	Достатність ліквідних активів	Ліквідні активи/ Кошти клієнтів до запитання	Більше 1
15	LA/L		Ліквідні активи/ Зобов'язання	Теоретичне →1
16	E/FA	Достатність капіталу для фондування постійних активів	Власний капітал/(Основні засоби+Немат. активи+вкладення в АК та ДК)	Більше 1
5. Рентабельність				
17	ROA	Віддача активів	Фінансовий результат/Активи	Не менше 0,01
18	ROE	Віддача власного капіталу	Фінансовий результат/Власний капітал	Не менше 0,1
19	ROSE	Віддача статутного капіталу	Фінансовий результат/Статутний капітал	Не менше 0,15
20	NIM	Чиста процентна маржа	Чистий процентний дохід (ЧПД)/Робочі активи	Не менше 0,03
21	SPREAD	Спред	Ставка розміщення – Ставка залучення	Не менше 0,03
22	E1	Достатність доходів	ЧПД/Витрати на формування резервів	Більше 1
23	E2		(ЧПД+ЧКом.Д)/Загально банківські витрати	Більше 1,5
6. Адекватність власного капіталу та доходів для покриття ризиків				
24	RAM	Маржа, скоригована на ризики	(ЧПД-Витрати на формування резервів)/Робочі активи	Не менше 0,03
25	E/EL	Достатність власного капіталу для покриття очікуваних збитків	Власний капітал/Резерви за активними операціями	Не менше 1. Емпіричне →1

Для досягнення поставлених завдань використано метод кластерного аналізу та статистичні показники. Обробку масивів вихідної інформації здійснено за допомогою програмного забезпечення MSeXcel та STATISTICA 6.0.

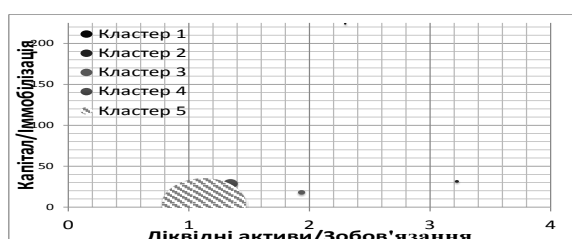
Період, що аналізується в роботі, включає дані з 01.01.2009 р. до 01.01.2014 р. за всіма банками системи. Значення досліджуваних показників за виділеними кластерами станом на 01.01.2009 р. наведено на рис. 5.6.

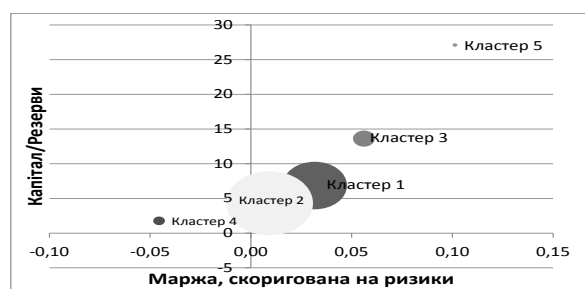
а) активність на ринку (передумови)

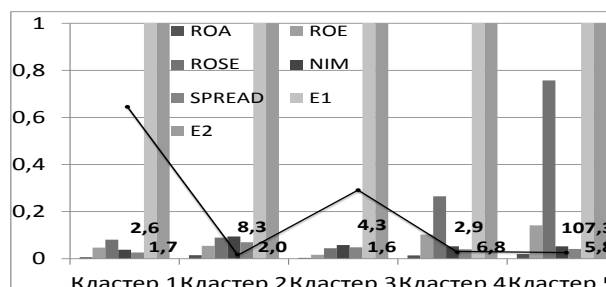
б) ризикованість діяльності

в) платоспроможність

г) достатність капіталу

д) рентабельність

Рис.5.6. Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2008 року

Варто зауважити, що рівень фінансового важеля та частка високоліквідних активів свідчать про агресивну політику всіх банків України. Рівень кредитного ризику в докризовий період (рис. 5.6. б)

знаходився на порівняно низькому рівні. До 1-го кластеру потрапили банки з середнім рівнем ризику 5,9 % (Райффайзен банк Аваль, Укрсибанк, ОТП Банк, Надра, ПУМБ, Сведбанк та ін.), що майже відповідає теоретичному значенню 5%. Банки з мінімальним рівнем ризику – це банки 3-го (Укрсоцбанк, Укрексімбанк, ВТБ Банк, Форум, «Фінанси та кредит», Укргазбанк, Брокбізнесбанк, «Південний» та ін.) та 4-го кластерів (Ощадбанк, Родовід Банк, ІНГ Банк Україна, Імексбанк, Каліон Банк Україна, Хрещатик, Сітібанк (Україна) та ін.). Підвищеним рівнем ризику характеризується діяльність банків 5-го кластеру, основну частку серед яких займає Приватбанк (середнє значення по групі майже 14 %). Діяльність банків України за підсумками 2008 року характеризується достатньою ліквідністю та платоспроможністю (рис. 3.6 в), у цілому є достатньо рентабельною (рис. 5.6 г).

Найбільший кластер за рівнем достатності власного капіталу та доходів для покриття ризиків – 2-ий (рис. 5.6 д). Діяльність банків, що увійшли до цього кластеру Приватбанк, Надра, Укрсоцбанк, Укрексімбанк, ОТП Банк, Альфа-Банк, Промінвестбанк та ін.) характеризується низьким рівнем скоригованої на ризик маржі та в окремих випадках перевищенням резервів над рівнем капіталу (Приватбанк, Надра). Усі інші кластери, крім 4-го (1,1% від активів системи), складаються з банків із достатнім рівнем маржі та капіталу. Отже, до початку 2009 року банки проводили агресивну кредитну політику, дотримуючись мінімально необхідних показників достатності та зберігаючи прийнятний рівень ризиків активів та прибутковості.

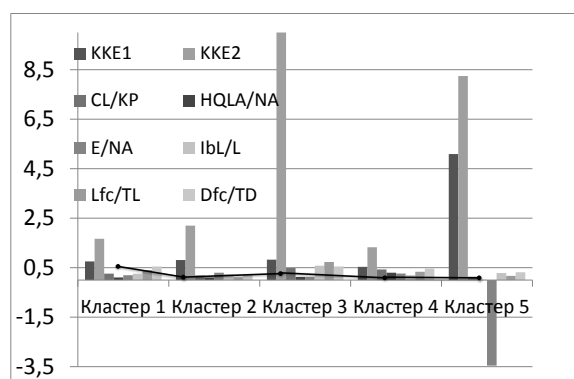
За підсумками 2009 року структура банківської системи України за виділеними групами показників виглядала наступним чином.

Як свідчать дані рис. 5.7, 2009 рік характеризувався стрімким розвитком кризових явищ у банківській системі України.

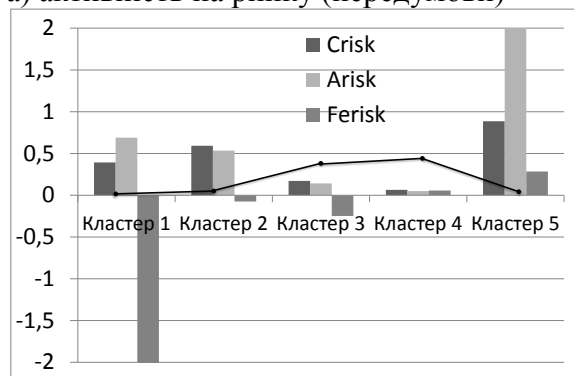
У цей період показники ринкової активності незначно знижуються, ризики стрімко зростають, а рівень фінансового результату знижується до збитків. Цей період характеризується зростанням частки високоліквідних активів та власного капіталу, що є наслідком зменшення кредитної активності та необхідності підтримання показників достатності.

У цей час з'являються банки з від'ємним капіталом – крім Сведбанку, це невеликі банки такі, як ІпоБанк, Дністер, Трансбанк, Арма, Банк Столиця, Інпробанк.

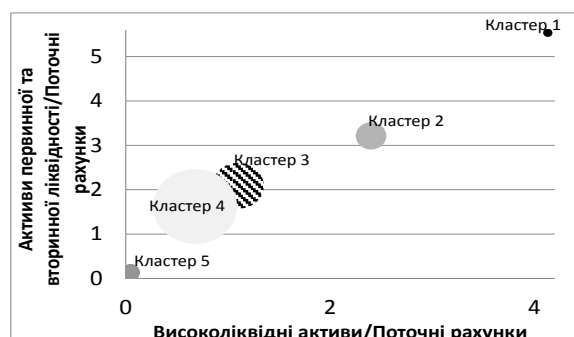
Проте критичним зростанням рівня ризиків характеризувалася діяльність усіх банків системи (рис. 5.7 б). Частка банків із поглибленим рівнем ризиків перевищує 5 %, це 2-ий кластер (Родовід Банк, Сведбанк, Укргазбанк, Київ, Профін Банк, Банк Столиця, Український банк розвитку та реконструкції) із рівнем кредитного ризику 50-60 %. Значну частку у 45,9 % займає 3-ий кластер із підвищеним рівнем кредитного ризику у 18-30 % та від'ємною валютною позицією (Приватбанк, Райффайзен банк Аваль, Укрсибанк, Промінвестбанк, ОТП Банк та ін.). Однак усе ще залишається значна частка банківських установ – 48,7 % , серед яких Ощадбанк, Укрексімбанк, ВТБ Банк, Надра, «Фінанси та кредит», Банк «Форум», Брокбізнесбанк, Південний та ін. середнім рівнем ризику 5 %. Указане підвищення кредитного ризику знайшло своє відображення на фінансових результатах (рис. 5.7 д) – діяльність більшості банків є збитковою чи мінімально рентабельною (1 кластер), проте рівень збитків не є критичним. Однак зростає до 4,7 % частка ринку банків з критичним рівнем збитків від 50 до 100% статутного капіталу – це Західінкобанк, Діалогбанк, Родовід Банк, Сведбанк, Володимирський, Кредобанк, Піреус Банк, МКБ, Інпромбанк, Український банк реконструкції та розвитку (5 кластер, рис. 5.7 д).

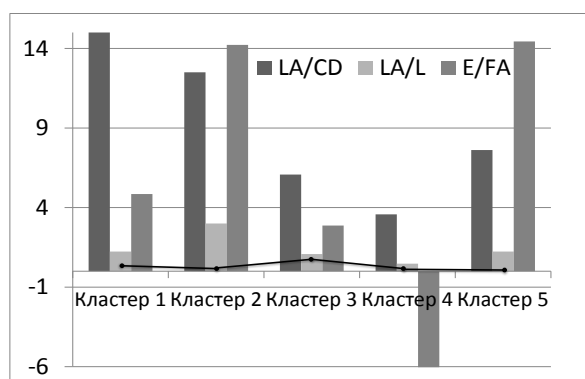
а) активність на ринку (передумови)

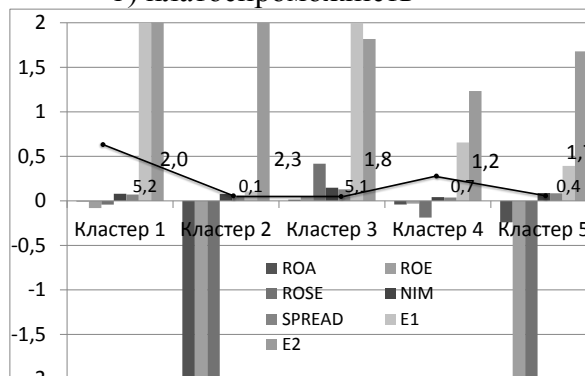
б) ризикованість діяльності

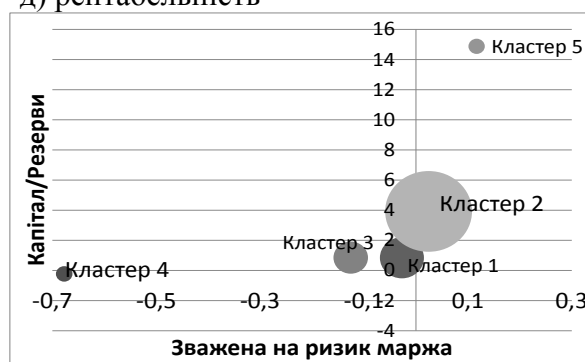
в) ліквідність

г) платоспроможність

д) рентабельність

е) достатність капіталу

Рис.5.7. Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2009 року

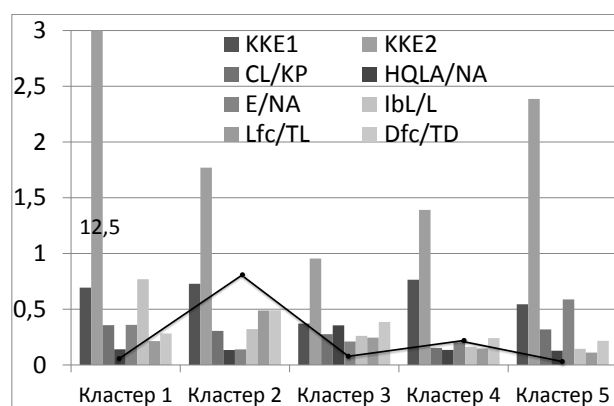
Водночас таке погіршення показників ризиків та прибутковості не спричинило скорочення рівня ліквідності та платоспроможності банків (рис. 5.7 в та г) – лише банки 5-го кластеру з 3,3% ринку мають рівень ліквідності, нижче нормативного рівня 20% (Надра, БІГ Енергія, Інпробанк, Іпобанк, Банк Столиця, АРМА, Діалогбанк, Дністер, Трансбанк) та 4-го кластеру платоспроможності з 1,8 % ринку (крім банку «Надра», Діалогбанку та Іпобанку). Варто зауважити, що показники достатності дозволяють поділити банки на такі групи: кластер 1 – незначне від'ємне значення маржі та

недостатній рівень капіталу для покриття майбутніх збитків – складається з таких банків як Райффайзен банк Аваль, Укрсиббанк, Перший Український міжнародний банк, Кредитпромбанк, Ерсте Банк, ВІЕЙБІ Банк, СЕБ Банк, що разом займають 17 % ринку; кластер 2 – незначне позитивне значення маржі та переважно достатній рівень капіталу – займає 66,7 % ринку (Приватбанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Укрсоцбанк, ОТП Банк, ВТБ Банк, Альфа-Банк та ін.); кластер 3 (Сведбанк, Укрназбанк, Дельта Банк, Правекс-Банк, Донгорбанк, Піреус Банк МКБ) та кластер 4 (Родовід банк, Київ, Іпобанк, Дністер Банк, Столиця, Трансбанк, АРМА) відповідно зі значним та критичним від’ємними значеннями маржі та недостатнім рівнем капіталу займають 10 та 3 % банківського ринку; кластер 5 складає 2,4 % банківського ринку та складається з найбільш прибуткових банків зі значним рівнем достатності власного капіталу (ІНГ Банк Україна, Сітібанк (Україна), Астра Банк та ін.). Отже, в 2009 році унаслідок розгортання кризових явищ в економіці в цілому та фінансовому секторі зокрема значно зросли обсяги реалізованих ризиків банківської діяльності, що передусім відобразилося на показниках фінансових результатів та достатності капіталу для покриття можливих збитків. Проте ліквідність та платоспроможність більшості банків знаходиться на високому чи задовільному рівнях. Указане, на нашу думку, пов’язане зі специфікою діяльності банків: банки передусім намагаються зберегти довіру клієнтів, оскільки панічні настрої серед вкладників можуть призвести до незворотного поглиблення кризових явищ.

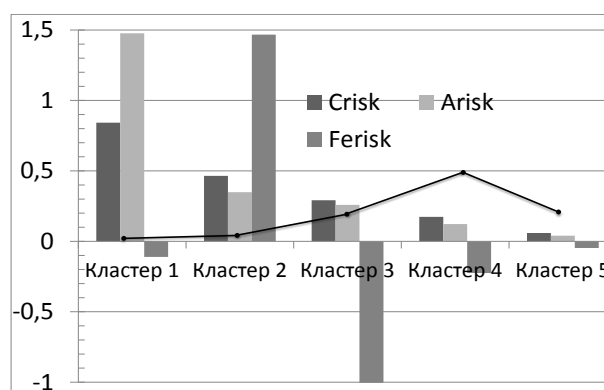
Розвиток фінансової кризи у банківській системі України за підсумками 2010 року відображено на рис. 5.8.

У 2010 році відбувається поглиблення кризових явищ, банки знижують активність щодо розміщення ресурсів (рис. 5.8 а): підвищують вимоги до позичальників, припиняють кредитування окремих категорій клієнтів, збільшують частку високоліквідних

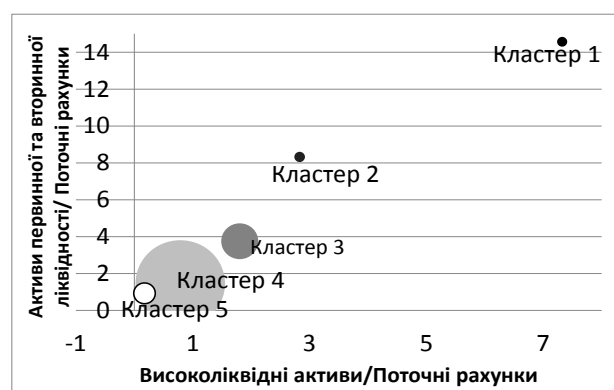
безризикових активів; утім частка активів та зобов'язань в іноземній валюті залишається значною, що спричиняє уразливість банків до коливань валютних курсів.

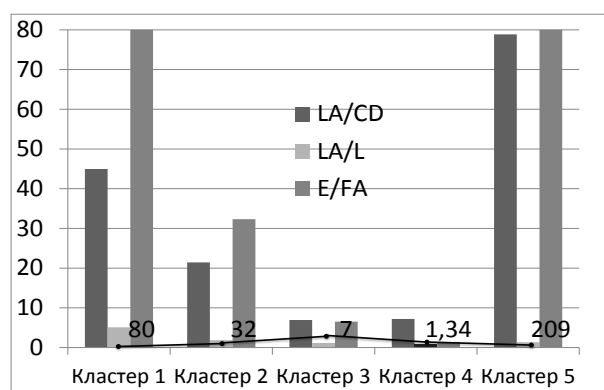
а) активність на ринку (передумови)

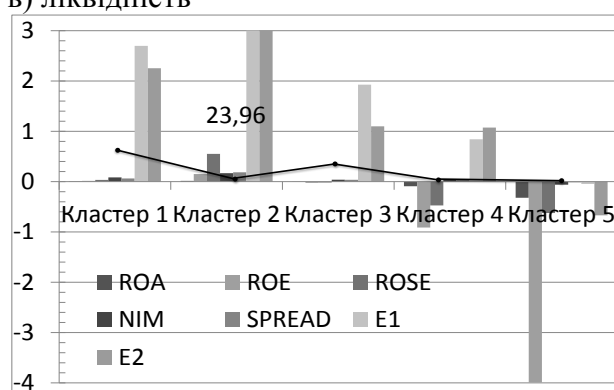
б) ризикованість діяльності

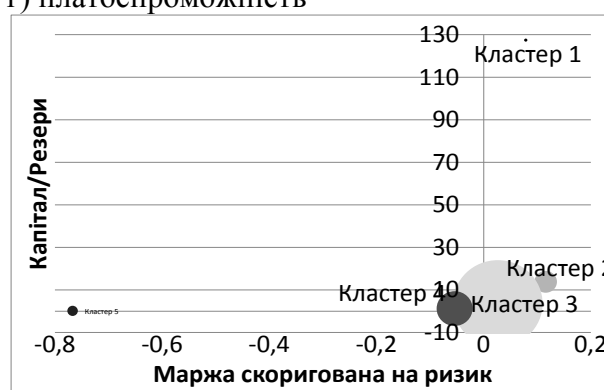
в) ліквідність

г) платоспроможність

д) рентабельність

е) достатність капіталу

Рис.5.8 Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2010 року

Кластери банків за рівнем ризиків (рис. 5.8 б) майже не змінилися порівняно з попереднім роком, лише зріс рівень ризику активних операцій державних банків до 12-14 %, тому 4-ий кластер з

аналогічними середніми показниками займає майже 50 % ринку. Приблизно по 23 % припадає на кластери зі значним (30 %, 3-ій кластер) та низьким рівнем ризиків (6-10 %, 5-ий кластер) та майже 5 % на банки з рівнем ризику 50-100 %.

Фінансові результати також дещо погіршуються порівняно з 2009 роком – більшість банків отримує незначні прибутки чи збитки (рис.5.8 д, 1-ий кластер, 60 % ринку), діяльність ще 26 % банків, що потрапили до 3-го кластеру, крім того, характеризується зниженням спреду та чистої процентної маржі.

Банки 4-го кластеру – Укрсиббанк, дочірній банк Сбербанку Росії, Універсалбанк, ВІЕЙБІ Банк, Кредобанк, Піреус Банк МКБ та ін. – разом володіють 9,1 % ринку мають позитивні значення чистої процентної маржі та спреду, проте значний рівень збитків – до 10 % активів та до 50 % власного капіталу. До 5-го кластеру потрапили банк «Форум» та Родовід банк, збитки яких перевищують 20 та 40 % активів відповідно.

Структура банківської системи за рівнем достатності капіталу учасників суттєво не змінилася за рік. Проте необхідно відмітити зростання кількості банків із незначним рівнем від'ємної маржі та достатністю капіталу, що наближається чи перевищує 1 – це банки 3-го кластеру з 81 % ринку. Банки зі значним від'ємним рівнем маржі (-5%) займають близько 13 % ринку (4-ий кластер рис.3.8 е), 5-ий кластер складається з Родовідбанку зі значенням маржі -76% та достатності на рівні 17%. На рис. 5.8 г лише банки 4-го кластеру характеризуються незначним погіршенням рівня платоспроможності, а їх частка в системі банків складає 11 %. Недостатній рівень ліквідності порівняно з іншими банками та відповідно до нормативів ліквідності мають 4,6 % українських банків, які потрапили до 5-го кластеру (рис. 5.8 в).

Показники оцінювання глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками наступного, 2011 року, відображено на рис. 5.9.

У 2010 році значна кількість банків система подолати кризові явища, більшість банків відновлюють кредитування, збитки скорочуються, а показники ліквідності та платоспроможності в цілому по системі дещо знижуються. За рівнем активності (рис. 5.9 а) найбільшу частку займають банки 4-го кластеру, рівень кредитної експансії яких нижче рівня 2008 року, однак частка високоліквідних активів та капіталу в підсумку балансу скорочується, що свідчить про відновлення активних операцій, як кредитних, так і з купівлі цінних державних паперів. Структура системи банків за рівнем ризиків суттєво не змінилася (рис. 5.9 б).

Банки з катастрофічним рівнем ризику, що з високою ймовірністю може призвести до ліквідації чи реорганізації, (1-ий та 2-ий кластери) займають 1% ринку. 3-ий кластер банків однорідний з точки зору статистичних показників, проте неоднорідний з точки зору їх економічної інтерпретації.

Банки 3-го кластеру разом займають майже 15 % активів системи. Сюди потрапили банки з рівнем ризику більше 35% (Укргазбанк, Сведбанк, Київ, Форум) та з рівнем ризику до 30 % (Райффайзен банк Аваль, Укрсиббанк, ЕРСТЕ Банк та ін.). Банки 4-го та 5-го кластерів мають прийнятні рівні кредитного ризику.

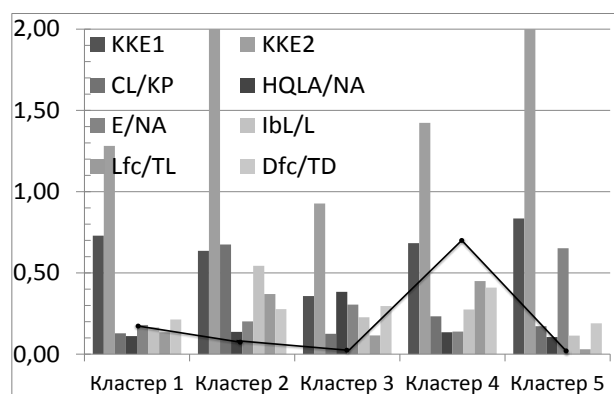
Щодо показників рентабельності можна виділити такі тенденції, як скорочення збитків (частка 2-го кластеру збиткових банків складає лише 1%) та спреду й чистої процентної маржі. Причиною останнього може бути залучення нових дорогих депозитів для рефонування старих кредитів.

Окремі малі банки мають низькі показники ліквідності, проте їх вплив на значення показників за окремими кластерами є незначним. Тому можна сказати, що банки України в 2011 році мали достатній

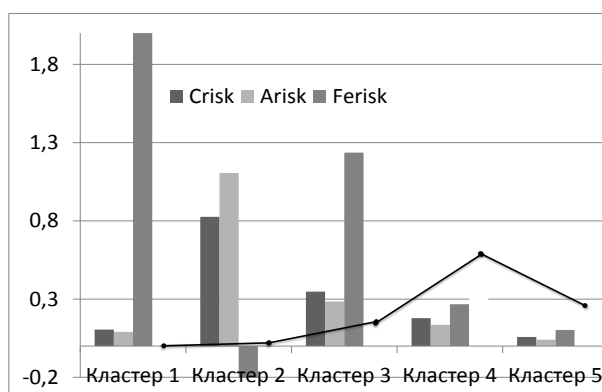
(3-ій та 4-ий кластери) та надлишковий (інші) рівень ліквідності. На рис. 5.9 г лише банки 1-го кластеру характеризуються незначним погіршенням рівня платоспроможності, а їхня частка в системі банків складає 5% порівняно 11% у минулому періоді. Частка 1-го кластеру банків за рівнем достатності (рис. 5.9 е) складає майже 11 % від активів банківської системи України. Більшість же банків мають задовільні показники маржі та достатності (2-ий кластер). Отже, у 2011 році більшість банків покращили показники своєї діяльності, виняток становлять лише окремі банки, для яких підвищується ймовірність реорганізації чи банкрутства як можливих напрямів розвитку кризових явищ. Вплив фінансової кризи на розвиток банківської системи України за підсумками 2012 року відображено на рис. 5.10.

У 2012 році продовжувалися тенденції 2011 року, проте показники кредитної експансії скорочуються на відміну від зростання у 2011 р., що можна пояснити намаганнями банківських установ підтримувати показники достатності та уникнути надмірного кредитного ризику.

Необхідно відмітити нестабільність банківської діяльності щодо подолання кризових явищ, зокрема у сфері управління кредитним ризиком. Так, частка банків зі значним ризиком (1-ий кластер на рис. 5.10 б) зросла з 15 % в 2011 р. до 36 % в 2012 (Приватбанк, Райффайзен банк Аваль, Укрсоцбанк, ВТБ Банк, Перший Український міжнародний банк, ОТП Банк та ін.). Частку ринку 23 % займають банки з середнім рівнем ризику 20 % (Укресімбанк, Ощадбанк, Альфа-Банк, ВІЕЙБІ Банк, Унікредитбанк, Фітобанк та ін.). Однак, незважаючи на відсутність позитивної динаміки в управлінні ризиками, показники фінансових результатів банків підвищуються (рис. 5.10 д). Так, частка збиткових банків 1-го кластеру складає лише 2,5%. Банки України в 2012 році мали достатній (5-ий кластер) та надлишковий (інші) рівні ліквідності.

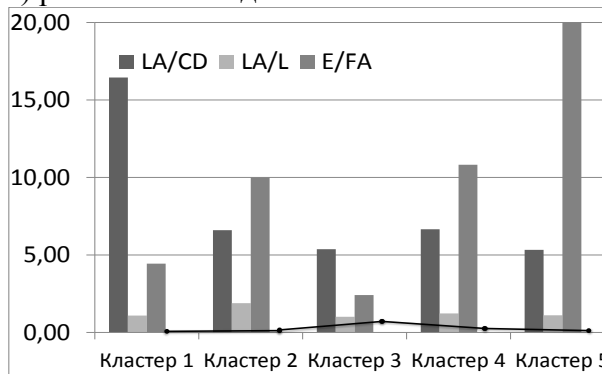
а) активність на ринку (передумови)

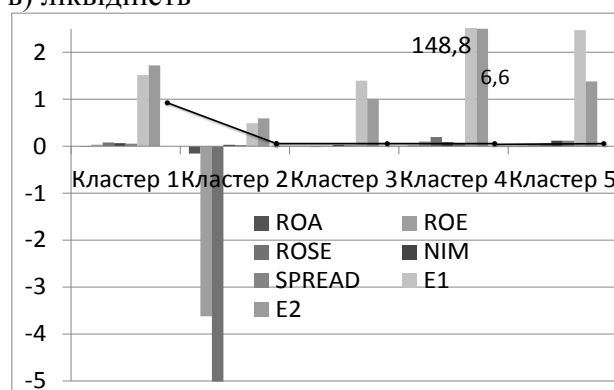
б) ризикованість діяльності

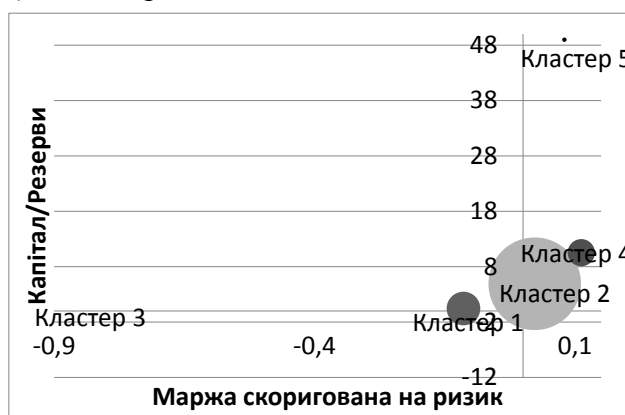
в) ліквідність

г) платоспроможність

д) рентабельність

е) достатність капіталу

Рис.5.9 Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2011 року

За показниками платоспроможності при проведенні аналізу декілька разів виключалися банки з аномальними показниками. І в результаті проведення кластерного аналізу за 108-ма банками системи було визначено 3-й кластер неплатоспроможних банків, які разом займають 2,78 % банківського ринку України (ВІЕЙБІ Банк, Банк Форум, Авант-Банк, Банк Таврика, Інтеграл, Банк Даніель). Ще

44,2 % мають прийнятний рівень платоспроможності (1-ий кластер). Також з 11 до 9% скоротилася частка банків, що мають від'ємний показник маржі та недостатній рівень капіталу (рис. 5.10 е) (Дельта Банк, ВІЕЙБІ Банк, Імексбанк, Правекс-банк, БМ Банк та ін.).

У 2013 році структура банківської системи залежно від складових стадії подолання фінансової кризи виглядала наступним чином (рис. 5.11).

У 2013 році рівень показників кредитної експансії продовжує знижуватися, що може бути пояснено такими основними причинами: по-перше, скороченням обсягів кредитування, та, по-друге, скороченням кредитного портфеля внаслідок формування резервів. Також продовжують скорочуватися показники коштів інших банків у зобов'язаннях за рахунок зменшення підтримки іноземними банками українських дочірніх установ та частка позичок фізичним особам у кредитному портфелі. Зокрема, за показниками кредитної активності (рис. 5.11 а) найбільшу частку банківського ринку України займають банки 2-го (Приватбанк, Ощадбанк, Дельта Банк, Райффайзен банк Аваль, Укргазбанк, ВІЕЙБІ Банк, Імексбанк та ін.) та 4-го (Укрексімбанк, Укрсоцбанк, Промінвестбанк, Сбербанк Росії, Укрсиббанк, ОТП Банк, Надра та ін.) кластерів. 2-ий відрізняється від 4-го більшою часткою споживчих позичок та меншою – міжбанківських запозичень у зобов'язаннях.

Також у 2013 році вирівнюються показники кредитного ризику – найбільшу частку займають банки 2-го кластеру (Приватбанк, Ощадбанк, Райффайзен банк Аваль, Дельта Банк, Промінвестбанк, Сбербанк Росії, Укрсиббанк, ОТП Банк та ін.) з показниками 10-15 %. Також варто відмітити, що для найбільшого кластеру характерним є від'ємний показник валютного ризику, тобто банки мають значний обсяг зобов'язань в іноземній валюті, у той час як обсяги кредитування в іноземній валюті постійно зменшуються.

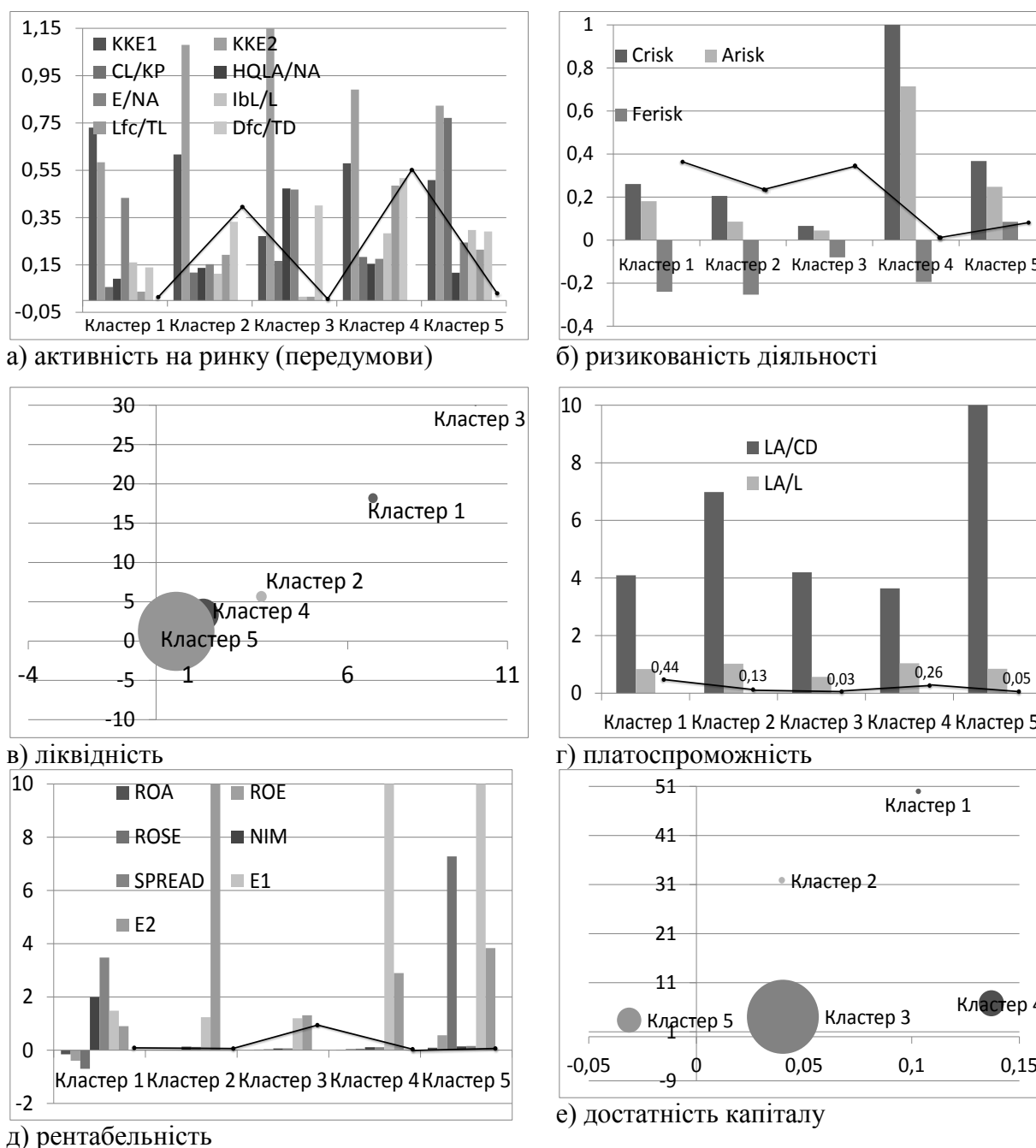
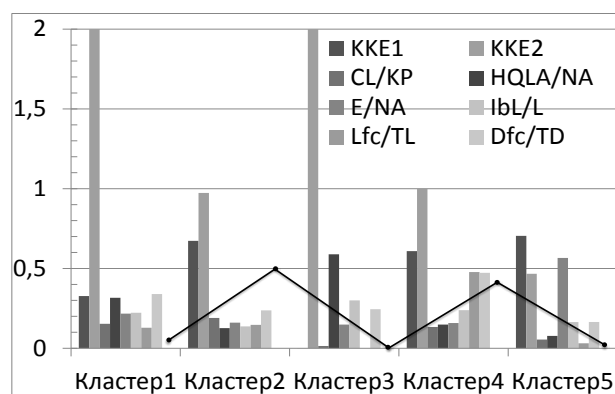
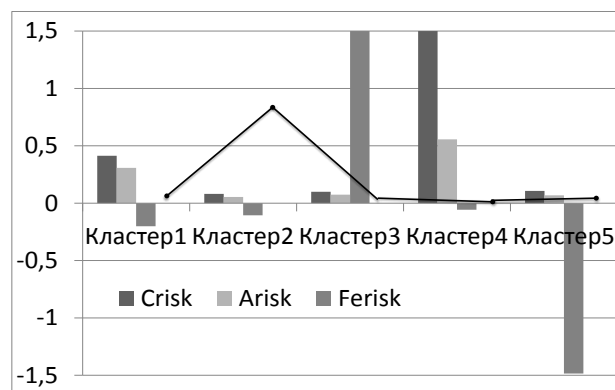

Рис.5.10 Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2012 року

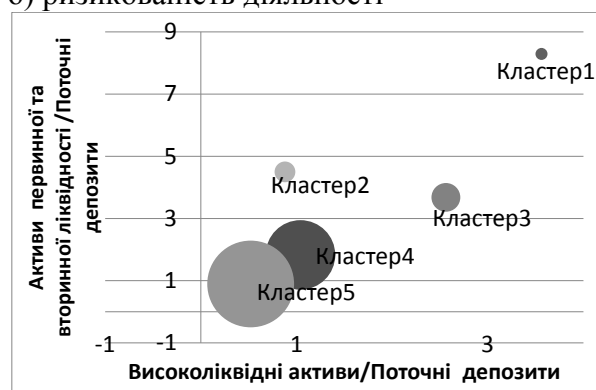
Показники платоспроможності дещо підвищуються та не дозволяють виявити наявності кризи платоспроможності у банківському секторі економіки України. Виняток становлять лише банки, які потрапили до 2-го кластеру (рис. 5.11 г) – «Родовід» та «Київ».

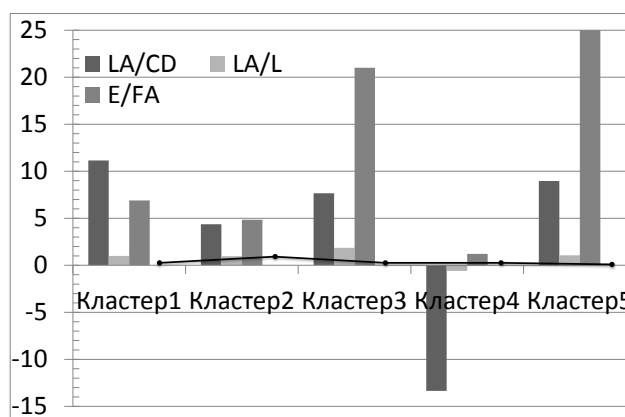
а) активність на ринку (передумови)

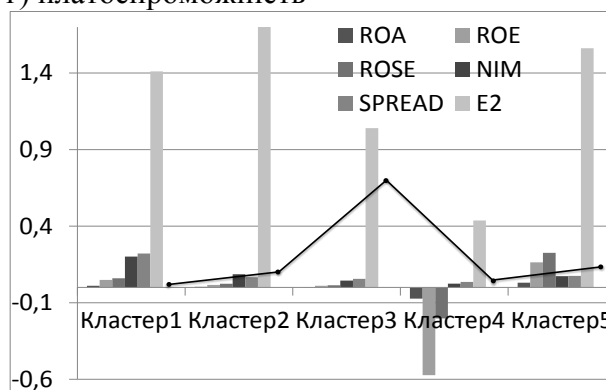
б) ризикованість діяльності

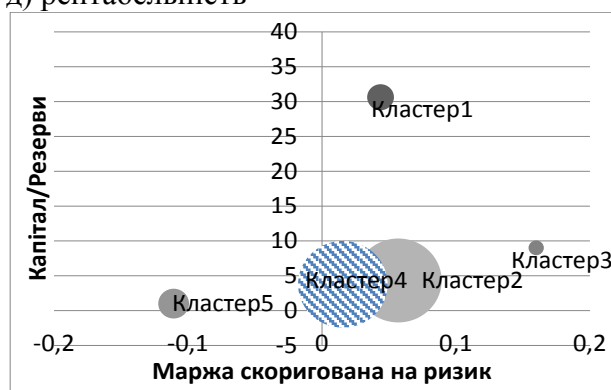
в) ліквідність

г) платоспроможність

д) рентабельність

е) достатність капіталу

Рис.5.11. Показники оцінки глибини кризових явищ у банківському секторі України за підсумками 2013 року

Варто зауважити скорочення показників ліквідності – середнє значення для банків найбільшого 5-го кластеру (рис. 5.11 в) склало 52,1% (Приватбанк, Дельта-Банк, Райффайзен банк Аваль, Укрсоцбанк, Промінвестбанк, Перший Український міжнародний банк, ВТБ банк, Укрсиббанк, ОТП Банк та ін.). Банки 4-го кластеру мають теоретично достатній рівень ліквідності – співвідношення високоліквідних активів та поточних зобов'язань у середньому по

групі знаходиться на рівні 100% (Ощадбанк, Укрексімбанк, Фідобанк, Родовід Банк, Хрещатик та ін.). Показники прибутковості також покращуються, кількість збиткових банків скорочується. Банки виділених кластерів (рис. 5.11 д) характеризуються різним рівнем прибутковості, крім банків 4-го кластеру (Промінвестбанк, Банк Форум, БМ Банк, Піреус Банк МКБ), збитки яких складають у середньому 20% статутного капіталу.

Частка проблемних банків (рис. 5.11 е, 5-ий кластер) продовжує скорочуватися та за підсумками 2013 року складає 5,4 % порівняно з 9 % минулого року. До цієї категорії віднесено такі банки: Промінвестбанк, БТА Банк, Банк «Траст» (від’ємна маржа та достатній рівень капіталу) та банк «Форум», Родовідбанк, БМ Банк (від’ємна маржа та недостатній рівень капіталу).

Отже, узагальнення результатів проведеного у даному підрозділі кластерного аналізу дозволяє обґрунтувати наступні фази прояву кризових явищ у банківській системі України у 2008-2013 рр. (рис. 5.12).

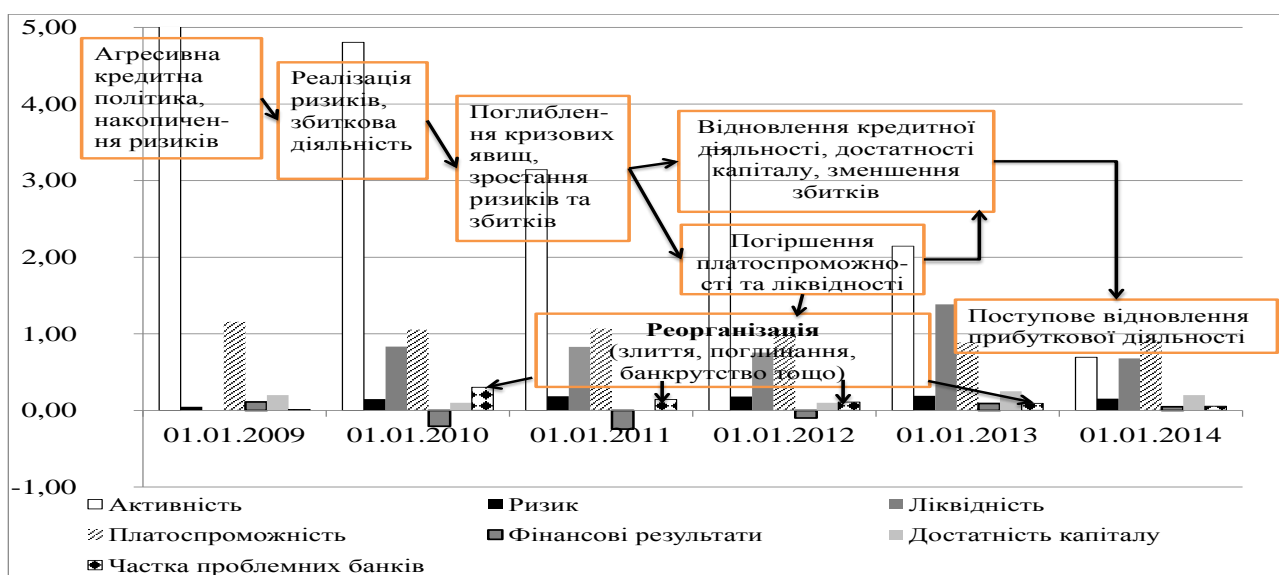

Рис. 5.12 Фази прояву кризових явищ у банківській системі України в 2008-2013 рр.

За даними рис. 5.12 можна виділити такі стадії та фази кризових явищ у сучасній банківській системі України: накопичення ризиків

відбувалося у період активного зростання банківської системи та окремих банків; як було видно з проведеного аналізу банки, які найбільш активно/агресивно здійснювали кредитування роздрібного сегменту бізнесу в подальшому отримали більші збитки; реалізація ризиків у банківській діяльності, як правило, відбувається досить швидко, що супроводжується формуванням резервів за активними операціями та, як наслідок, скороченням фінансових результатів; в умовах поглиблення кризових явищ відбувається значне погіршення показників достатності власного капіталу для покриття збитків та чистого процентного доходу для покриття збитків за кредитами, адже за підсумками 2010 р. найбільша кількість банків є проблемними; наступна фаза та стадія залежать від передумов розвитку банківської установи та ефективності антикризового управління, це може бути відновлення стабільної діяльності чи подальше погіршення, у тому числі показників ліквідності та платоспроможності; як зазначалося, в умовах сучасної практики регулювання ліквідності суттєве погіршення показників її оцінки спостерігається лише в тих проблемних банках, у діяльність яких уже запроваджено тимчасову адміністрацію.

За станом на початок 2014 року більшість банків знаходяться у стадії подолання кризових явищ та відновлення стабільної прибуткової діяльності. Фінансові показники покращуються, утім їх динаміка залишається нестабільною, і для багатьох банків існує ризик поглиблення кризових явищ в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Результати проведеного аналізу та обґрунтування стадій розвитку фінансової кризи в діяльності банків України дозволили визначити граничні межі показників залежно від глибини та стадії фінансової кризи (табл. 5.6).

Рекомендовані порогові значення показників, що наведено в табл. 5.6, базуються на середніх розрахункових значеннях груп банків за результатами проведення кластерного аналізу.

Таблиця 5.6

Граничні значення показників залежно від глибини та стадії
фінансової кризи

Стадії ↓	Фази прояву				
	Активність основної діяльності	Ризики активних операцій	Фінансові результати	Достатності капіталу та доходів для покриття ризиків	Ліквідність та платоспроможність
Сталий розвиток (теоретичні значення)	$0,3 < KKE1 < 0,5$ $KKE2 < 1,0$ $0,1 < HQLA/NA < 0,3$ $0,1 < E/NA < 0,2$ $IbL/L < 0,2$	$Crisk < 0,05$	$ROA > 0,01$ $ROSE > 0,15$ $NIM > 0,03$	$RAM > 0,03$ $E/EL > 1,1$	$HQLA/CD \rightarrow 1$ $LA/L > 1,0$
Накопичення ризиків	$0,85 < KKE1 < 1$ $KKE2 > 2$ $HQLA/NA < 0,1$ $0,05 < E/NA < 0,0$ $IbL/L > 0,3$	$0,05 < Crisk < 0,1$	$ROA > 0,015$ $ROSE > 0,20$ $NIM > 0,05$	$RAM > 0,03$ $E/EL > 1$	$HQLA/CD \rightarrow 1$ $LA/L > 1,0$
Стадії ↓	Фази прояву				
	Активність основної діяльності	Ризики активних операцій	Фінансові результати	Достатності капіталу та доходів для покриття ризиків	Ліквідність та платоспроможність
Передкризовий	$0,75 < KKE1 < 0,95$ $KKE2 > 2$ $HQLA/NA \rightarrow 0,1$ $E/NA \rightarrow 0,1$ $IbL/L > 0,2$	$0,1 < Crisk < 0,15$	$0 < ROA < 0,01$ $1 < ROSE < 0,15$ $NIM > 0,05$	$RAM > 0,025$ $E/EL \rightarrow 1$	$0,5 < HQLA/CD < 1$ $LA/L \rightarrow 1$
Стадії ↓	Фази прояву				
	Активність основної діяльності	Ризики активних операцій	Фінансові результати	Достатності капіталу та доходів для покриття ризиків	Ліквідність та платоспроможність
Початкова	$0,6 < KKE1 < 0,8$ $KKE2 < 2$ $HQLA/NA > 0,1$ E/NA $IbL/L \rightarrow 0,2$	$0,15 < Crisk < 0,25$	$-0,03 < ROA < 0$ $-0,10 < ROSE < 0$ $0,03 < NIM < 0,05$	$0 < RAM < -0,05$ $0,8 < E/EL < 1$	$0,5 < HQLA/CD < 1$ $0,8 < LA/L < 0,9$
Поглиблення	$E/NA < 0,1$	$0,25 < Crisk < 0,40$	$-0,1 < ROA < -0,03$ $-0,5 < ROSE < -0,1$ $0 < NIM < 0,03$	$-0,1 < RAM < -0,05$ $0,6 < E/EL < 0,8$	$0,4 < HQLA/CD < 0,7$ $0,5 < LA/L < 0,8$
Критична	$E/NA < 0,05$	$Crisk > 0,45$	$ROA < -0,10$ $ROSE < -0,5$ $NIM < -0,03$	$RAM < -0,1$ $E/EL < 0,5$	$HQLA/CD < 0,2$ $LA/L < 0,5$

Особливості діяльності банківської системи України визначають наступні специфічні риси розвитку фінансової кризи в банківській діяльності: кредитний ризик є визначальним унаслідок недостатньої розвиненості фондового ринку; на стадіях поглинання та критичній стадії значення показників кредитної експансії не є інформативними внаслідок значних обсягів сформованих резервів за позичками;

показник частки високоліквідних активів може бути завищеним, оскільки за такими активами резерви не формуються; погіршення показників ліквідності та платоспроможності за даними офіційної звітності можна виявити лише на стадіях поглиблення кризових явищ чи критичній.

Практичне застосування розробленої методики можна проілюструвати за допомогою рис. 5.13.

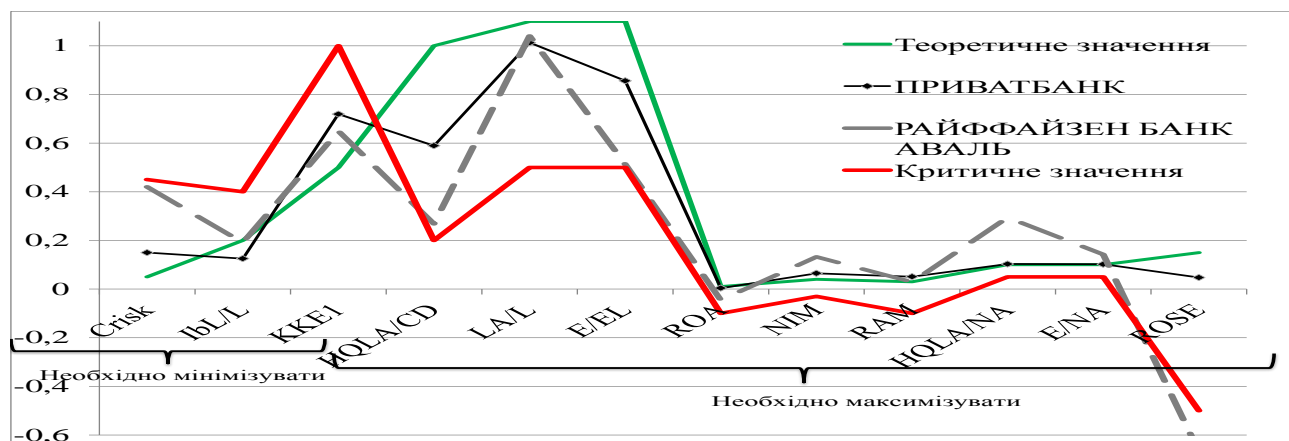

Рис. 5.13 Профіль глибини фінансової кризи окремих банківських установ станом на 01.07.2014 р.

Отже, за даними рис. 5.13 можна зробити наступні висновки. Соціально-економічна ситуація в державі викликала суттєве погіршення результатів антикризового управління окремих банків. Наприклад, Райффайзен Банк Аваль до 2014 р. демонстрував ознаки покращання фінансового становища, проте за результатами 1-го півріччя 2014 року банк знаходиться на межі поглибленої та критичної стадій фінансової кризи: показник кредитного ризику та віддачі статутного капіталу знаходяться майже на критичному рівні, утім банк зберігає високий рівень ліквідності та платоспроможності. Позитивний, хоча і незначний, рівень скоригованої на ризик маржі свідчить про те, що причиною збитків став не лише кредитний, але й валютний ризик. Показники Приватбанку знаходяться на стабільному рівні, який переважно є гіршим за теоретичний, однак значно краще критичної межі.

Залежно від значень показників та глибини фінансової кризи розроблено основні напрями антикризових заходів (табл. 5.7).

Таблиця 5.7

Напрями антикризових заходів залежно від глибини та стадії фінансової кризи

Стадії ↓	Фази прояву					
	Активність основної діяльності	Ризики активних операцій	Фінансові результати	Платосп-рможність	Ліквідність	Достат-ність капіталу
Накопи-чення ризиків	Попереджувальні заходи. Забезпечення розширення активних операцій адекватним збільшенням капіталу	Націленість кредитної політики на якісне зростання, а не максимі-зацію обсягів портфеля	Формування загальних резервів	Утримання в портфелі дохідних активів якісних цінних паперів	Використання якісних моделей прогнозування грошових потоків з урахуванням невизначеності зовнішнього середовища	Формування резервів, за умови значного зростання ринку – підтримка акціонерів
Передк-ризовий			Пошук джерел скорочення витрат.			
Початкова	Більш виражена кредитна політика		Альтернативні джерела доходу	Збалансування резервів первинної та вторинної ліквідності	Поєднання заходів передкризової та поглибленої стадій	Отримання субординова-ного боргу. Продаж інвестицій в АК та ДК. Додаткова емісія акцій.
Поглиб-лення	Кредитування лише найбільш надійних позичальників. Обмеження роздрібного кредитування.	Робота с проблемно ю заборговані стю: реструктур изація, сек'юри-тизація	Економія на витратах. Управління непроцен-тними доходами.		Обмеження обсягів залучення нових депозитів.	
Критична	Підтримка акціонерів та/або реорганізація діяльності					

На перших стадіях основним напрямом антикризової політики є попереджувальні заходи: стримування агресивного розвитку, обрання стратегії якісного зростання, а не максимізації ринкової частки; забезпечення формування захисного буферу власного капіталу шляхом створення загальних резервів з отриманого прибутку.

Основними напрямками антикризової політики банку є передусім збереження ліквідності та робота з проблемними активами, ураховуючи незначний обсяг інвестиційних операцій, останнє стосується передусім банківських позичок. До основних методів управління проблемними позичками можна віднести [222]: активізація претензійно-позовної роботи банку за наданим кредитом;

реструктуризація; списання кредиту; продаж проблемного кредиту третій особі.

Варто зауважити, що на поглибленій стадії фінансової кризи варто уникати підтримання ліквідності за рахунок залучення нових депозитів: такий метод може бути ефективним лише у короткостроковій перспективі, а в подальшому може призвести до втрати платоспроможності й погіршити показники фінансової стійкості. Проблема нестачі ресурсів для виконання поточних зобов'язань може вирішуватися лише за рахунок отримання рефінансування від Національного банку України.

Виходом із фінансової кризи, що знаходиться на критичній стадії свого розвитку, може стати лише значне вкладання коштів власниками – наявними чи новими у випадку реорганізації – чи ліквідація банківської установи. Використання запропонованого в даному підрозділі підходу до визначення фази та стадії фінансової кризи в діяльності банківських установ дозволить попередити поглиблення кризових явищ й вибрати найбільш прийнятні методи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

5.3. Удосконалення процесу стрес-тестування ризику втрати фінансової стійкості банків в умовах асиметрії інформації

Для реалізації випереджальної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків необхідне сформоване інформаційне забезпечення, яке в умовах асиметрії інформації призводить до нечітких прогнозів щодо об'єкту дослідження – процесу формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Різка зміна ринкової кон'юнктури ставить під загрозу не лише прибутковість діяльності банків, але й взагалі їх функціонування. Основними причинами припинення діяльності банків є їх

неспроможність нейтралізувати ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що обумовлено недостатністю ресурсної бази, оцінювання кредитного ризику.

Розлади на фінансових ринках, унаслідок асиметричності інформації, можуть призвести до виникнення дисбалансів руху грошових потоків, і тим самим привести до спаду інвестицій та економічної активності. У зазначеній ситуації банки виявляються нездатними повністю виконувати свою роль фінансових посередників.

Для забезпечення необхідного і достатнього рівня конкурентоспроможності, антикризова фінансова стійкість банків повинна бути забезпечена на всіх стадіях розвитку банків. Це має особливе значення для банків, що знаходиться в кризовому стані. Однією з ознак такого стану є фінансова нестійкість, унаслідок відсутності оптимального співвідношення між залученням та розміщенням грошових коштів. Повернення до колишньої стійкості фінансового положення є головною метою антикризового управління фінансовою стійкістю банків на першому етапі, на другому – використання антикризових заходів щодо збереження антикризової фінансової стійкості на найближчий і наступний час з урахуванням нових умов і обставин.

Отже, система антикризового управління фінансовою стійкістю банків має базуватися на досягненні антикризової фінансової стійкості функціонування банківських установ на визначений проміжок часу (тактичні цілі); підтримання антикризової фінансової стійкості банків як якісної характеристики у довгостроковій перспективі (стратегічні цілі). Сама по собі асиметрія інформації (англ. *asymmetric(al) information*) – це розподіл інформації про товар між сторонами угоди. Зазвичай продавець знає про товар більше, ніж покупець, хоча нерідко буває і навпаки [223].

На практиці не всі економічні суб'єкти мають можливість одержати повний і рівноцінний доступ до інформаційних ресурсів. Як відзначають учені Е.Бленкеспур (*E. Blankespoor*), Г. Міллер (*G. Miller*), і Х. Вайт (*H. Whit*), великі фірми порівняно з невеликими фірмами та приватними інвесторами мають, безсумнівно, більше можливостей в одержанні необхідної інформації [224]. Б. Айхенгрін (*B. Eichengreen*) вважає, що асиметрія навколишнього інформаційного середовища ставить перед інвесторами непросте завдання вибору напряму інвестування своїх коштів, адже в умовах відсутності достовірної й точної інформації досить складно визначити, коли і як асиметрія інформації відіб'ється на їхньому бізнесі [225].

Тому розуміння процесів виникнення асиметрії інформації на рівні банків, її вплив на поведінку банків та клієнтів є актуальним завданням для сучасної економічної науки, системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків. Варто відмітити, що нівелювання впливу асиметрії інформації потребують міжнародні та національні стандарти ведення банківського бізнесу, які вимагають розкриття інформації щодо заходів із забезпечення фінансової стійкості банків. Інститути та інструменти антикризового регулювання фінансової стійкості, стандарти ведення банківського бізнесу вимагають прозорості можна розглянути на трьох рівнях – міжнародному, регіональних, національних, вітчизняному рівнях [103, 136, с. 215; 226; 227; 228].

Перший рівень – антикризове регулювання на міжнародному та регіональному рівнях. *До міжнародних регулюючих організацій віднесено:* Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Базельський комітет з банківського нагляду, Рада з фінансової стабільності, Організація ООН. *До регіональних регулюючих організацій включено:* регіональні банки розвитку, органи регулювання Європейського Союзу, багатосторонні регіональні організації (офшорна група

банківських контролерів, Асоціація наглядових органів Латинської Америки та Карибського басейну), Форум банківських контролерів SEANSA, Комітет GCC, Карибська група, Арабський комітет банківського нагляду.

Зазначені інституції у сфері антикризового регулювання фінансової стійкості виконують наступні функції: проводять стандартизацію та уніфікацію антикризового законодавства різних країн світу; розробляють індикатори фінансової стійкості; формують систему стандартів фінансової звітності банків; забезпечують фінансову, інформаційну та професійну допомогу в період фінансових криз.

Другий рівень – інституції антикризового регулювання на національному. До них віднесено *Центральні банки та національні регулятори*: Federal Reserve System (США), Office of the Superintendent of Financial Institutions (Канада), Financial Market Authority (Австрія, Нідерланди), Financial Supervisory/Services Authority (Данія, Естонія, Угорщина, Швеція), Financial and Capital Market Commission (Латвія), Financial Sector Supervisory Commission (Люксембург), Financial Service Centre (Мальта), Kredittilsynet (Норвегія), The Interministerial Committee for Credit and Savings (Італія), Bank of England, Prudential Regulation Authority (Великобританія); *національні мегарегулятори*: Central Bank of Ireland (Ірландія), Banque de France, Prudential Control Authority (Франція), Bank of Greece, Capital Market Commission (Греція), Bank of Lithuania (Литва), National Bank of Belgium, Financial Services and Markets Authority (Бельгія), Deutsche Bundesbank (Німеччина), Національний банк республіки Казахстан.

Зазначені інституції у сфері антикризового регулювання фінансової стійкості виконують наступні функції: проведення превентивних заходів нагляду за діяльністю банків; рання діагностика фінансових проблем банків;

співпраця з «проблемними» банками; оздоровлення банків (надання додаткових фінансових ресурсів, зміна організаційної структури банків, оптимізація кадрової політики тощо); створення системи страхування депозитів; встановлення нормативів банківської діяльності.

Третій рівень. До них віднесено: *Національний банк України* (здійснення ефективного банківського нагляду за банками; організація, координація та контроль за діяльністю тимчасових адміністрацій та ліквідаторів банків; забезпечення моніторингу за поверненням банками стабілізаційних кредитів, отриманих від НБУ; видача ліцензій на здійснення валютних операцій банкам, іншим фінансовим установам, організація контролю за даними операціями; розроблення та вдосконалення методологічної бази з питань регулювання діяльності банків і банківського нагляду, здійснення комплексного аналізу діяльності банківської системи України); *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб* (функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб; участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією НБУ; здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків; організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку; продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку).

Зауважимо, що при встановленні кредитних відносин банківські установи навмисно занижують процентні ставки відносно виваженого рівня та вимагають надійного забезпечення заставою. Установлення завищених процентних ставок може відвернути потенційних споживачів, які мають рентабельні проекти та мінімальний рівень кредитного ризику. З іншого боку, позичальник з високим ступенем ризику, може погодитися на будь-які процентні ставки з метою отримання кредиту.

Отже, знижується кількість ризикових проектів, які приймаються на кредитування та питома вага позичальників з високим ступенем ризику.

Обґрунтовано, що з метою зниження асиметрії інформації в процесі антикризового управління фінансовою стійкістю банків варто дотримуватися наступних принципів: адекватність системи показників задачам стрес-тестування, тобто створення інформативності для виявлення та оцінювання глибини кризи; інформативність системи щодо розрахунку показників для формування аналітичних записок про кризу; накопичення статистичної бази відносно тенденції динамічної зміни показників, що визначає стан у часі та просторі для застосування спеціальних моделей діагностики кризи та загрози банкрутства; охоплення показниками всіх найважливіших напрямів оцінювання фінансової стійкості банків та ефективності прийнятих антикризових рішень; оптимальна чисельність показників по кожному напрямку дослідження, виключення зі складу системи показників, що дублюють один одного (використання методу головних компонентів).

Забезпечення антикризової фінансової стійкості пов'язане з ефективністю проведення банківського нагляду та регулювання. При цьому актуальності набуває наявність прозорої інформації про фінансову стійкість банків.

Узагальнюючи досвід складання звітів про фінансову стійкість у різних країнах дозволило виявити наступні тенденції: підвищення використання складних, заснованих на ринковій інформації індикаторів; звіти включають стрес-тестування; усе більше звітів містять результати роботи систем раннього попередження; звіти містять інформацію про опис взаємозв'язку між грошово-кредитним регулюванням, макропруденційним та мікропруденційним регулюванням щодо забезпечення фінансової стабільності; значна

кількість звітів містять розділи, у яких висвітлені принципи антикризових заходів або наведено оцінку відповідності принципів та конкретних дій регуляторів у сфері забезпечення фінансової стійкості.

Національним банком України звіт про фінансову стійкість до теперішнього часу офіційно не публікується, а у розділі «Статистика» публікуються «Індикатори фінансової стійкості». Розділ «Індикатори фінансової стійкості» містить статистичні дані та метадані щодо індикаторів фінансової стійкості (ІФС), підготовлені Національним банком України відповідно до методології МВФ, викладеної в «Керівництві з компіляції індикаторів фінансової стійкості (МВФ, 2007)». Дані складаються та поширюються за 12 основними та 12 рекомендованими ІФС депозитних корпорацій (банків). Національний банк України брав участь у пілотному проєкті МВФ із компіляції та поширення ІФС, за результатами якого інформація з ІФС розміщується на сторінці МВФ в мережі Інтернет [229].

Звіт фінансової стійкості повинен носити прогностичний характер, зокрема, розділ загальної оцінки повинен містити прогнози ризиків, а інструменти, що використовуються для складання звітів, в обов'язковому порядку повинні включати стрес-тестування.

З нашої точки зору, звіт про фінансову стійкість може слугувати орієнтиром для оцінювання ефективності сформованої системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків. Основними підрозділи, що повинен містити звіт про фінансову стійкість:

Мета:	Ідентифікація та прогнозування системних ризиків та розробка заходів для забезпечення фінансової стійкості банків
	Розділ 1. Стан розвитку банків
1.1. Інституційна побудова розвитку банків	Кількісні характеристики банків; Розвиток банківської діяльності в розрізі регіонів; Концентрація банківської діяльності; Взаємодія банків та інших фінансових інститутів;

1.3. Розвиток банківських операцій	Динаміка і структура залучених ресурсів;
1.4. Фінансові результати діяльності банків	Динаміка і структура активів; Фінансовий результат діяльності банків;
2.1. Кредитний ризик	Структура фінансового результату банків Розділ 2. Ризики банків Якість кредитного ризику; Концентрація кредитних ризиків. Кредитні ризики, пов'язані з акціонерами й інсайдерами;
2.2. Ринковий ризик	Загальна характеристика ринкового ризику; Оцінка уразливості банків до процентного ризику; Оцінка уразливості банків до фондового ризику; Оцінювання уразливості банків до валютного ризику;
2.3. Ризик ліквідності	Загальна характеристика ризику ліквідності; Виконання нормативів ліквідності; Структура активів та пасивів банків за строками; Залежність від міжбанківського ринку та динаміка ставок; Характеристика заборгованості перед нерезидентами
2.4. Достатність власних коштів (капітал)	Динаміка і структура капіталу банків; Активи, зважені з урахуванням ризику Достатність капіталу банків
2.5. Якість управління	Розділ 3. Стрес-тестування основних параметрів розвитку банків
3.1. Стрес-тестування рівня достатності капіталу банків	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів; Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів; Співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів; Співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку;
3.2. Стрес-тестування кредитного ризику банків	Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента; Великі кредитні ризики; Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам; Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам; Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу; Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів;
3.3. Стрес-тестування показників доходності банків	Норма прибутку на активи; Норма прибутку на капітал; Співвідношення процентної маржі до валового доходу; Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу;

3.4. Стрес-тестування ліквідності банків

Норматив миттєвої ліквідності - співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку;
Поточна ліквідність - співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно);
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів;

3.5. Стрес-тестування валютної позиції банків

Ліміт загальної відкритої валютної позиції банку;
Ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку;
Ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку;
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу;

Розділ 4. Антикризовий моніторинг фінансової стійкості банків

- 3.1. Удосконалення законодавчої і нормативної бази банків;
- 3.2. Методологія поточного нагляду за фінансовою стійкістю банків;
- 3.3. Дистанційний нагляд та наглядове регулювання фінансової стійкості банків;
- 3.4. Інспектування банків;
- 3.5. Фінансове оздоровлення та ліквідація банків;
- 3.6. Діяльність Бюро кредитних історій.

Узагальнення міжнародного досвіду дало можливість зробити висновок, що найбільш ефективними в контексті запобігання поширенню фінансово-економічних криз є системи оцінювання і забезпечення антикризової фінансової стійкості банків, в основу яких покладено положення комплексного підходу, який поєднує в собі аналіз діяльності системно значущих банківських установ (упередження втрати ними фінансової стійкості) та макроекономічного середовища банків. У якості прикладу країн, що запровадили такий підхід, можна навести Бразилію, Швецію, Фінляндію, Норвегію, Чехію, Словаччину, Таїланд, Індонезію, Чилі, Аргентину та Південно-Африканську Республіку.

Наявність розгорнутого звіту про фінансову стійкість усуває асиметрію інформації при визначенні антикризових заходів, які використовуються при проведенні антикризового моніторингу антикризової фінансової стійкості банків.

Одним із інструментів, що нівелює вплив асиметрії інформації на систему антикризового управління фінансовою стійкістю банків виступає стрес-тестування. Зазначене викликано чинниками, серед

яких можна виділити: поступове зростання дисбалансів на міжнародних фінансових ринках; глобальні виклики, що пов'язані з необхідністю вирішення питань енергозабезпечення та продовольчого постачання за цінами, які не призводили б до надмірного інфляційного тиску; циклічність економічного розвитку промислово розвинених країн; визначальний вплив навколишнього економічного середовища на фінансову стійкість суб'єктів фінансового ринку [230, с. 196]. Стрес-тестування входить до переліку інструментів як антикризового управління, так і оцінювання фінансової стійкості.

Особливої актуальності використання даного методу набуває у світлі реалізації у вітчизняній банківській практиці концепції макропруденційного регулювання та нагляду, до інструментів якого належать: контрциклічні буфери капіталу; додаткові вимоги до нормативів достатності капіталу; ліміти ризику концентрації; стрес-тестування розвитку банківської системи. При цьому варто відмітити, що концепція макропруденційного регулювання та нагляду передусім передбачає контроль за системно значущими банками, які і повинні підлягати систематичному стрес-тестуванню.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», системоутворюючим банком є банк, зобов'язання якого становлять не менше 10 % від загальних зобов'язань банківської системи [230]. Зазначений критерій є занадто вузьким, крім того, для вітчизняної банківської системи він є завищений. На практиці суттєвий вплив на банківську систему більшою мірою спричиняє вплив розміру активів банків.

У світовій банківській практиці визначають різні критерії щодо встановлення системно значущих банків, основні характеристики яких наведено у таблиці 5.9.

Отже, для ідентифікації системно значущих банків банківський нагляд повинен проводити періодичний аналіз системного ризику,

стрес-тести, інші види моделювання в межах планування на випадок надзвичайних обставин.

Таблиця 5.9

**Критерії для визначення системно значущих банків
(систематизовано за матеріалами [232; 233; 234])**

Інституції	Характеристика критеріїв
Базельський комітет з банківського нагляду	Розмір, взаємний зв'язок, глобальний характер, складність, можливість заміщення.
Відповідно до закону Дода-Френка	Небезпека рознесення, епідемії (contagion), кореляція (correlation), концентрація (concentration) умови, контекст (conditions/context).
ФРС США	1 категорія – фінансові установи, які можуть вважатися системно важливими на основі розміру або концентрації; 2 категорія – фінансові установи, які вважаються системно важливими через ефект розповсюдження проблем; 3 категорія – фінансові установи, які вважають системно важливими як група, оскільки існує кореляція ризику експозицій; сюди також включають установи, які є системно важливими лише за певних умов; 4 категорія – великі фінансові установи, які не можуть вважатися системно важливими, але крах яких може мати значні наслідки для економіки окремого регіону; така категорія включає великі регіональні банківські установи та великі страхові компанії; 5 категорія – фінансові установи, що не ввійшли в вищезазначені категорії, переважно фінансові установи місцевого масштабу.
Банк міжнародних розрахунків	«Підхід участі» - передбачає аналіз участі конкретного банку в системній кризі, коли спочатку вивчаються системні події, потім вимірюється системна важливість конкретного банку як збитки, що зазнають кредитори банку; «підходом вкладу» – банк розглядається як системно важливий, якщо навіть при малому розмірі зобов'язань перед небанківськими контрагентами він має значні запозичення або розміщення на міжбанківському ринку, що викликає значні збитки для банківської системи у випадку його краху, тобто проблемний банк може перекладати свої проблеми на інші банки.

У США, де банківський сектор найбільше постраждав від кризи, згідно з законом Додда-Френка, що вступив у дію влітку 2010 року, органи регулювання повинні визначити, які саме установи є системно важливими, щоб їх можна було контролювати більш ретельно та вимагати від них працювати з більшим запасом міцності. Зазначений

закон виділив таку групу системно значущих банків – банківські групи з активами 50 млрд. дол. США і більше [231].

Разом із тим експерти визнають, що розмір банку не є адекватним критерієм у визначенні важливості установи. Будь-якій мінімальний рівень буде занадто спрощеним рішенням, проте в якості вихідного, пропонується вважати системно значущими ті, що формують не менше 10 % операцій або активів окремого фінансового сектора чи сегмента фінансового ринку, або 5 % операцій або активів усього фінансового ринку [231].

Отже, передусім стрес-тестування доцільно проводити на прикладі системно значущих банків.

Для оцінювання стійкості як на індивідуальному, так і на системному рівні використовується стрес-тестування. Зазначений інструмент дозволяє оцінити можливі збитки фінансових організацій від різного роду стресових подій. Низка міжнародних організацій, таких, як Рада з фінансової стабільності (РФС), Базельський комітет з банківського нагляду (БКБН), Європейський комітет з банківського нагляду (ЄКБН), Інститут міжнародних фінансів (ІМФ) підготували керівні документи/рекомендації щодо проведення стрес-тестування.

Матеріали міжнародних організацій містять зведення керівних принципів щодо проведення стрес-тестів; конкретні алгоритми для їх реалізації не приводяться. Це дозволяє банківським установам та іншим зацікавленим учасникам ринку на підставі запропонованих принципів розробляти свої власні методики стрес-тестування з урахуванням специфіки їх бізнесу.

Основні положення проведення стрес-тестування викладено в документах міжнародних організацій, які забезпечують контроль за фінансовою стійкістю банківських систем та застосування інструментів антикризового управління.

Рада з фінансової стабільності приділила увагу питанням стрес-тестування в документі «Уроки ризик-менеджменту, отримані в

період глобальної банківської кризи 2008 року» [235]. У зазначеному документі, зокрема, привертається особлива увага на важливість проведення реверсивних (зворотних) стрес-тестів. На відміну від «стандартних» стрес-тестів, оцінок потенційних втрат, що базуються на заданих певних сценаріях, зворотні стрес-тести спрямовані на визначення набору параметрів/сценаріїв, реалізація яких призведе до банкрутства банківських установ.

У травні 2009 року БКБН опублікував Принципи ефективної практики стрес-тестування і нагляду [236]. Представлений документ містить рекомендації щодо проведення стрес-тестування (як банківськими установами, так і наглядовими органами), недоліки наявних систем ризик-менеджменту, що особливо проявилися в період кризи. Особливу увагу в документі приділено визначенню необхідності проведення комплексного стрес-тестування, що дозволяє ідентифікувати і мінімізувати усі ключові ризики установ. Крім того, окремі положення присвячено побудові надійної методологічної бази для стрес-тестування, а також коректному вибору сценаріїв.

У грудні 2009 року ЄКБН прийняв документ «Керівні принципи стрес-тестування» [237], який містить перелік директив, що стосуються проведення стрес-тестування.

Інститутом міжнародних фінансів опублікований «Підсумковий звіт комітету ІМФ» (липень 2008 року) [238], що викладає передову практику й рекомендації щодо антикризового управління. Цей звіт включає також огляд практики стрес-тестування. У вказаному документі ІМФ визначив доцільність обліку стрес-тестів при прийнятті найбільш важливих бізнес-рішень, участі ради директорів і вищого керівництва банків в оцінюванні результатів стрес-тестів і встановлення впливу цих результатів на зміну операційної політики конкретного банку.

Інформація для більш детального розгляду стрес-тестів ризику втрати ліквідності була представлена у Принципах Базельського комітету з управління ризиком втрати ліквідності і нагляду у вересні 2008 року [239].

У межах удосконалення методики стрес-тестування вітчизняних банків Національний банк України враховує рекомендовані міжнародними організаціями підходи та розробив Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [240]. Представлені методичні рекомендації носять загальний характер і спрямовані на проведення стрес-тестування на рівні:

- розробки сценаріїв функціонування банків залежно від зовнішнього середовища. У якості чинників при даному підході рекомендовано використовувати: стабільність економічної ситуації (економічний спад, радикальна зміна вектора розвитку економіки, дефолти першокласних компаній-позичальників тощо); значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют (інфляція, дефляція); відкритість (доступність) міжбанківського ринку; рівень політичної та геополітичної стабільності; стійкість фінансових ринків (зокрема, можливість протидіяти спекулятивним атакам); зміни процентних ставок (наприклад, LIBOR, облікової ставки тощо); можливість знецінення майна, що перебуває як забезпечення за кредитними операціями банків (зокрема, через падіння цін на ринку нерухомості, кризи окремих галузей економіки тощо); волатильність цін на енергоресурси;

- на рівні банківської установи, використовуючи рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, рекомендовано здійснювати стрес-тестування за такими ризиками: кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик (валютний ризик, ризик зміни процентної ставки); операційний ризик.

Виходячи з вище викладеного та врахування основних параметрів реалізації макропруденційної політики, вважаємо за доцільне вдосконалити процес стрес-тестування доповненням його ризиком втрати фінансової стійкості банками.

Для формування методики стрес-тестування фінансової стійкості будемо враховувати принципи МВФ щодо проведення стрес-тестів, сутність яких полягає в наступному (табл. 5.10).

Перші три принципи визначають наявність глибоких знань про ризику, моделі ведення бізнесу й канали поширення ризиків, яким піддається фінансова установа до початку проведення стрес-тестів. Вони вимагають включення в межі стрес-тестів усіх установ, банкрутство яких може завдати значного збитку економіці (так званих системно значущих банків), і відтворення потенційних вторинних ефектів і механізмів зворотного зв'язку, які можуть посилити первинний шок.

Таблиця 5.10

Принципи стрес-тестування, запропоновані МВФ [241, с. 39]

Принципи	Характеристика
Принцип 1	Визначення належного інституційного периметру тестів
Принцип 2	Виявлення всіх актуальних каналів поширення ризику
Принцип 3	Включення всіх істотних ризиків і буферних запасів
Принцип 4	Використання думки інвесторів у розробці стрес-тестів
Принцип 5	При повідомленні про результати стрес-тестів робити це розумніше, а не голосніше
Принцип 6	Орієнтація на ризики великих відхилень
Принцип 7	Обережно: «чорний лебідь» (рідкісна подія)

Вони відтворюються за допомогою економічних моделей, що імітують взаємодію різних чинників ризику (таких, як кредитний, валютний або ризик ліквідності) або між різними банками.

Принцип 4 підкреслює важливість доповнення розробки стрес-тестів характеристиками, що вимагає ринок, а також традиційними вимогами регулювання. Зазначений принцип визнає ринкову дисципліну відповідно до значень великих кредитних ризиків.

Принцип 6 носить технічний характер: при проведенні стрес-тестів рекомендується користуватися методами статистики й економетрики, придатними для виявлення екстремальних сценаріїв, які зазвичай характеризуються тим, що більшість ризиків матеріалізуються одночасно.

При всій досконалості аналітичної моделі, силі шоків, включених в стрес-тести, і передбачливості інформаційної стратегії завжди існує ризик того, що станеться «непередбачене», що визначає принцип 7. При проведенні стрес-тестів завжди варто пам'ятати про ризик так званого «чорного лебедя», тобто вкрай маловірогідного результату.

Оскільки результати стрес-тестів не завжди відповідають прогнозам, їх варто використовувати разом з іншими інструментами, які також можуть надати інформацію про потенційні загрози для фінансової стійкості. До числа цих інструментів належать якісний і кількісний аналіз банківських ризиків, показники для раннього попередження, моделі стійкості боргової ситуації і діалог, заснований на наявній інформації, з органами нагляду й учасниками ринку.

Удосконалена методика стрес-тестування складається з декількох етапів.

Перший етап. На першому етапі необхідно визначитися з об'єктом дослідження, яким виступив ризик втрати фінансової стійкості системно значущими банками. Критерієм для визначення таких банків було обрано розмір активів, які складають більше ніж 5 % від сукупних активів по банківській системі та критерій 10 % зобов'язань від сукупних по банківській системі станом на 01.07.2014 р. У зазначений період чотири банки належать до системно значущих, на їх прикладі проведене стрес-тестування та по банківській системі в цілому (табл. 5.11).

Другий етап. Вибір критеріїв для проведення стрес-тестування ризику втрати фінансової стійкості банками. Критеріями для

проведення стрес-тестування взяті значення, що рекомендовані Міжнародним валютним фондом і викладені в документі «Показники фінансової стійкості: керівництво по складанню» [229]. До їх складу взяті індикатори: співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів, співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів, співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів, норма прибутку на активи, норма прибутку на капітал, співвідношення процентної маржі до валового доходу, співвідношення не процентних витрат до валових доходів, співвідношення ліквідних активів до сукупних активів, співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу. Вихідні дані наведено в додатку В, таблиці В 11. Базовим показником, відносно якого буде оцінено фінансову стійкість, взятий рівень достатності капіталу банку, оскільки він визначає основний критерій щодо забезпечення фінансової стійкості банків.

Таблиця 5.11

Частка активів і зобов'язань банків І групи у сукупних по банківській системі станом на 01.07.2014 р.

Назва банку	Питома вага активів у сукупних активах по банківській системі	Питома вага зобов'язань у сукупних зобов'язаннях по банківській системі
Приватбанк	15,64	16,27
Ощдбанк	8,86	8,45
Укрексімбанк	8,51	8,25
Дельта банк	4,71	5,02
Промінвестбанк	3,93	4,00
Укрсоцбанк	3,56	3,36
Райффайзенбанк Аваль	3,40	3,38
Сбербанк Росії	3,19	3,36
«Надра»	2,84	2,93
Перший Український міжнародний банк	2,74	2,75
Альфа-Банк	2,70	2,76
ВТБ Банк	2,40	2,40
Банк Фінанси та кредит	2,29	2,43
Укрсиббанк	1,84	1,93
Укргазбанк	1,75	1,64

Третій етап. Проведення розрахунку з використанням підходу побудови моделі за допомогою множинної регресії.

Для побудови моделі визначення індикатора достатності капіталу банку взято лінійну регресію, яка має наступний математичне вираження:

$$I_{io} = c_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_ix_i, \quad (5.1)$$

де I_{io} – індикатор, що характеризує втрату фінансової стійкості банків;

c_0 – вільний член регресії;

a_1, a_2, a_i – параметри регресійної моделі;

x_1, x_2, x_i – значення індикаторів фінансової стійкості.

Використовуючи пакет STATISTICA (модуль MultipleRegression), знаходимо результати множинної регресії (табл. 5.12; додаток В, таблиця В12 [242; 243; 244; 245]).

Таблиця 5.12

Результати значущості показників, обраних для побудови економіко-математичної моделі

Назва установи	R (коефіцієнт множинної кореляції)	R ² (коефіцієнт детермінації)	R ² (скоригований коефіцієнт детермінації)	стандартна помилка оцінювання	вільний член
Приватбанк	0,96096724	0,92345804	0,911122	0,005985	0,636861
Ощадбанк	0,85493872	0,93092022	0,942172	0,045782	-0,27865
Укрексімбанк	0,99861367	0,99722926	0,975063	0,004514	-0,24461
Дельта-банк	0,96832959	0,9376622	0,93896	0,004298	-0,16857
Банківська система	0,99952691	0,99905405	0,991486	0,001094	0,122569

З наведених результатів аналізу виходить, що залежність між адекватністю капіталу банків і обраними чинниками є сильною, зокрема: ПАТ Приватбанк ($R^2 > 0,92$); АТ «Ощадбанк» ($R^2 > 0,93$); ПАТ «Укрексімбанк» ($R^2 > 0,99$); ПАТ «Дельта-банк» ($R^2 > 0,93$); банківська система ($R^2 > 0,99$) –

побудована лінійна регресія адекватно описує взаємозв'язок між результативним показником і обраними чинниками; вільний член статистично значущий (додаток В, таблиця В13).

Проведені розрахунки дають підставу стверджувати, що економіко-математична модель розрахунку рівня достатності капіталу банків буде мати наступний вигляд:

ПАТ «Приватбанк»

$$I_{fs} = 0,071 - 5,43x_1 + 0,004x_2 + 2,88x_3 - 0,63x_4 + 0,15x_5 + 0,05x_6 - 0,11x_7 + 0,14x_8,$$

АТ «Ощадбанк»

$$I_{fs} = -0,28 + 1,55x_1 + 0,11x_2 + 4,12x_3 - 7,77x_4 - 0,40x_5 + 0,31x_6 + 0,47x_7 + 0,08x_8,$$

ПАТ «Укрексімбанк»

$$I_{fs} = -0,25 + 0,70x_1 - 0,14x_2 - 20,36x_3 - 0,23x_4 + 0,19x_5 - 0,42x_6 + 0,77x_7 + 0,78x_8,$$

ПАТ «Дельта-банк»

$$I_{fs} = -0,17 + 3,29x_1 - 0,03x_2 + 1,23x_3 - 0,12x_4 - 0,04x_5 + 0,03x_6 - 0,02x_7 + 0,001x_8,$$

Банківська система

$$I_{fs} = 0,13 + 0,81x_1 - 0,38x_2 + 99,89x_3 - 13,40x_4 - 0,05x_5 + 0,04x_6 - 0,12x_7 + 0,20x_8,$$

де I_{fs} – показник адекватності капіталу банків, %;

X_1 – співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;

X_2 – співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів;

X_3 – норма прибутку на активи;

X_4 – норма прибутку на капітал;

X_5 – співвідношення процентної маржі до валового доходу;

X_6 – співвідношення непроцентних витрат до валових доходів;

X_7 – співвідношення ліквідних активів до сукупних активів;

X_8 – співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу.

Четвертий етап. Проведення стрес-тестування індикаторів фінансової стійкості за оптимістичним та песимістичним сценаріями.

Таблиця 5.13

Параметри сценаріїв стрес-тестування індикаторів фінансової стійкості банків

Сценарій зміни факторів ризику	Оптимістичний сценарій, % (середнє значення показника та максимальний темп приросту)	Песимістичний сценарій, % (середнє значення показника та мінімальний темп приросту)
ПАТ «Приватбанк»		
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	9,55	8,87
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	25,57	17,33
норма прибутку на активи	2,96	0,05
норма прибутку на капітал	13,23	0,80
співвідношення процентної маржі до валового доходу	47,91	28,22
співвідношення непроцентних витрат до валових доходів	52,23	32,17
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	112,46	53,28
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	-16,61	22,06
АТ «Ощадбанк»		
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	17,85	14,87
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	30,52	7,79
норма прибутку на активи	25,12	0,43
норма прибутку на капітал	9,99	1,30
співвідношення процентної маржі до валового доходу	45,41	22,84
співвідношення непроцентних витрат до валових доходів	35,31	22,74
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	93,29	5,65
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	39,55	8,42
ПАТ «Укрексімбанк»		
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	20,20	17,02
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	12,62	7,42
норма прибутку на активи	3,63	0,04
норма прибутку на капітал	17,94	0,21
співвідношення процентної маржі до валового доходу	49,57	23,87
співвідношення непроцентних витрат до валових доходів	57,39	28,15
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	95,33	77,33
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	38,28	-48,92
Банківська система		
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	1,06	0,98
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	6,51	1,55
норма прибутку на активи	84,89	75,34
норма прибутку на капітал	89,70	43,33
співвідношення процентної маржі до валового доходу	12,66	1,88
співвідношення непроцентних витрат до валових доходів	19,99	6,57
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	43,42	11,59
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	-70,39	79,10

Для складання оптимістичного сценарію у якості чинника ризику взято середнє значення темпів приросту показників та найвищого темпу приросту, за песимістичним сценарієм – середнє значення темпів приросту показників та найнижчого темпу приросту.

П'ятий етап. З урахуванням сценаріїв стрес-тестування індикаторів фінансової стійкості розрахуємо рівень достатності капіталу банків для ПАТ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк», ПАТ «Дельта-банк». Отримані результати прогнозованого рівня достатності капіталу банків наведено у таблиці 5.14 (додаток В, таблиця В 13).

Таблиця 5.14

Результати стрес-тесту банків відносно рівня достатності капіталу банків відповідно до сценаріїв на у 2014 р., %

Тип сценарію / назва банку	Базовий	Песимістичний	Оптимістичний
ПАТ «Приватбанк»	11,51	9,11	13,91
Тип сценарію / назва банку	Базовий	Песимістичний	Оптимістичний
АТ «Ощадбанк»	26,91	8,51	45,32
ПАТ «Укресімбанк»	29,19	27,38	31,01
ПАТ «Дельта-банк»	10,65	8,92	12,37
Банківська система	17,52	17,08	17,96

Отримані результати стрес-тесту рівня достатності капіталу системно значущих банків засвідчили, що, виходячи із сценаріїв поведінки індикаторів фінансової стійкості банків, при песимістичному сценарію виникає загроза для стійкості для банків ПАТ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Дельта-банк». Зазначене у свою чергу вимагає використання заходів випереджального ризик-орієнтованого нагляду, спрямованих на оперативний контроль за індикаторами групи банків, що досліджується. Зазначені результати підтверджують дані щодо оцінювання глибини кризи, які розраховані у підрозділі 5.2.

Таким чином, антикризове управління банками пов'язано, перш за все, з нейтралізацією ризиків, що притаманні банківській діяльності. Тому реалізація ризик-орієнтованого нагляду через оцінювання рівня антикризової фінансової стійкості банків є досить актуальним в світлі циклічності виникнення банківських криз, що пов'язані з тенденціями економічного розвитку в державі.

Обґрунтовано, що основними постулатами подальшого удосконалення ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків в Україні повинні стати: нагляд за системними банками, ризиковість діяльності яких представляє потенційне джерело для виникнення фінансової нестабільності у банківській системі в цілому; врахування профілю ризику втрати антикризової фінансової стійкості окремого банку; дотримання принципу ефективності та оперативності банківського нагляду, що проводиться.

Доведено, що система ризик-орієнтованого підходу до нагляду за ризиком втрати фінансової стійкості банками повинна базуватися на виконанні наступних принципів законності, спів розмірності та гнучкості.

Обґрунтовано, що ризик-орієнтований нагляд за ризиком втрати антикризової фінансової стійкості банків повинен проводитися у поєднанні з ризик-орієнтованим внутрішнім контролем.

Доведено, що оцінювання антикризової фінансової стійкості банків виступає одним із інструментів діагностування, на підставі проведення якого можна розробляти заходи спрямовані як на попередження кризи, так і на її подолання та відновлення показників банківської діяльності на докризовому рівні. Оцінки фінансової стійкості банків базуються на використанні інтегрального, коефіцієнтного, рейтингового і експертного.

В сучасних умовах розвитку фінансової системи, зокрема банківської, не можливе використання стандартного набору показників для отримання необхідної інформації у довгостроковому

періоді. Тому, основною вимогою до формування оціночних показників антикризової фінансової стійкості повинна бути динамічність. До основних ознак показників фінансової стійкості слід віднести: суб'єкт оцінювання, предмет, функціональне призначення результатів оцінювання, обов'язковість виконання, ступінь формалізації, зв'язок зі звітністю, часова приналежність, спосіб уявлення, відображення мінливості процесів і стані.

Розроблено методичний підхід до визначення рівня фінансової стійкості на основі якого визначено ризик втрати антикризової фінансової стійкості, що включає наступні етапи: проведення експертної оцінки щодо вибору базових показників, поділ банків на кластери на основі використання методу К-середніх, визначення фінансової стійкості на досліджуваних банківських установах.

За результатами проведеної експертної оцінки, до складу показників, що взяті до розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості включено: коефіцієнт надійності, коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, співвідношення статутного і балансового капіталів, рівень депозитів у зобов'язаннях, коефіцієнт кредитної активності, коефіцієнт інвестиційної активності, коефіцієнт платоспроможності, чиста процентна маржа, рентабельність активів, рентабельність капіталу.

Проведений аналіз засвідчив, що наповненість банків за кластерами із року в рік змінюється. Група банків, які входять до кластеру І за останній період має тенденцію до циклічних коливань. Так, такі банки як ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Укрексімбанк» за показниками фінансової стійкості відносяться до 3 кластеру на протязі дослідженого періоду. При цьому банки, що підпадають за класифікацією НБУ до четвертої групи, за запропонованою методикою потрапили в перший кластер.

Доведено, що впровадження ризик-орієнтованого нагляду як інструменту випереджальної антикризової системи управління

фінансовою стійкістю банків націлено на розробку власної стратегії нівелювання кризових ситуацій без втручання державних регулюючих органів на основі встановленого варіанту дистанційного антикризового моніторингу фінансової стійкості – інтенсивного, посиленого або базового.

На основі емпіричного аналізу та за допомогою кластерного методу програмного забезпечення STATISTICA обґрунтовано систему показників та їх нормативні значення, котрі дозволяють визначити глибину фінансової кризи банківської установи.

Для прогнозування ймовірності банкрутства банків у розроблено науково-методичний підхід до визначення послідовності етапів розгортання фінансової кризи та її глибини. Результати проведеного аналізу та обґрунтування стадій кризи в діяльності банків України дозволили визначити граничні межі показників залежно від глибини та стадії фінансової кризи та відповідно – напрями антикризових заходів.

Обґрунтовано послідовність розвитку кризових явищ (фази): активність/агресивність політики щодо залучення та розміщення ресурсів, підвищення ризиків активних операцій та погіршення фінансових результатів; зниження показників достатності процентних доходів та капіталу для покриття збитків за кредитними операціями; зниження показників ліквідності та платоспроможності.

Установлено, що фази знаходяться в тісному взаємозв'язку зі стадіями кризових явищ – накопичення ризиків, передкризова, початкова, поглиблення та критична; розроблено основні напрями заходів антикризового управління банку для кожної з них. Визначено, що на перших стадіях основним напрямом антикризової політики є попереджувальні заходи, а вирішенням фінансової кризи, що знаходиться на критичній стадії свого розвитку, може стати лише значне вкладання коштів власниками – існуючими чи новими у випадку реорганізації – чи ліквідація банківської установи.

Для реалізації випереджального ризик-орієнтованого нагляду за фінансовою стійкістю банків необхідне сформоване інформаційне забезпечення, яке в умовах асиметрії інформації призводить до не чітких прогнозів щодо об'єкту дослідження.

Обґрунтовано, з метою зниження асиметрії інформації в процесі антикризового управління фінансовою стійкістю банків слід дотримуватися наступних принципів: адекватність системи показників задачам стрес-тестування; інформативність системи щодо розрахунку показників для формування аналітичних записок про кризу; накопичення статистичної бази відносно тенденції динамічності зміни показників; охоплення показниками усіх найважливіших напрямів оцінювання фінансової стійкості банків та ефективності прийнятих антикризових рішень; оптимальна чисельність показників по кожному напрямку дослідження.

Для подолання асиметрії інформації у діяльності банків запропоновано схему складання звіту про фінансову стійкість банків, аналіз показників якого дає можливість визначити ефективність інструментів системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Доведено, що в умовах асиметрії інформації, яка впливає на ефективність використання елементів системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків та прогнозування кризових ситуацій, обґрунтовано необхідність удосконалення процесів стрес-тестування системно значущих банків. Запропоновано сценарії для проведення стрес-тестування індикаторів фінансової стійкості: базовий, оптимістичний та песимістичний.

Отримані результати стрес-тесту рівня достатності капіталу системно значущих банків довели потребу у вдосконаленні ризик-орієнтованого нагляду як інструменту випереджального антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової задачі щодо вдосконалення підходів до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків через спектр методів, інструментів та управлінських рішень для ефективності функціонування системи з метою виявлення та нівелювання наслідків кризи.

Основні висновки виконаного дослідження полягають у наступному.

У сучасних умовах наявності економічних дисбалансів у державі стійкість кожної банківської установи забезпечує ефективне та стабільне функціонування всієї банківської системи. Тому виникає потреба в розробці науково-теоретичних засад формування та впровадження ефективної системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

При формуванні методологічних засад антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків необхідно враховувати чинники, які варто розглядати на метарівні (розвиток фінансової глобалізації, циклічність розвитку економіки, проблеми управління міжнародною фінансовою стійкістю та ліквідністю), макрорівні (диспропорції у розвитку фінансового ринку, процеси формування та розповсюдження системного ризику, дезінтермедіація та фінансові інновації і комунікації, асиметрія інформації на фінансовому ринку) та мікрорівні (системний характер фінансової нестабільності банків, необхідність упровадження інструментів та методів макрорегулювання та вдосконалення методів мікрорегулювання).

Доведено, що залежно від означених цілей визначається тип антикризового управління фінансовою стійкістю банків: ранній, випереджаючий, у період неспроможності та в період банкрутства. Вони у сукупності є основою формування антикризового

стратегічного управління, трудової мотивації, нагляду і контролю та сприяють раціональному формуванню фінансових ресурсів банку з різних джерел.

Узагальнюючи сучасні науково-теоретичні підходи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтовано комплексний характер (наявність підсистем та притаманних кожній специфічних інструментів та методів); надано визначення системи, яку запропоновано розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, що відображують процеси, спрямовані на діагностику, попередження, нейтралізацію і подолання криз та їх причин на всіх рівнях управлінського впливу; мають випереджальний характер, здійснюються на засадах системного, стратегічного та управлінського підходів та підтримують фінансову стійкість банків.

Визначено концептуальні підходи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків, що ґрунтуються на методологічних засадах забезпечення ефективного функціонування цієї системи з урахуванням застосування основних засад інституційної архітекτονіки, у тому числі виокремлення рівнів управління, виявлення та структурування відповідних економічних чинників впливу та взаємозв'язків у системі фінансового управління, що сприятиме підвищенню ступеня збалансованості сукупності фінансових відносин у банківській сфері

Після проведеного аналізу антикризових заходів, що використовувалися Національним банком України під час світової фінансової кризи, виявлено їх неспроможність забезпечити достатній рівень фінансової стійкості вітчизняних банків унаслідок невідповідності законодавчої бази антикризовим методам та інструментам. Особливо це позначилося на процедурі державної участі в рекапіталізації банків та механізмів підтримки їх ліквідності.

Для забезпечення антикризового управління фінансовою стійкістю банків варто визначитися з оціночними критеріями ефективності застосування антикризових інструментів запропоновано їх класифікувати за макро- і мікрорівнями. До макроекономічних критеріїв віднесено: механізм підтримки ліквідності: (рефінансування банків, обсяги кредитів, рівень середньозважених ставок за кредитами і депозитами, обсяги резервів під активні операції, співвідношення активів, зобов'язань, капіталу до ВВП, рівень дохідності активів, регулювання грошових потоків); система гарантування вкладів (сума вкладів фізичних осіб рівень покриття вкладень, ВВП на душу населення, рівень виплат за депозитами банків-банкрутів, розмір гарантованої суми відшкодування за вкладами, включаючи відсотки, кількість вкладників; середній розмір вкладу); підвищення капіталізації банків (коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, співвідношення статутного і власного капіталу, коефіцієнт захищеності капіталу, мультиплікатор капіталу, співвідношення капіталу і депозитів); фінансового оздоровлення банків (ефективність санаційних заходів (реорганізація, введення тимчасової адміністрації, інститут кураторства)).

До мікроекономічних критеріїв віднесено: управління проблемними активами (передача проблемних активів в управління третій особі; продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу; передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії (SPVonshore / offshore; сек'юритизація активів; реструктуризація кредитної заборгованості); внутрішні нормативи і ліміти (фінансові, клієнтські фінансові, ліміти чутливі до ризику, матеріальні); реорганізація банків за власною ініціативою (зміна організаційної структури, зміна складу учасників, входження у банківські групи, реінжиніринг бізнес-процесів); спеціальні заходи: (бенчмаркінг, аутсорсинг).

За результатами аналізу рівня кредитного ризику встановлено, що розрахунок фактичних значень нормативів кредитного ризику за методикою НБУ не дає повної адекватної оцінки його розміру, який приймається українськими банками. Для підвищення якості оцінювання запропоновано методику діагностики рівня кредитного ризику на основі скоригованого чистого процентного доходу.

Проведені розрахунки підтверджують, що банки протягом періоду до 01.01.2009 року взяли на себе надмірний кредитний ризик, який не покривався отриманими ними процентними доходами (з урахуванням усіх здійснених ними витрат, пов'язаних із кредитними операціями).

Обґрунтовано, що формування підходів до управління кредитним ризиком у банках визначається певними постулатами.

По-перше, кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

По-друге, методи оцінювання кредитного ризику спираються на таке положення: величина кредитного ризику вимірюється сумою, що може бути втрачена при несплаті або простроченні виплати заборгованості.

По-третє, процес управління кредитним ризиком тісно пов'язаний зі стратегією фінансового інституту в галузі кредитування та її дотриманням співробітниками, які беруть участь у процесі управління кредитними ризиками. У цій стратегії мають бути чітко визначені основні цілі і політика банку стосовно кредитного ризику, а також відповідні правила і процедури ведення бізнесу.

По-четверте, система оцінювання кредитного ризику, притаманного кредитному портфелю, включає наступні елементи: оцінювання якості кредитів, що складають кредитний портфель;

визначення структури портфеля на основі якості кредитів та оцінювання цієї структури на основі вивчення її динаміки; визначення очікуваної дохідності від кредитних операцій, яка має компенсувати прийнятий кредитний ризик банку; визначення достатньої величини резервів для покриття збитків за позиками на основі структури кредитного портфеля.

По-п'яте, резерви під втрати за активними операціями – частина вартості негативно класифікованих активів банку, яку банк із певною мірою достовірності, на основі попереднього досвіду, може вважати втраченою і відтак відносить на витрати своєї діяльності. Резерви під втрати за активними операціями не включаються до капіталу банку. Ці резерви складаються з резервів під кредитні збитки, резервів під нараховані доходи, резервів під дебіторську заборгованість та резервів під кореспондентські рахунки.

По-шосте, політика щодо резервування кредитних втрат може встановлюватися зверху або формуватися самим банком, залежно від банківської системи. Хоча є деяка користь в індивідуальному аналізі можливих втрат, особливо для великих кредитів, більш практично призначити певний рівень резервів по кожній окремій категорії активів. У багатьох країнах із нестабільними економіками органи нагляду встановили обов'язкові рівні таких резервів.

Визначено, що системна забезпеченість ресурсною базою банків є дієвим інструментом антикризового управління, оскільки передбачає комплексний підхід у визначенні раціональних каналів залучення коштів та їх розміщення в доходні активи з метою отримання прибутку та досягнення необхідного рівня антикризової фінансової стійкості.

Для підвищення рівня виявлення потенційних загроз від виникнення ситуації дефіциту фінансових ресурсів, що впливає на антикризову фінансову стійкість, запропоновано методику визначення рівня системного забезпечення ресурсною базою банків

на підставі визначення факторних навантажень та агрегування показників. Отримані результати оцінювання процесів формування ресурсної бази банків свідчать про необхідність удосконалення механізмів рефінансування НБУ як інструменту системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Антикризове управління банками спрямоване на нейтралізацію ризиків, що притаманні банківській діяльності. Основним із інструментів управління фінансовою стійкістю є ризик-орієнтований нагляд.

Обґрунтовано, що основними постулатами подальшого удосконалення ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків в Україні повинні стати: нагляд за системними банками, ризиковість діяльності яких представляє потенційне джерело для виникнення фінансової нестабільності у банківській системі в цілому; врахування профілю ризику втрати антикризової фінансової стійкості окремого банку; дотримання принципу ефективності та оперативності банківського нагляду, що проводиться.

До переваг застосування ризик-орієнтованого нагляду віднесено: ризик-орієнтований нагляд дозволяє наглядовому органу оцінювати загальну стійкість банку щодо існуючих ризиків, спрогнозувати потенційні ризики банку в майбутньому, забезпечуючи тим самим як поточну, так і перспективну оцінку відповідності банку наглядовим вимогам; визначати важливість ролі керівництва банку та ролі прийнятих в банку процедур дозволяє органу банківського нагляду своєчасно реагувати на виявлені проблеми шляхом рекомендацій та використання антикризових заходів впливу; зменшення навантаження на наглядовий орган, оскільки ризик - орієнтований нагляд дозволяє уникнути багаторівневих і комплексних перевірок здійснюваних банком операцій на предмет відповідності нормам і вимогам,

концентруючись лише на перевірці операцій, що мають підвищений ризик.

Доведено, що система ризик-орієнтованого підходу до нагляду за ризиком втрати фінансової стійкості банками повинна базуватися на виконанні наступних принципів законності, спів розмірності та гнучкості.

Із метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо застосування антикризових заходів запропоновано матрицю вибору антикризових інструментів забезпечення фінансової стійкості на основі варіантів дистанційного антикризового моніторингу їх фінансової стійкості: інтенсивного, посиленого та базового.

Для реалізації завдань інтенсивного антикризового моніторингу фінансової стійкості обґрунтовано систему показників та їх нормативні значення, які дозволяють визначити глибину фінансової кризи банківської установи. Визначено послідовність розвитку кризових явищ (фази): активність/агресивність політики щодо залучення та розміщення ресурсів, підвищення ризиків активних операцій та погіршення фінансових результатів; зниження показників достатності процентних доходів та капіталу для покриття збитків за кредитними операціями; зниження показників ліквідності та платоспроможності. Установлено, що фази знаходяться в тісному взаємозв'язку зі стадіями кризових явищ – накопичення ризиків, докризовою, початковою, поглиблення та критичною. Розроблено основні напрями заходів антикризового управління банку для кожної з них.

Виділено такі стадії та фази кризових явищ у сучасній банківській системі України: накопичення ризиків відбувалося у період активного зростання банківської системи та окремих банків; як було видно з проведеного аналізу банки, котрі найбільш активно/агресивно здійснювали кредитування роздрібного сегменту бізнесу в подальшому отримали більші збитки; реалізація ризиків у

банківській діяльності, як правило, відбувається досить швидко, що супроводжується формуванням резервів за активними операціями та, як наслідок, скороченням фінансових результатів; в умовах поглиблення кризових явищ відбувається значне погіршення показників достатності власного капіталу для покриття збитків та чистого процентного доходу для покриття збитків за кредитами – адже за підсумками 2010 р. найбільша кількість проблемних банків; наступна фаза та стадія залежать від передумов розвитку банківської установи та ефективності антикризового управління, це може бути відновлення стабільної діяльності чи подальше погіршення, у тому числі показників ліквідності та платоспроможності – як зазначалося в умовах сучасної практики регулювання ліквідності суттєве погіршення показників її оцінки спостерігається лише в тих проблемних банках, у діяльність яких уже запроваджено тимчасову адміністрацію.

Особливої уваги при формуванні системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків заслуговує використання такого інструменту як стрес-тестування. У роботі вдосконалено науково-методичний підхід до проведення стрес-тестування банків. Для вдосконалення процесів стрес-тестування з використанням трьох сценаріїв поведінки рівня достатності капіталу банку: базового, песимістичного та оптимістичного.

Обґрунтовано, що для зменшення асиметрії інформації у процесі антикризового управління фінансовою стійкістю банків варто дотримуватися наступних принципів: адекватності, інформативності, системності. На підставі використання наведених принципів запропоновано основні структурні компоненти звіту про антикризову фінансову стійкість, складання і оприлюднення якого дозволяє уникнути асиметрії інформації при проведенні ризик-орієнтованого нагляду та внутрішнього контролю з метою застосовування випереджальних антикризових заходів.

Список використаних джерел

1. Пол Кругман. Выход из кризиса есть!/Пер. с англ. Ю. Гольберга. – М.: Азбука. Бизнес Азбука. – Аттикус, 2013. – 320 с.
2. Гэлбрейт Дж. К. Как Кейнс пришел в Америку. Экономика и математические методы. – 1997. - №4. – с. 69.
3. Теория капитала и экономического роста/ Под ред. Дзарисова С.С. – М. издательство Московского университета, 2004.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – с. 282
5. Coates D. Models Capitalism in the New World Order / / PoliticalStudies / - 1999 / - Vol. XLVII / - P / 643 - 660.
6. [Вюнш Х.Ф. Соціальне ринкове господарство як політика ведення ринкового господарства. В кн: Мета - ринкове господарство: господарство і суспільство в процесі переходу від плану до ринку. - М.: Воло Дар. 1996, с. 23-43 .
7. Борох О. Н. Сучасна китайська економічна думка. - М .: Східна література РАН, 1998. - С. 248.
8. Про роль Національного банку України у підтримці економічного зростання. Див .: В. Геєць, А. Гриценко «Вихід з кризи». // «Економіка України» № 6, 2013, с. 13 - 14.
9. Геєць В., Гриценко А. «Вихід з кризи»// «Економіка України» № 6, 2013, с. 14 - 15, с. 18 .
10. Стратегія модернізації Російської економіки. / За редакцією академіка В. М. Полтеровіча.-Санкт - Петербург: Алетейя, 2010. - с . 5.
11. Експерт. - 2009. - № 34. -С. 25.
12. Нова газета. - 2009. - 14 грудня. (№ 139).

13. Базаров Г. З. Теория и практика антикризисного управления : учебник для вузов / Г. З. Базаров, С. Г. Беляев. – М. : ЮНИТИ, 1996. – 469 с.
14. Градов А. П. Стратегия и тактика управления фирмой : учебник для вузов / А. П. Градов, Б. И. Кузин. – СПб. : Специальная литература, 1996.
15. Ларионов И. К. Антикризисное управление. Общие основы и особенности России : учебное пособие / И. К. Ларионов, Н. И. Брагин. – М. : Изд. Дом «Далинов и К», 2001. – 247 с.
16. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко – К. : Київськ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
17. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посібник / В. О. Василенко. – Вид. 2-ге, виправл. і доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
18. Антикризисное управление от банкротства – к финансовому оздоровлению / под ред. Иванова Г. П. – М. : Закон и право: ЮНИТИ, 1995. – 317 с.
19. Антикризисное управление : учебник / Государственный университет управления ; под ред. Э. М. Короткова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 620 с.
20. Keller R. Unternehmenssanierung: aussergerichtliche Sanierung und gerichtliche Sanierung. – Berlin: Verl. Neue Wirtschafts-Briefe, 1999. – 271 p.
21. Туленков Н. В. Антикризисный менеджмент / Н. В. Туленков // Персонал. – 1998. – № 6. – С. 19–25.
22. Уткин Э. А. Антикризисное управление : учеб. пособие / Э. А. Уткин. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», Изд-во ЭКМОС, 1997. – 400 с.

23. Антикризисный менеджмент : учеб. пособ. / [под ред. проф. Грязновой А. Г.] – М. : Ассоциация авторов и издателей “Тандем”; изд-во “Экмос”, 1999. – 368 с.
24. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием : учеб. пособ. / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника – Центр, 2006. – 672 с.
25. Антикризисное управление : учеб. пособие для техн. и вузов / под ред. проф. Минаева Э. С., Панагушина В. П. – М. : Изд-во «ПРИОР», 1998. – 432 с.
26. Ситник Л.С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління під-приємством / Л.С. Ситник ; НАН України; Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. – 504 с.
27. Степаненко А. І. Макроекономічні фактори банківських криз / А. І. Степаненко // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / Українська академія банківської справи Національного банку України, 2009. – Вип. 26.
28. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А.Ананькина, С.В.Данилочкин, Н.Г.Данилочкина и др.; Под общ. ред. Н.Г.Данилочкиной – М.: Аудит, Коммунальное хозяйство городов ЮНИТИ, 1998. – 279 с.
29. Пушкарь А.И. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы / А.И. Пушкарь, А.Н. Тридед, А.Л. Колос. – Харьков: ООО «Модель Вселенной», 2001. – 452 с.
30. Ребрик Ю. С. Система антикризового управління в банку // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція. – 2009. – № 2(76). – С. 204–210.
31. Бас М. А. Антикризисное управління банківськими установами: теоретичний аспект / М. А. Бас // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 5. – С. 25–27.
32. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : дис. на здобуття наук. ступеня док. економ.

наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / ОНЕУ – Одеса, 2011. – 571 [1] с.

33. Перехрест Л.М. Антикризове управління як чинник підвищення рівня фінансової безпеки банків / Л.М. Перехрест, В.В. Бриштін // Актуальні проблеми економіки. – №6 (108). – 2010. – С. 245-249.

34. Дж.К.Ван Хорн Основы управления финансами / Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 800 с.

35. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика/ Долан Э. Дж., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р. Дж. / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ.ред. В. Лукашевича. – М.: Туран, 1996 – 448 с.

36. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Роуз Питер С. [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1995. – 768 с.

37. Синки Дж. мл. Управление финансами в коммерческих банках / [пер. с англ. 4-го перераб.изд. ; под ред. Р.Я. Левиты, Б.С. Пинскера. М.: 1994, Catallaxy. - 820 с.

38. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – №6. – С. 48-51.

39. Ключко Л.А. Фінансова стійкість комерційного банку, методи її оцінки та зміцнення : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Л.А. Ключко. – Науково–дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – Київ : 2002. – 21[1] с.

40. Коваленко В. В. Оцінка фінансової стійкості банківської установи для розробки антикризової стратегії її діяльності / В. В. Коваленко,

О.В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12. – С. 95-108.

41. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія / В.М. Кочетков. – К. : Вид-во Європ. Університету, 2003. – 300 с.

42. Пантелєєв О. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання / О. Пантелєєв, С. Халява // Банківська справа. – 1996. – №1. – С. 32–35.
43. Шелудько Н. М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. М. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2000. – №3. – С. 40–45.
44. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке / Масленченков Ю.С. – М.: Перспектива, 1997. – Кн.3. – 158 с.
45. Малахова О. Л. Банківський нагляд: сьогодення та світовий досвід // Реформа фінансово-кредитної системи перехідної економіки України. – Луцьк, 1998. – С.286–288.
46. Шиллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Шиллер Р.І. – К.: Наукова думка, 2000. – 158 с.
47. Юданов А.Ю. Секреты финансовой устойчивости международных монополий / Юданов А.Ю. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 354 с.
48. Святко С.А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту / С.А. Святко, Р.І. Міллер // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 48-54.
49. Ларионова И.В. Реорганизация коммерческих банков / Ларионова И.В. – М.: Финансы и статистика/2002. – 198 с.
50. Фетисов Г. Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы / Г. Г. Фетисов // Финансы и кредит. – 2002. – 15 (105). – С. 2–13.
51. Водоп'янова Н.О. Финансовая устойчивость коммерческого банка / Н.О. Водоп'янова // Межвузовский сборник научных трудов по итогам III Открытой научной конференции ВолгГТУ «Молодежь и экономика: новые взгляды и решения», 2003. – С. 11-12.

52. Крухмаль О. В. Теоретичні підходи до визначення поняття стійкість банку та її фінансової складової / О. В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12. – С. 65-71.
53. Васькович І.М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку / І.М. Васькович // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №2. – С. 40-43.
54. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. О. Затварська. – К. : Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2004. – 19 с.
55. Вербенська В.М. Стійкість банківської системи в умовах лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами (на прикладі країн Центральної та Східної Європи): Автореф. дис. канд. екон. наук //Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 20 с.
56. Кушнір К.О. Поняття стійкості комерційних банків та її динамічні характеристики / К.О. Кушнір // Фондовий ринок. – 2008. – №47. – С. 8–13.
57. Костриченко В.М. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку в умовах кризи / В.М. Костриченко, Т.В. Дивульська // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2009. – №3. – С. 310–318.
58. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / Коваленко В.В. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
59. Панасенко Г. Основні напрями забезпечення стабільності банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір [Електронний ресурс] / Г. Панасенко. – Режим доступу : <http://experts.in.ua>.
60. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75–87.

61. Берест М.М. Теоретичне підґрунття антикризового фінансового управління підприємством / М.М. Берест // Бізнес-інформ. – 2014. - №3. – С. 250-255.
62. Тавасиев А. М. Банковское дело: управление кредитной организацией : учеб. пособие / А. М. Тавасиев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и К, 2011. – 639 с.
63. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні / О. Реверчук // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 420-424.
64. Зверяков О.М. Антикризове управління банком в умовах фінансової нестабільності// Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – випуск 3 (43). – С. 80-85.
65. Алексеенко Л. М. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) / Л.М. Алексеенко, В.М. Олексієнко, А.І. Юркевич - К.: Видавничий будинок «Максимум»; Т.: Економічна думка, 2000. - 592 с
66. Левина И. К вопросу о соотношении реального и финансового секторов / И. Левина // Вопросы экономики.– 2006. – № 9. – С. 83-102.
67. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія / Олексій Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОПППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – 260 с.
68. Скотар М. Я. Деякі аспекти адміністративно-правового регулювання національним банком України у сфері банківського кредитування / М. Я. Скотар // Університетські наукові записки. – 2007. – № 4. – С. 340–345.
69. Juglar C.Crises Commerciales / Clement Juglar. Guillaumix ET C., Libraries –Editeus, 14, Paris, 1862. – 258 p.
70. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Йозеф Алоиз Шумпетер; [предисл. В.С.Автономова; пер. с нем.В.С.Автономова, М.С.Любского,

- А.Ю.Чепуренко; пер. с англ. В.С.Автономова, Ю.В.Автономова, Л.А.Громовой и др.]. – М.: Эксмо, 2008. – 864 с.
71. Кондратьев Н. Д. Большие циклы экономической конъюнктуры / Н. Д. Кондратьев, Д. И. Опарин. – М.: Российская ассоциация научно-исследовательских институтов общественных наук; Институт экономики, 1928. – 288 с.
72. Макаренко І.П. Методологічні проблеми макроекономічного прогнозування / І.П.Макаренко //Науково-технічна інформація. – 2008. – №4. – С. 16-20.
73. Кузнєцова Л. В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку: монографія / Л.В.Кузнєцова / Одеський держ. екон. ун-т. –
О: Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.
74. Александров В. В. Финансово-экономическая система как фактор экономической безопасности транзитивного общества / В.В. Александров, Г.В. Задорожный, Е.Е. Юрченко. – Харьков: Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина, 2002. – 235 с.
75. General system theory: new approach to unity of science. Human biology [Електронний ресурс] / [Bertalanffy L. von, Hempel G.G., Bass R.F., Jonas H.]. – 1951. – Режим доступу: [http://bib.tiera.ru/DVD-026/Bertalanffy_L.V._The_History_and_Status_of_General_Systems_Theory_\(1972\)\(en\)\(21s\).pdf](http://bib.tiera.ru/DVD-026/Bertalanffy_L.V._The_History_and_Status_of_General_Systems_Theory_(1972)(en)(21s).pdf).
76. Бир Ст. Кибернетика и управление производством / Ст. Бир. – М.: Физматгиз, 1963. – 276с.
77. Иванов В.В. Славянские языковые моделирующие семиотические системы. (Древний период)/ В. Иванов, В. Топоров – М.: Наука, 1965 – 251 с.
78. Месарович М.Д. Общая теория систем / М. Месарович; [пер. с англ. В.Я. Алтаева, Е.Л. Наппельбаума] – М.: издательство "МИР", 1966. – 186с.

79. Холл А.Д. Определение понятия системы // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / Под ред. В.Н. Садовского и Ю.Г. Юдина. - М.: Издательство «Прогресс», 1969. - С. 252-282.
80. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем / Авенир Иванович Уемов. - М.: Мысль - 1978. - 272с.
81. Математика и кибернетика в экономике. Словарь-справочник. - М.: Экономика, 1975. - 547 с.
82. Аверьянов А.Н. Системное познание мира: Методологические проблемы / А. Аверьянов - М.: Политиздат, 1985. - 263 с.
83. Алексеев П. Философия / П. Алексеев, А. Панин. - 3-е изд. перераб. и доп. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. - 608 с.
84. Кохановский В. П. Философия и методология науки / В. Кохановський - Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. - 576 с.
85. Социологический энциклопедический словарь / [ред.-упоряд. Г. И. Осипова] -М.: НОРМА, 2000. - 488 с.
86. Попечителей Е.П. Методы медико-биологических исследований. Системные аспекты: Учебное пособие . - Житомир:ЖИТИ, 1997. - 186 с.
87. Орехов В.И. Антикризисное управление: учебное пособие. В.И. Орехов, К.В. Балдин, Н.П. Гапоненко. - М.: Инфра, 2008. - 544 с.
88. Кован С.Е. Теория антикризисного управления предприятием: учебное пособие .СЕ Кован, ЛП Мокрова, АН Ряховская. - М.: КНОРУС, 2009. - 160 с.
89. Піскунов Р.В. Формалізація теоретичних підходів до визначення фінансової стійкості банківської системи / Р.В. Піскунов, А.А. Лазько // Бізнес-інформ. - 2012. - №9. - С. 272-278.
90. Андрос С.В. Система збалансованих економічних показників як інструмент ефективного управління банківськими ризиками / С.В. Андрос // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2011. - Т.2. - №3. - С. 180-185.
91. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту. Підручник - 2-ге вид., виправл., доповн. - К.: Академвидав, 2007. - 464 с.

92. Банковская энциклопедия/под ред. С.И. Лукаша, Л.А. Малютиной. – Д.:Баланс-Аудит, Каисса Плюс, 1994. –252 с.
93. Механізм структурних зрушень в економіці України (монографія) / В.І. Кононенко, О.О. Веклич, Л.М. Шаблиста та ін.; відпов. ред. д.е.н. В.І. Кононенко. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2002. – 288 с.
94. Крокетт Эндрю Перестройка финансовой архитертуры. Что необходимо сделать для укрепления финансового регулирования и надзора? //Финансы и развитие, сентябрь 2009, с.18-19.
95. Кравченко Н. Г. Страхові резерви в банківській діяльності: питання теорії та судової практики /Н. Г. Кравченко, О. М. Лобач // Наукові записки. – 2004. – Т. 26. – С. 55–59.
96. Бренд Рудольф. Банковская система и контроль за банковской деятельностью в условиях рыночной экономики. – Мюнхен, 1994. – с.135.
97. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні.//Юстиніан. Юридичний журнал. Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365>.
98. Орлюк, О. П. Банківська система України. Правові засади організації [Текст] / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 376 с.
99. Полицатто В.П. Разумное регулирование и банковский надзор. Создание институциональных рамок для банков. – Вашингтон, ИЭР МБ, 1992.
100. Банківське право України: навч.посібник/за аг.ред. А.О.Селіванова. – К.:вид.дім «Ін Юре», 2000.
101. Довідник №12 пілыг, наданих чинним законодавством юридичним особам, щодо сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів станом на 01. 01. 2000 р. // Вісник податкової служби України. – 2000.– № 8. – С.21-34.
102. Котлл С. «Анализ ценных бумаг» Грэма и Додда / С. Котлл, Р. Ф. Мюррей, Ф. Е. Блок; [пер. с англ.]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2000. – 704 с.

103. Офіційний сайт Національного банку України// www.bank.gov.ua.
104. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. - М., 1996.
105. Bank Loan Classification and Provisioning Practices in Selected Developed and Emerging Countries / Ed. by A. Laurin, G. Majononi. WB working paper. The World Bank. Washington, D.S., 2003. P. 5.
106. Корнилюк Р., Бутенко О. Рейтинг проблемності кредитних портфелів-2014//Forbes Україна. Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>.
107. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Постанова Правління НБУ №23 від 25.01.2012 року//Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
108. Положення Центрального Банку Російської Федерації N 254-П від 26.03.2004 р. «О порядке формирования кредитными организациями резервов на возможные потери по ссудам, по ссудной и приравненной к ней задолженности». - Режим доступу. – www.cbr.ru.
109. Инструкция о порядке формирования и использования банками и небанковскими кредитно-финансовыми организациями специальных резервов на покрытие возможных убытков по активам и операциям, не отраженным на балансе, затверждена Постановою Національного Банку Білорусі №138 від 28.09.2006р. - Режим доступу. – www.nbrb.by.
110. Постанова Правління Агентства Республики Казахстан по регулированию та надзору фінансового ринку та фінансових організацій від 26.12.2006р. №296 «Об утверждении Правил классификации активов, условных обязательств и создания провизий (резервов) против них» - Режим доступу. – www.nationalbank.kz.

111. Інструкція №177 «О порядке формирования и использования резерва на потенциальные потери и фонда покрытия возможных потерь по ссудам», яка затверджена Постановою Правління Національного Банку Таджикистану №346 від 24.12.2009р.
112. Указание об особенностях оценки кредитного риска по выданным ссудам, ссудной и приравненной к ней задолженности. Утв. Указом Центрального Банка РФ от 23 декабря 2008 г. №2156-У. Режим доступа: – www.cbr.ru.
113. Указание об особенностях оценки кредитного риска по выданным ссудам, ссудной и приравненной к ней задолженности. Утв. Указом Центрального Банка РФ от 3 июня 2010 г. №2459-У. Режим доступа: – www.cbr.ru.
114. Положення про порядок формування і розмір страхового фонду комерційних банків. Затверджено Постановою Правління НБУ №167 від 30 червня 1995 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
115. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" № 283 від 21.05.1997р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
116. Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків. Затверджено Постановою Правління 323 від 29.09.1997р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
117. Міжнародні стандарти фінансової звітності/Пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005, 1ч. – 1304 с.
118. Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків. Затверджено Постановою Правління НБУ № 122 від 27.03.1998р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.

119. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 7 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
120. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. Затверджено Постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
121. Про затвердження Змін до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків Затверджено Постановою Правління НБУ №406 від 01.12.2008р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
122. Жердецька Л.В. Оцінка кількісного впливу кредитного ризику на достатність власного капіталу банку / Л. В. Жердецька // Економічний форум. - 2014. - № 3. - С. 247-254. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2014_3_39.pdf.
123. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. — К.: КНЕУ, 2005. — 333 с.
124. Beattie, B.R., and C.R. Taylor The Economics of Production, John Wiley & Sons, 1985.
125. Berger, A.N., and L.J. Mester. What explains differences in the efficiencies of financial institutions? Journal of Banking and Finance 21, 1997, p. 895–947.
126. Зверяков О.М. Особливості антикризового управління банківськими установами» / О.М. Зверяков // Освіта та економіка: у пошуках діалогу: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (5-7 квітня 2012 р.) / Південноукраїнський національний економічний університет ім. К.Д.Ушинського, Одеський національний економічний університет. – Т.2 – Одеса: ВМВ, 2012. – С. 41-43.
127. Атаманчук Г. Государственное управление: учебное пособие / Г. Атаманчук. – М.: ОАО «НПО Экономика», 2000. – 302с.

128. Global Economic Prospects [Electronic resource] / Commodities at the Crossroads. 2009. – Washington : The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. –196 p. – Mode of access : <http://www.worldbank.org>.
129. Корнєєв В.В. Антикризовий менеджмент стабілізації фінансових ринків / В.В. Корнєєв //XII Всеукраїнська науково-практична конференція (12-13 листопада 2009 р.): тези доповідей. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Т.1. – С. 69-73.
130. Хомутенко Л.І. Світовий досвід упровадження антикризових заходів у протидії наслідкам фінансової кризи / Л.І. Хомутенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. - №3 (15). – С. 49-53.
131. Troubled Asset Relief Program [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cbo.gov/publication/21942>.
132. Programs for Systemically Significant Failing Institutions [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.sourcewatch.org/index.php?title=>
133. Systemically_Significant_Failing_Institutions_Program. The Temporary Liquidity Guarantee Program [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.fdic.gov/regulations/resources/TLGP/index.html>.
134. Мозговий О. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь / О. Мозговий, Н. Стукало // Ринок цінних паперів України. – 2008. – № 11–12. – С. 31–36.
135. Батковський В. Політика процентних ставок центральних банків у кризових умовах / В. Батковський, В. Домрачев // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 9. – С. 14-16.
136. Коваленко В.В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В.В. Коваленко, О.В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
137. Довгань Ж.М. Антикризові заходи як інструмент забезпечення фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – №25[8]. – С.238–241.

138. Ходанчик Г.Э. Совершенствование антикризисного управления в российской банковской сфере: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05, 08.00.10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://diss.rsl.ru/>.
139. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 8-19.
140. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 3-12.
141. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 12-17.
142. Про додаткові заходи щодо діяльності банків [Електронний ресурс]: постанова Національного банку України від 11.10.2008 № 319. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0319500-08>.
143. Про здійснення діагностичного обстеження банків 2, 3 та 4 груп [Електронний ресурс]: постанова Національного банку України від 19.02.2009 № 80. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0080500-09>.
144. Про окремі питання діяльності банків [Електронний ресурс]: постанова Національного банку України від 04.12.2008 № 413. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0413500-08>.
145. Про окремі питання діяльності банків [Електронний ресурс]: постанова Національного банку України від 04.12.2008 № 413. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0413500-08>.
146. Турбанов А.В. Антикризисные механизмы в банковской системе / А.В. Турбанов // Деньги и кредит. – 2012. - №1. – С.20-23.

147. Рисін В.В. Оцінка ефективності антикризового регулювання діяльності банків в Україні / В.В. Рисін // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. - №2 (8). – С. 103-111.
148. Річний звіт Національного банку України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id.>
149. Про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні [Електронний ресурс]: положення, затверджене Правлінням Національного банку України від 16.03.2006 № 91. – Режим доступу: <http://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=721809&menu=4079>.
150. Монетарний огляд Національного банку України за I півріччя 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7682362>.
151. Річний звіт Національного банку України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>.
152. Про механізм оперативного підтримання ліквідності банків [Електронний ресурс]: постанова Правління Національного банку України від 06.02.2014 №48. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
153. Про надання Національним банком України кредитів банкам України для збереження їх ліквідності [Електронний ресурс]: положення, затверджене Правлінням Національного банку України від 24.02.2014 №91. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0323-14>.
154. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України [Електронний ресурс]: положення, затверджене Правлінням Національного банку України від 03.04.2009 №259. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09>.

155. Береславська О. Дисбаланси валютного ринку / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2013. – №3. – С.3-9.
156. Курс гривни - експерти прогнозували в листопаді. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [кПр://Бапкег. иа/Бапк_пек\\$/іпапсе/2012/11/29/1180458168/](http://bank.gov.ua/ua/bank_piek$/ipapce/2012/11/29/1180458168/).
157. Бюлетень Національного банку України . – 2012. – №12. – 198 с.
158. Джевонс У.Ст. Деньги и механизмы обмена / Уильям Стенли Джевонс; пер. с англ. - Челябинск: Социум, 2006. - 192 с. (Серия: "Библиотека ГВЛ: Экономика").
159. НБУ оцінює обсяг долларової наличності на руках у населення в \$50 млрд.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: [Шр://іп1егіах. com.ua/news/economic/128439.html](http://in1egiax.com.ua/news/economic/128439.html).
160. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: закон України, затверджений Верховною Радою України від 3.02.2012 № 4452-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
161. Звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/upload/Zvit_FGVFO_fin_ukr_2013.pdf.
162. Стратегія розвитку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на 2013-2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/about/strategy/>.
163. Щодо схем гарантування депозитів [Електронний ресурс]: Директива 94/19/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 30.05.1994. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_275.
164. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків [Електронний ресурс]: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 15.02.2011 № 3024-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3024-17>.
165. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

166. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208.

167. Зверяков М.І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В.В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – №6. – С. 13-23.

168. Антикризова політика у світі та Україні: порівняльна оцінка заходів та економічних ефектів : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2009. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua>.

169. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів країни [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий Верховною Радою України від 31.10.2008 № 639-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/639-17>.

170. Порядок участі держави у капіталізації банків [Електронний ресурс]: порядок, затверджений Кабінетом міністрів України від 04.11.2008 № 960. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/960-2008-%D0%BF>.

171. Харламов П. Продать нельзя оставить [Электронный ресурс] / П. Харламов // Украинский деловой журнал «Эксперт». – 2012. – № 13. – Режим доступа: <http://www.expert.ua>.

172. Рекапитализация банковской системы: украинские реалии и мировой опыт : информационноаналитическая записка (25.11.2010) [Электронный ресурс] // Зеркало недели. – Режим доступа: http://zn.ua/ARCHIVE/rekapitalizatsiya_bankovskoy_sistemy_ukrainskie_realii_i_mirovoy_opyt_informatsionnoanaliticheskaya61522.html.

173. Про утворення санаційного банку [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 № 880-р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2011-%D1%80>.

174. Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним [Електронний ресурс]: постанова, затверджена Правлінням Національного банку України від 23.12.2011 № 471. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0059-12>.
175. Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких узяла участь держава [Електронний ресурс]: закон України, затверджений Верховною Радою України від 15.03.2012 № 4524VI. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
176. Програма МВФ допускає рекапіталізацію банків на 15 мільярдів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/05/6/448395/>.
177. Міщенко В. Інституційні засади державної підтримки банківського сектору в період кризи / В. Міщенко, С. Шульга // Вісник Національного банку України. – 2009. - №8. – С. 12-21.
178. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://library.if.ua/articles/article-37/>.
179. Лаврушин О.И. Кредит и экономический рост / О.И. Лаврушин // Банковское дело. – № 1. – 2010. – С. 24–27.
180. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс] : затверджені правлінням Національного банку України від 15.03.2004 №104. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.14952.0>.
181. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс]: затверджені правлінням Національного банку України від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.14952.0>.
182. Клейменова Г. В. Сущность и виды бенчмаркинга как современного метода управления бизнесом : Г. В. Клейменова // Финансы и кредит. – 2006. – № 33. – С. 68–65.

183. Старигов В. В. Бенчмаркинг – путь к совершенству : В. В. Старигов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 4. – С. 12–19.
184. Дубовик О. Формування конкурентних переваг на основі бенчмаркінгу : О. Дубовик // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 42–45.
185. Хейвуд Н. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ / Н. Хейвуд, Дж. Брайан [Электронный ресурс] : Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ. – 2001. – Режим доступа : <http://www.ir-sintez.com/content/view/58/73>.
186. Волчѐнков С.А. Основные аспекты применения аутсорсинга в банковской сфере: С. А. Волчѐнков // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2008. – №2. – С. 15–19.
187. Волчѐнков С. А. Общие тенденции развития банковского аутсорсинга в мире и проблемы использования аутсорсинга российскими банками / С. А. Волчѐнков // Современные аспекты экономики. – 2009. – № 1 (137). – С. 31–36.
188. Энциклопедия финансового риск-менеджмента /Под ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова. – М: Альпина Паблишер, 2003. – 786 с.
189. Грюнинг Х. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ.; вступ. сл. д.э.н. К.Р. Тагирбекова – М.: Издательство «Весь мир», 2007. – 304 с.
190. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001. – № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0841-01>.
191. Значення економічних нормативів по системі банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/>

uk/publish/article?art_id=4919415&cat_id=36800. – Офіційний сайт Національного банку України.

192. Толковый словарь рыночной экономики / В. П. Тарасов ; под общ. ред. Ф. А. Крутикова. - 2-е, доп. изд. - М. : Рекламно-издат. фирма ГЛОРИЯ, 1993. - 301 с.

193. Економічна енциклопедія /відп. ред. С. В. Мочерний. Т. 1. - К. : Видав. центр «Академія», 2000. - 863 с.

194. Заруба О. Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі /О. Д. Заруба // Вісник Національного банку України. – 1998. – № 9. – С. 35-37.

195. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: формування та управління : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / Ж. М. Довгань ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2006. - 19 с [1].

196. Лаптырев Д.А. Система управления финансовыми ресурсами банка: Процессы – задачи – модели – методы / Д.А. Лаптырев. – М.: БДЦ-пресс, 2005. – 296с.

197. Вишняков И.В. Стохастическая модель динамики объемов банковских депозитов «до востребования» / И.А. Вишняков // Экономика и математический методы. – 2002. - №1. – С.94-104.

198. Малахова О.Л. Банківська система у механізмі кредитного забезпечення підприємницької діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О.Л. Малахова. – Тернопіль. 2004. – 20с. [1].

199. Єфремова Н.Ф. Щодо питання розробки політики ресурсного забезпечення діяльності комерційного банку / Єфремова Н.Ф., О.В. Золаторьова, Є.О. Ємцов // Економічний простір. – 2011. - №49. – С.125-133.

200. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України / Б. Луців, О. Заславська // Вісник ТНЕУ. – 2012. - №2. – С. 89-102.

201. Метод главных компонентов [Электронный ресурс]. – Википедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

202. Янковой А.Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA: монография / А.Г. Янковой. – Одесса: Optimum, 2002. – 325 с.
203. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий Верховною Радою України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page>.
204. Основні принципи ефективного банківського нагляду» (матеріали БКБН, вересень 1997 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm#.
205. Банковский надзор. Европейский опыт и российская практика: учеб. пособие / ред. Микаэла Олсена. – М. : Юрид. Лит, 2005. – 340 с.
206. Д'яконова І.І. До питання визначення понять “банківське регулювання” та “банківський нагляд” / І. І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 183–194.
207. Коваленко В.В. Організація ризик-орієнтованого внутрішнього контролю в банку / В.В. Коваленко, Я.С. Головіна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №1 (127). – С. 209-215.
208. Griffiths Phil Risk - Based Auditing [Electronic resource]. – It is access mode: http://www.ashgate.com/pdf/SamplePages/Risk-Based_Auditing_Ch1.pdf.
209. Вовк В.Я. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В.Я. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник Національного банку України. – 2013. – №3. – С. 20-25.
210. Королева Е. В. Мониторинг финансового состояния коммерческого банка в системе регулирования банковской деятельности / Е. В. Королева // Финансы и кредит. – 2003. – № 22 (136). – С. 32–39.
211. Матвієнко П. Рейтингова оцінка діяльності банків України/ П.Матвієнко // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 37–46.
212. Коваленко В. В. Банківський нагляд: навч. посібник / В. В. Коваленко. - Суми : УАБС НБУ, 2007. - 262 с.

213. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Mody's Investors Service в країнах СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moody's.com>.
214. Ходачник Г.Е. Зарубежный опыт диагностики кризисного состояния в банковской сфере / Г.Е. Ходачник // Менеджмент в России и за рубежом: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/07/>.
215. Коваленко В.В. Стратегічні напрями реалізації макропруденційного банківського нагляду та регулювання / В.В. Коваленко // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №4 (25). – С.89-97.
216. Пацера М. Макропруденційний аналіз – важливий елемент фінансової стабільності / М.Пацера // Вісник Національного банку України. –2011. –№ 3. – С. 41-42.
217. Специальный стандарт распространения данных [Електронний ресурс], МВФ, 2007. – Режим доступу: http://dsbb.imf.org/vgn/images/pdfs/sdds_legal_text_russian.PDF.
218. Шпаківська Н.І. Методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банків / Н.І. Шпаківська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – №3. – С. 100-105.
219. Коваленко В.В. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банківської системи/ В. В. Коваленко //Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. - № 11. – С. 13-18.
220. Гудзь Т.П. Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємств: Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. – 166 с.
221. Жердецька Л.В. Обґрунтування методичних засад оцінки достатності власного капіталу для покриття ризиків банківської діяльності / Л.В. Жердецька // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету – 2014. – № 1 (33). – С. 19-29.
222. Дробницька О.Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів /

- О.Р. Дробницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
223. Макконелл К. Экономикс. 14-е издание / К. Макконел, С. Брю. - М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
224. Blankespoor, E, Miller, G, White, H. (2011) Firm Dissemination, Direct-Access Information Technology and Information Asymmetry // Working Paper // ssrn.com.
225. Eichengreen B. (2003). Capital flows and crises. Cambridge: MIT Press, Massachusetts. - 385 p.
226. Моисеев С. Р. Модернизация банковского регулирования и надзора: передовой опыт и отечественные перспективы [Электронный ресурс] / С. Р. Моисеев. – Режим доступа : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct>
227. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/>
228. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lr.nssmc.gov.ua>.
229. Показатели финансовой устойчивости: руководство по составлению [Электронный ресурс]. – Международный валютный фонд. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>.
230. Лисенко Р.С. Методи проведення системного стрес-тестування банківської системи: основні характеристики та особливості практичного застосування / Лисенко Р.С. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. - №12. – С. 96-199.
231. Семіряд А. Системно важливі фінансові установи: критерії, проблеми та регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ugin.com.ua/analit_mat/drn/107.htm.

232. Macroprudential Policy Tools and Frameworks / Progress Report to G20. – 27 October 2011. – 20 p.
233. Закон Додда-Фрэнка [Електронний ресурс]: Финансовая энциклопедия Smart lab. – Режим доступа: <http://smart-lab.ru/finansoviy-slovar/>.
234. Consultative paper on revised “Core principles for effective banking supervision” issued by the Basel Committee [Electronic of resource]. – Access mode: <http://www.bis.org/press/p111220.htm>.
235. Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008 [Electronic of resource]. – Senior Supervisors Group. – October 21, 2009. – Access mode: http://www.newyorkfed.org/newsevents/news/banking/2009/SSG_report.pdf.
236. Principles for sound stress testing practices and supervision [Electronic of resource]. – Basel Committee on Banking Supervision. – May, 2009. – Access mode: <http://www.bis.org/publ/bcbs155.pdf>.
237. CEBS Guidelines on stress-testing (CP32) [Electronic of resource]. – Committee of European Banking Supervisors. – March 31, 2010. – Access mode: <http://bankenverband.de/downloads/fachinformationen>.
238. Final Report of the IIF Committee on Market Best Practices: Principles of Conduct and Best Practice Recommendations. [Electronic of resource]. – Institute International Found. – July 17, 2008. – Access mode: http://vorige.nrc.nl/redactie/economie/IIF_Final_Report_of_the_Committee_on_Market_Best_Practices.pdf
239. Basel Committee’s Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision [Electronic of resource]. – Basel Committee on Banking Supervision. – September 2008. – Access mode: <http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf>.
240. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс]: методичні рекомендації затверджені Правлінням Національного банку України

від 06.08.2009 № 460. – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.

241. Хироко Оура Стресс-тесты оценивают прочность банков, моделируя результаты их деятельности в экстремальных экономических сценаріях / Оура Хироко, Шумахер Лилиана // Финансы и развитие. – 2009. - №6. –С. 38-40.

242. Офіційний сайт ПАТ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost/>.

243. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadnybank.com/ua/about/reporting/>.

244. Офіційний сайт Укрексімбанк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eximb.com/ukr/about/press/>.

245. Офіційний сайт Дельта-банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://deltabank.com.ua/about/society/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А 1

Розвиток наукових підходів до визначення поняття «фінансова стійкість»
у банківській сфері

Автор	Рік	Визначення поняття «фінансова стійкість»
Пантелєєв В., Халява С.	1996	визначається як своєрідне перевищення доходів над витратами. Ознакою фінансової стійкості насамперед є стабільність джерел доходу банку [42, с. 33]
Масленченков Ю.	1997	характеризує стан кредитної установи в ринковому середовищі, яке забезпечує цілеспрямованість його руху в сьогоденні і прогностичній перспективі. Залежить від відповідності господарської діяльності нормативним узагальнюючим показникам, що синтезують характеристики економічних складових стійкості [44, с. 25]
Малахова О.	1998	стан усіх фінансових відносин комерційного банку, що забезпечує безперервність його функціонування та розвиток. Фінансово стійким можна вважати банк, в якому збалансований стан фінансових ресурсів, достатня ліквідність активів та сформовані необхідні банківські резерви [45]
Міллер Р.І., Шиллер Р.І.	2000	виражає узагальнюючу результативність усіх складових його стійкості і вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу, обсягом створеної доданої вартості тощо [46, с. 38-40]
Вітлінський В.	2000	— критерій для суб'єктів банківського аналізу, але значно важливішим для них є перспективна фінансова стійкість банку. Перспективна фінансова стійкість — ймовірність того, що фінансові можливості банку протягом певного часу будуть відповідати певним критеріям [38, с. 49]
Шелудько Н.	2000	це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів і ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [43, с. 42]

Продовження табл. А1

Автор	Рік	Визначення поняття «фінансова стійкість»
Крейніна М.Н.	2001	одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів [Крейніна М.Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений / М.Н. Крейнина //Финансовый менеджмент. — №2. — 2001. — С. 32-36., с. 33]
Юданов А.	2001	визначає, що ознакою стійкості є стабільність як здатність перебувати в привілейованому, відносно менш уразливому становищі під час криз та здатність їх переборювати, в той час як фінансова стабільність акцентує увагу на здатності до постійного відтворення [47, с. 41]
Святко С.А.	2001	складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку [48, с. 49]
Ларіонова І.	2002	розглядає як поняття, яке базується на стабільності, тобто здатності протистояти внутрішньому та зовнішньому впливу, зберігати стійку рівновагу та надійність протягом тривалого періоду часу. [49, с. 34-36]
Фетисов Г.	2002	розглядає стійкість банківської системи, як якісну характеристику, такий розвиток, при якому реалізується її сутність та призначення в економіці. В економічній системі в цілому при стійкості мають місце не разові позитивні зміни, не тимчасові успіхи у функціонуванні або тимчасова стабілізація, не успіхи окремих банків, а динамічний розвиток усіх елементів банківської системи [50, с. 3].
Водоп'янова Н.	2003	певний стан структури активів та пасивів банку, що впливають на платоспроможність банку [51, с. 11]
Крухмаль О.	2004	визначає як динамічну величину, сутність якої полягає в забезпеченні здатності банку до постійного відтворення, а рівень залежить від внутрішніх та зовнішніх впливів [52]
Васькович І.	2004	це якісна і кількісна характеристика здатності системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів [53, с. 40-43]

Автор	Рік	Визначення поняття «фінансова стійкість»
Затварська О.	2004	це збалансованість її складових, наявність взаємопов'язаних і взаємоузгоджених пропорцій між ними як у галузевому, так і в регіональному аспектах, а також збереження рівноваги та ефективного взаємозв'язку з фінансовою та макроекономічною системами [54]
Вербенська В.	2006	у найбільш широкому розумінні стійкість банківської системи – це її здатність під дією певних ендогенних або екзогенних дестабілізуючих чинників (шоків) в умовах динамічної та структурної нестабільності за рахунок внутрішніх сил уникати масового банкрутства фінансових інституцій з метою виконання своїх функцій з перерозподілу ресурсів у економіці в не меншому обсязі, ніж до впливу зазначених чинників [55]
Кушнір К.	2008	це невід'ємна характеристика банку як фінансової установи, яка досягається лише за певних умов, а саме — стабільністю зовнішнього середовища [56]
Костриченко В., Дивульська Т.	2009	визначається рівнем ліквідності та платоспроможності банку [57]
Коваленко В.	2010	здатність банку в динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних чинників, забезпечувати надійність, збереження і повернення вкладів фізичних і юридичних осіб, захищати інтереси акціонерів і вчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення стабільності приросту прибутків від діяльності [58, с.8]

Розвиток підходів до визначення поняття «система»

Автор	Рік	Визначення
Л.фон Берталанффи [75]	1951	Комплекс елементів, що взаємодіють
Ст. Бир [76]	1963	«Взаємозв'язок самих різних елементів», «все, що складається з пов'язаних один з одним частин»
В. Іванов, В. Топоров [77]	1965	Сукупність елементів, яка організована таким чином, що зміна, виключення чи введення нового елементу закономірно відображається на інших елементах
М. Месарович [78]	1966	Відображення входів та станів об'єкту у виходах об'єкту
А. Холл, Р. Фейджин [79]	1969	Множина елементів з відношеннями між ними та їх атрибутами
Уемов А.[80]	1970	Це сукупність елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках один з одним, яка утворює певну цілісність, єдність.
Математика и кибернетика [81]	1975	Безліч об'єктів m відносно заданого співвідношення R та властивості P , якщо у цих об'єктах існує властивість P , яка знаходиться у відношенні до R
А. Н. Аверьянов [82]	1985	Обмежена множина елементів, що взаємодіють
Алексеев П., Панин А. [83]	1998	Комплекс взаємодіючих елементів
В. П. Кохановский [84]	1999	Загальнонаукове поняття, що виражає сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним і з середовищем і утворюють певну цілісність, єдність
Энциклопедический социологический словарь (Г. И. Осипова) [85]	2000	Упорядкована кількість взаємопов'язаних елементів, які утворюють деяку цілісну єдність
Алексеев Л. [65]	2000	1) множина закономірно пов'язаних між собою елементів (предметів, явищ, знань тощо), яка представляє собою певне цілісне утворення; 2) порядок, зумовлений плановим, правильним розташуванням складових у певному зв'язку, чіткій послідовності дій тощо

Додаток Б

Таблиця Б1

Функціонування тимчасової адміністрації та результати її запровадження
в комерційних банках в Україні у період 2008–2010 рр.

Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація
Промінвестбанк	07.10.08–17.03.09	07.10.08–18.03.09	17.03.09 – припинено тимчасову адміністрацію; 18.03.09 – відмінено мораторій на вимоги кредиторів; Відбулася зміна власників – власником 75%+3 акцій став російський Внешторгбанк, що запропонував план фінансового оздоровлення банку
АКБ «Національний кредит»	19.12.08–18.12.09	19.12.08–18.12.09	21.12.09 – мораторій на вимоги кредиторів. 09 – виведено тимчасову адміністрацію та скасовано
ТОВ «Укрпромбанк»	21.01.09–21.01.10	21.01.09–21.01.10	21.01.10 – прийнято рішення про відкликання ліцензії та початок ліквідації банку. Зобов'язання закладами фізичних осіб передано у Родовід банк
АКБ «Київ»	09.02.09–18.09.09	09.02.09–18.09.09	12.06.09 – капіталізований державою на 3,6 млрд грн, частка держави у статутному капіталі – 99,9%; 18.09.09 – виведено тимчасову адміністрацію та скасовано мораторій на вимоги кредиторів
ТОВ «Захід інкомбанк»	13.02.09–12.02.10	13.02.09–12.02.10	15.02.2010 – припинено тимчасову адміністрацію та відновлено повноваження загальних зборів, спостережної ради та правління банку
ВАТ КБ «Надра»	10.02.09–10.02.10 11.02.10–11.02.11	10.11.08.09– 10.02.10.02.09–10.08.09	Частину зобов'язань і активів банку відчужено на користь Родовід-банку. Розроблено план фінансового оздоровлення основному сегменту клієнтів – 99% вкладників, депозити банку, за яким протягом 2010 року планується повернути вклади яких не перевищують 150 тис. грн
АКБ «Одеса-банк»	20.02.09–22.07.09	20.02.09–22.07.09	23.07.2009 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
АКБ «Трансбанк»	02.03.09–01.03.10	02.03.09–01.09.09 02.09.09–02.12.09 04.02.10–01.03.10	01.03.2010 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ВАТ Банк «БІГ Енергія»	16.03.09–24.02.10	16.03.09 16.09.09– 24.02.10–15.09.09	24.02.2010 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ПАТ «РОДОВІД БАНК»	16.03.09–15.03.10 16.03.10–16.05.10	16.03.09 16.09.09– 15.12.09–15.09.09 16.12.09–15.03.10	12.06.09 – згідно з Постановою КМУ банк додатково капіталізований на 2,8 млрд грн. 11.11.09 – згідно з постановою КМУ банк додатково капіталізований на 5,6 млрд грн. 23.12.09 – згідно з Постановою КМУ банк додатково капіталізований на 7,5 млрд грн. Частка держави у статутному капіталі – 99,99%
АБ «Банк рег. розвитку»	23.03.09–02.12.	24.03.09–02.12.09	02.12.09 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації

Продовження табл. Б 1

Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація	Діє тимчасова адміністрація
ТОВ КБ «АРМА»	17.04.09–22.02.10 09 17.04.09–16.04.10		22.02.10 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ВАТ «Селянський комерційний банк «Дністер»	17.04.09–16.04.10	17.04.09–16.04.10	15.03.10 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
АКБ «Європейський»	14.05.09–21.08.09	14.05.09–21.08.09	21.08.09 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ВАТ КБ «Національний стандарт»	14.05.09–21.08.09	14.05.09–21.08.09	21.08.09 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
АБ «Укргазбанк»	09.06.09–11.09.09	Не вводився	12.06.09 – капіталізований державою на 3,1 млрд грн, частка держави у статутному капіталі – 81,6%. 11.09.09 – припинено тимчасову адміністрацію та відновлено повноваження загальних зборів, спостережної ради та правління банку.
ВАТ КБ «Іпобанк»	02.10.09–22.03.10	02.10.09–22.03.10	22.03.10 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ВАТ КБ «Іпобанк»	02.10.09–22.03.10	02.10.09–22.03.10	22.03.10 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
АКБ «Східно-Європейський банк»	05.10.09–04.10.10	05.10.09–04.01.10	18.12.09 – відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації
ПАТ КБ «Володимирський»	17.07.09–16.07.10	17.07.09–16.01.10 17.01.10–16.04.10	Діє тимчасова адміністрація
ПАТ «Банк Столиця»	20.07.09–19.07.10	20.07.09–19.07.10	Діє тимчасова адміністрація
ВАТ «Інпромбанк»	11.09.09–10.09.10	11.09.09–10.12.09	Діє тимчасова адміністрація
ТОВ «Діалог банк»	16.10.09–15.04.10	16.10.09–15.01.10	Діє тимчасова адміністрація
ПАТ «ІНТЕР БАНК»	24.04.14 -23.07.14	24.04.14 -23.07.14	Діє тимчасова адміністрація

Таблиця Б2

Характеристика чинників, що викликають потребу в удосконаленні системи управління проблемними активами

Методологічні	Регламентувальні	Організаційні	Фінансово-бухгалтерські
недосконалість внутрішньобанківських методик роботи з проблемними активами	недосконалість процедур структурування кредитів та визначення потенційної проблемної заборгованості	невідповідність організаційної структури та внутрішньобанківських процесів банку до роботи з проблемними активами	необхідність підвищення вимог до регулятивного капіталу банку
низька якість розробки етапів та процедур роботи банків з проблемними активами	недосконала регламентація роботи з проблемними активами	неоптимальна структура кредитного менеджменту в банку	зниження рівня прибутковості та рентабельності активів
недостатня автоматизація роботи менеджерів з проблемними активами	відсутність політики з управління проблемними активами	неефективний розподіл обов'язків між підрозділами банку у процесі стягнення проблемної заборгованості	нарахування значного обсягу штрафних санкцій; високий рівень витрат на судове врегулювання конфліктів
невідповідність методичних підходів до формування та використання резервів під можливі втрати за кредитними операціями з урахуванням циклічності у розвитку кредитного ринку	нерозуміння нормативних вимог та правових наслідків щодо розкриття банківської таємниці персоналом банку	низький рівень організації роботи з проблемними активами	значний обсяг витрат на реструктуризацію кредитної заборгованості
недотримання принципів щодо розкриття інформації відносно кредитних ризиків банку	неопрацьованість внутрішніх процедур досудового врегулювання конфліктів за кредитним договором	обмеженість щодо реструктуризації кредитів	погіршення структури балансу банку
неточність в оцінці кількісних параметрів ризиків за кредитними операціями та якісних характеристик щодо управління ними			

Таблиця БЗ

Світовий досвід діяльності компаній з управління активами (КУА) [177, с.18-21]

Країна, назва КУА та її коротка характеристика	Мета створення	Передача кредитів	Результати	Ключові фактори
<p>Фінляндія: “Арсенал”(Arsenal)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Розпочала діяльність у 1993 році. Заснована з метою отримання недіючих кредитів. – Державна власність. – Відокремлена (окрема) установа. 	<p>Заснована як “очишувальний” механізм Ощадного банку та “Скопбанку” (Skopbank)</p> <p>Управління, реструктуризація і ліквідація недіючих кредитів, упорядковано та з мінімальними збитками.</p>	<p>Загальний обсяг активів, що передавалися: 42,9 млрд. фінських марок.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Розподіл кредитів за видами (типами): виключно недіючі кредити, з них іпотечні – 34%, клієнтська дебіторська заборгованість – 41%; активи під управлінням та інші активи – 25,3%. – Критерії передачі кредитів: недіючі. – Ціна, за якою передавалися кредити: їхня балансова вартість. 	<p>Наприкінці 1997 року “Арсенал” продовжував управляти 46,5% переданих йому активів. До кінця 1997 року “Арсенал” розмістив 78% отриманих іпотечних кредитів. Кредитування приватного сектору залишалося стабільно негативним і в наступні роки після створення “Арсеналу”.</p>	<p><i>Сприятливі фактори:</i></p> <p>значний обсяг переданих іпотечних кредитів, включаючи клієнтську дебіторську заборгованість, зробили процес реструктуризації і/або розміщення легшим, оскільки вони були менш “політично” чутливими; належне фінансування дало змогу “Арсеналу” оцінювати передані йому активи за ринковою вартістю; професійне управління “Арсеналом” і відповідні кваліфіковані фахівці; сприятливе макросередовище. У 1994–1995 рр. реальний ВВП суттєво збільшився й економіка зросла на 4–5%.</p>
<p>Гана: “Ен Пі Ей Ар Ті” (NPART)</p> <p>Розпочала діяльність у 1990 році та завершила у 1997 році, на два роки пізніше, ніж планувалося. Повністю належала державі. Заснована як централізована окрема установа.</p>	<p>Реструктуризація та рекапіталізація державних банків. Реструктуризація компаній та прискорення корпоративної реструктуризації. Максимізація відновлюваної вартості з метою зменшення витрат уряду (коштів платників податків).</p>	<p>Загальний обсяг кредитів, що передавалися: майже 13 тис. рахунків. Розподіл кредитів за видами (типами): корпоративні кредити державних і приватних компаній у галузі промисловості та сфери послуг; більшість кредитів були забезпечені рослинною продукцією, устаткуванням і технікою</p> <p>Критерії передачі кредитів: недіючі. Ціна, за якою передавалися кредити: балансова вартість, не включаючи на раховані проценти.</p>	<p>“Ен Пі Ей Ар Ті” не змогла відіграти суттєвої ролі у прискоренні або забезпеченні корпоративної реструктуризації. “Ен Пі Ей Ар Ті” функціонувала ефективно як колекторське агентство і реструктуризувала свій кредитний портфель шляхом пролонгації або зміни умов. Наприкінці 1997 року державні банки налічували майже 15% недіючих кредитів. Однак кредитування приватного сектору було відновлене, його обсяги постійно збільшувались</p>	<p><i>Сприятливі фактори:</i></p> <p>У той час, як недосконала законодавча база перешкоджала реструктуризації і продажу кредитів, було запроваджено механізм позасудового врегулювання спорів. Проте “Ен Пі Ей Ар Ті” не завжди прагнула вдаватися до врегулювання спорів таким чином, оскільки, як правило, рішення приймалося на користь боржника. “Ен Пі Ей Ар Ті” отримала значну іноземну допомогу у вигляді грошових коштів та</p>

			у 1992 році.	технічної підтримки. Діяльністю компанії управляла команда іноземних фахівців, серед яких двоє колишніх американських чиновників з “Ар Ті Сі” (RTC).
<p>Швеція: “Секурум” (Securum) Створена у 1992 році. Очікувалося, що термін дії становитиме 10–15 років. Успішно завершила виконання операцій у 1997 році. Державна власність. Створена як окрема установа. “Ретріва” (Retriva) Заснована у 1993 році, була поглинута компанією “Секурум” у 1995 році. Державна власність. Заснована як окрема установа.</p>	<p>“Секурум”/“Ретріва” Засновані як агентства/“погані” банки для “Нордбанкен” (Nordbanken) (“Секурум”) та “Гота банк”(Gotha Bank) (“Ретріва”) – двохконтрольованих державою банків. Відновлення максимальної вартості переданих їм недіючих кредитів, запровадження “кращої практики” корпоративної реструктуризації приватних банків.</p>	<p>Загальний обсяг кредитів, що передавалися до “Секурум” – 67 млрд шведських крон, або 4.4% від загального обсягу кредитів. “Ретріва”: загальна сума 45 млрд. шведських крон, або 3.0% від загального обсягу кредитів. Критерії передачі кредитів: насамперед обсяг та складність кредитів – лише кредити понад 15 млн. шведських крон передавалися до КУА, переважно це були кредити, забезпечені пакетами акцій. Обидві компанії не брали на свої баланси кредити, які не мали надійної застави та могли бути сек’юритизовані. Ціна, за якою передавалися кредити: балансова вартість.</p>	<p>“Секурум”/“Ретріва” Були успішними в управлінні та продажу кредитів у відносно короткі строки. У період реструктуризації “Нордбанкен”(“Секурум”) та “Гота банк” (“Ретріва”) керівництво банків було змінено, ці банки вдалося успішно реструктуризувати й реалізувати приватним інвесторам”</p>	<p><i>Сприятливі фактори:</i> Види (типи) кредитів – тільки кредити, що мали якісну заставу, переважно пакети акцій та комерційну нерухомість. Приватний менеджмент і чіткі управлінські механізми забезпечували незалежність агентства Вимога щодо прозорості процесу управління, реструктуризації та продажу. Досконала законодавча база. Належне фінансування КУА. Наявність кваліфікованого персоналу. Відновлення фондового ринку. Відновлення економічного зростання. У 1994 році реальний ВВП мав уже позитивне значення. <i>Несприятливі фактори:</i> Високі бонуси співробітникам.</p>

Таблиця Б4

Вихідні дані для розрахунку показника системного забезпечення ресурсною
базою банків

Показники	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	0,884	0,871	0,869	0,854	0,853	0,850
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	0,300	0,268	0,234	0,278	0,296	0,339
Рівень депозитів у зобов'язаннях	0,339	0,308	0,269	0,326	0,347	0,399
Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	1,815	0,621	0,643	0,685	0,718	0,792
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	0,616	0,191	0,173	0,223	0,249	0,316
Коефіцієнт доходних активів	0,046	0,856	0,785	0,769	0,754	0,719
Коефіцієнт кредитної активності	0,857	0,814	0,746	0,693	0,681	0,643
Коефіцієнт інвестиційної активності	0,046	0,042	0,039	0,077	0,072	0,076
Коефіцієнт надійності	0,131	0,148	0,151	0,171	0,173	0,177

Таблиця Б 5

Стандартизовані дані вихідної матриці показників

Роки	Коефіцієнт активності залучення ресурсів	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	Коефіцієнт доходних активів	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт надійності
01.01.2008	1,51987	0,40493	0,18912	2,02383	1,94528	-2,0182	1,42345	-0,6862	-1,5058
01.01.2009	0,57897	-0,4949	-0,538	-0,5584	-0,6264	0,66593	0,90674	-0,9429	-0,5899
01.01.2010	0,42681	-1,4794	-1,4441	-0,5092	-0,7364	0,43289	0,08707	-1,0788	-0,4393
01.01.2011	-0,7107	-0,2199	-0,13	-0,4203	-0,4343	0,37906	-0,5608	0,99314	0,70959
01.01.2012	-0,8063	0,28097	0,36012	-0,3478	-0,2762	0,32747	-0,6976	0,7581	0,80803
01.01.2013	-1,0087	1,50834	1,5629	-0,1881	0,12798	0,2128	-1,1588	0,95667	1,01744

Таблиця Б6

Матриця кореляційного зв'язку між вихідними показниками

	Коефіцієнт активності залучення ресурсів	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	Коефіцієнт доходних активів	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт надійності
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	1,00	-0,38	-0,48	0,66	0,54	-0,65	0,97	-0,87	-1,00
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	-0,38	1,00	0,99	0,31	0,48	-0,29	-0,36	0,64	0,39
Рівень депозитів у зобов'язаннях	-0,48	0,99	1,00	0,21	0,39	-0,19	-0,47	0,71	0,49
Рівень використання залучених коштів в кредитні вкладення	0,66	0,31	0,21	1,00	0,98	-1,00	0,61	-0,23	-0,65
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	0,54	0,48	0,39	0,98	1,00	-0,98	0,48	-0,09	-0,53
Коефіцієнт доходних активів	-0,65	-0,29	-0,19	-1,00	-0,98	1,00	-0,58	0,22	0,64
Коефіцієнт кредитної активності	0,97	-0,36	-0,47	0,61	0,48	-0,58	1,00	-0,82	-0,97
Коефіцієнт інвестиційної активності	-0,87	0,64	0,71	-0,23	-0,09	0,22	-0,82	1,00	0,87
Коефіцієнт надійності	-1,00	0,39	0,49	-0,65	-0,53	0,64	-0,97	0,87	1,00

Додаток В

Таблиця В1

**Визначення ризиків у діяльності банків згідно класифікації Національного
банку України [177]**

№ пор	Види ризику	Характеристика
1.	Кредитний ризик	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція - на балансі чи поза балансом.
2.	Ризик ліквідності	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Ризик ліквідності виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання.
3.	Ризик зміни процентної ставки	наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. Основними типами ризику зміни процентної ставки, на які зазвичай наражається банк, є: ризик зміни вартості ресурсів, який виникає через різницю в строках погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та переоцінки величини ставки (для інструментів із змінною процентною ставкою) банківських активів, зобов'язань та позабалансових позицій; ризик зміни кривої дохідності, який виникає через зміни в нахилі та формі кривої дохідності; базисний ризик, який виникає через відсутність достатньо тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими; ризик права вибору, який постає із наявності права відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямо чи опосередковано наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях.
3.	Ринковий ризик	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів).
4.	Валютний ризик	наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Валютний ризик можна поділити на: ризик трансакції; ризик перерахунку з однієї валюти в іншу трансляційний ризик); економічний валютний ризик.

Продовження табл. В1

№ пор	Види ризику	Характеристика
5.	Операційно-технологічний ризик	це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи.
6.	Ризик репутації	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Це впливає на спроможність банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати існуючі відносини. Цей ризик може призвести банк (або його керівників) до фінансових втрат або зменшення клієнтської бази, у тому числі до притягнення до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності. Ризик репутації має місце на всіх рівнях організації, і тому банки мають відповідально ставитися до своїх взаємовідносин із клієнтами та суспільством.
7.	Юридичний ризик	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення. Банківські установи наражаються на юридичний ризик через те, що мають відносини з великою кількістю зацікавлених сторін, наприклад, клієнтами, контрагентами, посередниками тощо, органами нагляду, податковими та іншими уповноваженими органами. Юридичний ризик може призвести до сплати штрафних санкцій та адміністративних стягнень, необхідності грошового відшкодування збитків, погіршення репутації, погіршення позицій банку на ринку, звуження можливостей для розвитку і зменшення можливостей правового забезпечення виконання угод.
8.	Стратегічний ризик	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі. Цей ризик виникає внаслідок несумісності: стратегічних цілей банку; бізнес-стратегій, розроблених для досягнення цих цілей; ресурсів, задіяних для досягнення цих цілей; якості їх реалізації.
9.	Ризик ліквідності ринку	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат. Ризик ліквідності ринку виникає через нездатність визначати або враховувати зміни ринкових умов, які впливають на спроможність залучати кошти в необхідних обсягах та за прийнятними ставками та/або реалізовувати активи швидко і з мінімальними втратами вартості.

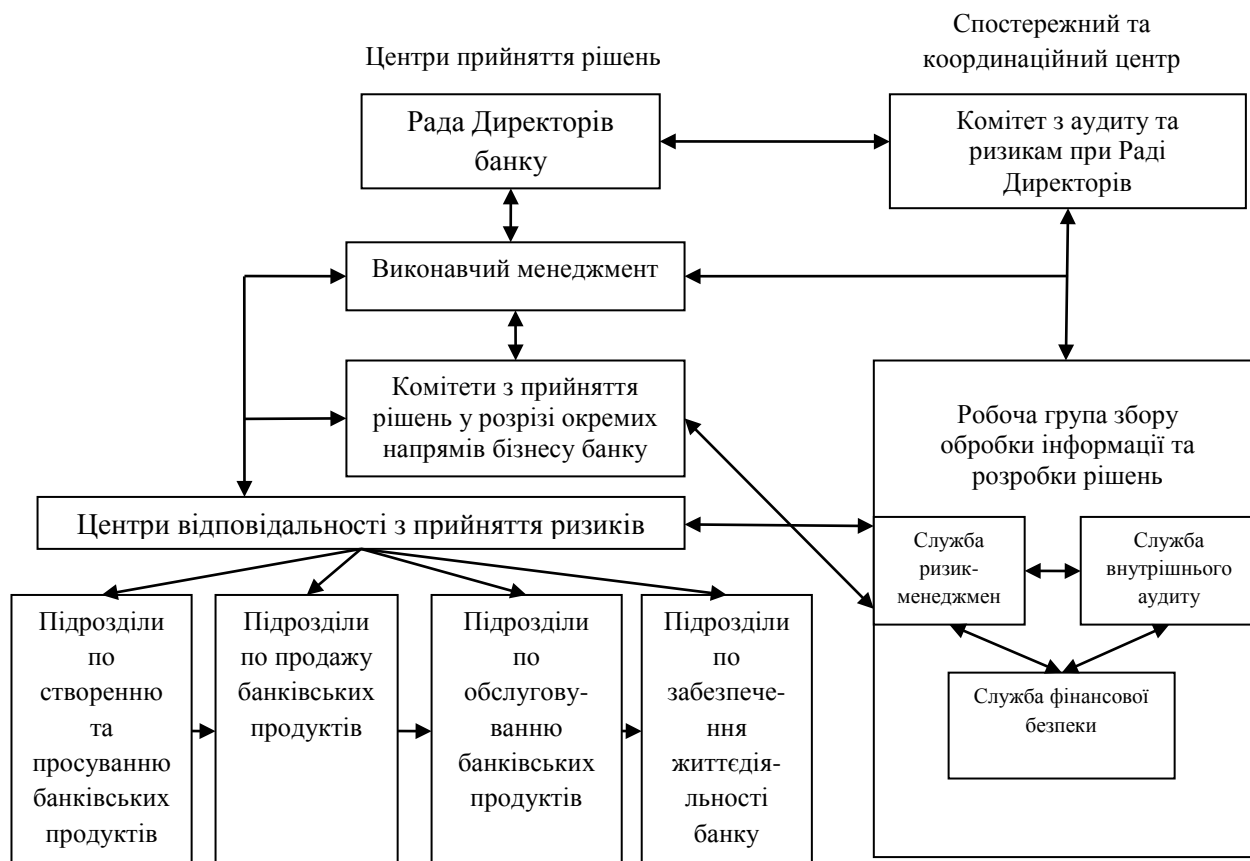

Рис. В1. Приклад побудови взаємодії і внутрішніх комунікацій у межах ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту/контролю в банку

Таблиця В2

Характеристика систем оцінювання фінансової стійкості у зарубіжній та
вітчизняній практиці

№ пор.	Країна	Рейтингові системи оцінки	Системи коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп	Системи комплексної оцінки банківського ризику	Статистичні моделі системи раннього реагування	Макро- та мікро- пруденційний аналіз
1.	США	CAMELS, BOPEC, ROCA, CAMEO, CAEL	Bank Monitoring Screens	-	SEER, SCOR, Bank Calculator - OCC	Моніторинг індикаторів фінансової стійкості, стрес-тестування
2.	Росія	CAMEL	-	-	-	
3.	Великобританія	-	-	RATE	-	
4.	Німеччина	-	BAKIS	-	-	
5.	Франція	ORAP	-	-	SAABA	
6.	Італія	PATROL	-	-	-	
7.	Польща	CAMELS	-	-	-	
8.	Чехія	CAMELS	-	-	-	
9.	Словаччина	CAMELS	-	-	-	
10.	Нідерланди	-	-	RAST	-	
11.	Країни Балтії	CAMELS	-	-	-	
12.	Україна	CAMELS	-	-	-	

Таблиця В3

Розрахунок показників взятих для проведення кластерного аналізу станом на 01.10.2011

№ з/п	№ з/гр	Назва банку	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу
Група І												
1	1	ПРИВАТБАНК	0,130	0,115	0,832	0,520	0,875	0,007	0,096	0,132	0,007	0,060
2	2	ОЩАДБАНК	0,303	0,233	0,827	0,432	0,762	0,000	0,192	0,119	0,005	0,022
3	3	УКРЕКСІМБАНК	0,318	0,241	0,930	0,390	0,741	0,041	0,225	0,116	0,001	0,003
4	4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,142	0,124	0,455	0,232	0,848	0,003	0,056	0,127	0,000	0,004
5	5	УКРСИББАНК	0,094	0,086	2,070	0,190	0,712	0,008	0,178	0,120	-0,033	-0,384
6	6	УКРСОЦБАНК	0,199	0,166	0,193	0,271	0,944	0,009	0,032	0,126	0,000	0,001
7	7	ВТБ БАНК	0,118	0,106	1,397	0,209	0,905	0,000	0,148	0,126	0,011	0,099
8	8	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,149	0,130	1,160	0,293	0,821	0,006	0,150	0,131	0,000	0,001
9	9	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,117	0,104	0,825	0,309	0,638	0,004	0,086	0,113	0,005	0,053
10	10	АЛЬФА-БАНК	0,137	0,121	1,177	0,345	0,915	0,001	0,142	0,156	0,000	0,004
11	11	«НАДРА»	0,193	0,162	0,977	0,228	0,990	0,000	0,158	0,082	0,000	0,000
12	12	ОТП БАНК	0,166	0,143	0,881	0,131	0,864	0,008	0,126	0,109	0,019	0,137
13	13	«ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ»	0,094	0,086	1,075	0,402	0,891	0,000	0,092	0,127	0,000	0,002
14	14	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,141	0,123	0,849	0,504	0,669	0,000	0,105	0,108	0,001	0,011
15	15	УКРГАЗБАНК	0,207	0,172	3,655	0,287	0,879	0,001	0,627	0,124	-0,226	-1,316
16	16	КРЕДИТПРОМБАНК	0,091	0,083	1,666	0,507	0,913	0,000	0,139	0,158	-0,055	-0,660
17	17	БАНК ФОРУМ	0,173	0,147	3,239	0,588	1,132	0,000	0,477	0,137	-0,035	-0,234
		Середнє значення	0,163	0,138	1,306	0,343	0,853	0,005	0,178	0,124	-0,017	-0,129
18	1	ДЕЛЬТА БАНК	0,083	0,076	0,574	0,398	0,784	0,037	0,044	0,212	0,028	0,360
Група ІІ												
20	3	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,190	0,160	0,422	0,127	0,679	0,000	0,067	0,050	0,019	0,117

Продовження табл. В 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
21	4	"ПІВДЕННИЙ"	0,171	0,146	0,623	0,547	0,816	0,011	0,091	0,122	0,003	0,020
22	5	ЕРСТЕ БАНК	0,150	0,131	1,004	0,087	0,496	0,000	0,131	0,091	-0,002	-0,019
23	6	РОДОВІД БАНК	0,744	0,427	3,093	0,013	0,475	0,000	1,320	0,068	-0,115	-0,269
24	7	ВІЕЙБІ БАНК	0,065	0,061	2,365	0,447	0,766	0,029	0,144	0,113	-0,035	-0,572
25	8	СВЕДБАНК	0,222	0,182	3,488	0,145	1,113	0,025	0,633	0,154	0,010	0,056
26	9	УНКРЕДИТ БАНК	0,118	0,105	0,730	0,064	0,662	0,000	0,077	0,080	0,003	0,031
27	10	«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	0,321	0,243	0,970	0,257	1,060	0,000	0,236	0,145	0,000	0,000
28	11	«ХРЕЩАТИК»	0,086	0,079	1,254	0,523	0,607	0,000	0,100	0,149	0,000	0,001
29	12	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,091	0,084	0,524	0,680	0,704	0,006	0,044	0,119	0,000	0,002
30	13	ІМЕКСБАНК	0,179	0,152	0,914	0,346	0,947	0,000	0,139	0,169	0,002	0,016
31	14	УНІВЕРСАЛ БАНК	0,090	0,083	2,081	0,286	0,823	0,002	0,173	0,126	-0,048	-0,576
32	15	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,131	0,116	1,374	0,297	0,793	0,001	0,159	0,109	0,006	0,051
33	16	«КИЇВСЬКА РУСЬ»	0,073	0,068	0,982	0,476	0,699	0,000	0,067	0,145	0,000	0,002
34	17	ПРАВЕКС-БАНК	0,249	0,200	0,802	0,456	0,882	0,000	0,160	0,125	-0,004	-0,019
35	18	СІТІБАНК (УКРАЇНА)	0,133	0,117	0,105	0,261	0,454	0,000	0,012	0,056	0,050	0,426
36	19	БТА БАНК	0,413	0,293	0,994	0,296	0,450	0,061	0,291	0,084	-0,008	-0,026
37	20	КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,150	0,130	0,310	0,420	0,791	0,000	0,040	0,053	0,032	0,243
38	21	КРЕДОБАНК	0,162	0,139	3,323	0,523	0,863	0,000	0,463	0,109	-0,013	-0,092
		Середнє значення	0,186	0,146	1,323	0,333	0,748	0,008	0,216	0,114	-0,003	-0,006
Група III												
39	1	МАРФІН БАНК	0,122	0,109	0,643	0,262	0,669	0,003	0,070	0,093	0,000	0,001
40	2	ПІРЕУС БАНК МКБ	0,136	0,120	2,899	0,161	0,606	0,012	0,347	0,068	-0,137	-1,142
41	3	МЕГАБАНК	0,183	0,154	0,770	0,389	0,712	0,000	0,119	0,100	0,001	0,004
42	4	«ТАВРИКА»	0,099	0,090	0,806	0,512	0,761	0,003	0,073	0,159	0,001	0,007
43	5	«ПІВДЕНКОМБАНК»	0,063	0,060	0,719	0,417	0,659	0,000	0,043	0,124	0,001	0,021
44	6	БМ БАНК	0,093	0,085	1,360	0,514	0,784	0,000	0,116	0,080	-0,005	-0,060
45	7	УКРІНБАНК	0,185	0,156	0,571	0,504	0,741	0,032	0,089	0,117	0,001	0,008
46	8	ІНДУСТРІАЛБАНК	0,287	0,223	0,805	0,498	0,573	0,044	0,179	0,142	0,007	0,032
47	9	«КЛПРИНГОВИЙ ДІМ»	0,188	0,158	0,823	0,503	0,811	0,000	0,130	0,112	-0,013	-0,082
48	10	ЕКСПРЕС-БАНК	0,141	0,123	0,606	0,304	0,485	0,005	0,075	0,107	0,008	0,061
49	11	АКТАБАНК	0,101	0,092	0,980	0,604	0,464	0,000	0,090	0,079	0,000	0,003
50	12	АКТИВ - БАНК	0,208	0,172	0,556	0,696	0,763	0,000	0,096	0,136	0,000	0,002
51	13	«КИЇВ»	0,333	0,250	4,607	0,294	1,730	0,027	1,152	0,167	0,004	0,015
52	14	ЄВРОГАЗБАНК	0,072	0,067	0,968	0,279	0,201	0,000	0,065	0,071	0,000	0,002

Продовження табл. В3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
53	15	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,258	0,205	0,804	0,604	0,705	0,010	0,165	0,157	0,024	0,117
54	16	УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	0,089	0,081	0,547	0,740	0,667	0,000	0,045	0,161	0,005	0,065
55	17	СЕБ БАНК	0,177	0,150	1,535	0,085	0,710	0,006	0,230	0,063	-0,005	-0,031
56	18	ФОЛЬКСБАНК	0,116	0,104	1,201	0,095	0,701	0,000	0,125	0,082	0,010	0,092
57	19	ПРОКРЕДИТ БАНК	0,113	0,102	1,140	0,237	0,781	0,000	0,116	0,139	0,005	0,049
58	20	ДІАМАНТБАНК	0,120	0,107	0,776	0,624	0,644	0,000	0,083	0,148	0,001	0,010
59	21	ЕКСПОБАНК	0,120	0,107	1,303	0,384	0,660	0,021	0,140	0,107	-0,007	-0,065
		Середнє значення	0,186	0,146	1,323	0,333	0,748	0,008	0,216	0,114	-0,003	-0,006
Група IV												
60	1	«СОЮЗ»	0,085	0,078	0,989	0,392	0,926	0,000	0,078	0,106	0,000	0,004
61	2	ПЛАТИНУМ БАНК	0,134	0,118	1,003	0,464	0,680	0,045	0,118	0,199	0,002	0,019
62	3	БАНК 3/4	0,135	0,119	0,510	0,022	0,046	0,000	0,061	0,044	0,058	0,485
63	4	ЗЛАТОБАНК	0,090	0,083	0,975	0,538	0,832	0,000	0,081	0,131	0,000	0,005
64	5	«НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ»	0,046	0,044	0,670	0,562	0,672	0,001	0,030	0,129	0,002	0,036
65	6	БАНК КІПРУ	0,439	0,305	1,013	0,243	0,860	0,018	0,309	0,110	-0,039	-0,126
66	7	ТЕРРА БАНК	0,138	0,121	0,971	0,676	0,543	0,000	0,118	0,115	0,000	0,001
67	8	КОНВЕРСБАНК	0,102	0,092	0,975	0,280	0,206	0,000	0,090	0,080	0,000	0,001
68	9	ТАСКОМБАНК	0,100	0,091	0,862	0,438	0,440	0,003	0,078	0,102	0,002	0,020
69	10	ЕРДЕ БАНК	0,123	0,110	0,922	0,272	0,326	0,000	0,101	0,079	0,002	0,016
70	11	ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,066	0,062	0,806	0,138	0,306	0,000	0,050	0,074	0,001	0,008
71	12	ФІНБАНК	0,068	0,064	0,681	0,305	0,506	0,000	0,043	0,125	0,000	0,001
72	13	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,192	0,161	0,873	0,569	0,722	0,000	0,140	0,145	0,001	0,007
73	14	ФОРТУНА-БАНК	0,281	0,219	0,490	0,526	0,748	0,000	0,108	0,150	0,001	0,006
74	15	ЕНЕРГОБАНК	0,159	0,137	1,154	0,464	0,681	0,013	0,158	0,131	-0,024	-0,177
75	16	АСТРА БАНК	2,009	0,668	0,968	0,476	0,578	0,000	0,647	0,095	0,010	0,014
76	17	БАНК ПЕРШИЙ	0,227	0,185	0,897	0,533	0,549	0,023	0,166	0,114	0,000	0,002
77	18	«ГЛОБУС»	0,139	0,122	0,824	0,182	0,290	0,000	0,101	0,095	0,007	0,053
78	19	КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,475	0,322	0,990	0,065	0,778	0,000	0,319	0,096	0,007	0,023
79	20	МІСТО БАНК	0,216	0,178	1,082	0,267	0,681	0,010	0,192	0,106	-0,022	-0,121
80	21	«АРКАДА»	0,252	0,201	0,705	0,574	0,879	0,000	0,142	0,129	0,002	0,007
81	22	БАНК КАМБІО	0,076	0,070	0,743	0,629	0,811	0,010	0,052	0,174	0,000	0,006
82	23	«ДЕМАРК»	0,173	0,147	0,822	0,650	0,875	0,000	0,121	0,167	0,000	0,002
83	24	«ТК КРЕДИТ»	0,133	0,117	0,900	0,322	0,445	0,012	0,106	0,091	0,000	0,003
84	25	БАНК МЕРКУРІЙ	0,183	0,155	0,654	0,576	0,549	0,010	0,101	0,136	0,000	0,003

Продовження таблиці В3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
85	26	«ДАНИЕЛЬ»	0,103	0,093	0,666	0,486	0,493	0,022	0,062	0,129	0,000	0,002
86	27	БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,087	0,080	1,223	0,705	0,872	0,000	0,098	0,133	0,001	0,007
87	28	МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,067	0,063	0,912	0,416	0,409	0,004	0,058	0,096	0,003	0,051
88	29	ПЛЮС БАНК	0,185	0,156	0,719	0,720	0,813	0,000	0,112	0,155	0,005	0,030
89	30	АКЦЕНТ-БАНК	0,169	0,144	0,680	0,487	0,869	0,000	0,098	0,090	0,000	0,002
90	31	ПОЛТАВА - БАНК	0,201	0,167	0,333	0,602	0,658	0,000	0,056	0,147	-0,003	-0,019
91	32	«ЮНЕКС»	0,402	0,287	0,858	0,475	0,714	0,000	0,246	0,130	0,004	0,014
92	33	«БАЗИС»	0,116	0,104	1,038	0,488	0,703	0,005	0,108	0,168	-0,035	-0,337
93	34	УКРГАЗПРОМБАНК	0,161	0,139	0,530	0,477	0,616	0,000	0,074	0,130	0,001	0,004
94	35	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,423	0,297	0,941	0,873	0,595	0,000	0,280	0,115	0,016	0,054
95	36	«КАПІТАЛ»	0,180	0,152	1,032	0,806	0,775	0,000	0,157	0,183	-0,002	-0,012
96	37	БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,119	0,106	0,588	0,227	0,232	0,000	0,063	0,085	0,001	0,007
97	38	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,155	0,135	2,309	0,456	0,648	0,007	0,311	0,076	-0,135	-1,004
98	39	БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,124	0,110	1,181	0,084	0,704	0,000	0,130	0,075	0,001	0,006
99	40	АВАНТ-БАНК	0,087	0,080	0,980	0,146	0,237	0,000	0,079	0,018	0,001	0,008
100	41	АВТОКРАЗБАНК	0,127	0,113	0,917	0,571	0,696	0,000	0,103	0,158	0,004	0,034
101	42	«УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ»	0,260	0,206	0,688	0,739	0,841	0,000	0,142	0,155	0,005	0,027
102	43	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,286	0,222	0,913	0,205	0,739	0,000	0,203	0,126	0,008	0,036
103	44	СКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,445	0,308	0,882	0,776	1,179	0,000	0,272	0,171	0,000	0,000
104	45	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,410	0,291	0,891	0,606	0,791	0,024	0,259	0,121	0,000	-0,001
105	46	КОМІНВЕСТБАНК	0,152	0,132	0,883	0,325	0,456	0,004	0,117	0,099	0,000	0,002
106	47	БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,027	0,026	4,155	0,511	0,887	0,000	0,108	0,158	-0,039	-1,520
107	48	ЗАХІДІНКОМБАНК	0,405	0,288	0,745	0,778	1,241	0,000	0,215	0,183	0,001	0,003
108	49	ЄВРОБАНК	0,086	0,079	1,041	0,555	0,542	0,000	0,083	0,129	0,000	0,002
109	50	«ЛЬВІВ»	0,173	0,148	1,673	0,643	0,771	0,001	0,247	0,133	-0,028	-0,191
110	51	"ПОРТО-ФРАНКО"	0,173	0,147	0,916	0,516	0,606	0,026	0,135	0,115	0,001	0,009
111	52	ФІНРОСТБАНК	0,144	0,126	0,902	0,543	0,596	0,000	0,114	0,145	0,002	0,015
112	53	МЕТАБАНК	0,180	0,152	0,311	0,563	0,659	0,003	0,047	0,134	0,002	0,011
113	54	АПЕКС-БАНК	0,371	0,271	0,979	0,278	0,362	0,000	0,265	0,132	0,005	0,020
114	55	БАНК ВОСТОК	1,051	0,512	0,849	0,012	0,000	0,003	0,435	0,164	0,010	0,020
115	56	«НОВИЙ»	0,164	0,141	1,634	0,625	0,874	0,023	0,230	0,133	-0,010	-0,068
116	57	ІНПРОМБАНК	-0,125	-0,142	-2,001	0,264	1,627	0,000	0,285	0,262	-0,514	3,609
117	58	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,151	0,131	0,591	0,610	0,656	0,016	0,078	0,127	0,000	0,002

Продовження табл. В3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
118	59	«ГРАНТ»	0,241	0,194	0,529	0,554	0,774	0,000	0,103	0,198	0,010	0,049
119	60	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,163	0,140	0,424	0,408	0,557	0,000	0,060	0,136	0,000	0,001
120	61	УНІКОМБАНК	6,813	0,872	0,941	0,312	1,193	0,000	0,821	0,104	0,002	0,002
121	62	«КОНТРАКТ»	0,189	0,159	0,614	0,412	0,608	0,004	0,098	0,123	0,001	0,005
122	63	УКРКОМУНБАНК	0,224	0,183	0,566	0,466	0,582	0,026	0,104	0,094	0,000	0,000
123	64	АГРОКОМБАНК	0,304	0,233	0,730	0,323	0,619	0,000	0,170	0,109	0,002	0,007
124	65	«МОРСЬКИЙ»	0,226	0,185	1,017	0,567	0,610	0,042	0,188	0,108	-0,011	-0,061
125	66	РАДИКАЛ БАНК	0,178	0,151	0,982	0,279	0,799	0,000	0,148	0,107	0,001	0,005
126	67	«ПРЕМІУМ»	0,056	0,053	2,672	0,030	0,639	0,000	0,143	0,111	-0,105	-1,968
127	68	ІНВЕСТБАНК	0,245	0,197	0,748	0,479	0,665	0,018	0,147	0,147	0,008	0,041
128	69	АРТЕМ-БАНК	0,256	0,204	0,930	0,418	0,366	0,000	0,190	0,136	0,002	0,008
129	70	АКОРДБАНК	0,281	0,219	0,972	0,333	0,575	0,000	0,213	0,102	0,000	0,002
130	71	АСВІО БАНК	0,392	0,281	0,843	0,715	0,881	0,000	0,237	0,218	0,002	0,006
131	72	БАНК БОГУСЛАВ	0,766	0,434	0,958	0,556	0,918	0,015	0,416	0,147	-0,003	-0,006
132	73	ПРОМЕКОНОМБАНК	0,233	0,189	1,147	0,675	0,820	0,000	0,217	0,204	0,001	0,006
133	74	КЛАСИКБАНК	1,184	0,542	0,958	0,051	0,865	0,000	0,519	0,099	-0,012	-0,021
134	75	ПОЛКОМБАНК	0,312	0,238	0,447	0,350	0,645	0,018	0,106	0,137	0,000	0,001
135	76	«ТРАСТ-КАПІТАЛ»	0,176	0,149	0,537	0,414	0,373	0,052	0,080	0,087	0,001	0,004
136	77	РЕАЛ БАНК	0,447	0,309	0,793	0,537	0,596	0,001	0,245	0,155	0,003	0,009
137	78	ЄВРОПРОМБАНК	0,246	0,197	0,951	0,570	0,783	0,000	0,188	0,164	0,003	0,013
138	79	ДІВІ БАНК	0,485	0,326	1,000	0,000	0,189	0,000	0,326	0,008	0,000	0,000
139	80	ІНТЕРБАНК	0,224	0,183	0,524	0,392	0,384	0,000	0,096	0,118	0,000	0,001
140	81	РЕГІОН-БАНК	0,228	0,186	0,623	0,486	0,637	0,000	0,116	0,142	0,001	0,007
141	82	ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,469	0,319	0,967	0,319	0,426	0,000	0,309	0,103	0,001	0,003
142	83	СИГМАБАНК	0,695	0,410	0,953	0,323	1,056	0,000	0,391	0,130	0,000	0,001
143	84	ЛЕГБАНК	0,346	0,257	0,650	0,389	0,741	0,000	0,167	0,139	0,003	0,013
144	85	ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	1,060	0,514	1,325	0,303	0,018	0,000	0,682	0,041	-0,061	-0,119
145	86	БАНК ТРАСТ	0,332	0,249	0,845	0,085	0,675	0,000	0,211	0,087	0,000	0,000
146	87	БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,605	0,377	0,997	0,745	0,918	0,000	0,376	0,044	0,001	0,003
147	88	«УКООПСШКА»	0,435	0,303	0,453	0,574	0,687	0,000	0,137	0,115	0,000	0,002
148	89	КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,352	0,260	0,925	0,059	0,279	0,000	0,241	0,066	0,004	0,014
149	90	«КОНКОРД»	0,615	0,381	0,955	0,566	0,776	0,000	0,364	0,134	0,000	0,000
150	91	ПРОФІН БАНК	0,780	0,438	0,832	0,385	0,600	0,000	0,365	0,085	0,002	0,005
151	92	ОКСІ БАНК	0,939	0,484	0,942	0,745	0,805	0,000	0,456	0,157	0,008	0,017
152	93	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	2,827	0,739	0,804	0,172	0,908	0,001	0,594	0,067	-0,007	-0,009

Продовження табл. В3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
153	94	ПРАЙМ-БАНК	0,546	0,353	0,691	0,383	0,435	0,000	0,244	0,083	0,007	0,021
154	95	ФІНЕКСБАНК	0,339	0,253	1,177	0,263	0,327	0,000	0,298	0,082	-0,019	-0,075
155	96	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0,586	0,369	0,784	0,262	0,495	0,000	0,289	0,097	0,005	0,013
156	97	«СТОЛИЧНИЙ»	0,602	0,376	0,973	0,647	1,055	0,000	0,365	0,197	0,000	0,001
157	98	МОТОР-БАНК	1,077	0,519	0,984	0,290	0,536	0,000	0,510	0,099	0,003	0,006
158	99	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,527	0,345	0,787	0,096	0,203	0,003	0,272	0,130	0,007	0,020
159	100	БАНК СІЧ	1,141	0,533	1,000	0,184	0,743	0,000	0,533	0,028	0,000	0,000
160	101	«СТАНДАРТ»	0,629	0,386	0,979	0,442	0,518	0,000	0,378	0,095	0,003	0,007
161	102	КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,530	0,347	0,930	0,563	0,603	0,000	0,322	0,100	0,002	0,005
162	103	«ЦЕНТР»	1,937	0,659	1,000	0,759	0,447	0,000	0,660	0,175	0,006	0,010
163	104	БАНК ВЕЛЕС	1,335	0,572	0,829	0,122	0,945	0,006	0,474	0,069	0,002	0,003
166	107	ТММ-БАНК	1,815	0,645	0,709	0,636	0,562	0,008	0,457	0,109	0,006	0,009
167	108	УКРБУДІНВЕСТБАНК	2,127	0,680	0,976	0,683	0,769	0,000	0,664	0,120	0,005	0,008
168	109	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТР.ТА РОЗВ.	1,081	0,520	1,429	0,000	0,201	0,193	0,743	0,047	0,001	0,001
169	110	СХІДНО-ПРОМИСЛ.КОМЕРЦ.БАНК	0,831	0,454	0,879	0,330	0,669	0,000	0,399	0,114	0,009	0,019
170	111	БАНК СТОЛИЦЯ	-0,011	-0,011	-214,543	0,184	0,921	0,000	2,290	0,141	-0,949	88,924
171	112	РАДАБАНК	5,426	0,844	0,814	0,192	0,514	0,037	0,687	0,086	0,022	0,026
172	113	«ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	0,727	0,421	0,781	0,401	0,602	0,000	0,329	0,131	0,000	0,001
173	114	СОЦКОМБАНК	-0,784	-3,633	-0,375	0,384	6,752	0,000	1,362	0,951	-4,663	1,284
174	115	«ФАМІЛЬНИЙ»	0,946	0,486	0,702	0,016	0,368	0,000	0,341	0,062	0,000	0,000
175	116	БАНК АЛЬЯНС	3,614	0,783	0,897	0,189	0,757	0,000	0,703	0,054	0,000	0,000
		Середнє значення	0,541	0,228	-0,973	0,418	0,695	0,006	0,267	0,126	-0,055	0,771

Таблиця В4

Розрахунок показників взятих для проведення кластерного аналізу станом на 01.10.2012

№ з/п	№ з/гр	Назва банку	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу,	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу
Група І												
1	1	ПРИВАТБАНК	0,121	0,108	0,839	0,519	0,678	0,006	0,091	0,126	0,006	0,056
2	2	ОЦАДБАНК	0,261	0,207	0,869	0,336	0,583	0,000	0,180	0,124	0,005	0,023
3	3	УКРЕКСІМБАНК	0,291	0,226	0,927	0,360	0,515	0,047	0,209	0,109	0,001	0,004
4	4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,154	0,133	0,474	0,318	0,563	0,007	0,063	0,136	0,001	0,011
5	5	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,137	0,121	1,050	0,240	0,743	0,013	0,127	0,123	0,000	-0,002
6	6	УКРСОЦБАНК	0,192	0,161	0,195	0,295	0,690	0,010	0,031	0,124	0,000	0,001
7	7	ВТБ БАНК	0,123	0,110	1,429	0,266	0,711	0,000	0,157	0,137	0,020	0,183
8	8	ДЕЛЬТА БАНК	0,103	0,093	0,792	0,368	0,533	0,039	0,074	0,141	0,002	0,021
9	9	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,151	0,131	0,795	0,347	0,531	0,002	0,104	0,116	0,006	0,047
10	10	УКРСИББАНК	0,099	0,090	0,677	0,331	0,541	0,013	0,061	0,122	0,002	0,023
11	11	АЛЬФА-БАНК	0,175	0,149	1,136	0,436	0,637	0,002	0,169	0,159	0,001	0,008
12	12	«НАДРА»	0,189	0,159	0,965	0,177	0,784	0,003	0,154	0,094	0,000	0,000
13	13	СБЕРБАНК РОСІЇ	0,151	0,131	1,140	0,441	0,761	0,002	0,149	0,113	0,013	0,095
14	14	БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,085	0,079	1,123	0,466	0,809	0,001	0,088	0,125	0,000	0,001
15	15	УКРГАЗБАНК	0,179	0,152	3,301	0,274	0,393	0,001	0,501	0,129	0,015	0,096
16	16	ОТП БАНК	0,194	0,162	0,886	0,220	0,704	0,009	0,144	0,133	0,000	0,001
17	17	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,198	0,165	0,868	0,668	0,800	0,000	0,143	0,117	0,000	0,001
		Середнє значення	0,165	0,140	1,028	0,357	0,646	0,009	0,144	0,125	0,004	0,033
Група ІІ												
18	1	ВІЕЙБІ БАНК	0,090	0,083	1,755	0,522	0,564	0,026	0,145	0,130	-0,030	-0,360
19	2	КРЕДИТПРОМБАНК	0,203	0,169	1,246	0,594	0,791	0,000	0,210	0,136	0,000	0,001
20	3	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,182	0,154	0,391	0,258	0,721	0,000	0,060	0,059	0,027	0,175
21	4	ЕРСТЕ БАНК	0,191	0,161	0,832	0,143	0,356	0,005	0,134	0,099	-0,023	-0,144

Продовження табл. В4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
22	5	«ПІВДЕННИЙ»	0,195	0,163	0,586	0,480	0,729	0,018	0,096	0,125	0,005	0,028
23	6	«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	0,237	0,191	0,969	0,314	0,798	0,000	0,185	0,155	0,000	0,000
24	7	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,067	0,063	0,529	0,518	0,578	0,005	0,033	0,107	0,000	0,002
25	8	«ХРЕЩАТИК»	0,075	0,070	1,259	0,452	0,453	0,000	0,088	0,113	0,001	0,011
26	9	УНІВЕРСАЛ БАНК	0,062	0,059	2,127	0,241	0,415	0,006	0,124	0,095	-0,035	-0,593
27	10	БАНК ФОРУМ	0,190	0,160	4,014	0,490	0,664	0,001	0,642	0,116	0,000	0,002
28	11	РОДОВІД БАНК	0,655	0,396	3,522	0,002	0,026	0,001	1,394	0,048	-0,017	-0,043
29	12	ІМЕКСБАНК	0,169	0,145	0,926	0,496	0,883	0,000	0,134	0,169	0,000	0,002
30	13	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,104	0,094	1,369	0,423	0,761	0,001	0,129	0,122	0,005	0,058
31	14	БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,091	0,084	0,829	0,532	0,590	0,003	0,069	0,145	0,000	0,003
32	15	СІТІБАНК	0,134	0,118	0,098	0,037	0,366	0,000	0,012	0,071	0,052	0,442
33	16	БТА БАНК	0,361	0,265	0,987	0,308	0,218	0,071	0,262	0,068	-0,014	-0,052
34	17	СВЕДБАНК	0,130	0,115	8,455	0,025	0,529	0,052	0,973	0,135	-0,045	-0,392
35	18	УНКРЕДИТ БАНК	0,214	0,176	0,698	0,135	0,548	0,001	0,123	0,092	0,006	0,032
36	19	ПРАВЕКС-БАНК	0,348	0,258	0,694	0,449	0,700	0,000	0,179	0,130	-0,039	-0,153
		Середнє значення	0,195	0,154	1,647	0,338	0,563	0,010	0,263	0,111	-0,006	-0,051
Група III												
37	1	ПІВДЕНКОМБАНК	0,076	0,071	0,800	0,359	0,434	0,000	0,057	0,126	0,001	0,016
38	2	БАНК 3/4	0,090	0,082	0,615	0,034	0,048	0,000	0,051	0,041	0,003	0,033
39	3	БАНК ТАВРИКА	0,094	0,086	0,828	0,551	0,723	0,003	0,071	0,200	0,000	0,001
40	4	АКТАБАНК	0,094	0,086	0,960	0,561	0,499	0,000	0,082	0,094	0,002	0,020
41	5	МАРФІН БАНК	0,148	0,129	0,698	0,265	0,402	0,005	0,090	0,090	0,000	0,001
42	6	УКРІНБАНК	0,142	0,124	0,523	0,574	0,619	0,028	0,065	0,135	0,001	0,005
43	7	МЕГАБАНК	0,169	0,145	0,757	0,454	0,791	0,000	0,110	0,120	0,001	0,010
44	8	КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,171	0,146	0,265	0,304	0,555	0,000	0,039	0,088	0,052	0,354
45	9	УКРБІЗНЕСБАНК	0,092	0,084	0,633	0,744	0,729	0,000	0,053	0,137	0,004	0,053
46	10	ЗЛАТОБАНК	0,091	0,084	0,981	0,629	0,826	0,000	0,082	0,159	0,000	0,002
47	11	КРЕДОБАНК	0,175	0,149	3,147	0,512	0,523	0,001	0,470	0,106	-0,016	-0,107
48	12	«КЛІРІНГОВИЙ ДІМ»	0,188	0,158	0,787	0,509	0,643	0,000	0,125	0,111	0,007	0,042
49	13	ІНДУСТРІАЛБАНК	0,247	0,198	0,872	0,541	0,413	0,045	0,173	0,134	0,006	0,030
50	14	ТЕРРА БАНК	0,198	0,165	0,980	0,628	0,383	0,004	0,162	0,104	0,000	0,002
51	15	ПЛАТИНУМ БАНК	0,125	0,111	1,003	0,760	0,690	0,021	0,111	0,378	0,001	0,007
52	16	"СОЮЗ"	0,112	0,101	0,989	0,223	0,806	0,000	0,100	0,215	0,001	0,006
53	17	ЄВРОГАЗБАНК	0,078	0,072	0,965	0,393	0,290	0,000	0,070	0,094	0,000	0,006

Продовження табл. В4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
54	18	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,226	0,184	0,844	0,612	0,627	0,010	0,155	0,162	0,013	0,070
55	19	ПРЕУС БАНК МКБ	0,218	0,179	2,887	0,225	0,555	0,019	0,517	0,098	0,003	0,018
56	20	АКТИВ - БАНК	0,244	0,196	0,555	0,638	0,729	0,000	0,109	0,162	0,000	0,001
57	21	ДІАМАНТБАНК	0,106	0,096	0,763	0,631	0,592	0,000	0,073	0,169	0,001	0,013
58	22	БМ БАНК	0,115	0,103	1,525	0,556	0,818	0,000	0,157	0,132	-0,066	-0,640
		Середнє значення	0,145	0,125	1,017	0,487	0,577	0,006	0,133	0,139	0,001	-0,003
Група IV												
59	1	ДІВІ БАНК	0,207	0,171	0,616	0,356	0,587	0,000	0,105	0,060	0,001	0,004
60	2	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,116	0,104	0,890	0,680	0,562	0,000	0,092	0,113	0,005	0,046
61	3	АВАНТ-БАНК	0,110	0,099	0,979	0,192	0,211	0,000	0,097	0,062	0,000	0,001
62	4	МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,072	0,067	0,940	0,477	0,268	0,000	0,063	0,100	0,001	0,015
63	5	БАНК КІПРУ	0,351	0,260	0,984	0,368	0,682	0,029	0,256	0,111	0,006	0,021
64	6	«КІЇВ»	0,435	0,303	4,448	0,232	0,372	0,041	1,349	0,133	0,001	0,004
65	7	БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,072	0,067	0,755	0,572	0,836	0,000	0,050	0,168	0,003	0,049
66	8	ЕКСПРЕС-БАНК	0,217	0,179	0,569	0,364	0,562	0,006	0,102	0,152	0,016	0,092
67	9	ЕКСПОБАНК	0,156	0,135	0,921	0,500	0,635	0,019	0,124	0,111	-0,011	-0,082
68	10	ФІДОБАНК	0,273	0,215	1,289	0,317	0,350	0,007	0,277	0,085	0,001	0,005
69	11	ПРОКРЕДИТ БАНК	0,132	0,116	1,081	0,310	0,681	0,000	0,126	0,147	0,007	0,057
70	12	ТАСКОМБАНК	0,115	0,103	0,707	0,533	0,599	0,004	0,073	0,129	0,009	0,084
71	13	ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,094	0,086	0,840	0,160	0,218	0,000	0,072	0,095	0,001	0,016
72	14	ФОЛЬКСБАНК	0,257	0,205	0,927	0,204	0,629	0,000	0,190	0,108	0,018	0,088
73	15	БАНК ПЕРШИЙ	0,155	0,134	0,896	0,438	0,593	0,031	0,120	0,112	0,000	0,002
74	16	ФІНБАНК	0,091	0,083	0,738	0,499	0,638	0,000	0,061	0,127	0,000	0,001
75	17	«ГЛОБУС»	0,110	0,099	0,744	0,147	0,218	0,024	0,074	0,131	0,007	0,073
76	18	ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,098	0,089	1,219	0,896	0,009	0,000	0,108	0,019	0,016	0,185
77	19	ЕНЕРГОБАНК	0,170	0,145	0,853	0,478	0,566	0,018	0,124	0,110	-0,013	-0,089
78	20	БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,087	0,080	1,104	0,245	0,825	0,000	0,088	0,169	0,001	0,017
79	21	ФОРТУНА-БАНК	0,255	0,203	0,516	0,771	0,868	0,000	0,105	0,169	0,001	0,007
80	22	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,169	0,144	0,871	0,758	0,789	0,000	0,126	0,150	0,001	0,009
81	23	БАНК КАМБІО	0,080	0,074	0,759	0,573	0,712	0,009	0,056	0,156	0,000	0,003
82	24	ІДЕЯ БАНК	0,143	0,125	0,677	0,890	0,800	0,000	0,084	0,192	0,001	0,004
83	25	«КАПІТАЛ»	0,118	0,105	1,012	0,435	0,483	0,000	0,107	0,113	0,001	0,005
84	26	АСТРА БАНК	1,554	0,608	0,954	0,659	0,588	0,000	0,581	0,133	0,012	0,019

Продовження табл. В4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
85	27	БАНК ДЕМАРК	0,139	0,122	0,819	0,596	0,668	0,000	0,100	0,147	0,000	0,002
86	28	«АРКАДА»	0,225	0,184	0,702	0,610	0,844	0,000	0,129	0,116	0,002	0,013
87	29	БАНК МЕРКУРІЙ	0,148	0,129	0,645	0,642	0,561	0,009	0,083	0,159	0,000	0,003
88	30	АКЦЕНТ-БАНК	0,123	0,109	0,680	0,601	0,535	0,000	0,074	0,194	0,000	0,001
89	31	МІСТО БАНК	0,257	0,205	0,968	0,335	0,684	0,010	0,198	0,136	0,008	0,040
90	32	«ДАНІЕЛЬ»	0,123	0,110	0,733	0,520	0,441	0,021	0,080	0,135	0,000	0,003
91	33	БАНК ВОСТОК	0,324	0,244	0,858	0,754	0,851	0,002	0,210	0,056	0,001	0,003
92	34	«ТК КРЕДИТ»	0,133	0,117	0,892	0,177	0,444	0,011	0,105	0,108	0,001	0,005
93	35	БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,072	0,067	1,283	0,593	0,729	0,000	0,086	0,161	0,006	0,088
94	36	ЄВРОБАНК	0,102	0,092	1,041	0,635	0,439	0,000	0,096	0,096	0,000	0,001
95	37	БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,127	0,112	1,150	0,673	0,826	0,000	0,129	0,122	0,001	0,008
96	38	УКРГАЗПРОМБАНК	0,138	0,122	0,521	0,368	0,526	0,000	0,063	0,128	0,001	0,009
97	39	ЮНЕКС БАНК	0,338	0,252	0,892	0,598	0,693	0,000	0,225	0,146	-0,011	-0,045
98	40	МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,089	0,081	0,962	0,431	0,528	0,004	0,078	0,145	0,002	0,027
99	41	ПОЛТАВА - БАНК	0,233	0,189	0,300	0,579	0,621	0,000	0,057	0,145	0,015	0,081
100	42	ЕРДЕ БАНК	0,235	0,191	0,893	0,585	0,580	0,000	0,170	0,182	0,002	0,008
101	43	ФІНРОСТБАНК	0,122	0,109	0,916	0,571	0,538	0,000	0,100	0,144	0,001	0,011
102	44	РЕАЛ БАНК	0,272	0,214	0,592	0,716	0,767	0,000	0,127	0,135	0,001	0,007
103	45	«УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ»	0,224	0,183	0,667	0,770	0,803	0,021	0,122	0,173	0,008	0,043
104	46	КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,766	0,434	1,010	0,068	0,628	0,000	0,438	0,154	-0,001	-0,002
105	47	АВТОКРАЗБАНК	0,185	0,156	0,943	0,626	0,641	0,010	0,147	0,162	0,001	0,003
106	48	«ПРЕМІУМ»	0,348	0,258	0,992	0,637	0,622	0,000	0,256	0,069	0,003	0,011
107	49	БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,150	0,130	0,653	0,222	0,216	0,002	0,085	0,105	0,000	0,000
108	50	«ПОРТО-ФРАНКО»	0,154	0,133	0,819	0,473	0,577	0,020	0,109	0,102	0,000	0,001
109	51	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,364	0,267	0,908	0,532	0,611	0,023	0,242	0,125	0,003	0,011
110	52	АПЕКС-БАНК	0,268	0,212	0,973	0,224	0,337	0,000	0,206	0,154	0,005	0,022
111	53	ЗАХІДІНКОМБАНК	0,358	0,264	0,744	0,858	0,761	0,000	0,196	0,133	0,000	0,001
112	54	СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,420	0,296	0,458	0,022	0,767	0,000	0,136	0,039	0,013	0,042
113	55	«ЛЬВІВ»	0,184	0,155	1,666	0,636	0,688	0,001	0,259	0,143	0,008	0,049
114	56	КОМІНВЕСТБАНК	0,185	0,156	0,894	0,310	0,496	0,004	0,139	0,107	0,000	0,003
115	57	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,209	0,173	2,248	0,437	0,531	0,008	0,389	0,092	0,023	0,132
116	58	«НОВИЙ»	0,140	0,123	1,498	0,378	0,697	0,008	0,184	0,117	0,011	0,092
117	59	МЕТАБАНК	0,176	0,149	0,296	0,646	0,645	0,006	0,044	0,149	0,008	0,052
118	60	ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,553	0,356	0,882	0,518	0,890	0,000	0,314	0,140	0,000	0,001

Продовження табл. В4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
119	61	БАНК МОРСЬКИЙ	0,259	0,206	0,967	0,611	0,511	0,034	0,199	0,113	0,000	0,002
120	62	БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,801	0,445	0,996	0,000	0,660	0,000	0,443	0,106	0,001	0,002
121	63	УНКОМБАНК	2,642	0,725	0,938	0,022	0,752	0,000	0,681	0,078	0,002	0,002
122	64	ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,207	0,172	0,957	0,097	0,044	0,000	0,164	0,044	0,001	0,004
123	65	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,619	0,382	0,803	0,034	0,441	0,000	0,307	0,144	0,016	0,041
124	66	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	0,173	0,147	0,646	0,558	0,470	0,015	0,095	0,144	0,000	0,003
125	67	БАНК ГРАНТ	0,387	0,279	0,690	0,591	0,829	0,000	0,192	0,193	0,001	0,002
126	68	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,198	0,165	0,511	0,455	0,550	0,000	0,084	0,146	0,003	0,021
127	69	РАДИКАЛ БАНК	0,246	0,198	1,003	0,637	0,756	0,000	0,198	0,159	0,000	0,002
128	70	КЛАСИКБАНК	0,749	0,428	0,886	0,105	0,607	0,000	0,379	0,066	0,040	0,092
129	71	АГРОКОМБАНК	0,275	0,216	0,748	0,309	0,578	0,000	0,162	0,114	-0,003	-0,016
130	72	«АКСІОМА»	0,918	0,479	0,968	0,552	0,892	0,000	0,463	0,188	0,003	0,006
131	73	БАНК КОНТРАКТ	0,271	0,213	0,712	0,614	0,431	0,003	0,152	0,130	0,001	0,002
132	74	ПРОМЕКОНОМБАНК	0,169	0,145	1,138	0,679	0,849	0,000	0,165	0,233	0,001	0,006
133	75	УКРКОМУНБАНК	0,383	0,277	0,709	0,444	0,537	0,028	0,196	0,093	0,000	0,000
134	76	БАНК БОГУСЛАВ	0,565	0,361	0,951	0,619	0,642	0,008	0,343	0,165	0,001	0,004
135	77	ЄВРОПРОМБАНК	0,320	0,242	0,952	0,785	0,830	0,000	0,231	0,150	0,003	0,011
136	78	АКОРДБАНК	0,218	0,179	0,961	0,643	0,751	0,002	0,172	0,152	0,001	0,007
137	79	АСВІО БАНК	0,351	0,260	0,831	0,634	0,720	0,000	0,216	0,172	0,002	0,008
138	80	ІНВЕСТБАНК	0,273	0,215	0,743	0,536	0,569	0,040	0,160	0,159	0,009	0,043
139	81	ПРАЙМ-БАНК	0,260	0,206	0,671	0,171	0,223	0,000	0,138	0,068	0,005	0,022
140	82	ІНТЕРБАНК	0,091	0,083	0,988	0,243	0,375	0,000	0,082	0,084	0,000	0,004
141	83	ЛЕГБАНК	0,497	0,332	0,786	0,558	0,603	0,000	0,261	0,120	0,002	0,006
142	84	БАНК ТРАСТ	0,239	0,193	0,847	0,307	0,634	0,065	0,163	0,095	-0,001	-0,004
143	85	КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,356	0,262	0,834	0,069	0,365	0,000	0,219	0,083	0,023	0,087
144	86	ПОЛКОМБАНК	0,371	0,271	0,464	0,437	0,712	0,019	0,126	0,143	0,000	0,002
145	87	РЕГІОН-БАНК	0,277	0,217	0,666	0,476	0,690	0,005	0,145	0,147	0,003	0,012
146	88	«ТРАСТ-КАПІТАЛ»	0,322	0,244	0,593	0,529	0,475	0,080	0,145	0,122	0,001	0,003
147	89	«СТАНДАРТ»	0,532	0,347	0,979	0,470	0,549	0,000	0,340	0,133	0,002	0,005
148	90	БАНК СІЧ	0,528	0,346	0,988	0,448	0,633	0,000	0,341	0,124	0,002	0,007
149	91	МЕЛПОР БАНК	1,194	0,544	0,631	0,522	0,712	0,000	0,344	0,071	0,000	0,000
150	92	КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,249	0,199	0,918	0,513	0,658	0,000	0,183	0,147	0,001	0,006
151	93	АРТЕМ-БАНК	0,382	0,277	0,908	0,435	0,225	0,000	0,251	0,141	0,006	0,020

Продовження табл. В4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
152	94	«СТОЛИЧНИЙ»	0,635	0,388	0,972	0,539	0,758	0,000	0,378	0,182	0,002	0,005
153	95	«КОНКОРД»	0,609	0,378	0,943	0,665	0,843	0,000	0,357	0,148	0,003	0,007
154	96	«УКООПСІЛКА»	0,516	0,340	0,417	0,639	0,629	0,000	0,142	0,122	-0,019	-0,057
155	97	ОКСІ БАНК	0,743	0,426	0,922	0,756	0,788	0,000	0,393	0,137	0,005	0,011
156	98	ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,842	0,457	0,998	0,596	0,752	0,000	0,456	0,146	0,001	0,002
157	99	ФІНЕКСБАНК	0,717	0,417	1,048	0,320	0,275	0,000	0,437	0,087	0,002	0,005
158	100	БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,783	0,439	0,999	0,523	0,936	0,000	0,439	0,059	0,000	0,001
159	101	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	1,029	0,507	0,827	0,387	0,566	0,000	0,419	0,116	0,008	0,015
160	102	МОТОР-БАНК	1,038	0,509	0,971	0,400	0,520	0,000	0,495	0,134	0,007	0,015
161	103	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	1,059	0,514	0,833	0,230	0,208	0,003	0,428	0,125	0,005	0,010
162	104	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,857	0,462	0,883	0,723	0,517	0,115	0,408	0,114	0,000	0,001
163	105	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	4,258	0,810	0,828	0,481	0,852	0,021	0,670	0,071	-0,026	-0,032
164	106	ПРОФІН БАНК	1,517	0,603	1,168	0,389	0,008	0,000	0,704	0,235	-0,216	-0,358
165	107	РАДАБАНК	2,282	0,695	0,858	0,832	0,494	0,022	0,597	0,082	0,007	0,010
166	108	ГРІН БАНК	0,803	0,445	0,862	0,202	0,711	0,000	0,384	0,164	0,001	0,003
167	109	БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,756	0,431	0,957	0,267	0,710	0,000	0,412	0,151	0,000	0,000
168	110	«ЦЕНТР»	2,015	0,668	0,981	0,086	0,372	0,000	0,656	0,098	0,010	0,015
169	111	УКРБУДІНВЕСТБАНК	2,277	0,695	0,989	0,530	0,384	0,000	0,687	0,108	-0,002	-0,002
170	112	БАНК ФАМІЛЬНИЙ	1,043	0,511	0,789	0,090	0,154	0,019	0,403	0,076	0,000	0,000
171	113	БАНК ВЕЛЕС	2,900	0,744	0,859	0,196	0,816	0,006	0,639	0,107	0,001	0,002
172	114	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,814	0,449	0,858	0,081	0,282	0,000	0,385	0,064	0,018	0,039
173	115	ТММ-БАНК	1,521	0,603	0,758	0,192	0,403	0,059	0,457	0,106	-0,037	-0,062
174	116	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	1,354	0,575	1,438	0,389	0,303	0,173	0,827	0,081	-0,052	-0,090
175	117	БАНК АЛЬЯНС	5,704	0,851	0,897	0,661	0,887	0,000	0,764	0,096	0,000	0,000
		Середнє значення	0,555	0,276	0,908	0,459	0,580	0,009	0,254	0,125	0,000	0,011

Таблиця В5

Розрахунок показників взятих для проведення кластерного аналізу станом на 01.10.2013

№ з/п	№ з/гр	Назва банку	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу
Група I												
1	1	ПРИВАТБАНК	0,110	0,099	0,813	0,512	0,638	0,006	0,081	0,129	0,009	0,086
2	2	ОЩАДБАНК	0,252	0,201	0,837	0,385	0,565	0,001	0,168	0,136	0,005	0,026
3	3	УКРЕКСІМБАНК	0,246	0,198	0,914	0,321	0,435	0,041	0,181	0,115	0,002	0,008
4	4	ДЕЛЬТА БАНК	0,064	0,060	0,715	0,455	0,624	0,024	0,043	0,120	0,004	0,064
5	5	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,192	0,161	0,416	0,304	0,588	0,008	0,067	0,132	0,016	0,102
6	6	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,152	0,132	0,992	0,247	0,698	0,018	0,131	0,126	-0,065	-0,494
7	7	УКРСОЦБАНК	0,261	0,207	0,234	0,370	0,654	0,040	0,048	0,124	0,000	0,001
8	8	ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,149	0,130	0,727	0,325	0,532	0,003	0,094	0,118	0,009	0,067
9	9	СБЕРБАНК РОСІЇ	0,119	0,106	0,954	0,445	0,710	0,001	0,101	0,113	0,013	0,122
10	10	«НАДРА»	0,159	0,137	0,965	0,318	0,822	0,003	0,133	0,092	0,000	0,000
11	11	ВТБ БАНК	0,149	0,130	1,433	0,310	0,709	0,030	0,186	0,151	0,013	0,100
12	12	АЛЬФА-БАНК	0,172	0,147	1,109	0,462	0,670	0,004	0,163	0,158	0,000	0,003
13	13	УКРСИББАНК	0,110	0,099	0,679	0,315	0,556	0,015	0,067	0,112	-0,001	-0,006
14	14	БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,093	0,085	1,101	0,538	0,804	0,006	0,094	0,131	0,000	0,002
15	15	УКРГАЗБАНК	0,236	0,191	2,189	0,337	0,432	0,001	0,417	0,116	0,037	0,195
		Середнє значення	2,465	2,083	14,078	5,645	9,436	0,201	1,975	1,873	0,042	0,275
Група II												
16	1	ВІЕЙБІ БАНК	0,114	0,102	1,604	0,575	0,536	0,018	0,164	0,135	0,000	0,000
17	2	ОТП БАНК	0,222	0,181	0,852	0,250	0,729	0,010	0,155	0,147	0,005	0,029
18	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,201	0,168	0,851	0,626	0,795	0,000	0,143	0,127	0,000	0,002
19	4	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,128	0,114	0,802	0,539	0,791	0,001	0,091	0,126	0,017	0,151
20	5	«ПІВДЕННИЙ»	0,161	0,139	0,570	0,370	0,654	0,021	0,079	0,102	0,003	0,023
21	6	«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	0,198	0,165	0,969	0,503	0,832	0,000	0,160	0,187	0,000	0,000
22	7	БАНК ФОРУМ	0,135	0,119	4,638	0,634	0,750	0,013	0,552	0,099	-0,019	-0,158
23	8	ІМЕКСБАНК	0,155	0,134	0,925	0,563	0,855	0,000	0,124	0,193	0,001	0,009

Продовження табл. В5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
24	9	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,243	0,195	0,422	0,264	0,730	0,000	0,083	0,062	0,018	0,094
25	10	РОДОВІД БАНК	0,708	0,414	3,366	0,000	0,028	0,447	1,395	0,031	-0,001	-0,001
26	11	«ХРЕЩАТИК»	0,088	0,081	1,188	0,591	0,485	0,002	0,096	0,138	0,001	0,007
27	12	УНІВЕРСАЛ БАНК	0,080	0,074	1,884	0,312	0,482	0,015	0,140	0,093	0,003	0,039
28	13	БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,081	0,075	0,779	0,588	0,703	0,001	0,058	0,155	0,000	0,003
29	14	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,097	0,088	0,556	0,599	0,572	0,007	0,049	0,151	-0,005	-0,053
30	15	БТА БАНК	0,367	0,268	0,967	0,282	0,183	0,089	0,260	0,053	0,002	0,006
31	16	ФІДОКОМБАНК	0,325	0,245	1,001	0,238	0,534	0,022	0,245	0,128	-0,003	-0,011
32	17	БАНК 3/4	0,119	0,107	0,606	0,075	0,098	0,000	0,065	0,038	0,011	0,105
33	18	УНКРЕДИТ БАНК	0,268	0,211	0,624	0,139	0,392	0,001	0,132	0,086	0,018	0,086
34	19	ПРАВЕКС-БАНК	0,273	0,214	0,956	0,507	0,471	0,002	0,205	0,128	-0,036	-0,167
35	20	КРЕДИТПРОМБАНК	0,064	0,060	15,680	0,343	0,161	0,004	0,941	0,402	-0,684	-11,395
		Середнє значення	0,201	0,158	1,962	0,400	0,539	0,033	0,257	0,129	-0,033	-0,561
		Група III										
36	1	ЗЛАТОБАНК	0,066	0,062	0,984	0,626	0,815	0,000	0,061	0,139	0,000	0,003
37	2	ПІВДЕНКОМБАНК	0,058	0,055	0,773	0,389	0,501	0,000	0,043	0,128	0,001	0,015
38	3	ФІДОБАНК	0,224	0,183	0,803	0,499	0,286	0,004	0,147	0,064	0,002	0,010
39	4	СІГІБАНК	0,156	0,135	0,079	0,033	0,371	0,000	0,011	0,054	0,060	0,446
40	5	УКРІНБАНК	0,110	0,099	0,528	0,697	0,693	0,024	0,052	0,154	0,001	0,005
41	6	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,162	0,139	0,904	0,748	0,584	0,000	0,126	0,135	0,004	0,028
42	7	ДІВІ БАНК	0,117	0,105	0,982	0,805	0,947	0,000	0,103	0,152	0,001	0,010
43	8	«СОЮЗ»	0,065	0,061	0,970	0,160	0,691	0,000	0,059	0,107	0,000	0,006
44	9	УКРБІЗНЕСБАНК	0,094	0,086	0,620	0,812	0,757	0,000	0,053	0,140	0,006	0,068
45	10	ПЛАТИНУМ БАНК	0,088	0,081	0,938	0,819	0,768	0,017	0,076	0,342	0,004	0,052
46	11	МЕГАБАНК	0,153	0,133	0,748	0,538	0,813	0,000	0,099	0,127	0,002	0,018
47	12	ТЕРРА БАНК	0,145	0,127	0,978	0,627	0,315	0,003	0,124	0,119	0,000	0,002
48	13	АКТАБАНК	0,103	0,093	0,957	0,647	0,545	0,000	0,089	0,098	0,000	0,000
49	14	КРЕДОБАНК	0,141	0,124	3,508	0,494	0,535	0,001	0,434	0,118	-0,023	-0,186
50	15	МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,080	0,074	0,890	0,597	0,444	0,000	0,066	0,150	0,006	0,082
51	16	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,185	0,156	0,793	0,546	0,541	0,008	0,124	0,128	0,007	0,047
52	17	ДІАМАНТБАНК	0,078	0,073	0,759	0,618	0,624	0,000	0,055	0,135	0,001	0,008
53	18	АВАНТ-БАНК	0,096	0,087	0,990	0,266	0,178	0,000	0,087	0,076	0,000	0,001
54	19	ЄВРОГАЗБАНК	0,086	0,079	0,960	0,505	0,381	0,000	0,076	0,114	0,000	0,005
55	20	"КЛПРИНГОВИЙ ДІМ"	0,228	0,186	0,688	0,540	0,655	0,001	0,128	0,104	0,019	0,103

Продовження табл. В5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
56	21	ІНДУСТРІАЛБАНК	0,380	0,275	0,743	0,547	0,508	0,062	0,205	0,143	0,010	0,037
57	22	ПІРЕУС БАНК МКБ	0,221	0,181	3,290	0,316	0,505	0,017	0,595	0,103	-0,033	-0,180
58	23	МАРФІН БАНК	0,306	0,234	0,694	0,416	0,520	0,009	0,163	0,122	0,000	0,002
59	24	ОМЕГА БАНК	0,196	0,164	46,896	0,001	0,000	0,030	7,672	0,288	-0,489	-2,988
		Середнє значення	0,147	0,125	2,936	0,510	0,541	0,007	0,444	0,135	-0,017	-0,100
		Група IV										
60	1	РЕАЛ БАНК	0,742	0,426	0,077	0,592	0,940	0,000	0,033	0,074	0,001	0,001
61	2	АКТИВ - БАНК	0,177	0,150	0,559	0,552	0,589	0,000	0,084	0,132	0,000	0,001
62	3	БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,097	0,088	0,908	0,481	0,790	0,000	0,080	0,357	0,009	0,105
63	4	ЕКСПОБАНК	0,103	0,094	1,266	0,264	0,397	0,014	0,118	0,076	0,001	0,008
64	5	БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,071	0,066	0,725	0,729	0,849	0,000	0,048	0,154	0,002	0,037
65	6	ФОРТУНА-БАНК	0,178	0,151	0,507	0,734	0,870	0,000	0,077	0,169	0,002	0,015
66	7	ФІНБАНК	0,090	0,082	0,817	0,428	0,645	0,001	0,067	0,125	-0,001	-0,014
67	8	БМ БАНК	0,153	0,133	2,173	0,550	0,754	0,000	0,289	0,105	-0,031	-0,237
68	9	БАНК КІПРУ	0,390	0,281	0,951	0,317	0,620	0,050	0,267	0,109	0,000	0,001
69	10	ТАСКОМБАНК	0,151	0,131	0,651	0,671	0,773	0,004	0,085	0,160	0,015	0,114
70	11	ІДЕЯ БАНК	0,142	0,124	0,563	0,671	0,779	0,000	0,070	0,251	0,002	0,016
71	12	ЕКСПРЕС-БАНК	0,209	0,173	0,559	0,291	0,360	0,003	0,097	0,149	0,001	0,007
72	13	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,127	0,113	0,875	0,675	0,737	0,000	0,099	0,137	0,001	0,005
73	14	ПРОКРЕДИТ БАНК	0,143	0,125	0,953	0,369	0,700	0,000	0,119	0,152	0,015	0,116
74	15	БАНК ПЕРШИЙ	0,135	0,119	0,889	0,403	0,546	0,034	0,106	0,134	0,000	0,003
75	16	БАНК ВОСТОК	0,178	0,151	0,830	0,548	0,756	0,000	0,125	0,108	0,003	0,021
76	17	БАНК КАМБЮ	0,096	0,087	0,544	0,603	0,702	0,010	0,047	0,132	0,000	0,002
77	18	АКЦЕНТ-БАНК	0,092	0,085	0,639	0,728	0,472	0,000	0,054	0,180	0,003	0,034
78	19	ЕНЕРГОБАНК	0,160	0,138	1,184	0,562	0,631	0,020	0,163	0,142	0,001	0,007
79	20	ФОЛЬКСБАНК	0,320	0,242	0,813	0,400	0,710	0,001	0,197	0,128	0,018	0,072
80	21	«КИЇВ»	0,555	0,357	4,697	0,272	0,378	0,041	1,677	0,122	-0,012	-0,032
81	22	БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,079	0,073	0,746	0,601	0,577	0,000	0,054	0,155	0,001	0,008
82	23	БАНК ДЕМАРК	0,136	0,120	0,715	0,552	0,642	0,000	0,086	0,147	0,000	0,004
83	24	ЮНЕКС БАНК	0,219	0,179	0,830	0,687	0,675	0,000	0,149	0,143	0,005	0,025
84	25	БАНК МЕРКУРІЙ	0,138	0,122	0,606	0,738	0,591	0,008	0,074	0,161	0,001	0,005
85	26	МІСТО БАНК	0,239	0,193	0,820	0,428	0,699	0,009	0,158	0,127	0,029	0,152
86	27	«АРКАДА»	0,204	0,169	0,699	0,673	0,866	0,000	0,118	0,133	0,003	0,016
87	28	ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,135	0,119	1,034	0,839	0,009	0,000	0,123	0,013	0,013	0,108

Продовження табл. В5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
88	29	«КАПІТАЛ»	0,119	0,106	1,007	0,482	0,499	0,000	0,107	0,124	0,000	0,005
89	30	КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,388	0,279	0,501	0,011	0,540	0,000	0,140	0,096	0,002	0,008
90	31	АСТРА БАНК	2,050	0,672	0,890	0,613	0,572	0,000	0,598	0,146	0,004	0,005
91	32	ФІНРОСТБАНК	0,087	0,080	0,854	0,565	0,468	0,000	0,068	0,137	0,001	0,013
92	33	МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,077	0,072	0,918	0,525	0,610	0,000	0,066	0,116	0,005	0,071
93	34	БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,102	0,093	0,881	0,722	0,841	0,001	0,081	0,132	0,001	0,011
94	35	«ГЛОБУС»	0,167	0,143	0,710	0,357	0,340	0,037	0,101	0,111	0,005	0,032
95	36	«ТК КРЕДИТ»	0,128	0,114	0,860	0,327	0,511	0,011	0,098	0,112	0,005	0,047
96	37	АВТОКРАЗБАНК	0,153	0,133	0,940	0,509	0,621	0,007	0,125	0,173	0,001	0,010
97	38	«ПРЕМІУМ»	0,229	0,186	0,944	0,274	0,358	0,000	0,176	0,068	0,009	0,049
98	39	"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,205	0,170	0,596	0,883	0,824	0,017	0,101	0,186	0,005	0,028
99	40	ПОЛТАВА - БАНК	0,221	0,181	0,279	0,524	0,650	0,000	0,050	0,138	0,014	0,080
100	41	АПЕКС-БАНК	0,172	0,146	0,956	0,166	0,321	0,000	0,140	0,083	0,006	0,039
101	42	УКРГАЗПРОМБАНК	0,141	0,124	0,519	0,442	0,540	0,001	0,064	0,122	0,000	0,002
102	43	«ДАНІЕЛЬ»	0,149	0,130	0,731	0,291	0,467	0,032	0,095	0,130	0,000	0,002
103	44	ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,182	0,154	0,835	0,332	0,440	0,000	0,128	0,099	0,002	0,010
104	45	ЄВРОБАНК	0,116	0,104	0,984	0,629	0,494	0,000	0,102	0,135	0,000	0,002
105	46	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,152	0,132	2,076	0,316	0,459	0,015	0,274	0,096	0,005	0,040
106	47	БАНК МОРСЬКИЙ	0,150	0,130	0,965	0,447	0,394	0,027	0,126	0,094	0,000	0,003
107	48	«ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР»	0,121	0,108	0,998	0,399	0,072	0,016	0,108	0,044	0,000	0,002
108	49	РАДИКАЛ БАНК	0,119	0,107	0,975	0,623	0,818	0,000	0,104	0,138	0,001	0,005
109	50	«ПОРТО-ФРАНКО»	0,129	0,114	0,922	0,481	0,567	0,016	0,105	0,102	0,001	0,007
110	51	КЛАСИКБАНК	0,279	0,218	0,920	0,498	0,692	0,000	0,201	0,096	0,001	0,003
111	52	КОМІНВЕСТБАНК	0,144	0,126	0,893	0,383	0,461	0,004	0,112	0,086	0,000	0,002
112	53	БАНК ЮНІСОН	0,491	0,329	0,366	0,068	0,121	0,000	0,121	0,024	0,003	0,008
113	54	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,333	0,250	0,905	0,662	0,669	0,020	0,226	0,131	0,002	0,008
114	55	СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,360	0,265	0,930	0,016	0,825	0,000	0,246	0,054	0,005	0,018
115	56	«ЛЬВІВ»	0,171	0,146	1,706	0,583	0,666	0,000	0,249	0,145	0,001	0,007
116	57	ПРОМЕКОНОМБАНК	0,138	0,121	1,092	0,579	0,739	0,000	0,132	0,248	0,001	0,005
117	58	БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,171	0,146	0,676	0,169	0,208	0,037	0,098	0,044	0,004	0,026
118	59	«НОВИЙ»	0,115	0,103	1,683	0,330	0,586	0,014	0,174	0,097	-0,007	-0,072
119	60	ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,195	0,163	0,951	0,196	0,049	0,000	0,155	0,029	0,002	0,011
120	61	ЗАХІДІНКОМБАНК	0,386	0,279	0,744	0,787	0,700	0,000	0,207	0,089	0,000	0,000
121	62	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,537	0,349	0,692	0,026	0,683	0,000	0,242	0,131	0,068	0,195

Продовження табл. В5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
122	63	УНІКОМБАНК	1,623	0,619	0,912	0,912	0,843	0,000	0,564	0,076	0,017	0,028
123	64	«СТАНДАРТ»	0,194	0,163	0,956	0,639	0,314	0,000	0,156	0,112	0,000	0,001
124	65	МЕТАБАНК	0,189	0,159	0,850	0,698	0,708	0,016	0,135	0,164	0,004	0,028
125	66	ЄВРОПРОМБАНК	0,197	0,164	0,934	0,809	0,832	0,000	0,153	0,168	0,002	0,015
126	67	БАНК ГРАНТ	0,325	0,245	0,703	0,610	0,840	0,000	0,172	0,189	0,001	0,003
127	68	БАНК КОНТРАКТ	0,206	0,171	0,712	0,646	0,541	0,002	0,122	0,127	0,000	0,001
128	69	АКОРДБАНК	0,162	0,140	0,945	0,422	0,568	0,000	0,132	0,130	0,003	0,025
129	70	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,169	0,145	0,650	0,491	0,546	0,014	0,094	0,145	0,001	0,009
130	71	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,189	0,159	0,509	0,529	0,525	0,000	0,081	0,101	0,001	0,008
131	72	ЛЕГБАНК	0,303	0,232	0,770	0,555	0,482	0,000	0,179	0,106	0,001	0,005
132	73	БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	1,194	0,544	0,921	0,372	0,782	0,000	0,501	0,172	0,041	0,075
133	74	«АКСІОМА»	0,897	0,473	0,964	0,635	0,942	0,000	0,456	0,180	0,002	0,004
134	75	ІНВЕСТБАНК	0,221	0,181	0,702	0,376	0,594	0,031	0,127	0,115	0,007	0,037
135	76	АГРОКОМБАНК	0,299	0,230	0,777	0,358	0,520	0,000	0,179	0,115	0,002	0,007
136	77	БАНК БОГУСЛАВ	0,523	0,343	0,939	0,556	0,562	0,009	0,322	0,160	0,002	0,005
137	78	«СТОЛИЧНИЙ»	0,292	0,226	0,968	0,610	0,888	0,000	0,219	0,185	0,001	0,003
138	79	УКРКОМУНБАНК	0,384	0,277	0,703	0,428	0,595	0,029	0,195	0,090	0,000	0,000
139	80	ПОЛКОМБАНК	0,270	0,213	0,437	0,387	0,554	0,017	0,093	0,115	0,003	0,012
140	81	БАНК СІЧ	0,305	0,234	0,978	0,424	0,451	0,000	0,229	0,105	0,002	0,007
141	82	БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,298	0,230	0,997	0,721	0,917	0,000	0,229	0,150	0,001	0,002
142	83	ІНТЕРБАНК	0,161	0,139	0,498	0,262	0,430	0,000	0,069	0,115	0,005	0,039
143	84	ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	4,212	0,808	0,603	0,558	0,857	0,000	0,487	0,193	0,255	0,316
144	85	АСВІО БАНК	0,349	0,259	0,822	0,671	0,765	0,000	0,213	0,166	0,002	0,006
145	86	БАНК ТРАСТ	0,204	0,169	0,842	0,503	0,772	0,059	0,143	0,126	0,000	0,002
146	87	МЕЛПОР БАНК	0,735	0,424	0,997	0,849	0,856	0,000	0,422	0,113	0,001	0,002
147	88	ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,409	0,291	0,999	0,692	0,826	0,000	0,290	0,157	0,000	0,001
148	89	ГРІН БАНК	0,255	0,203	0,856	0,002	0,421	0,000	0,174	0,062	0,002	0,008
149	90	«ТРАСТ-КАПІТАЛ»	0,264	0,209	0,584	0,294	0,466	0,069	0,122	0,095	0,001	0,006
150	91	КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,393	0,282	0,719	0,144	0,680	0,000	0,203	0,089	0,034	0,121
151	92	РЕГІОН-БАНК	0,250	0,200	0,654	0,461	0,663	0,011	0,131	0,141	0,002	0,012
152	93	АРТЕМ-БАНК	0,291	0,226	0,902	0,424	0,366	0,000	0,203	0,088	0,002	0,009
153	94	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	0,887	0,470	0,798	0,596	0,795	0,014	0,375	0,095	0,000	0,001
154	95	ОКСІ БАНК	0,495	0,331	0,921	0,659	0,659	0,000	0,305	0,127	0,001	0,003

Продовження табл. В5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
155	96	БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ	3,577	0,781	1,013	0,194	0,394	0,000	0,792	0,010	-0,010	-0,013
156	97	РАДАБАНК	0,615	0,381	0,855	0,582	0,512	0,012	0,325	0,091	0,003	0,008
157	98	ПРОФІН БАНК	0,564	0,360	0,951	0,732	0,471	0,031	0,343	0,094	-0,013	-0,036
158	99	МОТОР-БАНК	0,581	0,367	0,964	0,469	0,509	0,000	0,354	0,123	0,005	0,014
159	100	ПРАЙМ-БАНК	0,407	0,289	0,644	0,291	0,461	0,000	0,186	0,095	0,009	0,031
160	101	УКРБУДІНВЕСТБАНК	0,727	0,421	0,957	0,459	0,607	0,029	0,403	0,106	0,004	0,010
161	102	«УКООПСІЛКА»	0,915	0,478	0,534	0,799	0,668	0,000	0,255	0,136	-0,007	-0,016
162	103	КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,344	0,256	0,916	0,206	0,513	0,000	0,235	0,141	0,001	0,004
163	104	БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,532	0,347	0,952	0,477	0,765	0,000	0,330	0,162	0,002	0,005
164	105	«ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	0,804	0,446	0,882	0,317	0,397	0,028	0,393	0,121	0,000	0,001
165	106	«РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР»	3,536	0,780	0,853	0,000	0,000	0,244	0,665	0,002	0,019	0,024
166	107	ФІНАНС БАНК	10,076	0,910	0,875	0,098	0,151	0,128	0,796	0,079	0,002	0,002
167	108	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	1,483	0,597	0,861	0,535	0,762	0,000	0,514	0,141	0,011	0,018
168	109	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	1,588	0,614	0,907	0,162	0,367	0,000	0,557	0,125	0,007	0,011
169	110	ФІНЕКСБАНК	1,550	0,608	1,021	0,578	0,511	0,000	0,620	0,106	0,001	0,002
170	111	БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0,932	0,482	0,789	0,079	0,138	0,017	0,380	0,077	0,000	0,000
171	112	"КОНКОРД"	4,488	0,818	0,946	0,784	0,879	0,000	0,774	0,179	0,005	0,007
172	113	СХІДНО-ПРОМИСЛ. КОМЕРЦ. БАНК	1,806	0,644	0,896	0,198	0,438	0,000	0,577	0,058	0,004	0,007
173	114	БАНК ВЕЛЕС	4,095	0,804	0,796	0,254	0,914	0,006	0,640	0,097	0,063	0,078
174	115	БАНК АЛЬЯНС	0,933	0,483	0,878	0,230	0,811	0,000	0,424	0,115	0,002	0,005
175	116	«ЦЕНТР»	8,327	0,893	0,915	0,571	0,812	0,000	0,817	0,115	0,047	0,053
176	117	АЛЬПАРІ БАНК	47,355	0,979	0,904	0,872	0,012	0,000	0,885	0,055	0,030	0,031
177	118	БАНК АВАНГАРД	12602,153	1,000	1,005	0,000	0,000	0,000	1,005	0,007	-0,005	-0,005
178	119	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	2,129	0,680	1,447	0,088	0,190	0,206	0,984	0,073	0,004	0,006
		Середнє значення	106,981	0,284	0,889	0,469	0,577	0,012	0,256	0,120	0,007	0,020

Таблиця В6

Результати кластерного аналізу станом на 01.10.2011 р.

Банківські установи	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу	Спостереження	Кластер	Відстань
ПРИВАТБАНК	0,130	0,115	0,832	0,520	0,875	0,007	0,096	0,132	0,007	0,060	1	3	0,12
ОЩАДБАНК	0,303	0,233	0,827	0,432	0,762	0,000	0,192	0,119	0,005	0,022	2	3	0,23
УКРЕКСІМБАНК	0,318	0,241	0,930	0,390	0,741	0,041	0,225	0,116	0,001	0,003	3	3	0,65
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,142	0,124	0,455	0,232	0,848	0,003	0,056	0,127	0,000	0,004	4	1	0,31
УКРСИББАНК	0,094	0,086	2,070	0,190	0,712	0,008	0,178	0,120	-0,033	-0,384	5	1	0,24
УКРСОЦБАНК	0,199	0,166	0,193	0,271	0,944	0,009	0,032	0,126	0,000	0,001	6	1	0,37
ВТБ БАНК	0,118	0,106	1,397	0,209	0,905	0,000	0,148	0,126	0,011	0,099	7	1	0,29
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,149	0,130	1,160	0,293	0,821	0,006	0,150	0,131	0,000	0,001	8	1	0,28
ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,117	0,104	0,825	0,309	0,638	0,004	0,086	0,113	0,005	0,053	9	1	0,27
АЛЬФА-БАНК	0,137	0,121	1,177	0,345	0,915	0,001	0,142	0,156	0,000	0,004	10	3	0,35
"НАДРА"	0,193	0,162	0,977	0,228	0,990	0,000	0,158	0,082	0,000	0,000	11	1	0,28
ОТП БАНК	0,166	0,143	0,881	0,131	0,864	0,008	0,126	0,109	0,019	0,137	12	1	0,29
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,094	0,086	1,075	0,402	0,891	0,000	0,092	0,127	0,000	0,002	13	3	0,29
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,141	0,123	0,849	0,504	0,669	0,000	0,105	0,108	0,001	0,011	14	3	0,19
УКРГАЗБАНК	0,207	0,172	3,655	0,287	0,879	0,001	0,627	0,124	-0,226	-1,316	15	1	0,56
КРЕДИТПРОМБАНК	0,091	0,083	1,666	0,507	0,913	0,000	0,139	0,158	-0,055	-0,660	16	3	0,22
БАНК ФОРУМ	0,173	0,147	3,239	0,588	1,132	0,000	0,477	0,137	-0,035	-0,234	17	3	0,47
ДЕЛЬТА БАНК	0,083	0,076	0,574	0,398	0,784	0,037	0,044	0,212	0,028	0,360	18	3	0,67
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	0,090	0,083	1,842	0,335	0,844	0,005	0,153	0,109	0,010	0,117	19	1	0,31
ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,190	0,160	0,422	0,127	0,679	0,000	0,067	0,050	0,019	0,117	20	1	0,34

Продовження табл. В6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
"ПІВДЕННИЙ"	0,171	0,146	0,623	0,547	0,816	0,011	0,091	0,122	0,003	0,020	21	3	0,13
ЕРСТЕ БАНК	0,150	0,131	1,004	0,087	0,496	0,000	0,131	0,091	-0,002	-0,019	22	1	0,28
РОДОВІД БАНК	0,744	0,427	3,093	0,013	0,475	0,000	1,320	0,068	-0,115	-0,269	23	2	1,23
ВІЕЙБІ БАНК	0,065	0,061	2,365	0,447	0,766	0,029	0,144	0,113	-0,035	-0,572	24	3	0,44
СВЕДБАНК	0,222	0,182	3,488	0,145	1,113	0,025	0,633	0,154	0,010	0,056	25	1	0,74
УНІКРЕДИТ БАНК	0,118	0,105	0,730	0,064	0,662	0,000	0,077	0,080	0,003	0,031	26	1	0,35
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,321	0,243	0,970	0,257	1,060	0,000	0,236	0,145	0,000	0,000	27	1	0,35
"ХРЕЩАТИК"	0,086	0,079	1,254	0,523	0,607	0,000	0,100	0,149	0,000	0,001	28	3	0,19
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,091	0,084	0,524	0,680	0,704	0,006	0,044	0,119	0,000	0,002	29	3	0,28
ІМЕКСБАНК	0,179	0,152	0,914	0,346	0,947	0,000	0,139	0,169	0,002	0,016	30	2	0,38
УНІВЕРСАЛ БАНК	0,090	0,083	2,081	0,286	0,823	0,002	0,173	0,126	-0,048	-0,576	31	1	0,28
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,131	0,116	1,374	0,297	0,793	0,001	0,159	0,109	0,006	0,051	32	1	0,24
"КІЇВСЬКА РУСЬ"	0,073	0,068	0,982	0,476	0,699	0,000	0,067	0,145	0,000	0,002	33	3	0,22
ПРАВЕКС-БАНК	0,249	0,200	0,802	0,456	0,882	0,000	0,160	0,125	-0,004	-0,019	34	3	0,20
СІГІБАНК (УКРАЇНА)	0,133	0,117	0,105	0,261	0,454	0,000	0,012	0,056	0,050	0,426	35	1	0,36
БТА БАНК	0,413	0,293	0,994	0,296	0,450	0,061	0,291	0,084	-0,008	-0,026	36	1	1,02
КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,150	0,130	0,310	0,420	0,791	0,000	0,040	0,053	0,032	0,243	37	3	0,44
КРЕДОБАНК	0,162	0,139	3,323	0,523	0,863	0,000	0,463	0,109	-0,013	-0,092	38	3	0,41
МАРФІН БАНК	0,122	0,109	0,643	0,262	0,669	0,003	0,070	0,093	0,000	0,001	39	1	0,25
ПРЕУС БАНК МКБ	0,136	0,120	2,899	0,161	0,606	0,012	0,347	0,068	-0,137	-1,142	40	1	0,32
МЕГАБАНК	0,183	0,154	0,770	0,389	0,712	0,000	0,119	0,100	0,001	0,004	41	3	0,31
"ТАВРИКА"	0,099	0,090	0,806	0,512	0,761	0,003	0,073	0,159	0,001	0,007	42	3	0,18
"ПІВДЕНКОМБАНК"	0,063	0,060	0,719	0,417	0,659	0,000	0,043	0,124	0,001	0,021	43	3	0,29
БМ БАНК	0,093	0,085	1,360	0,514	0,784	0,000	0,116	0,080	-0,005	-0,060	44	3	0,29
УКРІНБАНК	0,185	0,156	0,571	0,504	0,741	0,032	0,089	0,117	0,001	0,008	45	3	0,45
ІНДУСТРІАЛБАНК	0,287	0,223	0,805	0,498	0,573	0,044	0,179	0,142	0,007	0,032	46	3	0,66
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,188	0,158	0,823	0,503	0,811	0,000	0,130	0,112	-0,013	-0,082	47	3	0,17
ЕКСПРЕС-БАНК	0,141	0,123	0,606	0,304	0,485	0,005	0,075	0,107	0,008	0,061	48	1	0,27
АКТАБАНК	0,101	0,092	0,980	0,604	0,464	0,000	0,090	0,079	0,000	0,003	49	3	0,35
АКТИВ - БАНК	0,208	0,172	0,556	0,696	0,763	0,000	0,096	0,136	0,000	0,002	50	3	0,28
"КІЇВ"	0,333	0,250	4,607	0,294	1,730	0,027	1,152	0,167	0,004	0,015	51	2	1,28
ЄВРОГАЗБАНК	0,072	0,067	0,968	0,279	0,201	0,000	0,065	0,071	0,000	0,002	52	1	0,39
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,258	0,205	0,804	0,604	0,705	0,010	0,165	0,157	0,024	0,117	53	3	0,15
УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	0,089	0,081	0,547	0,740	0,667	0,000	0,045	0,161	0,005	0,065	54	3	0,39

Продовження табл. В6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
СЕБ БАНК	0,177	0,150	1,535	0,085	0,710	0,006	0,230	0,063	-0,005	-0,031	55	1	0,29
ФОЛЬКСБАНК	0,116	0,104	1,201	0,095	0,701	0,000	0,125	0,082	0,010	0,092	56	1	0,30
ПРОКРЕДИТ БАНК	0,113	0,102	1,140	0,237	0,781	0,000	0,116	0,139	0,005	0,049	57	1	0,30
ДІАМАНТБАНК	0,120	0,107	0,776	0,624	0,644	0,000	0,083	0,148	0,001	0,010	58	3	0,22
ЕКСПОБАНК	0,120	0,107	1,303	0,384	0,660	0,021	0,140	0,107	-0,007	-0,065	59	3	0,37
"СОЮЗ"	0,085	0,078	0,989	0,392	0,926	0,000	0,078	0,106	0,000	0,004	60	3	0,34
ПЛАТИНУМ БАНК	0,134	0,118	1,003	0,464	0,680	0,045	0,118	0,199	0,002	0,019	61	3	0,73
БАНК 3/4	0,135	0,119	0,510	0,022	0,046	0,000	0,061	0,044	0,058	0,485	62	1	0,57
ЗЛАТОБАНК	0,090	0,083	0,975	0,538	0,832	0,000	0,081	0,131	0,000	0,005	63	3	0,18
"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	0,046	0,044	0,670	0,562	0,672	0,001	0,030	0,129	0,002	0,036	64	3	0,23
БАНК КІПРУ	0,439	0,305	1,013	0,243	0,860	0,018	0,309	0,110	-0,039	-0,126	65	1	0,33
ТЕРРА БАНК	0,138	0,121	0,971	0,676	0,543	0,000	0,118	0,115	0,000	0,001	66	3	0,29
КОНВЕРСБАНК	0,102	0,092	0,975	0,280	0,206	0,000	0,090	0,080	0,000	0,001	67	1	0,35
ТАСКОМБАНК	0,100	0,091	0,862	0,438	0,440	0,003	0,078	0,102	0,002	0,020	68	3	0,31
ЕРДЕ БАНК	0,123	0,110	0,922	0,272	0,326	0,000	0,101	0,079	0,002	0,016	69	1	0,29
ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,066	0,062	0,806	0,138	0,306	0,000	0,050	0,074	0,001	0,008	70	1	0,38
ФІНБАНК	0,068	0,064	0,681	0,305	0,506	0,000	0,043	0,125	0,000	0,001	71	1	0,35
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,192	0,161	0,873	0,569	0,722	0,000	0,140	0,145	0,001	0,007	72	3	0,13
ФОРТУНА-БАНК	0,281	0,219	0,490	0,526	0,748	0,000	0,108	0,150	0,001	0,006	73	3	0,15
ЕНЕРГОБАНК	0,159	0,137	1,154	0,464	0,681	0,013	0,158	0,131	-0,024	-0,177	74	3	0,16
АСТРА БАНК	2,009	0,668	0,968	0,476	0,578	0,000	0,647	0,095	0,010	0,014	75	2	0,56
БАНК ПЕРШИЙ	0,227	0,185	0,897	0,533	0,549	0,023	0,166	0,114	0,000	0,002	76	3	0,31
"ГЛОБУС"	0,139	0,122	0,824	0,182	0,290	0,000	0,101	0,095	0,007	0,053	77	1	0,28
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,475	0,322	0,990	0,065	0,778	0,000	0,319	0,096	0,007	0,023	78	1	0,31
МІСТО БАНК	0,216	0,178	1,082	0,267	0,681	0,010	0,192	0,106	-0,022	-0,121	79	1	0,17
"АРКАДА"	0,252	0,201	0,705	0,574	0,879	0,000	0,142	0,129	0,002	0,007	80	3	0,16
БАНК КАМБІО	0,076	0,070	0,743	0,629	0,811	0,010	0,052	0,174	0,000	0,006	81	3	0,27
"ДЕМАРК"	0,173	0,147	0,822	0,650	0,875	0,000	0,121	0,167	0,000	0,002	82	3	0,26
"ТК КРЕДИТ"	0,133	0,117	0,900	0,322	0,445	0,012	0,106	0,091	0,000	0,003	83	1	0,31
БАНК МЕРКУРІЙ	0,183	0,155	0,654	0,576	0,549	0,010	0,101	0,136	0,000	0,003	84	3	0,15
"ДАНІЕЛЬ"	0,103	0,093	0,666	0,486	0,493	0,022	0,062	0,129	0,000	0,002	85	3	0,34
БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,087	0,080	1,223	0,705	0,872	0,000	0,098	0,133	0,001	0,007	86	3	0,32
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,067	0,063	0,912	0,416	0,409	0,004	0,058	0,096	0,003	0,051	87	3	0,36
ПЛЮС БАНК	0,185	0,156	0,719	0,720	0,813	0,000	0,112	0,155	0,005	0,030	88	3	0,33

Продовження табл. В6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
АКЦЕНТ-БАНК	0,169	0,144	0,680	0,487	0,869	0,000	0,098	0,090	0,000	0,002	89	3	0,26
ПОЛТАВА - БАНК	0,201	0,167	0,333	0,602	0,658	0,000	0,056	0,147	-0,003	-0,019	90	3	0,20
"ЮНЕКС"	0,402	0,287	0,858	0,475	0,714	0,000	0,246	0,130	0,004	0,014	91	3	0,23
"БАЗИС"	0,116	0,104	1,038	0,488	0,703	0,005	0,108	0,168	-0,035	-0,337	92	3	0,18
УКРГАЗПРОМБАНК	0,161	0,139	0,530	0,477	0,616	0,000	0,074	0,130	0,001	0,004	93	3	0,20
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,423	0,297	0,941	0,873	0,595	0,000	0,280	0,115	0,016	0,054	94	3	0,60
"КАПІТАЛ"	0,180	0,152	1,032	0,806	0,775	0,000	0,157	0,183	-0,002	-0,012	95	3	0,48
БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,119	0,106	0,588	0,227	0,232	0,000	0,063	0,085	0,001	0,007	96	1	0,33
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,155	0,135	2,309	0,456	0,648	0,007	0,311	0,076	-0,135	-1,004	97	3	0,37
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,124	0,110	1,181	0,084	0,704	0,000	0,130	0,075	0,001	0,006	98	1	0,31
АВАНТ-БАНК	0,087	0,080	0,980	0,146	0,237	0,000	0,079	0,018	0,001	0,008	99	1	0,49
АВТОКРАЗБАНК	0,127	0,113	0,917	0,571	0,696	0,000	0,103	0,158	0,004	0,034	100	3	0,18
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,260	0,206	0,688	0,739	0,841	0,000	0,142	0,155	0,005	0,027	101	3	0,35
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,286	0,222	0,913	0,205	0,739	0,000	0,203	0,126	0,008	0,036	102	1	0,17
ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,445	0,308	0,882	0,776	1,179	0,000	0,272	0,171	0,000	0,000	103	3	0,54
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,410	0,291	0,891	0,606	0,791	0,024	0,259	0,121	0,000	-0,001	104	3	0,37
КОМІНВЕСТБАНК	0,152	0,132	0,883	0,325	0,456	0,004	0,117	0,099	0,000	0,002	105	1	0,25
БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,027	0,026	4,155	0,511	0,887	0,000	0,108	0,158	-0,039	-1,520	106	3	0,26
ЗАХІДІНКОМБАНК	0,405	0,288	0,745	0,778	1,241	0,000	0,215	0,183	0,001	0,003	107	2	0,56
ЄВРОБАНК	0,086	0,079	1,041	0,555	0,542	0,000	0,083	0,129	0,000	0,002	108	3	0,21
"ЛЬВІВ"	0,173	0,148	1,673	0,643	0,771	0,001	0,247	0,133	-0,028	-0,191	109	3	0,22
"ПОРТО-ФРАНКО"	0,173	0,147	0,916	0,516	0,606	0,026	0,135	0,115	0,001	0,009	110	3	0,35
ФІНРОСТБАНК	0,144	0,126	0,902	0,543	0,596	0,000	0,114	0,145	0,002	0,015	111	3	0,16
МЕТАБАНК	0,180	0,152	0,311	0,563	0,659	0,003	0,047	0,134	0,002	0,011	112	3	0,15
АПЕКС-БАНК	0,371	0,271	0,979	0,278	0,362	0,000	0,265	0,132	0,005	0,020	113	1	0,23
БАНК ВОСТОК	1,051	0,512	0,849	0,012	0,000	0,003	0,435	0,164	0,010	0,020	114	1	0,72
"НОВИЙ"	0,164	0,141	1,634	0,625	0,874	0,023	0,230	0,133	-0,010	-0,068	115	3	0,33
ІНПРОМБАНК	-0,125	-0,142	-2,001	0,264	1,627	0,000	0,285	0,262	-0,514	3,609	116	3	1,06
ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,151	0,131	0,591	0,610	0,656	0,016	0,078	0,127	0,000	0,002	117	3	0,22
"ГРАНТ"	0,241	0,194	0,529	0,554	0,774	0,000	0,103	0,198	0,010	0,049	118	3	0,30
СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,163	0,140	0,424	0,408	0,557	0,000	0,060	0,136	0,000	0,001	119	3	0,28
УНІКОМБАНК	6,813	0,872	0,941	0,312	1,193	0,000	0,821	0,104	0,002	0,002	120	2	1,77
"КОНТРАКТ"	0,189	0,159	0,614	0,412	0,608	0,004	0,098	0,123	0,001	0,005	121	3	0,23

Продовження табл. В6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
УКРКОМУНБАНК	0,224	0,183	0,566	0,466	0,582	0,026	0,104	0,094	0,000	0,000	122	3	0,41
АГРОКОМБАНК	0,304	0,233	0,730	0,323	0,619	0,000	0,170	0,109	0,002	0,007	123	1	0,19
"МОРСЬКИЙ"	0,226	0,185	1,017	0,567	0,610	0,042	0,188	0,108	-0,011	-0,061	124	3	0,63
РАДИКАЛ БАНК	0,178	0,151	0,982	0,279	0,799	0,000	0,148	0,107	0,001	0,005	125	1	0,22
"ПРЕМІУМ"	0,056	0,053	2,672	0,030	0,639	0,000	0,143	0,111	-0,105	-1,968	126	1	0,41
ІНВЕСТБАНК	0,245	0,197	0,748	0,479	0,665	0,018	0,147	0,147	0,008	0,041	127	3	0,22
АРТЕМ-БАНК	0,256	0,204	0,930	0,418	0,366	0,000	0,190	0,136	0,002	0,008	128	3	0,32
АКОРДБАНК	0,281	0,219	0,972	0,333	0,575	0,000	0,213	0,102	0,000	0,002	129	1	0,19
АСВІЮ БАНК	0,392	0,281	0,843	0,715	0,881	0,000	0,237	0,218	0,002	0,006	130	3	0,50
БАНК БОГУСЛАВ	0,766	0,434	0,958	0,556	0,918	0,015	0,416	0,147	-0,003	-0,006	131	3	0,49
ПРОМЕКОНОМБАНК	0,233	0,189	1,147	0,675	0,820	0,000	0,217	0,204	0,001	0,006	132	3	0,39
КЛАСИКБАНК	1,184	0,542	0,958	0,051	0,865	0,000	0,519	0,099	-0,012	-0,021	133	1	0,64
ПОЛКОМБАНК	0,312	0,238	0,447	0,350	0,645	0,018	0,106	0,137	0,000	0,001	134	3	0,37
"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,176	0,149	0,537	0,414	0,373	0,052	0,080	0,087	0,001	0,004	135	3	0,87
РЕАЛ БАНК	0,447	0,309	0,793	0,537	0,596	0,001	0,245	0,155	0,003	0,009	136	3	0,25
ЄВРОПРОМБАНК	0,246	0,197	0,951	0,570	0,783	0,000	0,188	0,164	0,003	0,013	137	3	0,18
ДІВІ БАНК	0,485	0,326	1,000	0,000	0,189	0,000	0,326	0,008	0,000	0,000	138	1	0,59
ІНТЕРБАНК	0,224	0,183	0,524	0,392	0,384	0,000	0,096	0,118	0,000	0,001	139	3	0,35
РЕГІОН-БАНК	0,228	0,186	0,623	0,486	0,637	0,000	0,116	0,142	0,001	0,007	140	3	0,16
ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,469	0,319	0,967	0,319	0,426	0,000	0,309	0,103	0,001	0,003	141	1	0,23
СИГМАБАНК	0,695	0,410	0,953	0,323	1,056	0,000	0,391	0,130	0,000	0,001	142	1	0,45
ЛЕГБАНК	0,346	0,257	0,650	0,389	0,741	0,000	0,167	0,139	0,003	0,013	143	3	0,28
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	1,060	0,514	1,325	0,303	0,018	0,000	0,682	0,041	-0,061	-0,119	144	1	0,79
БАНК ТРАСТ	0,332	0,249	0,845	0,085	0,675	0,000	0,211	0,087	0,000	0,000	145	1	0,23
БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,605	0,377	0,997	0,745	0,918	0,000	0,376	0,044	0,001	0,003	146	3	0,65
"УКООПСІЛКА"	0,435	0,303	0,453	0,574	0,687	0,000	0,137	0,115	0,000	0,002	147	3	0,22
КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,352	0,260	0,925	0,059	0,279	0,000	0,241	0,066	0,004	0,014	148	1	0,35
"КОНКОРД"	0,615	0,381	0,955	0,566	0,776	0,000	0,364	0,134	0,000	0,000	149	3	0,38
ПРОФІН БАНК	0,780	0,438	0,832	0,385	0,600	0,000	0,365	0,085	0,002	0,005	150	1	0,40
ОКСІ БАНК	0,939	0,484	0,942	0,745	0,805	0,000	0,456	0,157	0,008	0,017	151	3	0,65
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	2,827	0,739	0,804	0,172	0,908	0,001	0,594	0,067	-0,007	-0,009	152	2	0,56
ПРАЙМ-БАНК	0,546	0,353	0,691	0,383	0,435	0,000	0,244	0,083	0,007	0,021	153	1	0,31
ФІНЕКСБАНК	0,339	0,253	1,177	0,263	0,327	0,000	0,298	0,082	-0,019	-0,075	154	1	0,21
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0,586	0,369	0,784	0,262	0,495	0,000	0,289	0,097	0,005	0,013	155	1	0,20

Продовження табл. В6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
"СТОЛИЧНИЙ"	0,602	0,376	0,973	0,647	1,055	0,000	0,365	0,197	0,000	0,001	156	3	0,52
МОТОР-БАНК	1,077	0,519	0,984	0,290	0,536	0,000	0,510	0,099	0,003	0,006	157	1	0,53
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,527	0,345	0,787	0,096	0,203	0,003	0,272	0,130	0,007	0,020	158	1	0,36
БАНК СІЧ	1,141	0,533	1,000	0,184	0,743	0,000	0,533	0,028	0,000	0,000	159	1	0,64
"СТАНДАРТ"	0,629	0,386	0,979	0,442	0,518	0,000	0,378	0,095	0,003	0,007	160	1	0,63
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,530	0,347	0,930	0,563	0,603	0,000	0,322	0,100	0,002	0,005	161	3	0,36
"ЦЕНТР"	1,937	0,659	1,000	0,759	0,447	0,000	0,660	0,175	0,006	0,010	162	2	0,92
БАНК ВЕЛЕС	1,335	0,572	0,829	0,122	0,945	0,006	0,474	0,069	0,002	0,003	163	1	0,65
ГРІН БАНК	0,744	0,427	0,830	0,363	0,763	0,000	0,354	0,160	0,002	0,005	164	1	0,46
БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,521	0,343	0,934	0,356	0,624	0,000	0,320	0,118	0,000	0,000	165	1	0,29
ТММ-БАНК	1,815	0,645	0,709	0,636	0,562	0,008	0,457	0,109	0,006	0,009	166	2	0,74
УКРБУДІНВЕСТБАНК	2,127	0,680	0,976	0,683	0,769	0,000	0,664	0,120	0,005	0,008	167	2	0,73
УБРР	1,081	0,520	1,429	0,000	0,201	0,193	0,743	0,047	0,001	0,001	168	2	3,09
СХІДНО-ПРОМИСЛ.КОМЕРЦ.БАНК	0,831	0,454	0,879	0,330	0,669	0,000	0,399	0,114	0,009	0,019	169	1	0,40
БАНК СТОЛИЦЯ	-0,011	-0,011	-214,543	0,184	0,921	0,000	2,290	0,141	-0,949	88,924	170		
РАДАБАНК	5,426	0,844	0,814	0,192	0,514	0,037	0,687	0,086	0,022	0,026	171	2	1,20
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,727	0,421	0,781	0,401	0,602	0,000	0,329	0,131	0,000	0,001	172	1	0,41
СОЦКОМБАНК	-0,784	-3,633	-0,375	0,384	6,752	0,000	1,362	0,951	-4,663	1,284	173	2	
"ФАМІЛЬНИЙ"	0,946	0,486	0,702	0,016	0,368	0,000	0,341	0,062	0,000	0,000	174	1	0,53
БАНК АЛІАНС	3,614	0,783	0,897	0,189	0,757	0,000	0,703	0,054	0,000	0,000	175	2	0,67

Таблиця В7

Результати кластерного аналізу на 01.01.2012 р.

Банківські установи	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу	Спостереження	Кластер	Відстань
ПРИВАТБАНК	0,121	0,108	0,839	0,519	0,678	0,006	0,091	0,126	0,006	0,056	1	3	0,08
ОЩАДБАНК	0,261	0,207	0,869	0,336	0,583	0,000	0,180	0,124	0,005	0,023	2	3	0,04
УКРЕКСІМБАНК	0,291	0,226	0,927	0,360	0,515	0,047	0,209	0,109	0,001	0,004	3	3	0,04
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,154	0,133	0,474	0,318	0,563	0,007	0,063	0,136	0,001	0,011	4	3	0,15
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,137	0,121	1,050	0,240	0,743	0,013	0,127	0,123	0,000	-0,002	5	3	0,11
УКРСОЦБАНК	0,192	0,161	0,195	0,295	0,690	0,010	0,031	0,124	0,000	0,001	6	3	0,23
ВТБ БАНК	0,123	0,110	1,429	0,266	0,711	0,000	0,157	0,137	0,020	0,183	7	3	0,20
ДЕЛЬТА БАНК	0,103	0,093	0,792	0,368	0,533	0,039	0,074	0,141	0,002	0,021	8	3	0,09
ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,151	0,131	0,795	0,347	0,531	0,002	0,104	0,116	0,006	0,047	9	3	0,07
УКРСИББАНК	0,099	0,090	0,677	0,331	0,541	0,013	0,061	0,122	0,002	0,023	10	3	0,11
АЛЬФА-БАНК	0,175	0,149	1,136	0,436	0,637	0,002	0,169	0,159	0,001	0,008	11	3	0,09
"НАДРА"	0,189	0,159	0,965	0,177	0,784	0,003	0,154	0,094	0,000	0,000	12	3	0,11
СБЕРБАНК РОСІЇ	0,151	0,131	1,140	0,441	0,761	0,002	0,149	0,113	0,013	0,095	13	3	0,11
БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,085	0,079	1,123	0,466	0,809	0,001	0,088	0,125	0,000	0,001	14	3	0,13
УКРГАЗБАНК	0,179	0,152	3,301	0,274	0,393	0,001	0,501	0,129	0,015	0,096	15	1	0,32
ОТП БАНК	0,194	0,162	0,886	0,220	0,704	0,009	0,144	0,133	0,000	0,001	16	3	0,09
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,198	0,165	0,868	0,668	0,800	0,000	0,143	0,117	0,000	0,001	17	3	0,10
ВІЕЙБІ БАНК	0,090	0,083	1,755	0,522	0,564	0,026	0,145	0,130	-0,030	-0,360	18	3	0,31
КРЕДИТПРОМБАНК	0,203	0,169	1,246	0,594	0,791	0,000	0,210	0,136	0,000	0,001	19	3	0,14
ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,182	0,154	0,391	0,258	0,721	0,000	0,060	0,059	0,027	0,175	20	3	0,18
ЕРСТЕ БАНК	0,191	0,161	0,832	0,143	0,356	0,005	0,134	0,099	-0,023	-0,144	21	3	0,13
"ПІВДЕННИЙ"	0,195	0,163	0,586	0,480	0,729	0,018	0,096	0,125	0,005	0,028	22	3	0,11
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,237	0,191	0,969	0,314	0,798	0,000	0,185	0,155	0,000	0,000	23	3	0,08

Продовження табл. В7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,067	0,063	0,529	0,518	0,578	0,005	0,033	0,107	0,000	0,002	24	3	0,15
"ХРЕЩАТИК"	0,075	0,070	1,259	0,452	0,453	0,000	0,088	0,113	0,001	0,011	25	3	0,15
УНІВЕРСАЛ БАНК	0,062	0,059	2,127	0,241	0,415	0,006	0,124	0,095	-0,035	-0,593	26	3	0,45
БАНК ФОРУМ	0,190	0,160	4,014	0,490	0,664	0,001	0,642	0,116	0,000	0,002	27	1	0,14
РОДОВІД БАНК	0,655	0,396	3,522	0,002	0,026	0,001	1,394	0,048	-0,017	-0,043	28	1	0,35
ІМЕКСБАНК	0,169	0,145	0,926	0,496	0,883	0,000	0,134	0,169	0,000	0,002	29	3	0,11
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,104	0,094	1,369	0,423	0,761	0,001	0,129	0,122	0,005	0,058	30	3	0,18
БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,091	0,084	0,829	0,532	0,590	0,003	0,069	0,145	0,000	0,003	31	3	0,09
СІТІБАНК	0,134	0,118	0,098	0,037	0,366	0,000	0,012	0,071	0,052	0,442	32	3	0,33
БТА БАНК	0,361	0,265	0,987	0,308	0,218	0,071	0,262	0,068	-0,014	-0,052	33	3	0,13
СВЕДБАНК	0,130	0,115	8,455	0,025	0,529	0,052	0,973	0,135	-0,045	-0,392	34	1	1,33
УНІКРЕДИТ БАНК	0,214	0,176	0,698	0,135	0,548	0,001	0,123	0,092	0,006	0,032	35	3	0,13
ПРАВЕКС-БАНК	0,348	0,258	0,694	0,449	0,700	0,000	0,179	0,130	-0,039	-0,153	36	3	0,08
ПІВДЕНКОМБАНК	0,076	0,071	0,800	0,359	0,434	0,000	0,057	0,126	0,001	0,016	37	3	0,11
БАНК 3/4	0,090	0,082	0,615	0,034	0,048	0,000	0,051	0,041	0,003	0,033	38	3	0,24
БАНК ТАВРИКА	0,094	0,086	0,828	0,551	0,723	0,003	0,071	0,200	0,000	0,001	39	3	0,10
АКТАБАНК	0,094	0,086	0,960	0,561	0,499	0,000	0,082	0,094	0,002	0,020	40	3	0,10
МАРФІН БАНК	0,148	0,129	0,698	0,265	0,402	0,005	0,090	0,090	0,000	0,001	41	3	0,12
УКРІНБАНК	0,142	0,124	0,523	0,574	0,619	0,028	0,065	0,135	0,001	0,005	42	3	0,13
МЕГАБАНК	0,169	0,145	0,757	0,454	0,791	0,000	0,110	0,120	0,001	0,010	43	3	0,09
КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,171	0,146	0,265	0,304	0,555	0,000	0,039	0,088	0,052	0,354	44	3	0,23
УКРБІЗНЕСБАНК	0,092	0,084	0,633	0,744	0,729	0,000	0,053	0,137	0,004	0,053	45	3	0,15
ЗЛАТОБАНК	0,091	0,084	0,981	0,629	0,826	0,000	0,082	0,159	0,000	0,002	46	3	0,13
КРЕДОБАНК	0,175	0,149	3,147	0,512	0,523	0,001	0,470	0,106	-0,016	-0,107	47	1	0,38
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,188	0,158	0,787	0,509	0,643	0,000	0,125	0,111	0,007	0,042	48	3	0,06
ІНДУСТРІАЛБАНК	0,247	0,198	0,872	0,541	0,413	0,045	0,173	0,134	0,006	0,030	49	3	0,06
ТЕРРА БАНК	0,198	0,165	0,980	0,628	0,383	0,004	0,162	0,104	0,000	0,002	50	3	0,10
ПЛАТИНУМ БАНК	0,125	0,111	1,003	0,760	0,690	0,021	0,111	0,378	0,001	0,007	51	3	0,15
"СОЮЗ"	0,112	0,101	0,989	0,223	0,806	0,000	0,100	0,215	0,001	0,006	52	3	0,13
ЄВРОГАЗБАНК	0,078	0,072	0,965	0,393	0,290	0,000	0,070	0,094	0,000	0,006	53	3	0,13
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,226	0,184	0,844	0,612	0,627	0,010	0,155	0,162	0,013	0,070	54	3	0,06
ПІРЕУС БАНК МКБ	0,218	0,179	2,887	0,225	0,555	0,019	0,517	0,098	0,003	0,018	55	1	0,44
АКТИВ - БАНК	0,244	0,196	0,555	0,638	0,729	0,000	0,109	0,162	0,000	0,001	56	3	0,13

Продовження табл. В7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ДІАМАНТБАНК	0,106	0,096	0,763	0,631	0,592	0,000	0,073	0,169	0,001	0,013	57	3	0,10
БМ БАНК	0,115	0,103	1,525	0,556	0,818	0,000	0,157	0,132	-0,066	-0,640	58	3	0,30
ДІВІ БАНК	0,207	0,171	0,616	0,356	0,587	0,000	0,105	0,060	0,001	0,004	59	3	0,10
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,116	0,104	0,890	0,680	0,562	0,000	0,092	0,113	0,005	0,046	60	3	0,10
АВАНТ-БАНК	0,110	0,099	0,979	0,192	0,211	0,000	0,097	0,062	0,000	0,001	61	3	0,16
МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,072	0,067	0,940	0,477	0,268	0,000	0,063	0,100	0,001	0,015	62	3	0,14
БАНК КІПРУ	0,351	0,260	0,984	0,368	0,682	0,029	0,256	0,111	0,006	0,021	63	3	0,06
"КІЇВ"	0,435	0,303	4,448	0,232	0,372	0,041	1,349	0,133	0,001	0,004	64	1	0,18
БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,072	0,067	0,755	0,572	0,836	0,000	0,050	0,168	0,003	0,049	65	3	0,13
ЕКСПРЕС-БАНК	0,217	0,179	0,569	0,364	0,562	0,006	0,102	0,152	0,016	0,092	66	3	0,11
ЕКСПОБАНК	0,156	0,135	0,921	0,500	0,635	0,019	0,124	0,111	-0,011	-0,082	67	3	0,07
ФІДОБАНК	0,273	0,215	1,289	0,317	0,350	0,007	0,277	0,085	0,001	0,005	68	3	0,15
ПРОКРЕДИТ БАНК	0,132	0,116	1,081	0,310	0,681	0,000	0,126	0,147	0,007	0,057	69	3	0,10
ТАСКОМБАНК	0,115	0,103	0,707	0,533	0,599	0,004	0,073	0,129	0,009	0,084	70	3	0,10
ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,094	0,086	0,840	0,160	0,218	0,000	0,072	0,095	0,001	0,016	71	3	0,17
ФОЛЬКСБАНК	0,257	0,205	0,927	0,204	0,629	0,000	0,190	0,108	0,018	0,088	72	3	0,08
БАНК ПЕРШИЙ	0,155	0,134	0,896	0,438	0,593	0,031	0,120	0,112	0,000	0,002	73	3	0,06
ФІНБАНК	0,091	0,083	0,738	0,499	0,638	0,000	0,061	0,127	0,000	0,001	74	3	0,10
"ГЛОБУС"	0,110	0,099	0,744	0,147	0,218	0,024	0,074	0,131	0,007	0,073	75	3	0,17
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,098	0,089	1,219	0,896	0,009	0,000	0,108	0,019	0,016	0,185	76	3	0,27
ЕНЕРГОБАНК	0,170	0,145	0,853	0,478	0,566	0,018	0,124	0,110	-0,013	-0,089	77	3	0,06
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,087	0,080	1,104	0,245	0,825	0,000	0,088	0,169	0,001	0,017	78	3	0,15
ФОРТУНА-БАНК	0,255	0,203	0,516	0,771	0,868	0,000	0,105	0,169	0,001	0,007	79	3	0,18
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,169	0,144	0,871	0,758	0,789	0,000	0,126	0,150	0,001	0,009	80	3	0,12
БАНК КАМБІО	0,080	0,074	0,759	0,573	0,712	0,009	0,056	0,156	0,000	0,003	81	3	0,11
ІДЕЯ БАНК	0,143	0,125	0,677	0,890	0,800	0,000	0,084	0,192	0,001	0,004	82	3	0,18
"КАПІТАЛ"	0,118	0,105	1,012	0,435	0,483	0,000	0,107	0,113	0,001	0,005	83	3	0,09
АСТРА БАНК	1,554	0,608	0,954	0,659	0,588	0,000	0,581	0,133	0,012	0,019	84	3	0,43
БАНК ДЕМАРК	0,139	0,122	0,819	0,596	0,668	0,000	0,100	0,147	0,000	0,002	85	3	0,08
"АРКАДА"	0,225	0,184	0,702	0,610	0,844	0,000	0,129	0,116	0,002	0,013	86	3	0,11
БАНК МЕРКУРІЙ	0,148	0,129	0,645	0,642	0,561	0,009	0,083	0,159	0,000	0,003	87	3	0,11
АКЦЕНТ-БАНК	0,123	0,109	0,680	0,601	0,535	0,000	0,074	0,194	0,000	0,001	88	3	0,11
МІСТО БАНК	0,257	0,205	0,968	0,335	0,684	0,010	0,198	0,136	0,008	0,040	89	3	0,05

Продовження табл. В7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
"ДАНІЕЛЬ"	0,123	0,110	0,733	0,520	0,441	0,021	0,080	0,135	0,000	0,003	90	3	0,10
БАНК ВОСТОК	0,324	0,244	0,858	0,754	0,851	0,002	0,210	0,056	0,001	0,003	91	3	0,13
"ТК КРЕДИТ"	0,133	0,117	0,892	0,177	0,444	0,011	0,105	0,108	0,001	0,005	92	3	0,11
БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,072	0,067	1,283	0,593	0,729	0,000	0,086	0,161	0,006	0,088	93	3	0,17
ЄВРОБАНК	0,102	0,092	1,041	0,635	0,439	0,000	0,096	0,096	0,000	0,001	94	3	0,12
БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,127	0,112	1,150	0,673	0,826	0,000	0,129	0,122	0,001	0,008	95	3	0,15
УКРГАЗПРОМБАНК	0,138	0,122	0,521	0,368	0,526	0,000	0,063	0,128	0,001	0,009	96	3	0,13
ЮНЕКС БАНК	0,338	0,252	0,892	0,598	0,693	0,000	0,225	0,146	-0,011	-0,045	97	3	0,06
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,089	0,081	0,962	0,431	0,528	0,004	0,078	0,145	0,002	0,027	98	3	0,09
ПОЛТАВА - БАНК	0,233	0,189	0,300	0,579	0,621	0,000	0,057	0,145	0,015	0,081	99	3	0,19
ЕРДЕ БАНК	0,235	0,191	0,893	0,585	0,580	0,000	0,170	0,182	0,002	0,008	100	3	0,05
ФІНРОСТБАНК	0,122	0,109	0,916	0,571	0,538	0,000	0,100	0,144	0,001	0,011	101	3	0,08
РЕАЛ БАНК	0,272	0,214	0,592	0,716	0,767	0,000	0,127	0,135	0,001	0,007	102	3	0,13
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,224	0,183	0,667	0,770	0,803	0,021	0,122	0,173	0,008	0,043	103	3	0,14
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,766	0,434	1,010	0,068	0,628	0,000	0,438	0,154	-0,001	-0,002	104	3	0,22
АВТОКРАЗБАНК	0,185	0,156	0,943	0,626	0,641	0,010	0,147	0,162	0,001	0,003	105	3	0,07
"ПРЕМІУМ"	0,348	0,258	0,992	0,637	0,622	0,000	0,256	0,069	0,003	0,011	106	3	0,07
БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,150	0,130	0,653	0,222	0,216	0,002	0,085	0,105	0,000	0,000	107	3	0,16
"ПОРТО-ФРАНКО"	0,154	0,133	0,819	0,473	0,577	0,020	0,109	0,102	0,000	0,001	108	3	0,06
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,364	0,267	0,908	0,532	0,611	0,023	0,242	0,125	0,003	0,011	109	3	0,04
АПЕКС-БАНК	0,268	0,212	0,973	0,224	0,337	0,000	0,206	0,154	0,005	0,022	110	3	0,11
ЗАХІДІНКОМБАНК	0,358	0,264	0,744	0,858	0,761	0,000	0,196	0,133	0,000	0,001	111	3	0,14
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,420	0,296	0,458	0,022	0,767	0,000	0,136	0,039	0,013	0,042	112	3	0,20
"ЛЬВІВ"	0,184	0,155	1,666	0,636	0,688	0,001	0,259	0,143	0,008	0,049	113	3	0,26
КОМІНВЕСТБАНК	0,185	0,156	0,894	0,310	0,496	0,004	0,139	0,107	0,000	0,003	114	3	0,07
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,209	0,173	2,248	0,437	0,531	0,008	0,389	0,092	0,023	0,132	115	3	0,44
"НОВИЙ"	0,140	0,123	1,498	0,378	0,697	0,008	0,184	0,117	0,011	0,092	116	3	0,21
МЕТАБАНК	0,176	0,149	0,296	0,646	0,645	0,006	0,044	0,149	0,008	0,052	117	3	0,20
ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,553	0,356	0,882	0,518	0,890	0,000	0,314	0,140	0,000	0,001	118	3	0,13
БАНК МОРСЬКИЙ	0,259	0,206	0,967	0,611	0,511	0,034	0,199	0,113	0,000	0,002	119	3	0,06
БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,801	0,445	0,996	0,000	0,660	0,000	0,443	0,106	0,001	0,002	120	3	0,24
УНІКОМБАНК	2,642	0,725	0,938	0,022	0,752	0,000	0,681	0,078	0,002	0,002	121	2	0,20
ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,207	0,172	0,957	0,097	0,044	0,000	0,164	0,044	0,001	0,004	122	3	0,21

Продовження табл. В7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,619	0,382	0,803	0,034	0,441	0,000	0,307	0,144	0,016	0,041	123	3	0,18
ЧБРР	0,173	0,147	0,646	0,558	0,470	0,015	0,095	0,144	0,000	0,003	124	3	0,10
БАНК ГРАНТ	0,387	0,279	0,690	0,591	0,829	0,000	0,192	0,193	0,001	0,002	125	3	0,11
СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	0,198	0,165	0,511	0,455	0,550	0,000	0,084	0,146	0,003	0,021	126	3	0,12
РАДИКАЛ БАНК	0,246	0,198	1,003	0,637	0,756	0,000	0,198	0,159	0,000	0,002	127	3	0,09
КЛАСИКБАНК	0,749	0,428	0,886	0,105	0,607	0,000	0,379	0,066	0,040	0,092	128	3	0,20
АГРОКОМБАНК	0,275	0,216	0,748	0,309	0,578	0,000	0,162	0,114	-0,003	-0,016	129	3	0,06
"АКСІОМА"	0,918	0,479	0,968	0,552	0,892	0,000	0,463	0,188	0,003	0,006	130	3	0,25
БАНК КОНТРАКТ	0,271	0,213	0,712	0,614	0,431	0,003	0,152	0,130	0,001	0,002	131	3	0,09
ПРОМЕКОНОМБАНК	0,169	0,145	1,138	0,679	0,849	0,000	0,165	0,233	0,001	0,006	132	3	0,15
УКРКОМУНБАНК	0,383	0,277	0,709	0,444	0,537	0,028	0,196	0,093	0,000	0,000	133	3	0,06
БАНК БОГУСЛАВ	0,565	0,361	0,951	0,619	0,642	0,008	0,343	0,165	0,001	0,004	134	3	0,12
ЄВРОПРОМБАНК	0,320	0,242	0,952	0,785	0,830	0,000	0,231	0,150	0,003	0,011	135	3	0,13
АКОРДБАНК	0,218	0,179	0,961	0,643	0,751	0,002	0,172	0,152	0,001	0,007	136	3	0,09
АСВІО БАНК	0,351	0,260	0,831	0,634	0,720	0,000	0,216	0,172	0,002	0,008	137	3	0,07
ІНВЕСТБАНК	0,273	0,215	0,743	0,536	0,569	0,040	0,160	0,159	0,009	0,043	138	3	0,05
ПРАЙМ-БАНК	0,260	0,206	0,671	0,171	0,223	0,000	0,138	0,068	0,005	0,022	139	3	0,16
ІНТЕРБАНК	0,091	0,083	0,988	0,243	0,375	0,000	0,082	0,084	0,000	0,004	140	3	,13
ЛЕГБАНК	0,497	0,332	0,786	0,558	0,603	0,000	0,261	0,120	0,002	0,006	141	3	0,08
БАНК ТРАСТ	0,239	0,193	0,847	0,307	0,634	0,065	0,163	0,095	-0,001	-0,004	142	3	0,05
КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,356	0,262	0,834	0,069	0,365	0,000	0,219	0,083	0,023	0,087	143	3	0,14
ПОЛКОМБАНК	0,371	0,271	0,464	0,437	0,712	0,019	0,126	0,143	0,000	0,002	144	3	0,14
РЕГІОН-БАНК	0,277	0,217	0,666	0,476	0,690	0,005	0,145	0,147	0,003	0,012	145	3	0,07
"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,322	0,244	0,593	0,529	0,475	0,080	0,145	0,122	0,001	0,003	146	3	0,10
0,10"СТАНДАРТ"	0,532	0,347	0,979	0,470	0,549	0,000	0,340	0,133	0,002	0,005	147	3	0,10
БАНК СІЧ	0,528	0,346	0,988	0,448	0,633	0,000	0,341	0,124	0,002	0,007	148	3	0,10
МЕЛПОР БАНК	1,194	0,544	0,631	0,522	0,712	0,000	0,344	0,071	0,000	0,000	149	3	0,31
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,249	0,199	0,918	0,513	0,658	0,000	0,183	0,147	0,001	0,006	150	3	0,03
АРТЕМ-БАНК	0,382	0,277	0,908	0,435	0,225	0,000	0,251	0,141	0,006	0,020	151	3	0,12
"СТОЛИЧНИЙ"	0,635	0,388	0,972	0,539	0,758	0,000	0,378	0,182	0,002	0,005	152	3	0,14
"КОНКОРД"	0,609	0,378	0,943	0,665	0,843	0,000	0,357	0,148	0,003	0,007	153	3	0,16
"УКООПСПІЛКА"	0,516	0,340	0,417	0,639	0,629	0,000	0,142	0,122	-0,019	-0,057	154	3	0,17
ОКСІ БАНК	0,743	0,426	0,922	0,756	0,788	0,000	0,393	0,137	0,005	0,011	155	3	0,20

Продовження табл. В7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,842	0,457	0,998	0,596	0,752	0,000	0,456	0,146	0,001	0,002	156	3	0,21
ФІНЕКСБАНК	0,717	0,417	1,048	0,320	0,275	0,000	0,437	0,087	0,002	0,005	157	3	0,20
БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,783	0,439	0,999	0,523	0,936	0,000	0,439	0,059	0,000	0,001	158	3	0,22
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	1,029	0,507	0,827	0,387	0,566	0,000	0,419	0,116	0,008	0,015	159	3	0,25
МОТОР-БАНК	1,038	0,509	0,971	0,400	0,520	0,000	0,495	0,134	0,007	0,015	160	3	0,26
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	1,059	0,514	0,833	0,230	0,208	0,003	0,428	0,125	0,005	0,010	161	3	0,30
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,857	0,462	0,883	0,723	0,517	0,115	0,408	0,114	0,000	0,001	162	3	0,22
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	4,258	0,810	0,828	0,481	0,852	0,021	0,670	0,071	-0,026	-0,032	163	2	0,35
ПРОФІН БАНК	1,517	0,603	1,168	0,389	0,008	0,000	0,704	0,235	-0,216	-0,358	164	3	0,49
РАДАБАНК	2,282	0,695	0,858	0,832	0,494	0,022	0,597	0,082	0,007	0,010	165	2	0,31
ГРІН БАНК	0,803	0,445	0,862	0,202	0,711	0,000	0,384	0,164	0,001	0,003	166	3	0,20
БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,756	0,431	0,957	0,267	0,710	0,000	0,412	0,151	0,000	0,000	167	3	0,18
"ЦЕНТР"	2,015	0,668	0,981	0,086	0,372	0,000	0,656	0,098	0,010	0,015	168	2	0,38
УКРБУДІНВЕСТБАНК	2,277	0,695	0,989	0,530	0,384	0,000	0,687	0,108	-0,002	-0,002	169	2	0,29
БАНК ФАМІЛЬНИЙ	1,043	0,511	0,789	0,090	0,154	0,019	0,403	0,076	0,000	0,000	170	3	0,31
БАНК ВЕЛЕС	2,900	0,744	0,859	0,196	0,816	0,006	0,639	0,107	0,001	0,002	171	2	0,11
СХІДНО-ПРОМИСЛ. КОМЕРЦ. БАНК	0,814	0,449	0,858	0,081	0,282	0,000	0,385	0,064	0,018	0,039	172	3	0,24
ТММ-БАНК	1,521	0,603	0,758	0,192	0,403	0,059	0,457	0,106	-0,037	-0,062	173	3	0,42
УББР	1,354	0,575	1,438	0,389	0,303	0,173	0,827	0,081	-0,052	-0,090	174	3	0,45
БАНК АЛЪЯНС	5,704	0,851	0,897	0,661	0,887	0,000	0,764	0,096	0,000	0,000	175	2	0,81

Таблиця В8

Результати кластерного аналізу на 01.10.2013 р.

Банківські установи	Коефіцієнт надійності	Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	Співвідношення статутного і балансового капіталу	Рівень депозитів у зобов'язаннях	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт інвестиційної активності	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	Чиста процентна маржа	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу	Спостереження	Кластер	Відстань
ПРИВАТБАНК	0,110	0,099	0,813	0,512	0,638	0,006	0,081	0,129	0,009	0,086	1	2	0,23
ОЩАДБАНК	0,252	0,201	0,837	0,385	0,565	0,001	0,168	0,136	0,005	0,026	2	2	0,33
УКРЕКСІМБАНК	0,246	0,198	0,914	0,321	0,435	0,041	0,181	0,115	0,002	0,008	3	1	0,32
ДЕЛЬТА БАНК	0,064	0,060	0,715	0,455	0,624	0,024	0,043	0,120	0,004	0,064	4	2	0,37
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,192	0,161	0,416	0,304	0,588	0,008	0,067	0,132	0,016	0,102	5	2	0,44
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,152	0,132	0,992	0,247	0,698	0,018	0,131	0,126	-0,065	-0,494	6	2	0,64
УКРСОЦБАНК	0,261	0,207	0,234	0,370	0,654	0,040	0,048	0,124	0,000	0,001	7	2	0,42
ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,149	0,130	0,727	0,325	0,532	0,003	0,094	0,118	0,009	0,067	8	1	0,46
СБЕРБАНК РОСІЇ	0,119	0,106	0,954	0,445	0,710	0,001	0,101	0,113	0,013	0,122	9	2	0,32
"НАДРА"	0,159	0,137	0,965	0,318	0,822	0,003	0,133	0,092	0,000	0,000	10	2	0,55
ВТБ БАНК	0,149	0,130	1,433	0,310	0,709	0,030	0,186	0,151	0,013	0,100	11	2	0,46
АЛЬФА-БАНК	0,172	0,147	1,109	0,462	0,670	0,004	0,163	0,158	0,000	0,003	12	2	0,22
УКРСИББАНК	0,110	0,099	0,679	0,315	0,556	0,015	0,067	0,112	-0,001	-0,006	13	1	0,48
БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,093	0,085	1,101	0,538	0,804	0,006	0,094	0,131	0,000	0,002	14	2	0,30
УКРГАЗБАНК	0,236	0,191	2,189	0,337	0,432	0,001	0,417	0,116	0,037	0,195	15	1	0,40
ВІЕЙБІ БАНК	0,114	0,102	1,604	0,575	0,536	0,018	0,164	0,135	0,000	0,000	16	2	0,29
ОТП БАНК	0,222	0,181	0,852	0,250	0,729	0,010	0,155	0,147	0,005	0,029	17	2	0,50
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,201	0,168	0,851	0,626	0,795	0,000	0,143	0,127	0,000	0,002	18	2	0,23
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,128	0,114	0,802	0,539	0,791	0,001	0,091	0,126	0,017	0,151	19	2	0,27
"ПІВДЕННИЙ"	0,161	0,139	0,570	0,370	0,654	0,021	0,079	0,102	0,003	0,023	20	2	0,42
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,198	0,165	0,969	0,503	0,832	0,000	0,160	0,187	0,000	0,000	21	2	0,39

Продовження табл. В8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
БАНК ФОРУМ	0,135	0,119	4,638	0,634	0,750	0,013	0,552	0,099	-0,019	-0,158	22	2	0,52
ІМЕКСБАНК	0,155	0,134	0,925	0,563	0,855	0,000	0,124	0,193	0,001	0,009	23	2	0,43
ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,243	0,195	0,422	0,264	0,730	0,000	0,083	0,062	0,018	0,094	24	1	0,58
РОДОВІД БАНК	0,708	0,414	3,366	0,000	0,028	0,447	1,395	0,031	-0,001	-0,001	25	1	3,40
"ХРЕЩАТИК"	0,088	0,081	1,188	0,591	0,485	0,002	0,096	0,138	0,001	0,007	26	2	0,36
УНІВЕРСАЛ БАНК	0,080	0,074	1,884	0,312	0,482	0,015	0,140	0,093	0,003	0,039	27	1	0,45
БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,081	0,075	0,779	0,588	0,703	0,001	0,058	0,155	0,000	0,003	28	2	0,25
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,097	0,088	0,556	0,599	0,572	0,007	0,049	0,151	-0,005	-0,053	29	2	0,28
БТА БАНК	0,367	0,268	0,967	0,282	0,183	0,089	0,260	0,053	0,002	0,006	30	1	0,65
ФІДОКОМБАНК	0,325	0,245	1,001	0,238	0,534	0,022	0,245	0,128	-0,003	-0,011	31	1	0,34
БАНК 3/4	0,119	0,107	0,606	0,075	0,098	0,000	0,065	0,038	0,011	0,105	32	1	0,77
УНІКРЕДИТ БАНК	0,268	0,211	0,624	0,139	0,392	0,001	0,132	0,086	0,018	0,086	33	1	0,35
ПРАВЕКС-БАНК	0,273	0,214	0,956	0,507	0,471	0,002	0,205	0,128	-0,036	-0,167	34	2	0,38
КРЕДИТПРОМБАНК	0,064	0,060	15,680	0,343	0,161	0,004	0,941	0,402	-0,684	-11,395	35	3	2,73
ЗЛАТОБАНК	0,066	0,062	0,984	0,626	0,815	0,000	0,061	0,139	0,000	0,003	36	2	0,34
ПІВДЕНКОМБАНК	0,058	0,055	0,773	0,389	0,501	0,000	0,043	0,128	0,001	0,015	37	2	0,47
ФІДОБАНК	0,224	0,183	0,803	0,499	0,286	0,004	0,147	0,064	0,002	0,010	38	1	0,53
СІГІБАНК	0,156	0,135	0,079	0,033	0,371	0,000	0,011	0,054	0,060	0,446	39	1	0,65
УКРІНБАНК	0,110	0,099	0,528	0,697	0,693	0,024	0,052	0,154	0,001	0,005	40	2	0,31
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,162	0,139	0,904	0,748	0,584	0,000	0,126	0,135	0,004	0,028	41	2	0,32
ДІВІ БАНК	0,117	0,105	0,982	0,805	0,947	0,000	0,103	0,152	0,001	0,010	42	2	0,57
"СОЮЗ"	0,065	0,061	0,970	0,160	0,691	0,000	0,059	0,107	0,000	0,006	43	1	0,67
УКРБІЗНЕСБАНК	0,094	0,086	0,620	0,812	0,757	0,000	0,053	0,140	0,006	0,068	44	2	0,44
ЛАТИНУМ БАНК	0,088	0,081	0,938	0,819	0,768	0,017	0,076	0,342	0,004	0,052	45	2	1,30
МЕГАБАНК	0,153	0,133	0,748	0,538	0,813	0,000	0,099	0,127	0,002	0,018	46	2	0,27
ТЕРРА БАНК	0,145	0,127	0,978	0,627	0,315	0,003	0,124	0,119	0,000	0,002	47	2	0,57
АКТАБАНК	0,103	0,093	0,957	0,647	0,545	0,000	0,089	0,098	0,000	0,000	48	2	0,40
КРЕДОБАНК	0,141	0,124	3,508	0,494	0,535	0,001	0,434	0,118	-0,023	-0,186	49	2	0,43
МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,080	0,074	0,890	0,597	0,444	0,000	0,066	0,150	0,006	0,082	50	2	0,42
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,185	0,156	0,793	0,546	0,541	0,008	0,124	0,128	0,007	0,047	51	2	0,23
ДІАМАНТБАНК	0,078	0,073	0,759	0,618	0,624	0,000	0,055	0,135	0,001	0,008	52	2	0,26
АВАНТ-БАНК	0,096	0,087	0,990	0,266	0,178	0,000	0,087	0,076	0,000	0,001	53	1	0,59
ЄВРОГАЗБАНК	0,086	0,079	0,960	0,505	0,381	0,000	0,076	0,114	0,000	0,005	54	2	0,53

Продовження табл. В8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,228	0,186	0,688	0,540	0,655	0,001	0,128	0,104	0,019	0,103	55	2	0,25
ІНДУСТРІАЛБАНК	0,380	0,275	0,743	0,547	0,508	0,062	0,205	0,143	0,010	0,037	56	2	0,51
ПІРЕУС БАНК МКБ	0,221	0,181	3,290	0,316	0,505	0,017	0,595	0,103	-0,033	-0,180	57	1	0,44
МАРФІН БАНК	0,306	0,234	0,694	0,416	0,520	0,009	0,163	0,122	0,000	0,002	58	2	0,35
ОМЕГА БАНК	0,196	0,164	46,896	0,001	0,000	0,030	7,672	0,288	-0,489	-2,988	59	3	2,73
РЕАЛ БАНК	0,742	0,426	0,077	0,592	0,940	0,000	0,033	0,074	0,001	0,001	60	2	0,71
АКТИВ - БАНК	0,177	0,150	0,559	0,552	0,589	0,000	0,084	0,132	0,000	0,001	61	2	0,18
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,097	0,088	0,908	0,481	0,790	0,000	0,080	0,357	0,009	0,105	62	2	1,34
ЕКСПОБАНК	0,103	0,094	1,266	0,264	0,397	0,014	0,118	0,076	0,001	0,008	63	1	0,41
БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,071	0,066	0,725	0,729	0,849	0,000	0,048	0,154	0,002	0,037	64	2	0,44
ФОРТУНА-БАНК	0,178	0,151	0,507	0,734	0,870	0,000	0,077	0,169	0,002	0,015	65	2	0,43
ФІНБАНК	0,090	0,082	0,817	0,428	0,645	0,001	0,067	0,125	-0,001	-0,014	66	2	0,33
БМ БАНК	0,153	0,133	2,173	0,550	0,754	0,000	0,289	0,105	-0,031	-0,237	67	2	0,36
БАНК КІПРУ	0,390	0,281	0,951	0,317	0,620	0,050	0,267	0,109	0,000	0,001	68	1	0,40
ТАСКОМБАНК	0,151	0,131	0,651	0,671	0,773	0,004	0,085	0,160	0,015	0,114	69	2	0,28
ІДЕЯ БАНК	0,142	0,124	0,563	0,671	0,779	0,000	0,070	0,251	0,002	0,016	70	2	0,72
ЕКСПРЕС-БАНК	0,209	0,173	0,559	0,291	0,360	0,003	0,097	0,149	0,001	0,007	71	1	0,51
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,127	0,113	0,875	0,675	0,737	0,000	0,099	0,137	0,001	0,005	72	2	0,25
ПРОКРЕДИТ БАНК	0,143	0,125	0,953	0,369	0,700	0,000	0,119	0,152	0,015	0,116	73	2	0,35
БАНК ПЕРШИЙ	0,135	0,119	0,889	0,403	0,546	0,034	0,106	0,134	0,000	0,003	74	2	0,41
БАНК ВОСТОК	0,178	0,151	0,830	0,548	0,756	0,000	0,125	0,108	0,003	0,021	75	2	0,26
БАНК КАМБІО	0,096	0,087	0,544	0,603	0,702	0,010	0,047	0,132	0,000	0,002	76	2	0,23
АКЦЕНТ-БАНК	0,092	0,085	0,639	0,728	0,472	0,000	0,054	0,180	0,003	0,034	77	2	0,50
ЕНЕРГОБАНК	0,160	0,138	1,184	0,562	0,631	0,020	0,163	0,142	0,001	0,007	78	2	0,17
ФОЛЬКСБАНК	0,320	0,242	0,813	0,400	0,710	0,001	0,197	0,128	0,018	0,072	79	2	0,30
"КІЇВ"	0,555	0,357	4,697	0,272	0,378	0,041	1,677	0,122	-0,012	-0,032	80	1	0,84
БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,079	0,073	0,746	0,601	0,577	0,000	0,054	0,155	0,001	0,008	81	2	0,29
БАНК ДЕМАРК	0,136	0,120	0,715	0,552	0,642	0,000	0,086	0,147	0,000	0,004	82	2	0,17
ЮНЕКС БАНК	0,219	0,179	0,830	0,687	0,675	0,000	0,149	0,143	0,005	0,025	83	2	0,19
БАНК МЕРКУРІЙ	0,138	0,122	0,606	0,738	0,591	0,008	0,074	0,161	0,001	0,005	84	2	0,34
МІСТО БАНК	0,239	0,193	0,820	0,428	0,699	0,009	0,158	0,127	0,029	0,152	85	2	0,27
"АРКАДА"	0,204	0,169	0,699	0,673	0,866	0,000	0,118	0,133	0,003	0,016	86	2	0,34
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,135	0,119	1,034	0,839	0,009	0,000	0,123	0,013	0,013	0,108	87	1	1,23

Продовження табл. В8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
"КАПІТАЛ"	0,119	0,106	1,007	0,482	0,499	0,000	0,107	0,124	0,000	0,005	88	2	0,36
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,388	0,279	0,501	0,011	0,540	0,000	0,140	0,096	0,002	0,008	89	1	0,49
АСТРА БАНК	2,050	0,672	0,890	0,613	0,572	0,000	0,598	0,146	0,004	0,005	90	2	1,00
ФІНРОСТБАНК	0,087	0,080	0,854	0,565	0,468	0,000	0,068	0,137	0,001	0,013	91	2	0,38
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,077	0,072	0,918	0,525	0,610	0,000	0,066	0,116	0,005	0,071	92	2	0,31
БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,102	0,093	0,881	0,722	0,841	0,001	0,081	0,132	0,001	0,011	93	2	0,40
"ГЛОБУС"	0,167	0,143	0,710	0,357	0,340	0,037	0,101	0,111	0,005	0,032	94	1	0,41
"ТК КРЕДИТ"	0,128	0,114	0,860	0,327	0,511	0,011	0,098	0,112	0,005	0,047	95	1	0,44
АВТОКРАЗБАНК	0,153	0,133	0,940	0,509	0,621	0,007	0,125	0,173	0,001	0,010	96	2	0,26
"ПРЕМІУМ"	0,229	0,186	0,944	0,274	0,358	0,000	0,176	0,068	0,009	0,049	97	1	0,34
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,205	0,170	0,596	0,883	0,824	0,017	0,101	0,186	0,005	0,028	98	2	0,60
ПОЛТАВА - БАНК	0,221	0,181	0,279	0,524	0,650	0,000	0,050	0,138	0,014	0,080	99	2	0,14
АПЕКС-БАНК	0,172	0,146	0,956	0,166	0,321	0,000	0,140	0,083	0,006	0,039	100	2	0,34
УКРГАЗПРОМБАНК	0,141	0,124	0,519	0,442	0,540	0,001	0,064	0,122	0,000	0,002	101	3	1,98
"ДАНІЕЛЬ"	0,149	0,130	0,731	0,291	0,467	0,032	0,095	0,130	0,000	0,002	102	1	0,44
ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,182	0,154	0,835	0,332	0,440	0,000	0,128	0,099	0,002	0,010	103	1	0,38
ЄВРОБАНК	0,116	0,104	0,984	0,629	0,494	0,000	0,102	0,135	0,000	0,002	104	2	0,34
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,152	0,132	2,076	0,316	0,459	0,015	0,274	0,096	0,005	0,040	105	1	0,36
БАНК МОРСЬКИЙ	0,150	0,130	0,965	0,447	0,394	0,027	0,126	0,094	0,000	0,003	106	1	0,44
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	0,121	0,108	0,998	0,399	0,072	0,016	0,108	0,044	0,000	0,002	107	1	0,73
РАДИКАЛ БАНК	0,119	0,107	0,975	0,623	0,818	0,000	0,104	0,138	0,001	0,005	108	2	0,29
"ПОРТО-ФРАНКО"	0,129	0,114	0,922	0,481	0,567	0,016	0,105	0,102	0,001	0,007	109	2	0,36
КЛАСИКБАНК	0,279	0,218	0,920	0,498	0,692	0,000	0,201	0,096	0,001	0,003	110	2	0,30
КОМІНВЕСТБАНК	0,144	0,126	0,893	0,383	0,461	0,004	0,112	0,086	0,000	0,002	111	1	0,42
БАНК ЮНІСОН	0,491	0,329	0,366	0,068	0,121	0,000	0,121	0,024	0,003	0,008	112	1	0,71
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,333	0,250	0,905	0,662	0,669	0,020	0,226	0,131	0,002	0,008	113	2	0,21
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,360	0,265	0,930	0,016	0,825	0,000	0,246	0,054	0,005	0,018	114	1	0,77
"ЛЬВІВ"	0,171	0,146	1,706	0,583	0,666	0,000	0,249	0,145	0,001	0,007	115	2	0,14
ПРОМЕКОНОМБАНК	0,138	0,121	1,092	0,579	0,739	0,000	0,132	0,248	0,001	0,005	116	2	0,67
БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,171	0,146	0,676	0,169	0,208	0,037	0,098	0,044	0,004	0,026	117	1	0,55
"НОВИЙ"	0,115	0,103	1,683	0,330	0,586	0,014	0,174	0,097	-0,007	-0,072	118	1	0,48
ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,195	0,163	0,951	0,196	0,049	0,000	0,155	0,029	0,002	0,011	119	1	0,75
ЗАХІДІНКОМБАНК	0,386	0,279	0,744	0,787	0,700	0,000	0,207	0,089	0,000	0,000	120	2	0,48

Продовження табл. В8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,537	0,349	0,692	0,026	0,683	0,000	0,242	0,131	0,068	0,195	121	1	0,70
УНІКОМБАНК	1,623	0,619	0,912	0,912	0,843	0,000	0,564	0,076	0,017	0,028	122	2	1,10
"СТАНДАРТ"	0,194	0,163	0,956	0,639	0,314	0,000	0,156	0,112	0,000	0,001	123	2	0,58
МЕТАБАНК	0,189	0,159	0,850	0,698	0,708	0,016	0,135	0,164	0,004	0,028	124	2	0,26
ЄВРОПРОМБАНК	0,197	0,164	0,934	0,809	0,832	0,000	0,153	0,168	0,002	0,015	125	2	0,47
БАНК ГРАНТ	0,325	0,245	0,703	0,610	0,840	0,000	0,172	0,189	0,001	0,003	126	2	0,40
БАНК КОНТРАКТ	0,206	0,171	0,712	0,646	0,541	0,002	0,122	0,127	0,000	0,001	127	2	0,25
АКОРДБАНК	0,162	0,140	0,945	0,422	0,568	0,000	0,132	0,130	0,003	0,025	128	2	0,31
ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,169	0,145	0,650	0,491	0,546	0,014	0,094	0,145	0,001	0,009	129	2	0,26
СТАРОКІЙВСЬКИЙ БАНК	0,189	0,159	0,509	0,529	0,525	0,000	0,081	0,101	0,001	0,008	130	2	0,35
ЛЕГБАНК	0,303	0,232	0,770	0,555	0,482	0,000	0,179	0,106	0,001	0,005	131	2	0,36
БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	1,194	0,544	0,921	0,372	0,782	0,000	0,501	0,172	0,041	0,075	132	2	0,80
"АКСІОМА"	0,897	0,473	0,964	0,635	0,942	0,000	0,456	0,180	0,002	0,004	133	2	0,71
ІНВЕСТБАНК	0,221	0,181	0,702	0,376	0,594	0,031	0,127	0,115	0,007	0,037	134	2	0,40
АГРОКОМБАНК	0,299	0,230	0,777	0,358	0,520	0,000	0,179	0,115	0,002	0,007	135	1	0,37
БАНК БОГУСЛАВ	0,523	0,343	0,939	0,556	0,562	0,009	0,322	0,160	0,002	0,005	136	2	0,34
"СТОЛИЧНИЙ"	0,292	0,226	0,968	0,610	0,888	0,000	0,219	0,185	0,001	0,003	137	2	0,40
УКРКОМУНБАНК	0,384	0,277	0,703	0,428	0,595	0,029	0,195	0,090	0,000	0,000	138	1	0,38
ПОЛКОМБАНК	0,270	0,213	0,437	0,387	0,554	0,017	0,093	0,115	0,003	0,012	139	2	0,38
БАНК СІЧ	0,305	0,234	0,978	0,424	0,451	0,000	0,229	0,105	0,002	0,007	140	1	0,37
БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,298	0,230	0,997	0,721	0,917	0,000	0,229	0,150	0,001	0,002	141	2	0,44
ІНТЕРБАНК	0,161	0,139	0,498	0,262	0,430	0,000	0,069	0,115	0,005	0,039	142	1	0,42
СКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	4,212	0,808	0,603	0,558	0,857	0,000	0,487	0,193	0,255	0,316	143	2	1,95
АСВІО БАНК	0,349	0,259	0,822	0,671	0,765	0,000	0,213	0,166	0,002	0,006	144	2	0,28
БАНК ТРАСТ	0,204	0,169	0,842	0,503	0,772	0,059	0,143	0,126	0,000	0,002	145	2	0,45
МЕЛПОР БАНК	0,735	0,424	0,997	0,849	0,856	0,000	0,422	0,113	0,001	0,002	146	2	0,69
ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,409	0,291	0,999	0,692	0,826	0,000	0,290	0,157	0,000	0,001	147	2	0,36
ГРІН БАНК	0,255	0,203	0,856	0,002	0,421	0,000	0,174	0,062	0,002	0,008	148	1	0,52
"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,264	0,209	0,584	0,294	0,466	0,069	0,122	0,095	0,001	0,006	149	1	0,41
КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,393	0,282	0,719	0,144	0,680	0,000	0,203	0,089	0,034	0,121	150	1	0,50
РЕГІОН-БАНК	0,250	0,200	0,654	0,461	0,663	0,011	0,131	0,141	0,002	0,012	151	2	0,17
АРТЕМ-БАНК	0,291	0,226	0,902	0,424	0,366	0,000	0,203	0,088	0,002	0,009	152	1	0,37

Продовження табл. В8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	0,887	0,470	0,798	0,596	0,795	0,014	0,375	0,095	0,000	0,001	153	2	0,62
ОКСІ БАНК	0,495	0,331	0,921	0,659	0,659	0,000	0,305	0,127	0,001	0,003	154	2	0,30
БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ	3,577	0,781	1,013	0,194	0,394	0,000	0,792	0,010	-0,010	-0,013	155	1	1,29
РАДАБАНК	0,615	0,381	0,855	0,582	0,512	0,012	0,325	0,091	0,003	0,008	156	2	0,52
ПРОФІН БАНК	0,564	0,360	0,951	0,732	0,471	0,031	0,343	0,094	-0,013	-0,036	157	2	0,61
МОТОР-БАНК	0,581	0,367	0,964	0,469	0,509	0,000	0,354	0,123	0,005	0,014	158	2	0,45
ПРАЙМ-БАНК	0,407	0,289	0,644	0,291	0,461	0,000	0,186	0,095	0,009	0,031	159	1	0,24
УКРБУДІНВЕСТБАНК	0,727	0,421	0,957	0,459	0,607	0,029	0,403	0,106	0,004	0,010	160	1	0,48
"УКООПСІЛКА"	0,915	0,478	0,534	0,799	0,668	0,000	0,255	0,136	-0,007	-0,016	161	2	0,63
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,344	0,256	0,916	0,206	0,513	0,000	0,235	0,141	0,001	0,004	162	1	0,43
БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,532	0,347	0,952	0,477	0,765	0,000	0,330	0,162	0,002	0,005	163	2	0,37
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,804	0,446	0,882	0,317	0,397	0,028	0,393	0,121	0,000	0,001	164	1	0,38
"РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	3,536	0,780	0,853	0,000	0,000	0,244	0,665	0,002	0,019	0,024	165	1	2,23
ФІНАНС БАНК	10,076	0,910	0,875	0,098	0,151	0,128	0,796	0,079	0,002	0,002	166	1	2,89
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	1,483	0,597	0,861	0,535	0,762	0,000	0,514	0,141	0,011	0,018	167	2	0,80
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	1,588	0,614	0,907	0,162	0,367	0,000	0,557	0,125	0,007	0,011	168	1	0,72
ФІНЕКСБАНК	1,550	0,608	1,021	0,578	0,511	0,000	0,620	0,106	0,001	0,002	169	1	0,83
БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0,932	0,482	0,789	0,079	0,138	0,017	0,380	0,077	0,000	0,000	170	1	0,63
"КОНКОРД"	4,488	0,818	0,946	0,784	0,879	0,000	0,774	0,179	0,005	0,007	171	2	1,67
СХІДНО-ПРОМИСЛ. КОМЕРЦ. БАНК	1,806	0,644	0,896	0,198	0,438	0,000	0,577	0,058	0,004	0,007	172	1	0,75
БАНК ВЕЛЕС	4,095	0,804	0,796	0,254	0,914	0,006	0,640	0,097	0,063	0,078	173	1	1,51
БАНК АЛЬЯНС	0,933	0,483	0,878	0,230	0,811	0,000	0,424	0,115	0,002	0,005	174	1	0,73
"ЦЕНТР"	8,327	0,893	0,915	0,571	0,812	0,000	0,817	0,115	0,047	0,053	175	1	2,44
АЛЬПАРІ БАНК	47,355	0,979	0,904	0,872	0,012	0,000	0,885	0,055	0,030	0,031	176	3	1,79
БАНК АВАНГАРД	1,153	1,000	1,005	0,000	0,000	0,000	1,005	0,007	-0,005	-0,005	177	3	1,88
УББР	2,129	0,680	1,447	0,088	0,190	0,206	0,984	0,073	0,004	0,006	178	3	1,96

Таблиця В9

Описова статистика для кластерів на 01.01.2012

Показники	I кластер			II кластер			III кластер		
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
Коефіцієнт надійності	-0,072548	0,415463	0,172609	2,794245	2,525872	6,36488	-0,252519	0,205556	0,042253
Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	0,093439	0,439455	0,193121	1,326696	0,547854	0,30014	-0,095195	0,281680	0,079344
Співвідношення статутного і балансового капіталу	0,079476	0,038761	0,001502	0,103975	0,075725	0,00573	0,070234	0,040779	0,001663
Рівень депозитів у зобов'язаннях	-0,896673	0,558312	0,311713	-0,308662	1,331068	1,77174	0,697212	0,593797	0,352595
Коефіцієнт кредитної активності	-0,241043	0,504098	0,254114	0,041753	0,808054	0,65295	0,042045	0,356959	0,127420
Коефіцієнт інвестиційної активності	-0,184061	0,469634	0,220556	0,979909	3,180028	10,11258	0,026122	0,694902	0,482889
Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	-0,039640	0,591186	0,349501	1,968064	0,937145	0,87824	-0,327517	0,373759	0,139696
Чиста процентна маржа	-,0355468	0,431151	0,185891	-0,325488	0,572357	0,32759	0,173449	0,463718	0,215034
Рентабельність активів	0,091268	0,104499	0,010920	0,091430	0,101836	0,01037	0,085962	0,154286	0,023804
Рентабельність капіталу	-0,081473	0,050443	0,002544	-0,075769	0,012459	0,00016	-0,073131	0,064601	0,004173
Середні показники	-0,12868	0,3603	0,170247	0,659615	1,00924	2,042438	0,034666	0,323004	0,146887

Таблиця В9

Описова статистика для кластерів на 01.10.2012

Показники	I кластер			II кластер			III кластер		
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
Коефіцієнт надійності	0,283143	0,191595	0,036708	3,154000	1,346279	1,812468	0,314006	0,305188	0,093140
Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	0,207714	0,102290	0,010463	0,741143	0,066692	0,004448	0,209149	0,132668	0,017601
Співвідношення статутного і балансового капіталу	4,253428	1,927079	3,713634	0,907143	0,063518	0,004034	0,877205	0,291015	0,084690
Рівень депозитів у зобов'язаннях	0,251429	0,199952	0,039981	0,401143	0,305858	0,93549	0,448994	0,198025	0,039214
Коефіцієнт кредитної активності	0,437429	0,206718	0,042732	0,651000	0,226312	0,051217	0,587882	0,194800	0,037947
Коефіцієнт інвестиційної активності	0,016571	0,021709	0,000471	0,007000	0,010149	0,000103	0,008578	0,020852	0,000435
Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	0,835143	0,403913	0,163146	0,670571	0,051202	0,002622	0,183118	0,135528	0,018368
Чиста процентна маржа	0,109286	0,030418	0,000925	0,091429	0,014536	0,000211	0,127348	0,041604	0,001731
Рентабельність активів	-0,008429	0,019612	0,000385	-0,001143	0,011725	0,000137	0,000540	0,021376	0,000457
Рентабельність капіталу	-0,060286	0,158683	0,025180	-0,000714	0,015041	0,000226	0,007901	0,101721	0,010347
Середні показники	0,632543	0,326197	0,403363	0,662157	0,211131	0,281096	0,276472	0,144278	0,030393

Таблиця В10

Описова статистика для кластерів на 01.10.2013

Показники	I кластер			II кластер			III кластер		
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
Коефіцієнт надійності	0,274533	1,514578	2,293945	-0,32351	0,079535	0,00633	-0,140044	0,532039	0,283065
Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	0,326894	1,202531	1,446082	-0,63355	0,411558	0,16938	-0,162359	0,836226	0,699274
Співвідношення статутного і балансового капіталу	-0,069680	0,200496	0,040199	8,12880	5,981879	35,78287	-0,106874	0,137213	0,018827
Рівень депозитів у зобов'язаннях	-0,946677	0,768789	0,591037	-1,40010	1,169407	1,36751	0,527441	0,658956	0,434223
Коефіцієнт кредитної активності	-0,744353	0,995476	0,990972	-2,38046	0,541325	0,29303	0,437364	0,661757	0,437923
Коефіцієнт інвестиційної активності	0,297921	1,630953	2,660009	0,10118	0,446546	0,19940	-0,159979	0,277459	0,076984
Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	0,057276	0,510607	0,260719	6,66098	7,833589	61,36512	-0,148305	0,228209	0,052079
Чиста процентна маржа	-0,726046	0,653880	0,427559	4,22382	1,547447	2,39459	0,310753	0,780096	0,608549
Рентабельність активів	0,128585	0,249989	0,062494	-8,59826	2,026738	4,10767	0,083906	0,384492	0,147834
Рентабельність капіталу	0,104030	0,085279	0,007272	-7,97084	6,647301	44,18661	0,085840	0,086276	0,007443
Середні показники	0,744354	0,781258	0,878029	-0,21919	2,668233	14,98725	0,072774	0,458272	0,27662

Дані щодо розрахунку показника фінансової стійкості банків

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
ПРИВАТБАНК	0,19	ПРИВАТБАНК	0,18	ПРИВАТБАНК	0,18
ОЩАДБАНК	0,18	ОЩАДБАНК	0,18	ОЩАДБАНК	0,17
УКРЕКСІМБАНК	0,18	УКРЕКСІМБАНК	0,17	УКРЕКСІМБАНК	0,17
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,18	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,18	ДЕЛЬТА БАНК	0,17
УКРСИББАНК	0,18	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,17	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,17
УКРСОЦБАНК	0,18	УКРСОЦБАНК	0,18	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,17
ВТБ БАНК	0,18	ВТБ БАНК	0,17	УКРСОЦБАНК	0,17
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,18	ДЕЛЬТА БАНК	0,17	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,17
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,17	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0,17	СБЕРБАНК РОСІЇ	0,17
АЛЬФА-БАНК	0,18	УКРСИББАНК	0,18	"НАДРА"	0,18
"НАДРА"	0,18	АЛЬФА-БАНК	0,18	ВТБ БАНК	0,18
ОТП БАНК	0,18	"НАДРА"	0,18	АЛЬФА-БАНК	0,17
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,18	СБЕРБАНК РОСІЇ	0,18	УКРСИББАНК	0,18
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,17	БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,18	БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0,18
УКРГАЗБАНК	0,19	УКРГАЗБАНК	0,18	УКРГАЗБАНК	0,18
КРЕДИТПРОМБАНК	0,18	ОТП БАНК	0,18	ВІЕЙБІ БАНК	0,18
БАНК ФОРУМ	0,20	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,17	ОТП БАНК	0,18
ДЕЛЬТА БАНК	0,19	ВІЕЙБІ БАНК	0,18	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,18
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	0,18	КРЕДИТПРОМБАНК	0,17	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,17
ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,17	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,17	"ПІВДЕННИЙ"	0,19
"ПІВДЕННИЙ"	0,18	ЕРСТЕ БАНК	0,18	"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,19
ЕРСТЕ БАНК	0,17	"ПІВДЕННИЙ"	0,19	БАНК ФОРУМ	0,19
РОДОВІД БАНК	0,20	"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,17	ІМЕКСБАНК	0,17
ВІЕЙБІ БАНК	0,18	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,17	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0,19
СВЕДБАНК	0,20	"ХРЕЩАТИК"	0,17	РОДОВІД БАНК	0,17

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
УНІКРЕДИТ БАНК	0,17	УНІВЕРСАЛ БАНК	0,19	"ХРЕЩАТИК"	0,17
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,19	БАНК ФОРУМ	0,19	УНІВЕРСАЛ БАНК	0,18
"ХРЕЩАТИК"	0,18	РОДОВІД БАНК	0,19	БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,17
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,17	ІМЕКСБАНК	0,18	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	0,16
ІМЕКСБАНК	0,19	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,17	БТА БАНК	0,18
УНІВЕРСАЛ БАНК	0,18	БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	0,16	ФІДОКОМБАНК	0,15
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	0,18	СІПІБАНК	0,17	БАНК 3/4	0,17
"КИЇВСЬКА РУСЬ"	0,18	БТА БАНК	0,21	УНІКРЕДИТ БАНК	0,18
ПРАВЕКС-БАНК	0,18	СВЕДБАНК	0,17	ПРАВЕКС-БАНК	0,23
СІПІБАНК (УКРАЇНА)	0,16	УНІКРЕДИТ БАНК	0,18	КРЕДИТПРОМБАНК	0,18
БТА БАНК	0,17	ПРАВЕКС-БАНК	0,17	ЗЛАТОБАНК	0,17
КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,17	ПІВДЕНКОМБАНК	0,15	ПІВДЕНКОМБАНК	0,16
КРЕДОБАНК	0,19	БАНК 3/4	0,18	ФІДОБАНК	0,16
МАРФІН БАНК	0,17	БАНК ТАВРИКА	0,17	СІПІБАНК	0,18
ПІРЕУС БАНК МКБ	0,17	АКТАБАНК	0,17	УКРІНБАНК	0,18
МЕГАБАНК	0,17	МАРФІН БАНК	0,17	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,18
"ТАВРИКА"	0,18	УКРІНБАНК	0,18	ДІВІ БАНК	0,17
"ПІВДЕНКОМБАНК"	0,17	МЕГАБАНК	0,17	"СОЮЗ"	0,18
БМ БАНК	0,17	КІБ КРЕДІ АГРІКОЛЬ	0,18	УКРБІЗНЕСБАНК	0,20
УКРІНБАНК	0,18	УКРБІЗНЕСБАНК	0,18	ПЛАТИНУМ БАНК	0,18
ІНДУСТРІАЛБАНК	0,18	ЗЛАТОБАНК	0,18	МЕГАБАНК	0,17
"КЛПРИНГОВИЙ ДІМ"	0,18	КРЕДОБАНК	0,17	ТЕРРА БАНК	0,17
ЕКСПРЕС-БАНК	0,17	"КЛПРИНГОВИЙ ДІМ"	0,17	АКТАБАНК	0,18
АКТАБАНК	0,16	ІНДУСТРІАЛБАНК	0,17	КРЕДОБАНК	0,17
АКТИВ - БАНК	0,18	ТЕРРА БАНК	0,21	МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,17
Продовження табл. Б"КИЇВ"	0,23	ПЛАТИНУМ БАНК	0,19	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,17
ЄВРОГАЗБАНК	0,16	"СОЮЗ"	0,16	ДІАМАНТБАНК	0,16
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,18	ЄВРОГАЗБАНК	0,18	АВАНТ-БАНК	0,17

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	0,18	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0,18	ЄВРОГАЗБАНК	0,17
СЕБ БАНК	0,17	ПРЕУС БАНК МКБ	0,18	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,18
ФОЛЬКСБАНК	0,17	АКТИВ - БАНК	0,18	ІНДУСТРІАЛБАНК	0,18
ПРОКРЕДИТ БАНК	0,18	ДІАМАНТБАНК	0,18	ПРЕУС БАНК МКБ	0,18
ДІАМАНТБАНК	0,18	БМ БАНК	0,17	МАРФІН БАНК	0,41
ЕКСПОБАНК	0,17	ДІВІ БАНК	0,17	ОМЕГА БАНК	0,18
"СОЮЗ"	0,18	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,16	РЕАЛ БАНК	0,17
ПЛАТИНУМ БАНК	0,19	АВАНТ-БАНК	0,16	АКТИВ - БАНК	0,21
БАНК 3/4	0,15	МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,18	БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,16
ЗЛАТОБАНК	0,18	БАНК КІПРУ	0,21	ЕКСПОБАНК	0,18
"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	0,17	"КИЇВ"	0,18	БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,18
БАНК КІПРУ	0,19	БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0,18	ФОРТУНА-БАНК	0,17
ТЕРРА БАНК	0,17	ЕКСПРЕС-БАНК	0,17	ФІНБАНК	0,18
КОНВЕРСБАНК	0,16	ЕКСПОБАНК	0,17	БМ БАНК	0,18
ТАСКОМБАНК	0,17	ФІДОБАНК	0,18	БАНК КІПРУ	0,18
ЕРДЕ БАНК	0,16	ПРОКРЕДИТ БАНК	0,17	ТАСКОМБАНК	0,19
ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,16	ТАСКОМБАНК	0,16	ІДЕЯ БАНК	0,17
ФІНБАНК	0,17	ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,18	ЕКСПРЕС-БАНК	0,18
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,18	ФОЛЬКСБАНК	0,17	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,18
ФОРТУНА-БАНК	0,18	БАНК ПЕРШИЙ	0,17	ПРОКРЕДИТ БАНК	0,17
ЕНЕРГОБАНК	0,18	ФІНБАНК	0,17	БАНК ПЕРШИЙ	0,18
АСТРА БАНК	0,21	"ГЛОБУС"	0,15	БАНК ВОСТОК	0,17
БАНК ПЕРШИЙ	0,17	ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,17	БАНК КАМБІО	0,18
"ГЛОБУС"	0,16	ЕНЕРГОБАНК	0,18	АКЦЕНТ-БАНК	0,18
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,18	БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,19	ЕНЕРГОБАНК	0,18
МІСТО БАНК	0,18	ФОРТУНА-БАНК	0,18	ФОЛЬКСБАНК	0,21
"АРКАДА"	0,18	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,18	"КИЇВ"	0,17
БАНК КАМБІО	0,18	БАНК КАМБІО	0,19	БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,18

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
"ДЕМАРК"	0,19	ІДЕЯ БАНК	0,17	БАНК ДЕМАРК	0,18
"ТК КРЕДИТ"	0,17	"КАПІТАЛ"	0,21	ЮНЕКС БАНК	0,18
БАНК МЕРКУРІЙ	0,17	АСТРА БАНК	0,18	БАНК МЕРКУРІЙ	0,18
"ДАНІЕЛЬ"	0,17	БАНК ДЕМАРК	0,18	МІСТО БАНК	0,18
БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,18	"АРКАДА"	0,18	"АРКАДА"	0,15
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,16	БАНК МЕРКУРІЙ	0,18	ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,17
ПЛЮС БАНК	0,18	АКЦЕНТ-БАНК	0,18	"КАПІТАЛ"	0,17
АКЦЕНТ-БАНК	0,17	МІСТО БАНК	0,17	КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,21
ПОЛТАВА - БАНК	0,18	"ДАНІЕЛЬ"	0,17	АСТРА БАНК	0,17
"ЮНЕКС"	0,18	БАНК ВОСТОК	0,17	ФІНРОСТБАНК	0,17
"БАЗИС"	0,18	"ТК КРЕДИТ"	0,18	МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,18
УКРГАЗПРОМБАНК	0,17	БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,17	БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,17
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,18	ЄВРОБАНК	0,18	"ГЛОБУС"	0,17
"КАПІТАЛ"	0,19	БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	0,17	"ТК КРЕДИТ"	0,18
БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,16	УКРГАЗПРОМБАНК	0,18	АВТОКРАЗБАНК	0,17
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,17	ЮНЕКС БАНК	0,17	"ПРЕМІУМ"	0,19
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,17	МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,18	"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,18
АВАНТ-БАНК	0,15	ПОЛТАВА - БАНК	0,18	ПОЛТАВА - БАНК	0,16
АВТОКРАЗБАНК	0,18	ЕРДЕ БАНК	0,17	АПЕКС-БАНК	0,17
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,19	ФІНРОСТБАНК	0,18	УКРГАЗПРОМБАНК	0,17
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,18	РЕАЛ БАНК	0,19	"ДАНІЕЛЬ"	0,17
СКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,20	"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	0,20	ІНТЕГРАЛ - БАНК	0,17
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,18	КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	0,18	ЄВРОБАНК	0,17
КОМІНВЕСТБАНК	0,17	АВТОКРАЗБАНК	0,17	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,17
БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	0,19	"ПРЕМІУМ"	0,16	БАНК МОРСЬКИЙ	0,15

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
ЗАХІДІНКОМБАНК	0,20	БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,17	"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	0,18
ЄВРОБАНК	0,17	"ПОРТО-ФРАНКО"	0,18	РАДИКАЛ БАНК	0,17
"ЛЬВІВ"	0,18	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,18	"ПОРТО-ФРАНКО"	0,18
"ПОРТО-ФРАНКО"	0,17	АПЕКС-БАНК	0,18	КЛАСИКБАНК	0,17
ФІНРОСТБАНК	0,18	ЗАХІДІНКОМБАНК	0,17	КОМІНВЕСТБАНК	0,16
МЕТАБАНК	0,17	СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,18	БАНК ЮНІСОН	0,18
АПЕКС-БАНК	0,18	"ЛЬВІВ"	0,17	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,18
БАНК ВОСТОК	0,19	КОМІНВЕСТБАНК	0,18	СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,18
"НОВИЙ"	0,18	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	0,18	"ЛЬВІВ"	0,19
ІНПРОМБАНК	0,20	"НОВИЙ"	0,18	ПРОМЕКОНОМБАНК	0,16
ЧБРР	0,17	МЕТАБАНК	0,19	БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0,17
"ГРАНТ"	0,19	СКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,17	"НОВИЙ"	0,15
СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,17	БАНК МОРСЬКИЙ	0,19	ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,18
УНІКОМБАНК	0,29	БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,22	ЗАХІДІНКОМБАНК	0,19
"КОНТРАКТ"	0,17	УНІКОМБАНК	0,16	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,20
УКРКОМУНБАНК	0,17	ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,19	УНІКОМБАНК	0,17
АГРОКОМБАНК	0,18	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0,17	"СТАНДАРТ"	0,18
"МОРСЬКИЙ"	0,17	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,19	МЕТАБАНК	0,19
РАДИКАЛ БАНК	0,18	БАНК ГРАНТ	0,18	ЄВРОПРОМБАНК	0,19
"ПРЕМІУМ"	0,17	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,19	БАНК ГРАНТ	0,17
ІНВЕСТБАНК	0,18	РАДИКАЛ БАНК	0,18	БАНК КОНТРАКТ	0,18
АРТЕМ-БАНК	0,17	КЛАСИКБАНК	0,18	АКОРДБАНК	0,18
АКОРДБАНК	0,18	АГРОКОМБАНК	0,21	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	0,17
АСВЮ БАНК	0,20	"АКСІОМА"	0,17	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	0,17
БАНК БОГУСЛАВ	0,20	БАНК КОНТРАКТ	0,20	ЛЕГБАНК	0,21
ПРОМЕКОНОМБАНК	0,19	ПРОМЕКОНОМБАНК	0,17	БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,21
КЛАСИКБАНК	0,20	УКРКОМУНБАНК	0,19	"АКСІОМА"	0,17

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
ПОЛКОМБАНК	0,18	БАНК БОГУСЛАВ	0,19	ІНВЕСТБАНК	0,18
"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,16	ЄВРОПРОМБАНК	0,18	АГРОКОМБАНК	0,19
РЕАЛ БАНК	0,19	АКОРДБАНК	0,19	БАНК БОГУСЛАВ	0,19
ЄВРОПРОМБАНК	0,19	АСВІО БАНК	0,18	"СТОЛИЧНИЙ"	0,18
ДІВІ БАНК	0,16	ІНВЕСТБАНК	0,16	УКРКОМУНБАНК	0,17
ІНТЕРБАНК	0,17	ПРАЙМ-БАНК	0,16	ПОЛКОМБАНК	0,17
РЕГІОН-БАНК	0,18	ІНТЕРБАНК	0,18	БАНК СІЧ	0,19
ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	0,18	ЛЕГБАНК	0,17	БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,17
СИГМАБАНК	0,20	БАНК ТРАСТ	0,17	ІНТЕРБАНК	0,26
ЛЕГБАНК	0,18	КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,18	СКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0,19
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	0,18	ПОЛКОМБАНК	0,18	АСВІО БАНК	0,18
БАНК ТРАСТ	0,18	РЕГІОН-БАНК	0,17	БАНК ТРАСТ	0,19
БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	0,18	"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,19	МЕЛІОР БАНК	0,19
"УКООПСПІЛКА"	0,18	"СТАНДАРТ"	0,19	ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,17
КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,17	БАНК СІЧ	0,19	ГРІН БАНК	0,17
"КОНКОРД"	0,19	МЕЛІОР БАНК	0,18	"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	0,18
ПРОФІН БАНК	0,18	КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,18	КРЕДИТВЕСТ БАНК	0,18
ОКСІ БАНК	0,20	АРТЕМ-БАНК	0,20	РЕГІОН-БАНК	0,17
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	0,22	"СТОЛИЧНИЙ"	0,19	АРТЕМ-БАНК	0,19
ПРАЙМ-БАНК	0,18	"КОНКОРД"	0,18	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	0,19
ФІНЕКСБАНК	0,17	"УКООПСПІЛКА"	0,20	ОКСІ БАНК	0,22
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0,18	ОКСІ БАНК	0,20	БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ	0,18
"СТОЛИЧНИЙ"	0,21	ІНТЕРКРЕДИТБАНК	0,18	РАДАБАНК	0,18
МОТОР-БАНК	0,19	ФІНЕКСБАНК	0,19	ПРОФІН БАНК	0,18
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,18	БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,19	МОТОР-БАНК	0,17
БАНК СІЧ	0,19	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0,20	ПРАЙМ-БАНК	0,19
"СТАНДАРТ"	0,18	МОТОР-БАНК	0,19	УКРБУДІНВЕСТБАНК	0,19

01.10.2011		01.10.2012		01.10.2013	
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,18	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,19	"УКООПСПІЛКА"	0,18
"ЦЕНТР"	0,22	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,24	КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	0,19
БАНК ВЕЛЕС	0,20	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	0,21	БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,19
ГРІН БАНК	0,20	ПРОФІН БАНК	0,21	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,21
БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,18	РАДАБАНК	0,20	"РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	0,30
ТММ-БАНК	0,20	ГРІН БАНК	0,20	ФІНАНС БАНК	0,21
УКРБУДІНВЕСТБАНК	0,22	БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	0,21	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0,20
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТР.ТА РОЗВ.	0,18	"ЦЕНТР"	0,21	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,20
СХІДНО-ПРОМИСЛ.КОМЕРЦ.БАНК	0,19	УКРБУДІНВЕСТБАНК	0,18	ФІНЕКСБАНК	0,18
БАНК СТОЛИЦЯ	0,30	БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0,23	БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0,26
РАДАБАНК	0,25	БАНК ВЕЛЕС	0,18	"КОНКОРД"	0,20
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	0,19	СХІДНО-ПРОМИСЛ. КОМЕРЦ. БАНК	0,20	СХІДНО-ПРОМИСЛ. КОМЕРЦ. БАНК	0,24
СОЦКОМБАНК	0,27	ТММ-БАНК	0,20	БАНК ВЕЛЕС	0,20
"ФАМІЛЬНИЙ"	0,18	УБРР	0,26	БАНК АЛЬЯНС	0,30
БАНК АЛЬЯНС	0,23	БАНК АЛЬЯНС	0,17	"ЦЕНТР"	0,24
	31,95			АЛЬПАРІ БАНК	0,19
				БАНК АВАНГАРД	0,21
				УБРР	0,00

Таблиця В 12

Вихідні дані для проведення стрес-тестування за квартальними даними (розраховано автором за матеріалами [166; 242; 243; 244; 245])

Період	співвідношення регулятивного капіталу до зв'язаних за ризиком активів	співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	норма прибутку на активи	норма прибутку на капітал	співвідношення процентної маржі до валового доходу	співвідношення не процентних витрат до валових доходів	співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Приватбанк									
1 квартал 2012	0,1129	0,0979	0,2015	0,017	0,0208	0,3295	0,3248	0,8418	-0,1094
2 квартал 2012	0,114	0,0966	0,2317	0,0078	0,0187	0,3253	0,4226	0,6795	-0,1219
3 квартал 2012	0,1099	0,0925	0,2306	0,006	0,0558	0,362	0,4281	0,8264	0,1478
4 квартал 2012	0,1091	0,0915	0,2607	0,0104	0,0838	0,3515	0,4222	0,6785	-0,2447
1 квартал 2013	0,1171	0,0902	0,3063	0,0035	0,0329	0,3919	0,358	0,820566	-0,1467
2 квартал 2013	0,1202	0,0901	0,2537	0,0035	0,0229	0,3364	0,4161	0,8458	-0,1829
3 квартал 2013	0,1301	0,0902	0,2176	0,0072	0,07	0,355	0,3968	0,5761	-0,1907
4 квартал 2013	0,1216	0,093	0,187	0,0253	0,0922	0,3205	0,4801	0,8282	-0,186
1 квартал 2014	0,107	0,094	0,1489	0,0015	0,0171	0,4327	0,3848	0,8536	-0,1609
2 квартал 2014	0,1091	0,0902	0,1385	0,0019	0,0186	0,3441	0,3804	0,8725	-0,1372
Середнє значення показника	0,1151	0,09262	0,21765	0,00841	0,04328	0,35489	0,40139	0,782297	-0,13326
Ощадбанк									
1 квартал 2012	0,2861	0,213	0,0995	0,0013	0,0209	0,4407	0,4195	0,865	0,1026
2 квартал 2012	0,2561	0,2033	0,0364	0,0016	0,0198	0,4288	0,4161	0,8469	0,1023
3 квартал 2012	0,2461	0,1981	0,0991	0,0048	0,023	0,4254	0,4179	0,8745	0,2904
4 квартал 2012	0,2535	0,1954	0,0906	0,0033	0,0089	0,3991	0,393	0,7457	-0,1795
1 квартал 2013	0,3281	0,1866	0,109	0,0003	0,0056	0,4045	0,385	0,78189	0,0723
2 квартал 2013	0,2942	0,1743	0,138	0,0005	0,0023	0,4391	0,3198	0,8067	0,0631
3 квартал 2013	0,2882	0,1719	0,117	0,0009	0,0048	0,3987	0,3114	0,8037	0,1262
4 квартал 2013	0,2541	0,1644	0,1378	0,0398	0,0332	0,4207	0,2907	0,8903	0,2286

Продовження табл. В 12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 квартал 2014	0,2561	0,1588	0,1471	0,0014	0,0093	0,4256	0,2817	0,8983	0,2734
2 квартал 2014	0,228	0,144	0,1467	0,0029	0,0167	0,4007	0,2811	0,9083	0,3138
Середнє значення показника	0,26905	0,18098	0,11212	0,00568	0,01445	0,41833	0,35162	0,842129	0,13932
Укресімбанк									
1 квартал 2012	0,3217	0,2363	0,2292	0,0006	0,0212	0,4242	0,5131	0,8588	-0,1022
2 квартал 2012	0,3187	0,2409	0,2067	0,0005	0,0445	0,4116	0,41	0,8086	-0,1069
3 квартал 2012	0,3188	0,2339	0,2632	0,0009	0,004	0,4067	0,5133	0,8557	-0,081
4 квартал 2012	0,2918	0,2318	0,2886	0,0068	0,0312	0,4261	0,4616	0,7567	0,1138
1 квартал 2013	0,3022	0,1991	0,3023	0,0076	0,0245	0,4476	0,3109	0,747168	0,1034
2 квартал 2013	0,2949	0,1946	0,2997	0,0016	0,0075	0,4008	0,2116	0,8145	-0,1742
3 квартал 2013	0,2955	0,1956	0,3118	0,0031	0,0163	0,4303	0,2906	0,8671	-0,1462
4 квартал 2013	0,2292	0,1907	0,3307	0,0076	0,011	0,3871	0,3132	0,8796	-0,0968
1 квартал 2014	0,2847	0,1823	0,2475	0,0006	0,0045	0,2172	0,4075	0,8789	-0,1276
2 квартал 2014	0,2617	0,1671	0,2601	0,001	0,006	0,2531	0,4096	0,8843	-0,1405
Середнє значення показника	0,29192	0,20723	0,27398	0,00303	0,01707	0,38047	0,38414	0,835137	-0,07582
Дельта-банк									
1 квартал 2012	0,1127	0,0961	0,2285	0,0021	0,0199	0,4895	0,3105	0,867	-0,1074
2 квартал 2012	0,1026	0,0903	0,2778	0,003	0,0287	0,2294	0,3106	0,72	-0,1123
3 квартал 2012	0,1136	0,0916	0,1487	0,002	0,021	0,1892	0,2991	0,8366	0,2117
4 квартал 2012	0,114	0,0911	0,3348	0,0039	0,0325	0,1126	0,3435	0,748	-0,2339
1 квартал 2013	0,1041	0,0906	0,2987	0,0067	0,0067	0,3546	0,1929	0,7899544	-0,2078
2 квартал 2013	0,1097	0,0915	0,1614	0,0028	0,031	0,2976	0,3138	0,6798	-0,3486
3 квартал 2013	0,1074	0,0902	0,1787	0,0029	0,0429	0,3956	0,3134	0,3992	-0,1408
4 квартал 2013	0,1005	0,0906	0,1934	0,0039	0,091	0,3078	0,3832	0,8778	-0,1948
1 квартал 2014	0,1001	0,0905	0,3671	0,0012	0,0146	0,2856	0,3972	0,8715	-0,2041
2 квартал 2014	0,1	0,0919	0,2574	0,017	0,1395	0,4578	0,2122	0,8707	-0,1337
Середнє значення показника	0,10647	0,09144	0,24465	0,00455	0,04278	0,31197	0,30764	0,766055	-0,14717
Банківська система									

Продовження табл. В 12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 квартал 2012	0,1788	0,1451	0,138	0,0016	0,011	0,6223	0,6785	0,2578	0,0909
2 квартал 2012	0,1798	0,1458	0,1407	0,0014	0,0098	0,7047	0,5956	0,1064	0,0651
3 квартал 2012	0,1824	0,1486	0,138	0,0025	0,0167	0,6156	0,6714	0,2135	0,0058
4 квартал 2012	0,1806	0,1489	0,1982	0,0044	0,0292	0,6415	0,6145	0,2215	0,025
1 квартал 2013	0,182	0,1372	0,1591	0,0031	0,0204	0,6197	0,6048	0,2468	0,0713
2 квартал 2013	0,1799	0,1381	0,152	0,0018	0,0119	0,6087	0,643	0,2273	0,0956
3 квартал 2013	0,1792	0,135	0,1402	0,0025	0,0172	0,6049	0,6592	0,2281	0,0901
4 квартал 2013	0,1826	0,1389	0,1289	0,0024	0,0168	0,5856	0,6595	0,2063	0,0694
1 квартал 2014	0,148	0,1158	0,1325	-0,0015	-0,0103	0,5372	0,5144	0,2155	0,1341
2 квартал 2014	0,1587	0,1173	0,1461	0,0004	0,0029	0,5118	0,5299	0,2185	0,1464
Середнє значення показника	0,1752	0,13707	0,14737	0,00186	0,01256	0,6052	0,61708	0,21417	0,07937

Таблиця В 13

Розрахункові дані для побудови економіко-математичної моделі визначення достатності капіталу банків

Показники	a	Стандартна помилка a	вільний член C_o	стандартна помилка вільного члену C_o	$t(7)$	p-рівень
Приватбанк						
Вільний член			0,63686	0,190143	3,34939	0,184707
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	-2,11279	0,781339	-5,42583	2,006548	-2,70406	0,225501
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	0,03281	0,306225	0,00462	0,043150	0,10714	0,932051
норма прибутку на активи	3,00862	1,188625	2,88476	1,139689	2,53118	0,239529
норма прибутку на капітал	-2,59004	1,132664	-0,63307	0,276851	-2,28668	0,262450
співвідношення процентної маржі до валового доходу	0,73809	0,522213	0,15474	0,109479	1,41339	0,392001
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,31704	0,410505	0,05340	0,069146	0,77232	0,581337
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-1,56678	0,593142	-0,11287	0,042730	-2,64149	0,230393
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,56841	0,405149	0,03857	0,027494	1,40298	0,394224
Ощадбанк						
Вільний член			-0,27865	1,77118	-0,157327	0,900657
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	1,15165	2,776354	1,54688	3,72914	0,414808	0,749677
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	0,12563	1,031067	0,10921	0,89631	0,121842	0,922814
норма прибутку на активи	1,68994	3,373378	4,11909	8,22234	0,500963	0,704343
норма прибутку на капітал	-2,60481	4,937856	-7,76585	14,72149	-0,527518	0,690973
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,22434	1,242078	-0,40357	2,23436	-0,180620	0,886240
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,63518	3,729903	0,31246	1,83485	0,170295	0,892617
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	0,86805	4,828363	0,46532	2,58826	0,179782	0,886757
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,40923	1,913520	0,08199	0,38337	0,213865	0,865870
Укрексімбанк						
Св.член			-0,2446	0,146498	-1,66971	0,343530
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,64383	0,218979	0,7034	0,239253	2,94013	0,208714
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,19029	0,242225	-0,1386	0,176388	-0,78558	0,576084
норма прибутку на активи	-2,18815	0,291353	-20,3637	2,711430	-7,51032	0,084270

Продовження табл. В 13

1	2	3	4	5	6	7
норма прибутку на капітал	-0,10782	0,144327	-0,2308	0,308948	-0,74702	0,591551
співвідношення процентної маржі до валового доходу	0,51131	0,152749	0,1853	0,055361	3,34737	0,184812
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	-1,46532	0,312189	-0,4186	0,089189	-4,69369	0,133635
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	1,37345	0,338200	0,7710	0,189850	4,06107	0,153704
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	2,75812	0,451944	0,7810	0,127977	6,10278	0,103397
Дельта - банк						
Вільний слен			-0,168569	0,105645	-1,59562	0,356400
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,996283	0,376489	3,288118	1,242558	2,64625	0,230014
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,421804	0,617980	-0,032254	0,047255	-0,68255	0,618715
норма прибутку на активи	0,993635	2,112265	1,233169	2,621465	0,47041	0,720079
норма прибутку на капітал	-0,827888	1,589019	-0,115531	0,221745	-0,52101	0,694225
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,848292	0,388031	-0,041443	0,018957	-2,18615	0,273118
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,363873	1,248725	0,032367	0,111075	0,29140	0,819490
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-0,511374	0,341845	-0,019946	0,013334	-1,49592	0,375134
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,026230	0,301862	0,001038	0,011950	0,08689	0,944820
Банківська система						
Св.член			0,1226	0,01315	9,32317	0,068024
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,8087	0,223245	0,8090	0,22331	3,62264	0,171464
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,6316	0,105192	-0,3757	0,06258	-6,00413	0,105066
норма прибутку на активи	13,2970	2,443534	99,0872	18,20879	5,44172	0,115698
норма прибутку на капітал	-12,0389	2,363874	-13,4048	2,63207	-5,09288	0,123432
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,2438	0,128439	-0,0543	0,02858	-1,89829	0,308665
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,1847	0,142706	0,0381	0,02945	1,29401	0,418851
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-0,4096	0,098067	-0,1187	0,02841	-4,17690	0,149598
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,7289	0,130433	0,2005	0,03588	5,58830	0,112727

Таблиця В 14

Прогнозовані значення показника достатності капіталу банку

Показники	Бета-ваги	Середнє значення показника	Бета-ваги * середнє значення
Приватбанк			
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	-5,42583	0,09262	-0,502540
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	0,00462	0,21765	0,001006
норма прибутку на активи	2,88476	0,00841	0,024261
норма прибутку на капітал	-0,63307	0,04328	-0,027399
співвідношення процентної маржі до валового доходу	0,15474	0,35489	0,054914
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,05340	0,40139	0,021435
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-0,11287	0,782296	-0,088299
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,03857	-0,13326	-0,005140
Вільний член			0,636861
Прогнозне значення			0,115100
-95%			0,091052
95%			0,139148
Ощадбанк			
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	1,54688	0,18098	0,279954
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	0,10921	0,11212	0,012244
норма прибутку на активи	4,11909	0,00568	0,023396
норма прибутку на капітал	-7,76585	0,01445	-0,112216
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,40357	0,41833	-0,168826
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,31246	0,35162	0,109869
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	0,46532	0,842128991	0,391861
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,08199	0,13932	0,011423
Вільний член			-0,278655
Прогнозне значення			0,269050
-95%			0,085097
95%			0,453003
Укрексімбанк			
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,7034	0,20723	0,145773

Продовження табл. В 14

1	2	3	4
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,1386	0,27398	-0,037964
норма прибутку на активи	-20,3637	0,00303	-0,061702
норма прибутку на капітал	-0,2308	0,01707	-0,003940
співвідношення процентної маржі до валового доходу	0,1853	0,38047	0,070506
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	-0,4186	0,38414	-0,160810
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	0,7710	0,835136839	0,643884
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,7810	-0,07582	-0,059217
Вільний член			-0,244610
Прогнозне значення			0,291920
-95%			0,273784
95%			0,310056
Дельта-банк			
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	3,288118	0,091440	0,300666
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,032254	0,244650	-0,007891
норма прибутку на активи	1,233169	0,004550	0,005611
норма прибутку на капітал	-0,115531	0,042780	-0,004942
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,041443	0,311970	-0,012929
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,032367	0,307640	0,009957
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-0,019946	0,766055	-0,015280
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,001038	-0,147170	-0,000153
Вільний член			-0,168569
Прогнозне значення			0,106470
-95%			0,089201
95%			0,123739
Банківська система			
співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,8090	0,137070	0,110886
співвідношення недіючих кредитів до валових кредитів	-0,3757	0,147370	-0,055372
норма прибутку на активи	99,0872	0,001860	0,184302
норма прибутку на капітал	-13,4048	0,012560	-0,168365

Продовження табл. В 14

1	2	3	4
співвідношення процентної маржі до валового доходу	-0,0543	0,605200	-0,032835
співвідношення не процентних витрат до валових доходів	0,0381	0,617080	0,023517
співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	-0,1187	0,214170	-0,025417
співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	0,2005	0,079370	0,015913
Вільний член			0,122569
Прогнозне значення			0,175200
-95%			0,170802
95%			0,179598

